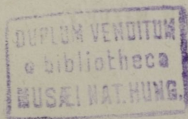

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

DIPLOMATARIA.

VI.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

ELSŐ OSZTÁLY.

HATODIK KÖTET.

PEST, 1860.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÜGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN
EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERHAMM, PFEIFFER, RÁTH PESTI,
HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

8/
~~43C~~ 1

CODEX DIPLOM. ARPADIANUS CONTINUATUS.

ÁRPÁDKORI
ÚJ OKMÁNYTÁR.

A M. TUD. AKADEMIA TÖRT. BIZOTTMÁNYA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉ TESZI

WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. RENDES TAG.

ELSŐ KÖTET.

1001—1235.

PEST 1860.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN,
KILIÁN EGYETEMIA, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMM, PFEIFER,
RÁTH PESTI, HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

Dpt.

~~Acad~~

~~759~~

„Egy Árpádkori okmány felfedezése a magyar oklevelelész előtt annyit tesz, mint egy erőd bevétele a hadvezér előtt, vagy egy sziget felfedezése a geographus szemében.“

Paúr Iván.

70874

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁR

8°/21

ELŐSZÓ.

Hat éve most, hogy (1854. martius 20-án,) a magyar történet irodalmi viszonyait és művelésének legsürgősb teendőit egy különös akadémiai előadás tárgyává tévén, kiemeltem, mikép őseink iránti szent tisztünk azt kívánja, hogy soha meg ne felejtkezzünk jeles tetteikről és fáradaazásaikról, melyekkel nem csak hazánk múltját dicső történetté alakították, hanem nemzeti előkorunk emlékezetét is fentartani igyekeztek; mikép tehát a hazai történet művelése legszorosb értelemben nemzeti ügy, mely nem annyira egyeseket, mint az összes nemzetet illeti. Ismétlem ezen szavakat, midőn az Árpádkori Új Okmánytárnak, melynek szerkesztését a magyar akademia történelmi bizottmánya reám ruházni kegyeskedett, első kötetét a hazai közönségnek bemutatni szerencsém van. Mert tagadhatatlan, hogy minden viszonyok közt és az irodalmi fejlődés bármelyik stádiumában is, nemzeti történetünk tudományos művelésére összeműködni a maga módjához képest minden magyarnak vele született kötelessége, nem egyedül a tudósoknak és írónak.

Ezen szempontból kell, úgy hiszem, névszerint a történelmi kútfők ügyét tekinteni, mely közpártolás nélkül sikerrel nem műveltethetik, s melyet hol a státus, hol ezen czélra összeállt társulatok támogatásában részesíteni, ma a polgárisodott világ minden művelt nemzetei egyik fontos tisztöknek tekintik. S ide tartozik különösen a historiai okmányok felkeresése, gyűjtése és kiadása is.

A magyar történet régi okmányainak tanulmányozására, a mai tudományosság színvonalának megfelelő alapot akart nyújtani Fejér György, midőn *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus et Civilis* czimű okmánygyűjteményét közzé tette. A munka ezen fontos rendeltetése kötelességünk ké teszi, azt szigorú, de egyszersmind igazságos és lelkiismeretes vizsgálatnak alá vetni. Ez a jelen kötet függelékének lesz feladata. De bármit tartunk is Fejér Codex Diplomaticusának tudományos jelentőségéről vagy hiányairól, kétségen kívül áll még is, hogy ő gyűjteményét egybeállítani képes nem lett volna, ha előtte csaknem három évszázadig ilyenmü munka előkészítve nem volt volna. Mit, kezdve a XVI. századtól, hazai történetünk számos lelkes buvárai, több magasállásu és tudománykedvelő pártfogó támogatásával és elősegítésével, külföle köz- és magán-levéltárakból gyűjtegettek, de csak igen szétszórt kézirati gyűjteményekbe foglaltak; azt összepontosítva napfényre hozni, Fejér munkásságának volt lényeges feladata.

A jelen gyűjtemény Fejér munkáját veszi kiindulási pontúl; s így itt is a főfeladat összpontosítani, mi számos hazai levéltárakban, kéziratokban vagy nyomtatott munkákban szétszórva van, de Fejérnél nem találhatik. Azért mindenek előtt kötelességemnek tartom

a hazai tudományosság és a nemzeti becsület nevében mindazok iránt forró hálát nyilatkoztatni ki, kik az ezen gyűjteményben foglalt okmányok feltalálására módot nyújtottak, e célra archivális kutatásaimat elősegítették, vagy máskép anyagának szaporítását lehetségessé tették, és oda tartozó közleményekkel ahhoz járultak. De kötelességemnek tartom hálás elismeréssel említeni azon férfiakat is, kik a jelen munkában nekem segédkezet nyújtottak.

A magyarországi római katolikus clerusnak számos érdemei közé tartozik az is, hogy ő a saját viszonyait illető okleveleknek megőrzésén kívül, a nemzet okmányi ügyében is, melyeknek gondos kezelését a törvényhozás reá bízta vala, minden időben lelkesen és híven eljár, minek folytán nem csak az előbbi hazai jogélet legfontosb támaszának fentartását, hanem történetünk kútfői apparátusa legnevezetesb részének épségben megmaradását is neki köszönjük. Mert az okmányok és okmányi adatok a magyar történet kútfői közt főhelyen állnak. S ámbár egyes előkelő családok és a hazai városok levéltárai historiai okmányokban is nem ritkán gazdagok; még is a főpapok, de különösen az egyházi testületek (káptalanok, szerzetkonventek) levéltáraikkal azok sem az őrzött okmányok régiségére, sem azoknak számára nézve nem mérvközhetnek. Ez által pedig meg vannak határozva egyszersmind azon irányok is, melyeket a magyar történetbuvárkövessen; s ha igyekezetei célra vezetnek, nem csak az ezekben tanusított eljárás, hanem azon férfiak is érdemlik a tudomány háláját, kik mint levéltárak birtokosai vagy kezelői azt támogatták vagy elősegítették.

E tekintetben tehát szabadjon mindenek előtt

őszinte hálámat kifejeznem azon barátságos és kegyteljes pártolásért, melyet kutatásaim a pannonhalmi szent mártoni főapátság s annak köztiszteletben álló főnöke, méltóságos Rimely Mihály főapát úr részéről tapasztalni szerencsések valának. Pannonhegye Magyarországbán a keresztyénségnek volt bölcsője, itt emeltetett először fénysugárzó dicsőségben sz. István király apostoli kereszte, s innen indult a nemzet megtérítése; miért is méltán tisztelte mindig a keresztyén világ ezen hegyet *szent hegynek* (Sacer Mons Pannoniae): s azon kitüntetések és jogositványok, melyekkel a keresztyén egyházi és az országos törvényhozások az itteni istenházat és annak főapátját nagyra emélték, úgy hogy közvetlenül a római pápa alatt álljon és hogy főapátja Magyarország elsőrangú főpapjai, az ú. n. *Praelati maiores*, közt helyet foglaljon; valamint a keresztyén magyar nép különös tisztelete világosan bizonyítja ezen helynek történeti nem kevésbé, mint egyházi fontosságát. Az ország fenállása első idejétől fogva ez mindég a buzgó vallásosság, kitünő tudományos műveltség, és tiszta, valódi keresztyén humanismus szentélye volt, s e sorok írója előtt elfelejthetlennel maradnak azon kedves órák, melyekben ő az itteni jeles szerzetesek szív- és lélekenelő társaságának részese lehetett, midőn magyar szívességgel ismételve vendégül fogadtatott. Itt találhatik azonkívül a hazai történelemnek egyik legbecsesebb kincse. Mert a főapátságának levéltára, akár az itt őrzött okmányok régiségét és számát, akár azoknak köz-, egyházi, és jogtörténeti fontosságát tekintjük, oly nevezetes, hogy annak nem mondom párját, de csak némileg hasonlóját is, az egész országban hiában keresnők. Kezdve sz. István 1001-ki alapító okmányán, mely a diplomaticai tudo-

mányban a legnevezetesebb okmányok egyikének van elismerve, az árpádi királyok korából 250-nél több eredeti oklevél található, melyek közül öt a XI., és huszonöt a XII. századból való, s a tatárjárás (1241) előtti időből összesen 150-nél több eredeti van még meg. Járul ehhez az ú. n. vörös könyv (Liber Ruber), mely a XIII. században íratott még össze, és az 1250. évet megelőző időből vagy 60 fontos okmányoknak gondosan készült másolatát tartalmazza.

Nem kevesebb szívességet tapasztaltam a főtiszteletendő veszprémi és győri káptalanok és a leleszi konvent részéről is. Az ezeknél meglévő levéltárak azonban, különösen a lelesziek, az árpádi királyok koránál későbbi időre bírnak ugyan nagy fontossággal; de az Árpádkori Új Okmánytárhoz csak kevés anyagot nyújtottak. A veszprémi káptalan levéltárából mindazáltal még is több érdekes okmányt vettem fel. Kötelességemnek tartom, az ezen helyeken is a magyar tudományosság iránt mutatott lelkes pártolásért szintén hála-köszönetemet kijelenteni.

A magyar családok magánlevéltáraiban az árpádi kor érdekében tüzetes kutatásokat még nem tehettem. Egyébiránt Érdy János tisztelt tagtársam ezen irányban fáradozván, az Árpádkori Új Okmánytárhoz több nagy érdekű adalékkal járult. Különös elismeréssel kell említenem mélt. b. Balassa Antalat, ki kékői levéltárát előtte megnyitotta, melyből Érdy 35 Árpádkorszaki eredeti eklevelet írt le. Ugyan Érdy a Hunt-Páznántól eredett Kubinyi nemzetség levéltárából is 8; és Horváth István sajátkezűleg eredetiekből másolt okmányjaiból 20 darabot közölt.

A magyarországi városok közül Sopron, Kőrömczbánya, Selmeczbánya és néhány másnak levéltá-

rában Árpádkori eredeti okmányok találhatók ugyan; de azok, valamint Varasd, Pest, Nagy-Szombat, Zágráb, Besztercebánya, Nyitra stb. érdekes privilegiumai, már régen kiadva lévén, évtizedek óta a hazai tudományosság közbirtokában találhatók, s így itt azokat újra közzé tenni nem látszott helyesnek. A magyarországi városi levéltárak egyébiránt is csak az anjoui korszaktól fogva kezdenek a hazai történet felvilágosítására nézve különösen fontosak lenni.

Említenem kell még a *Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia* című munkát is, melyet m. akad.tag, tudós Theiner Ágoston úr a magyarországi főpapi rend buzdítására és pénzbeli segítségével a Vaticánumi levéltárból kiadott (2. kötet Rómában, 1859. és 1860.). Különösen a római pápák Regestáiból közvetlenül sok igen érdekes okmányt és levelet közöl. Ezen fontos kútfői munkáról, melyben az egyes okmányokat mintegy archivalis alakban találjuk, s a haszonról, melyet az nekem az Árpádi Új Okmánytárnál nyújtott, a III. kötetnek függelékében tizetesen fogok szólni.

Vége nem szabad elhallgatnom, hogy az említettek kivül más levéltárak birtokosai is, szóval és tettel bizonyították már, hogy ők a hazai történet kútfői apparátusának szaporításához járulni hajlandók; sőt voltak, kik. érdekes közleményeket már is beküldöttek. Ezek mindazáltal többnyire csak a későbbi időkre vonatkoznak. Mennyiben az Árpádkori Új Okmánytárban hasznukat vehettem, illő helyen említtem. Kecsegtet tehát a remény, hogy, miután az ősiség, mely mieddig a családok és a birtokosok levéltárainak elzárását tanácsolta, a magyarországi jogéltre elvesztette már előbbi hatását, a hazai történet tudományos

kutatása magánlevéltárakban is mind inkább új meg új támaszt nyerend.

A hazai levéltáraknak történettudományi czélokrai használása szükségkép feltételezi, hogy a kellő tudományos munkaerő meglegyen, s hogy ez czélszerűleg szerveztessék. Ezen fontos kérdés részletes fejtegetésébe nem ereszkedem itt; kötelességemnek tartom mindazonáltal hálámat azon férfiak iránt is kinyilatkoztatni, kik a jelen okmánytár kiadásában segédkezet nyújtottak.

Miután Fejér György azon kézirati gyűjteményeket, melyeket használnia módjában volt, czéljára nézve csaknem egészen felhasználta; azoknak, kik most még okmányi kutatásokkal foglalkodnak, már az övénél sokkal nehezebb feladat jut. Kettős irányban kell fáradozniok; egyrészt a Codex Diplomaticus hiányai kiegészítéséről és számos hibái helyreigazításáról gondoskodván, másrészt a Fejér előtt ismeretlen maradt okmányokat és okmányi adatokat felfedezvén, gyűjtvén és közzé tévén. Ezen célra nem marad egyéb hátra, mint, a mennyire lehetséges, magokat az eredetieket felkeresni; az egész bel- és külföldi irodalmat folyton folyva szemmel tartva, ha oly okmányok kiadatnak, melyek Magyarország történetére vonatkoznak, ezeket kellőleg méltányolni; és ha netalán hitelt érdemlő kézirati gyűjtemények vagy okmánymásolatok találtnának még, ezekre is kellő figyelemmel lenni. Ezen feladathoz képest még a legszorgalmasb buvárnak is magára hagyatott ereje elégtelen, s a jelen sorok írója nem lett volna képes a magyar akademia törté-

nelmi bizottmányameghagyásában szerencsésen eljárni, ha Czech János elhunyt nagy érdemi akadémiai tagnak az akadémiai könyvtár birtokában levő kéziratai neki nem kézbesítettek, s ha ő más szakférfiak segítségét nem remélte volna. Ez utóbbi tekintetben leginkább két férfi fáradozását kell hálával említenem, kiknek támogatása az Árpádkori Új Okmánytárra nézve igen fontos volt: Czinár Mór és Érdy János urakat.

Czech János első volt, ki Fejér Codex Diplomaticusa kiegészítése és folytatása végett több évig okmányokat gyűjtetgetett. Hátrahagyott kéziratai bizonyítják, hogy ő ezen irányban fáradhatatlan szorgalommal eljárta, s hogy kutatásai és vizsgálatai eredményétől a tudományos világ igen sokat várhatott volna, ha a kérlelhetlen halál őt előbb, mintsem munkásságát teljesen kifejthette volna, körünkől ki nem ragadja. Mindamellett tehát, hogy ő befejezett munkát, vagy kész gyűjteményt nem hagyott hátra, még is jelen okmánytárunk az ő fáradozásának köszöni tartalmát nagy részét. A tőle származó okmányokra nevének aláírása után mindenki rá ismerhet.

Czinár Mór, a pannonhalmi sz. mártoni főapátság tudós könyv- és levéltárnoka, a magyarországi Monasteriologia kiadója, kit hizelgés nélkül jelenleg a magyar diplomatica főtekintélyének nevezhetiünk, már Czech János fáradozásait is különös részvétellel támogatta. Szíves részvételével és fontos segítségével mozdította ő elő az Árpádkori Új Okmánytár létrejöttét is; s egyedül az ő személyes szerénysége oka annak, hogy e tekintetben tudományos szívességét érdem szerint itt nem méltányolhatom. De kívánata azt meg nem tilthatja, hogy az érdemdús férfi terjedelmes és alapos tudománya iránt őszinte tiszteletemet ki ne je-

lentsem, és a részéről sok tekintetben tapasztalt barátságos segítségért szives hálámat ki ne mondjam.

Érdy János akad. rendes tagja a nemzeti múzeum régiségtárának elismert mély tudományú öre, fáradozásomat közre munkálkodása által szintén támogatta. Az általa közölt darabokra nevének aláírása utal.

Hogy Theinernek Magyarország egyházi történetét illető kútfői munkájából is több (az első kötetben összesen 47) okmányt kölcsönöztem, már fenebb mondatott. De ezeken kívül Ráth Károly, Knauz Nándor, Szabó Károly, Meléthei Barna Mihály és néhány más uraktól is vettem egyes okmányokat, mit hálával kinyilatkoztatni kötelességemnek tartok. A közlő neve minden egyes okmánynál feljegyeztetett.

A magyarországi levéltárakról Érdy János úr a következő érdekes tudósítást közli.

„Europának majd minden művelt nemzetei, a hazájok történeti szétszórt emlékeit, nem kevesebb szorgalommal és fáradsággal, mint költséggel jobbadán már össze gyűjtötték és kiadták.“

„Az angol parlament 1822-ki jul. 23. a kincstári kancellár Wansittart indítványára, az angol történeti kútfőket közmegegyezéssel rendelte kiadatni úgy, mint a franciaországi forrásgyűjtemények vannak kiállítva.“

„Németországban a kútfők gyűjtésére s kiadására külön társulat alakult, melynek tagja Pertz Henrik, majd az egész Europa könyv- és levéltárait kifürkészte s az azokban talált, nem mindenki által kibe-

tűzhető porlepte régi irománytömegből, kiadta a Monumenta Germaniae Historica czimű kútfőgyűjteményt, mely több százezerbe került. Figyelmet érdemel az oklevelek gondos gyűjtése s hű kiállítása.“

„Bajorországban a királyi titkos leváltárnak 1822-től 1828-ig leltárai, utóbb magok a leltározott oklevelek egész kiterjedésben bocsáttattak a király költségén sajtó alá.“

„Leopold belga király, a közlevéltárak leltárait parancsolta kiadni.“

„A porosz királynak mind a berlini, mind a stettini titkos levéltárai 1835. nyolcz 4-edrétü kötetben jelentek meg.“

„Ez oka, hogy a külföldi történetiró a hitelesen kiállított adatkincsnek megválasztása s összehasonlítása után, a történetírásnak művészi kiállítására fordíthatja idejét és erejét; nem is tart attól, hogy valamely még fentünhető okirat miatt kénytelen lesz kútfőkre alapított nézeteit változtatni.“

„Nálunk minden kimerítőbb monographiához kívántató kútfőgyűjtés annyi időt és erőt kíván, hogy az évekig tartó fürkészetnek fáradalmi a lelkesedés szikráit is elhamvasztják, és a kiállítandó dolgozat vagy elmarad, vagy mivel fáradt erővel kezdetik meg, elsilányul.“

„A magyar történetvizsgáló hasonlít azon szobrászhoz, ki mielőtt a márványba életet önthetne, előbb kénytelen hazájának bérzeit és völgyeit bebarangolni s márványt keresni addig, míg a fárasztó kutatás alatt lelkesedése vagy eltűnik, vagy elsilányul; és ki előbb kész anyagból remek művet állíthatott volna elő, az anyagkeresés fáradalmi után kőfaragóvá törpül.“

„A magyar akademia történelmi bizottmánya mé-

lyen érzvén a magyar történeti kútfőgyűjtemények hiányát, emlékeink ezen szétszórt kincseinek gyűjtését és közzétételét erejéhez képest már meg is kezdte.“

„Az Árpádok korszakából fennmaradt oklevelek, pecsétek, érmek és bárminemű más régiségek, a magyar emlékek megbecsülhetetlen kincsei, melyeknek gyűjtése s az enyészettől megmentése azért legsürgetőbb; mert emlékeink ezen gyöngyei a lefolyt századokon keresztül a lagujabb korig sokféle veszélynek voltak és vannak kitéve.“

„De lássuk röviden: miféle veszélyeknek voltak nálunk az okiratok a régibb időkben, és vannak a legujabb tapasztalásig kitéve? Schwartner Márton és Perger János diplomatikai munkáik szerint, nálunk az idő, mely mindent megemész, pusztító háborúk, tűzvész, irigység, gondatlanság, tudatlanság, és hasonló okok idézték elő az oklevelek fogyasztását. De ki győzné e hazának ezen meg ezen vésznapjait és végetlen kínszenvedéseit történetileg részletesen kinyomozni?“

„Mennyi okiratot, mi sok drága emléket emészett meg a tatárdulás fergetege, mely Magyarországot 1241. láng- és vérözönbe borította. IV. Béla királynak a jászói monostor jogait megerősítő 1255. oklevelében olvassuk: miképen ezen prépostság jogait illető, az előbbi királyoktól nyert irományokat a tatárok fütött kemenczébe mind megégették.“

„IV. Béla más 1261. okleveléből tudjuk, hogy a tatárok az egri egyházat kifosztották, földig lerontották, hamuvá tették, és a szent királyoktól nyert adományleveleit mind lángnak adták.“

„Sokan a veszélyes tatárdulás elől kincseikkel és levéltáraikkal Datmátországba menekültek, honnan a

zágrábi levéltár csak 1550. hozatott vissza; de azok levelei, kik ott haltak ki, ott mentek veszendőbe.“

„A lip-tói regestrumban találjuk: miképen a Lip-tó vármegyei Lipcese város 1388-ban birájára bizta okleveleit, hogy azokat az ország birájának bemutassa azok ellen, kik e várossal törvénykeztek. A lipcsei biró Zólyomba ért, hol valami lókötó annak két lovával és az okiratokkal elosontott.“

„Szent-miklósi Pongrácz I. Lajos királyhoz (1363) új adományért folyamodott; mivel előbbi adománylevele elégett.“

„A készmárkiak levéltárát 1433. a husszíták ragadozták el; a lőcseiekét 1550. a tűzveszély tette semmivé.“

„Palóczi László országbiró 1446. a váczi káptalanhoz intézett levelében azt adja elő, hogy a sághi konventet magyar és cseh lovas és gyalog csapatok megrohanták, kifosztották, levéltárát földűlták, az okleveleket vagy elvitték, vagy azokról a pecsétet levagdalták.“

„Hunyady János vezér, I. Mátyás (1458—1490.) királynak egyetlen fia, 1504. szünet meg élni. Özvegye Frangepán Beatrix 1508. György brandenburgi örgrófhoz (Marchio) ment nőül. György a Hunyadiak levéltárát kivitette, mely az anspachi (Onolsbach) levéltárba került, honnan II. József alatt hozatván vissza, Budán a kamarai levéltárban sok ideig zár alatt őriztetett, utóbb a többi irományok közzé soroztatott.“

„Több magyarországi monostor mint hielmes és hiteles hely a külföldi monostorokkal volt összekötésben. A somogyvári szent Egyed monostora a franciaországi flaviusvölgyi szent Egyed monostorától függött; más konventek az olaszországi, mások a né-

met monostoroknak voltak alávetve. A Magyarországot minduntalan megrohanó törökök sok jámbor szerzetest végeztek ki, sok, hogy elkerülje a veszélyt, levéltárral együtt külföldre azon monostorba menekült, melytől függött, honnan az egyes országos levéltárak nem kerültek többé vissza.“

„A bethlenfalvai Thurzó nemzetség gazdag levéltára 1654-ig a Trencsin megyei Lietava várban őriztetett, hol nem sokára azután rá törtek és kifosztották; maradványai az árvai várba vitettek el. Utóbb Arabinszky Ferencz lietavai segédlelkész, az ottani várak rejtekeiben számos oklevelet fedezett föl és szedett össze; ő ezeket Kelecseny Zsigmondnak Trencsin megyei szolgabírónak küldötte el. Beznák János, az árvai uradalom igazgatója, Pozsonyban Dobrovay Imre szállásán hat vagy hét nagy ládát látott, melyek tele voltak a Lietava várból elorzott okiratokkal.“

„Mit mondjunk azokról, kik Magyarországbán még a XIX. században is a levéltárakból akár bőrhártyára, akár papirosra írott okleveleket, leltárakat, emlékiratokat, és a régibb kornak legbecsesb irómányait, köztapasztalás szerint, szekér számra a papirosmalomba küldözgették, vagy azokat mázsá számra árulgatták,“

Ezek után szabadjon most már azon vezérnézetekeket fejtegetnem, melyeket az Árpádkori Új Okmánytár egybeállításában és elrendezésében követtem. E tekintetben valamint másutt, úgy a magyar irodalomban is két egymással homlokegyenest ellenkező felfogásra találunk.

Vannak tudósok, kik okmánygyűjtemények irá-

nyában a legszigorubb követelésekkel lépnek fel. Az egyes okmányok szerintök egyedül eredetiekből veendő, a közzététel oly pontossággal történendő, hogy mintegy magokat az eredetieket minden sajátjaikkal együtt elénkbe adja. Akadémiai tag *Walther László* urat, kiben a magyar irodalom hazai diplomaticánk egyik legavatottabb szakismerőjét tiszteli, köztünk egyszersmind ezen irány leghatározottabb képviselőjének találjuk. Okmányok gyűjteményei közzétételéről szó lévén, ő azt kívánja, hogy ezek az eredeti példányokról, gondos kézzel, pontos hívséggel adassanak; „*de csak az eredetiekről* és híven másolva; különben elvétik céljokat.“ (Figyelmező, 1337. 24. sz.)

Ha ezen szavak ellenében azon könnyedséget tekintjük, melylyel nálunk okmányok nem ritkán tétetnek közzé, s melynek eredménye azután gyakran nem egyéb, mint *Walther* szavai szerint (u. o.) holmi „puszta másolatok után gondatlanul összeférezelve halommal nyújtott út-tévesztő adatok;“ az előbb említett tudósok nézetének ellentétét látjuk. Csak abban nem nyughatom meg, ha valaki *Fejér Györgyöt* ezen utóbbi irány képviselőjének akarná nézni, mire *Walther* is hajlandónak mutatkozik.

Úgy hiszem, nem szükséges ezen utóbbi eljárásra nézve csak egyetlenegy szót is vesztegetnem. Maga magát itéli ez meg; s ha bár megengedem, hogy lehetnek esetek, melyekben okmányok hibás közzétételeit nem csak menteteni, de igazolni is lehet: ily eljárást még is elvileg követni, kárhuzatos könnyelműség volna, melynek a tudomány körében legkevesebbé szabad helyt engednünk, mert a *diplomatica* főcéljaival ellenkezik. Erről tehát szó sem lehet itten.

De azon szigort sem tehetem mindenkép magamévá,

melyet előbb említettem. Nem tagadom, hogy az ezt követelő nézetnek van bizonyos belső jogosultsága; mennyiben t. i. az igazság minden történeti tanulmány főcélja, melyhez a kútfők kellő ovatosság melletti használása nélkül jutni nem lehet. De elvonva attól, hogy a kritikai szigor és pontosság azon mérve, mely kivántatik, csak eszmény, melyhez közeledni ugyan, de melyet tökéletesen létesíteni lehetetlen; ne felejtkezzünk meg arról, hogy szigor és potosság itt csak eszközök, melyek tehát a cél által, melynek elérése végett alkalmaztatnak, nyerik valódi jelentőségöket. A feladat gyakorlati kivihetősége, azaz maga a lehetőség gyakran sokkal szűköbb határt jelöl ki, s a kritika kívánalmainak eleget teszünk, ha a történeti kútfők szövegét lehetőleg híven és a maga eredeti tisztaságában előállítjuk. Itt tehát egyedül eredeti szövegről és annak eredeti tisztaságáról lehet szó; azaz hogy tudjuk, mit mondani vagy tudtul adni a kútfő írójának, különösen pedig az okmány szerzőjének volt szándoka. Magának az eredeti kiadványnak használása nem tartozik a tárgy lényegéhez; s valamint a classica irodalom dolgában igen szegények volnánk, ha kizárólag csak azon műveket akarnók használni, melyek kiadásai a szerző kéziratának alapján történhetnek; úgy csaknem ugyanazt kell mondanunk a történeti kútfőkről, s névszerint az okmányokról is. Ámbár kétség kívül van, hogy, a mennyiben az lehetséges, magoknak az eredeti példányoknak minél pontosabb használása kívánatos és tanácsos is, mert ez természetesen a legbiztosb út és legegyszerűbb eszköz az eredeti szöveghez jutnunk. Névszerint a történeti okmányok kiadását és használását illetőleg, nem tagadom, hogy az ú. n. *graphica* is, mely azoknak betűjegyeivel és

orthographiájával foglalkodik, mennyiben ezek a szöveg külső alakját képezik, a történeti kritika szempontjából nagy fontossággal bír; de zsinórmértékül szolgál tulajdonképp még is a *diplomatica*, mely magasb ponton megállapodik, és nem az írás jegyeiben, hanem annak szövegében leli feladatát, s melynek a *graphica* fontos ugyan, de nem lényeges momentumát teszi.

Ehez képest hazánk történetére nézve okmányi tekintetben véleményem szerint a magyar akademiának kettős feladata volna.

I. A hazai történetre vonatkozó, s akár régiségök, akár tartalmuk, vagy más oknál fogva nevezetes és fontos eredeti okmányokat, mennyiben azokhoz férni lehetséges, *graphica*i pontossággal, azaz a betűjegyek sajátságainak felhozásával és az orthographia legszigorúbb megtartásával másoltatni. Ezen másolatok az akadémia kézirati gyűjteményének igen becses részét képeznék, s a lelkiismeretes történetbuvár kutatásai számára biztos alapot és támaszt nyújtanának. Legtanácsosb volna ezen gyűjteményt minél előbb megkezdeni. Mert nincs kétség, hogy ha az akadémia ezt fenállása óta magának feladatul tűzte volna ki, ha minden évben csak néhány okmányt az említett pontossággal másoltatott volna, most is már oly okmánygyűjteményt birna, melyet a hazai történelem szempontjából valódi kincsnek nevezhetnénk. Magától értetik, hogy mennyiben az akademiának módjában van, eredeti példányokra, vagy hű hasonmásokra szert tenni, ezek is külön csomókba felveendők. Ezen gyűjtemény segítségével az eddig hibáson kiadott okmányok szövegét meg lehetne igazítani; idővel pedig oly okmánytárt közzé tenni, mely a Waltherr- és más

szigorú diplomaticusoktól követelt pontosságnak megfelelően. Hogy addig is megmutassam, mennyire szükséges ez diplomaticai irodalmunk mostani stadiumában, mintául hat okmány szövegét (60, 65, 96, 113, 126, és 201. sz.) eredetiek után közöltem, melyek Fejér Codex Diplomaticusában már találhatók ugyan, de csak másolatok alapján (Cod. Dipl. VII. k. 5. r. 177. l.; I. k. 482. l.; III. k. 2. r. 476. l.; u. o. 361. l.; u. o. 463. l.; VII. k. 1. r. 340. l.). Az összehasonlítás hol több, hol kevesebb hibákat és eltéréseket tüntet fel; mert igazságosnak találtam, Fejér munkájának jellemzése végett nem csak oly okmányokat emelni ki, melyek hibákkal hemzsegnek, hanem néhány különféle értékieket egybefoglalni. Csak így lehet azon szövegről, melyet a Codex Diplomaticus nyújt, alaposan itélnünk.

Egyébiránt a legjobb esetben is csekély a kilátás, hogy, ha az akadémia az épen említett terv szerint egy kritikailag pontos oklevélgyűjteményt alapít is, az irodalom annak eredményét, t. i. egy lehetőleg hibátlan és hű magyar okmánytárt, rövid idő alatt nyerjen. Mert mind az okmányok gyűjtése, mind azoknak rendezése és kiadása tömérdek munkába fog kerülni. Szükségesnek látszik tehát, hogy időközben is történjék, a mi mostani viszonyaink közt már kivihető.

II. Úgy látszik tehát, hogy az akademiának jelenleg egy másik, és az előbbinél sürgősb teendője van; t. i. a Magyarország történetére vonatkozó, s az irodalomutján már közzé tett okmányi apparátus tökélyesbítéséről s mintegy kiegészítéséről gondoskodni. E célra már évek óta történtek készülétek és kísérletek; s erre céloz az Árpádkori Új Okmánytár is. Szerkesztői tisztem

itt azt kívánja, hogy ennek tervéről és feladatáról néhány felvilágosító megjegyzést tegyek.

Okmánygyűjtemények és okmánytárak különféle czélokra készülhetnek, s ehez képest azoknak elrendezése és az egyes okmányoknak közzétételi módja is különbözni fog. Történik nem ritkán, hogy ha valamely levéltárban vagy azoknak néhányában nevezetesebb számú, historiatlan vagy másképp érdekes okmányok őriztetnek, ezeknek közzététele terveztetik, mi külföldön több nagy becsű okmánytárak kiadására adott már többször alkalmat. Ilyenmő kiadványok, főképp ha az okmányokat egyszersmind diplomatikai mutatóanyagokul közlik, csupán eredetieket és bizonyos kor jellemét mutató példányokat tartalmazhatnak, melyek közzétételeben a *graphica* szabályait szorosán szem előtt kell tartani. E tekintetben Sickel Tivadar „*Monumenta graphica aevi medii*“ című munkája (Bécs, eddig két füzet 1858.) mely a *photographia* használásával készült, a legfényesebb példát mutatja. Hazánkban ily kiadásra alkalmas levéltár tudomra csak egy található, t. i. a szent-mártoni főapátság levéltára. Ha azonban a kiadás a tisztán diplomaticain kívül történeti érdekből is indul ki, eredetieken kívül másnemű okmányok is felveendőek abba, s a *graphica* felfogás szűk láthatára e feladatnak meg nem felel többé. A kiadónak tehát ily esetben nagyobb szabadsággal élnie nem csak lehet, hanem kell is; s a kiadás czéljának tökéletesen eleget tesz, ha csak az okmányok eredeti szövegét híven megtartja. A bécsi cs. akadémia több kiadványai, p. o. a Chmel által a cs. titkos levéltárban őrzött eredeti okmányokból összeállított ú. n. „*Diplomatarium miscellum saeculi XIII.*“ (Bécs 1849.), Weis János ausztriai sz. keresztli diplo-

matariuma (Bécs 1856.); úgy szinte a magyar akadémia eddigi okmánykiadásai, mint Hatvani Mihálynak a brüsseli országos levéltár és a burgundi könyvtár okmányai alapján közzé tett magyar okmánytára (4 kötet, Pest 1858 és 1859.) és Simonyi Ernő londoni magyar okmánytára (Pest 1859.) ide tartoznak. De ha a tulajdonképeni történeti érdek a főfeladat; ha nem csak okmányokat kiadni, hanem azok által a történetet is lehetőleg részletesen és kimerítőleg felvilágosítani közvetlen célunk; ha p. o. e tekintetben valamely ország, tartomány, város, vidék, nemzet, népesség, nemzetség stb. történetére vonatkozó, minden meglevő okmányokat, bármineműek legyenek is azok, és akárhol találhatók, akarunk egybefoglalva közzé tenni, feladatunk más színben mutatkozik. Válogatásnak a kiadandó okmányok különbféle neme közt helyt engedni már nem lehet: s miután a kiadásra rendelt gyűjteménynek álláspontja meghatározott, ennek alapján kell készíteni az általános tervet, és a közzététel céljához képest minden okmányok és okmányi adatok egybefoglalandók, melyek ezen álláspontnak megfelelnek, akár eredeti formában, akár csak másolatban vannak meg; akár kiadattak már nyomtatásban, akár nem. Magától értetik ugyan, hogy az okmányok szövegének hűségéről és tisztaságáról gondoskodni itt is szükséges; de a kritika nem a graphikai, nem a diplomaticai, hanem a szoros értelemben történelmi szempontot követi sinórmértékül; a graphikai és diplomaticai szabályokat tehát nem többé czélnak, hanem csak eszköznek tekinti.

S ez által van egyszersmind meghatározva az Árpádkori Új Okmánytár terve és feladata is.

Fejér György Codex Diplomaticusát veszem ki-

indulási pontúl. Ennek liányait s hibáit se nem tagadom, se nem szépítem; hanem helyreigazításukat más szerencsésb időre bízom. Csak hogy némileg eż új gyűjtemény szempontját feltüntessem, a Fejér által már kiadott hat okmányt, melyeket fenebb említettem, tisztább formában ismétlem. Azon kívül sok okmány, melyet Fejér csak kivonatban közlött, itt egészen adatik. Rendszerinti szabályom mindazáltal, azt, mi Fejér munkájában már találtatik, okmánytáromból kizárni. Ezen értelemben az Árpádkori Új Okmánytár Fejér munkája azon részének, mely az árpádi királyok korszakát illeti, folytatása és kiegészítése.

De önálló munkának is kívánom azt vétetni, mind tartalmára, mind alakjára és elrendezésére nézve. Mindkét tekintetben azonnal bővebben nyilatkozom. Itt csak általában jegyzem meg, hogy, bármi tökéletes legyen valamely okmánytár; annak tartalma még is a neki tárgyúl szolgáló anyagot soha ki nem meríti, s mindazt más bűvárok gyűjtése szorgalmának engedi át, mit kiadója vagy nem ismert, vagy felveendőnek nem tartott. Így Fejér Codex Diplomaticusa is a magyar történet okmányi apparátusának csak azon részét foglalja magában, mely előtte ismerve volt. Mennyiben tehát utána is a hazai történetbűvároknak még sok teendőjük maradt, ezeknek önállólag kell eljárni. S ehez képest az Árpádkori Új Okmánytár is azon jogot vindicálja magának, hogy a Codex Diplomaticusnak ne alá-, hanem mellé rendeltessék, ne subordinált jelentőségű kiegészítésének, hanem önálló és neki koordinált munkának tekintessék. Az alakra és elrendezésére nézve az Árpádkori Új Okmánytár ugyanazon módszert követi ugyan, melyet Fejér munkája; de első pillantásra mindenki meggyőződhetik, hogy az

itten uralkodó kritikai szempont Fejérnek e tekintetbeni eljárásától lényegesen különbözik.

Az Árpádkori Új Okmánytárnak czélja levén a Fejér György Codex Diplomaticusában gyűjtött okmányi apparátust Magyarország árpádkori történetére nézve bővíteni és szaporítani, e tekintetben hármas irányban igyekeztem *új anyagot* szerezni; s ehhez képest a *jelen gyűjtemény tartalma* is három szempontot nyújt a történelmi kritikának.

a) Néhány okmányt, melyeknek Fejér csak kivonatát vagy tökéletlen töredékét adta, mennyire azoknak teljesb példányaira szert tehettem, tökéletesebb formában tettem közzé. Ezen okmányokra az olvasó jegyzeteim folytán azonnal rá ismerhet; s úgy hiszem, általok hazai történetünk több eddig hiányosan ismert részletei némi felvilágosítást nyernek.

b) Számosabbak és fontosabbak ezeknél azon okmányok, melyek itt először látnak napfényt, sőt ezek, számszerint 115, a gyűjtemény főrészét képezik. Túlnyomólag eredeti példányokból vétettek, t. i. 104, s ezekhez járul még 5 melyek XIII., 2 melyek XIV., és 2 melyek XV. századi átiratok után közöltetnek. Egyébiránt tisztelnem tartom megvallani, hogy a jelen munkában foglalt három okmánynak hitelessége ellen nevezetes kétségek hozattak fel; t. i. a 10. sz. a. okmányt, mely Czech gyűjteményéből vétetett, Ipolyi-Stummer Arnold akad. tagtársam koholmányának állítja; a 128. sz. a. okmányt, mely heraldikai tekintetben gyanús, csak Nagy Iván akad. tagtársam tanácsának folytán közöltem; s a 129. sz. a. kivonat, melyet gr. Széche-

nyi-féle gyűjteményből közlök, szintén nem látszik évszámának megfelelni.

Vége c) sok okmány más már nyomtatott munkák után tétetett közzé, s ezekre nézve különösen szükséges, hogy az átvétel módjáról szóljak.

Első helyen említtem azokat, melyeket Theiner Monumentáiból kölcsönöztem (más nyomtatott munkákból csak 25-töt vettem által. Mert valamint egyrészről ezen munka nagy fontosságát már fenebb kiemelten; úgy más részről nem szeretném még is, ha az túl becsültetnék. Sok foglaltatik abban, mi Klimó György pécsi és gr. Bathányi Ignác erdélyi püspökök és néhány más lelkes történetbúvárok gondoskodása és igyekezetei folytán Romából rég megszerezettvén, az előtt is birtokában volt már történeti irodalmunknak, s mit nagyobbbrészt Hevenesi, Práy és mások kéziratai közt, ezeknek alapján pedig Fejér munkájában is feltalálhatunk. Ilyen pápai bullákat, okmányokat, stb. itt ismét közölni, nem tartottam feladatommak. De Theiner sokat is tett közzé, mi eddig ismeretlen volt búváraink előtt; s ezt, mennyiben nagyobb érdekekkel bír, a jelen gyűjteménybe átvenni kötelességemnek éreztem. Így történt, hogy első kötetem Theiner után 47 pápai bullát tartalmaz; 244 közül, melyeket ő ezen időre hozott. Megjegyzem mindazonáltal, hogy Theiner közleménye a római pápák Magyarországra vonatkozó bulláit teljesen nem tartalmazza, s névszerint ugyan az 1235. előtti korra nézve is, 37 pápai bullát voltam képes hozni, melyeket Theinernél hiába keresünk.

Említenem kell itt Endlicher István *Re- rum Hungaricarum Monumenta Arpadiana* című munkáját is (Svajczi Szent Gál, 1894), mely, ámbár ok-

mánytáram számára új anyagot nem igen nyújt, még is a kritikai eljárásnak figyelemre méltó, s nálunk eddig csaknem egészen szokatlan példáját mutatja. Álláspontja az, mely szerint külföldön, különösen Németországban számos tudósok eredeti példányok hiányában a régi idők irodalmi maradványainak szövegét, az ú. n. conjecturális kritika alapján, javítgatják. Endlicher is nem eredeti példányok alapján hanem a conjecturális kritika szabályai szerint igyekezett Magyarország árpádi korszaka kútfői írónak és jogtörténeti emlékeinek szövegét minél tisztább formában megállapítani. Okmányi idézései csaknem kivétel nélkül második kézről vétettek, s az egyes okmányokat ő saját nézetei szerint javítva többnyire Fejér Codex Diplomaticusa után közölte. Nem lehet feladatomban, a munkáról itt bővebben beszélni; s így csak röviden jegyzem meg, hogy a conjecturális kritika helyes és óvatos alkalmazása a magyar történettudománynak is még nevezetes hasznára lehet. Endlicher munkájának e tekintetbeni eredményét megítélni képesek vagyunk, ha p. o. Kálmán király törvényeinek általa készített kiadását annak régibb kiadásaival összehasonlítjuk; különösen a második könyvet, mely Endlichernél belső tartalmához képest három darabra felosztva találtatik.

A nyomtatott munkákból kölcsönzött okmányok tekintetében általam véve ugyanazon módot követtem, melyet Fejér. Azért, hol azoknak tartalmát olaszra csak mintegy átférve ismerjük, egyszerűen ezt adtam (15. és 214. sz. a.). Fejérnek azon modorát mindazáltal nem követtem, mely szerint ő oly okmányoknak, melyek a nagyobb magyar közönség előtt kevésbé ismeretes nyelven szerkesztettek, csak fordítását adja akkor is, midőn az eredeti szövegre szintén szert tehetett. Azért

216. sz. alatt a veszprémvölgyi apácák számára kiadott sz. István-féle privilegiumnak, melynek Fejér csak latin fordítását vette fel, görög szövegét pótlólag közlöm. Azon kívül pedig a 217—227. sz. a. Magyarország déli tartományait illető 11. ó-szláv nyelven szóló okmányoknak mind eredeti szövegét, mind fordítását felvettem. Csak a görög és ó-szláv nyelv köztünk szokatlansága tekintetéből közöltem ez okmányokat nem a folyó, hanem a külön számok alatt, a folyó számokat zárjelben tevén ki. A tartalommutatóban mindazáltal folyó számok szerint említettetnek.

Egyébiránt az itt kiadott 227 okmány közül, 12. a XI., 40. a XII. és 175. a XIII. századot (1201—1235) illeti. Tárgyoknál fogva azok részint országos köz-, részint magánügyekre vonatkoznak; s magyar királyok, római pápák, császárok, más királyok és fejedelmek, egyházi és főurak, káptalanok, más testületek és magánszemélyek kiadványai.

Hátra van, hogy az Árpádkori Új Okmánytár *elrendezéséről*, és a *külső alakról* is számot adjak, melyben az egyes okmányok közzé tétetnek.

A munka *elrendezése* ugyanaz, mely általán véve és rendszerint okmánytárakban használtatik, t. i. az időszori vagy is chronologiai. Fejér is ugyanazon rendet követte szabályúl; s így nem tartom szükségesnek, erről bővebben szólni.

Az *egyes okmányok* tekintetében a *felírást*, a *szöveget* és a *forrás idézését* kell megkülönböztetni.

Kiki tudja, mi nehéz régi okmányok kiadásáuaál

helyes *felírásokat* (ú. n. rubrikákat) készíteni, főképp ha más nyelven szólnak, mint a szöveg. Mert hogy azok terjedelmesb kivonatok legyenek, nem szabad; s még is megkivántatik, hogy az okmány tárgya kelőleg előadassék. Innen van, hogy Diplomatóriumokban az egyes okmányok igen gyakran felírások nélkül közöltetnek. Nézetem szerint ez nem helyeselhető. Mert az okmányok kiadóinak egyszersmind arról is kell gondoskodniok, hogy azoknak a történetírás érdekében használását lehetőleg könnyítsék; erre nézve pedig igen czélszerűnek tartom, hogy a történetírónak mód nyújtassék, az egész okmányi apparátust röviden végig tekinteni, mire azoknak főírássai a legjobb eszöközt képezik. Csakhogy a felírások rendeltetése ezen túl ki ne terjesztessék, s ne kivántassanak azokban az okmányoknak se kivonatai se regestái. A történetírás szempontjából a felírások mindig csak alárendelt jelentőséggel fognak bírni, s a történetíró nem állapodhatik meg mellettök, hanem okvetlenül magokat az okmányokat használni van hivatva. Ennél fogva az okmányok szövege és felírása közti öszhangzáson kívül, a lehetőleges rövidség volt a főszabály, mely szerint a jelen munkában a felírásokat készítettem. Nem csekély bajjal járt itt-ott a latin szöveg egyes szavainak magyarra fordítása; mert ezek nem ritkán határozatlan vagy többféle értelműek (p. o. comes, magister, miles stb.), a kivonatnak pedig nem szabad többet vagy mást mondani, mint a szövegnek. Hol határozott értelmet adnak, e szerint vannak fordítva is (p. o. comes=főispán, bíró, ispán). Hol azonban csak határozatlan értelemmel találtnak, ennek közelebbi meghatározása nem látszott kritikailag tanácsosnak,

s a szavaknak közönséges értelmét megtartottam (p.o. comes=gróf, magister=mester, miles=lovag.)

Az okmányok *szövegét* csaknem kivétel nélkül teljesen közlöm, s rövidítéseknek és kivonatoknak egyedül ott engedek helyet, hol magára az okmány szövegére szert nem tehettem, t. i. néhány átiratokban s általán a pápai regestákban. Sajnálattal vallom meg, hogy okmánygyűjtésem kezdetén inkább a történeti, hogysen a diplomaticai érdeket tartva szem előtt, azon okmányokat, melyekhez fértem, csak akkor másoltam le egészen, midőn azok tartalmuknál fogva különösen fontosoknak mutatkoztak, másoknak csupán kivonatait készítvén. Az árpádi korszak általános történeti fontosságát azon időben még fel nem fogtam, s úgy szintén sejtelmem sem vala még, hogy ezen korszakra vonatkozó okmánygyűjteményt valaha majd közzé tennék. Később hol az lehetséges volt, a hiányokat kiegészítettem; de a lehetőség nem volt meg minden általam kivont okmányra nézve. Nem akartam azokat a gyűjteményből kihagyni, s így a közönség az ilyeneknek (p. o. az I. kötetben 153. sz. a.) csak kivonatait veendi.

Az *orthographiát* illetőleg, nem követtem a graphikai, hanem a diplomaticai és történeti szempontot; s általán véve, mennyiben ez lehetséges, egyformaságot kerestem. Azért az írás sajátosságait megtartottam ugyan, hol azokban a kor jelleme mutatkozik; de az állandó orthographiai szabályokat inkább igyekeztem szemügyre venni, mint azon ingatag jelenségeket, melyekre gyakran egyes eredeti okmányokban is találunk; azaz úgy adom a szöveget, mikép azt írták volna, ha az akkor általában szabályúl elismert orthographiát szigorúan követik. Ez különösen a

nagy és kis betűk alkalmaztatására nézve áll, és bizonyos betűk (*cia* és *cio*, *tia* és *tio* helyett; *e*, *ae* és *oe* helyett stb.) használására nézve. (Pápai bullákban és az általános egyházi hatóságok kiadványaiban a *tia* és *tio* már ezen időben közönséges szabályúl használtatván, ilyenekben azokat megtartottam). Csak oly okmányokban, melyek nyomtatott könyvekből kölcsönöztek, s melyeknek eredeti orthographiáját helyre állítani képes nem voltam többé, követtem a nyomtatott példányok ösvényét.

A *forrásokat*, honnan az egyes okmányok vettek, pontosan idézem. A melyeket másoktól vettem, hol tehát ezek felelősek, ezek nevével, és a mennyiben ilyeneket találtam, jegyzeteikkel együtt teszem közzé. Mi név nélkül jelenik meg, az tőlem vagy olyanoktól származik, kik névszerint említetni nem akartak; s erről a kezességet magamra vállalom. Sajnálattal tapasztaltam, hogy a hazánk levéltáraiban őrzött régibb eredeti okmányok, kevés kivétellel, gyakran igen megrongált állapotban vannak. S minthogy a graphikai és sphragisticai tekintetek szoros értelmű okmánytárhoz amúgy sem tartoznak, czélszerűnek véltem, az egyes példányok külsőségeinek megfejtésébe nem ereszkedni.

Az Árpádkori Új Okmánytár négy kötetből fog állni; melyeknek elseje szent István első magyar király uralkodásától II. Endre király haláláig vagyis 1235-ig terjed; másodika IV. Béla király korát foglalja magában 1260-ig; a harmadik IV. Béla király még hátra levő uralkodását és V. István király korát 1272-ig

negyedike pedig IV. vagy is Kún-László és III. Endre királyok korát 1273-tól 1301-ig. Az első kötet tehát Fejér György Codex Diplomaticusa első három kötetének; a második ez utóbbi IV. kötete 1. és 2. részének; a harmadik ugyanezen munka IV. kötete 3. részének, és az V. kötet 1. részének; végre a negyedik kötet Fejér V. kötete 2. és 3. részének és VI. kötetének felel meg.

Pest, Julius kezdetén 1860.

WENZEL GUSZTÁV.

TARTALOM.

1000—1038.

	<i>Lap</i>
1. Szent István törvényeinek eredeti szövege.	3
2. Szent Brunó tudósítása Kelet-Európa több népei közt tett térítési utazásáról, különösen Magyarország akkori állapotjáról. A tudósítás II. Henrik római-német császárhoz van intézve.	15
3. Kaal, ki szent István korában Gizela királyné kíséretében jött Magyarországra, Káldon Sopron vármegyében telepedik le.	22
3. b. (216) Szent István magyar király a veszprémvölgyi apáczák számára adott privilegiumának görög szövege. . .	347
1067 körül.	
4. A Zazty-i apátság alapító levele. . . . ,	24
1074.	
5. IV. Henrik római-német császárnak Magyarország nyugati határára vonatkozó nyilatkozata.	27
6. Salamon király adománya a frisingi egyház számára, melyet IV. Henrik római-német császár megerősít.	28
1077.	
7. Zvoimir, máskép Demeter, horvát-dalmát király Brazza sziget lakosainak kereskedelmi szabadságokat ad. . . .	30
1086.	
8. A bakonybéli apátság jószágainak és vagyonának összeírása.	31
1092.	
9. Szent László a bakonybéli apátságnak 24 telket adományoz.	38
1093.	
10. Szent László a pannonhalmi sz. mártoni apátság kincseit és vagyonát írja le, és azokat megerősíti.	39

1077—1095.

11. A Vejkei család ősatya, ki Henrik grófot, Ung nemzetségből, Castiliába követi, Pozson és Valko megyei jószágait Both grófnak hagyományozza: 41
- 1101.**
12. Kálmán király Michieli velencei dogéval szövetségre lép. 43
- 1102.**
13. Kálmán király Dalmatia jogait és szabadságait erősíti meg. —
- 1103.**
14. Szerafin esztergami érsek egyességet szerez Máté veszprémi püspök és Péter sz. mártoni apát közt. 45
- 1111.**
15. Kálmán király Michieli Vital velencei dogéhez, követeléseinek igazságáról. —
16. Brazza szigetén Staniszlavi Vid a Straxechnichi sz. György templomának telket adományoz. 46
- 1125.**
17. IV. Henrik császár levele Álmos vezérhez. 47
- 1114.—1131.**
18. Acha, veszprémi jobbágnak végrendelete. 48
- 1135.**
19. II. Béla király a Sopron vára és a bakonybéli apátság jobbái közt támadt s Zalamad nevű földre vonatkozó egyenetlenségekről intézkedvén, egyszersmind az apátság birtokát e tekintetben szorosabban meghatározza. 49
20. Magyar szállóház (hospitale) alapítása Jeruzsálemben.
a) A ház, melyben később ezen szállóház létezett. 51
21. b) Petronilla magyar nő ezen házat megszerezvén, ugyanott alapítja a magyar szállóházat. 52
- 1137.**
22. II. Béla király a pannonhalmi apátságnak földet adományoz Ravasd és Taryán közt. 53
- 1131—1141.**
23. Endre veszprémi prépost, II. Béla király és Ilona királyné beleegyezésével, a sz. mártoni apátságot megadományozza. 55
- 1146.**
24. Scines nő, rokonainak beleegyezésével, Chutus nevű helységet adományozza a sz. mártoni apátságnak. 56
- 1147.**
26. VII. Lajos francia király a szent-dénesi apátot Magyarországba érkeztéről tudósítja. 59

- 1150.**
27. II. Geiza a sz. mártóni apátságnak halászi szolgálat végett által engedi Szulvata nevű udvarnokot. 60
- 1151.**
28. II. Geiza király 20 ezüst gira fejében, melyet a sz. mártóni apáttól kölcsönzött, az apátságot földekkel adományozza. —
- 1152.**
29. Margit nevű nőnek végrendelete. 62
- 1150—1154.**
30. Adalbert magyar főúr, Roger szicíliai királyhoz követséggel megbízva levén, mielőtt útnak indulna, végrendeletet tesz. 63
- 1168.**
31. Gergely gróf végrendelete. 65
- 1171.**
32. A bakonybéli apátság több jószágainak bírói meghatározása. 66
- 1173—1175.**
33. Kaba nevű birtokosnak végrendelete. 69
- 1175.**
34. III. Sándor pápa megerősíti a pannonhalmi sz. mártóni apátság jogait. 70
- 1176.**
35. Az erdélyi káptalan Egyházfalva és Sz. Miklós helységek közt határjárást tart. 73
- 1181.**
36. A veszprémi egyház több szabadosait földdel adományozza. 75
37. Fulcumár gróf a bakonybéli apátságot Palan és Meletha helységekkel adományozza meg. 76
- 1185.**
38. Brazza és Lesina dalmatiai szigetek népgyűlése a povgliei sz. János templomának újra megadja régi birtokát. 77
- 1185.**
39. III. Béla király leánya dajkájának hű szolgálatát annak testvéreiben és fiaiban megjutalmazza. 78
- 1187.**
40. II. Orbán pápa megerősíti a pannonhalmi sz. mártóni apátság jogait. 79
- 1189.**
40. b. (217) Kulin boszniai bán egyezkedése Gerváz raguzai főnőkkel, a raguzaiak kereskedéséről Boszniában (Ó-szláv nyelven). 349

1196.

41. III. Incze pápa Boleszló váczai püspökhöz. 82

1173—1196.

42. Konrad montferrati örgróf és több más keresztyén lovagok tudósítják III. Béla magyar királyt a szent föld eseményeiről, egyszersmind tőle segítséget kérvén. 83

1186—1196.

42. b. (218) Aszán a bolgárok és görögök czárja a raguzaiaknak kereskedelmi szabadságokat ad. (Ó-szláv nyelven.) 350

1197.

43. Imre király megerősíti az orodi prépostságnak jószágait. 85

1198.

44. III. Incze pápa megerősíti az esztergami káptalannak a neki Job érsektől átengedett hortizedet. 86

45. III. Incze pápa megerősíti az esztergami káptalannak az esztergami vásár-jövedelem azon részét, melyet III. Béla és Imre királyok adománya után bír. 87

1198—1199.

45. b. (219) Nemanya István szerbiai nagyzsupán adománya az athosi hegyen (szveta gora, szent hegy) levő chilandari kolostor számára. (Ó-szláv nyelven.) 352

1200.

46. III. Incze pápa Gergely bíbornokot, Imre királyhoz küldött követét, a spalatói káptalannak ajánlja. 88

47. Teszéri Tamást bíróilag nyugtatványozzák, hogy tartozását lefizette. 89

48. Eberhard pozsonyi ispán intézkedik a solymászok Petunföldéről. 89

1201.

49. János, szentmártoni apát, varsányi udvarnokai ügyében itél. 90

1204.

50. Imre király Jánost, Erdélynek olasz lakosát, megnemesíti. 91

1206 körül.

51. János esztergami érsek ítélete Péter bakonybéli apát és a veszprémi vár néhány jobbágyai közt a Scis nevű helységben levő peres földekről. 92

1207.

52. II. Endre király megerősíti Almissa város szabadságait 93

53. III. Incze pápa a borsmonostrai apátságot és annak jogait különös pártfogása alá veszi. 94

54. III. Incze pápa a borsmonostrai apátságot jogainak bármilyen sértése ellen biztosítja. 95 -
- 1208.**
55. II. Endre király az austriai szent-keresztii apátság számára megerősíti Imre királynak a Moson várához az előtt tartozott bessenyők néhány földjeit illető 1203-ki adományát. 97
56. III. Incze pápa Cletus egri püspök alapítványát, melylyel a háromkúti vagyis bélkői (de Beel trium fontium) apátságnak bizonyos tizedeket adományozott, megerősíti. 99
- 1210.**
57. A győri káptalan ünnepélyesen bizonyítja, hogy Keresztúr, Varsány és Lázó helységek lakosai a bakonyi foispánnak senmivel sem tartoznak. 100
58. Péter casinói apát a pannonhalmi szentmártoni apátságot a casinói kolostor jogairól és szabadságairól értesíti. 101
59. Az esztergami káptalan bizonyossága, hogy a pannonhalmi szentmártoni és a somogyvári sz. egyedi apátságok közti egyenetlenségek barátságos úton egyenlítették ki. 102
60. Opus győri kanonok végrendelete. 105
- 1211.**
61. II. Endre király a tihanyi apátság jószágait megerősíti. 106
62. János esztergami érsek az esztergami káptalant a nagyszombati templommal és annak jövedelmeivel adományozza meg. 126
- 1212.**
63. III. Incze pápa a pannonhalmi sz. mártoni apátságot Deáky (Sala) birtokában oltalmazza. 127
54. Adenulf casinói apát a pannonhalmi sz. mártoni apátot az imádság és keresztyén erények közösségére szólítja fel. 128
- 1213.**
65. II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságnak megerősíti szent László és Salamon királyok adományait. 129
- 1214.**
66. Gertrud királyné és segédbírái ítélete Uriás sz. mártoni apát, Posony vára jobbágyai és a pozsonyi polgárok közt. 132
67. III. Incze pápa a pannonhalmán levő sz. mártoni apátság számára Deáky (Sala) birtoka tekintetében intézkedik. 136
- 1215.**
68. III. Incze pápa az esztergami érsek és a pannonhalmi szentmártoni apát közt ugyan a deáki tizedről folyó perben intézkedik. 137
69. A győri püspök mint kiküldött bírós és segédbírái a pannonhalmi szentmártoni és a somogyvári szentegyházi apátságok közt a somogymegyei tizedek ügyében ítélnék. 138

1216.

70. Barátságos egyesség Uriás pannonhalmi szentmártoni apát és János gróf közt Runka helységben levő bizonyos földnek ügyében. 139

1217.

71. II. Endre király adakozása a sz. Jánosrendiek számára. 140
 72. III. Honorius pápa meghagyja magyarország főpapjainak, hogy az egyházi jövedelmeknek huszadrészét a szent föld segedelmére gyűjtsék és a bejövendő pénz kellő kezeléséről gondoskodjanak. 142
 73. III. Honorius pápa C. újonan választott székesfehérvári prépostot megerősíti. 144
 74. III. Honorius pápa tudósítja a genuai érseket, hogy II. Endre magyar király és az ausztriai herczeg keresztes hadjáratra indulván, a Boldogasszony születésének legközelebbi ünnepén Cyprus szigetén találkozni fognak. 144
 75. III. Honorius pápa ez iránt a jeruzsálemi királyt is értesíti. 146
 76. III. Honorius pápa a Jánosrendi vitézek Magyarországbán elidegenített javainak visszaszerzése iránt intézkedik. . 146
 77. III. Honorius pápa a keresztyéneket buzdítja, hogy II. Endre magyar királyt keresztes hadjáratában segítsék. . . . 147

1218.

78. III. Honorius pápa a pannonhalmi szentmártoni és a pilisi apátságok közti perben intézkedik 150
 79. III. Honorius pápa megerősíti a laberiai szentniklói kolostornak jószágait, melyeknek nagyrésze Magyarországbán fekszik. 151
 80. III. Honorius pápa a sz. mártoni apátság jogait oltalmazza. 154
 81. III. Honorius pápa megerősíti a német rend számára Vilmos erdélyi püspöknek a Barczaság jövedelmeire és birtokára vonatkozó 1213-ki adományát. 155
 82. III. Honorius pápa megerősíti a Jánosrendiek számára II. Endre magyar király 1217 iki adományozásait. — a) Száz ezüst gira jövedelmét általában. 156
 83. b) Száz ezüst gira jövedelmét Margati vára védelmezésére 157
 84. c) A sopronyi és drávamelléki jövedelmeket; 158
 85. d) Száz ezüst gira jövedelmét Crati várának védelmezésére; 159
 86. III. Honorius pápa a nagyhalmi tized ügyében intézkedik. 160
 87. Pál és Tamás grófok és rokonaik adománya az elefánti egyház számára. 161

1219.

88. III. Honorius pápa Ugrint szenteli fel kalocsai érseknek. . 163
 89. III. Honorius pápa az esztergami és a kalocsai érsekeket fel szólítja, rendelkezésére néhány alkalmas hittérítőt küldeni 163

1220.

90. III. Honorius pápa bizonyos ügyben a csanádi püspök kártalanításáról gondoskodik.	165
91. Miklós nádor megerősíti bíróilag a pannonhalmi sz. mártóni apátságnek Sown helységben levő birtokát.	166
92. Miklós nádor ítélete a pannonhalmi sz. mártóni apát és a somogy megyei várjobbágyok közt Wicha helységben fekvő bizonyos földekről.	167
93. Miklós nádor a pannonhalmi apátnak Zurunca helységben lakó több szolgálkat ítélt oda.	168
94. Miklós nádor ítélete Fen helységben levő földek felett a pannonhalmi szentmártoni apátság számára.	169
95. A győri káptalan bizonyoságot ad a pannonhalmi szentmártoni apátság és a nemes Tütüsiek közti határjárásról.	170

1221.

96. II. Endre király privilegiuma, melylyel a pannonhalmi sz. mártóni apátságnek Ölbő, Bársonyos, Szőlös, Écs, Gamas stb. helységekben fekvő birtokait megerősíti.	171
97. III. Honorius pápa a pannonhalmi sz. mártóni apát és a zágrábi püspök közt a somogy megyei tized ügyében intézkedik.	175
98. III. Honorius pápa az esztergami érseknek a pénzverés utáni tized jövedelmét elismeri.	178
99. III. Honorius pápa az egyházi átok bizonyos esetei iránt intézkedik.	178
100. III. Honorius pápa az egyházi átoknak egy másik esete iránt intézkedik.	179
101. Miklós nádor megerősíti azon barátságos egyezkedést, melyet a pannonhalmi sz. mártóni apát Beus fiaival Bársonyos helységben fekvő földekre nézve kötött.	180
102. A győri káptalan Poto grófnak az ausztriai sz. keresztii apátság számára Sasunban tett alapítványáról ad bizonyoságot.	182
103. Benedek tatai apátnak birtokátruházási ügyre vonatkozó megerősítése.	182

1222.

104. II. Endre király az ausztriai szentkeresztii apátságnek Legentő helységben levő alattvalóit bizonyos szabadságokkal ruházza fel.	183
105. III. Honorius pápa R-t, II. Endre káplánját, ki a keresztet tűzte ruhájára, az apostoli szék pártfogása alá veszi.	184
106. III. Honorius pápa N-t sopronyi ispánt, ki a keresztjelt fűzte ruhájára, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi.	185
106. b) Gunczel ravazdi (Szent-Márton mellett) születésű spalatoi érsek egyessége a pannonhalmi szent-mártoni apáttal és conventtel.	186

1219—1222.

107. Kozma győri püspök bizonyos pert a bakonybéli apát és a győri káptalan közt kiegyenlít. 187

1222.

108. A győri káptalannak bizonyos adásvevési és birtokátruházási ügyről kiadott bizonyossága. 188
109. A pannonhalmi szentmártoni apátság Nyulas helység birtokában bíróilag megerősítették. 189

1223.

110. III. Honorius pápa Margitot, konstantinápolyi császárnét, III. Béla magyar király leányát, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 190
111. III. Honorius pápa II. Endre királyt új keresztháborúra buzdítja. 191
112. A győri káptalan előtt kötött barátságos egyesség. 194
113. Bors gróf a családjá által alapított borsmonostrai apátság birtokáról gondoskodik. 195

1224.

114. II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságot Gönyővel adományozza meg. 196
115. III. Honorius pápa meghagyja az esztergami érseknek, hogy a pannonhalmi szentmártoni apátság számára bizonyos ügyekben az igazság szolgáltatását szorgalmazza. 198
116. III. Honorius pápa inti a váczai püspököt, hogy Béla ifjabb királyt tanácsával segítse. 199
117. III. Honorius pápa Magyarország érsekeinek és püspökeinek meghagyja, hogy a német rendet a neki II. Endre királytól átengedett Barczaságnak birtokában ne háborgassák. 200
118. Honorius pápa a Somogy megyei tizedek peres ügyében a pannonhalmi szentmártoni apát és a veszprémi káptalan közt intézkedik. 202
119. II. Frigyes római-német császár III. Honorius pápát a sz. föld ügyeiről értesítvén, a keresztényen fejedelmeket s névszerint a magyar királyt is újkeresztes háborúra buzdíttatni kívánja. 204
120. A velencei doge és annak tanácsa bizonyos kalmároknak magyar földön történt fosztogatási esete iránt vizsgálatot rendelnek 205
121. Trau városban hagyatéki per a pápától kiküldött bírák előtt. 206

1224 körül.

122. A királyi biztosok Kusok helység birtokállapotáról ítélnék. 208

1225.

123. II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságot Göüyővel adományozza meg. 208

124. III. Honorius pápa a veszprémi püspök és a székesfehérvári Jánosrendiek közti perben intézkedik. 211
125. A velencei kormánynak Arbe dalmatai sziget ügyeire vonatkozó rendelete. 213

1225 körül.

126. Iván lovag végrendelete. 214

1226.

127. Uriás pannonhalmi szentmártoni apát rendelete az apátság birtokviszonyairól, melyet II. Endre király megerősít . . 215
128. II. Endre király Tivald nevű vitéz katonának jeles tettét jutalmazza. 217
129. III. Honorius pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság jogait erősíti meg. 219
130. Miklós nádor Fen helység birtokáról ismét ítélt. . . . 220
131. Miklós nádor a pannonhalmi sz. mártóni apátnak több szolgát ítélt meg. 221
132. A pannonhalmi sz. mártóni apátság és a szent Jánosrendiek közt a Somogy megyei tizedek ügyében per levén, a két fél választott bírákban egyez meg. 222

1227.

133. II. Endre király Jakabnak, Zochyn fiának, intézkedését, melynél fogva gönyői birtokát a pannonhalmi szentmártoni apátságra átruhazza, megerősíti. 223
134. III. Honorius pápa II. Endre királyt, és Magyarország főpapjait és főurait új kereszties háborúra szólítja fel. . . . 224
135. III. Honorius pápa Magyarország érsekeinek és püspökeinek az új kereszties háború hirdetését hagyja meg. . . . 226
136. Honorius pápa II. Frigyes római császárt, míg a kereszties hadjáratban távol lesz, az apostoli szék különös oltalma alá vevén, Magyarország főpapjait ez iránt értesíti. . . . 227
137. IX. Gergely pápa Uriás pannonhalmi szentmártoni apátnak az apátság jóságai körüli rendelkezéseit erősíti meg. . . 228
138. IX. Gergely pápa a zágrábi prépost és káptalan számára Imre és II. Endre királyok privilegiumait és II. István zágrábi püspök adakozását megerősíti. 229
139. IX. Gergely pápa a zágrábi püspök számára a magyar királyoknak több privilegiumait megerősíti 231
140. IX. Gergely pápa a zágrábi püspök számára szent László királynak 1134. bíróilag oda ítélt alapítványát erősíti meg. 242
141. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közt a somogy megyei tizedek peres ügyében intézkedik. 243

142. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság és Demeter gróf közti, a németújvári kolostor jogaira vonatkozó, peres ügyben intézkedik. 244
143. IX. Gergely pápa biztosítja a pannonhalmi szentmártoni apátságot, hogy a zágrábi püspök privilegiumainak pápai megerősítése jogainak semmi sértését nem foglalja magában. 245
244. IX. Gergely pápa az esztergami érsek és a pannonhalmi apát közti egyenetlenségek ügyében intézkedik. . . . 246
145. IX. Gergely pápa ismét megerősíti Uriás pannonhalmi szentmártoni apátnak az apátság jóságaira vonatkozó intézkedését. 247

1229.

- X 146. II. Endre király Ugrin kalocsai érseknek a pannonhegyi szentmártoni és a száva szent-demeteri apátok közti Mirot nevű halastóra vonatkozó ítéletét erősíti meg. 248
147. II. Endre király a templomosok rendét Kon helységgel adnyozza meg. 250
148. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság és a veszpréni káptalan közti peres ügyben intézkedik. . . . 253
149. IX. Gergely pápa a németújvári bold. asszony kolostorát illető peres kérdéseknek elintézését sürgeti. 254
150. IX. Gergely pápának ugyanazon ügyre vonatkozó más intézkedése. 255

1228 körül.

151. Kálmán galicziai király és szlavoniai herceg Lőrincz, Ompud fia, vétkeinek büntetése iránt intézkedvén, egyszersmind Lipow nevű birtokot Demeter mesternek adja el. 256
151. b. (220) István szerb király a sztudeniczai kolostor számára tett adományának töredéke. (Ó-szláv nyelven.) 357
151. c. (221) István szerb király adománya a Meleda szigetén létező boldogságos asszony kolostora számára. (Ó-szláv nyelven.) 358
151. d. (222) István szerb király és fia Radoszló Szerbiában a zsiczai kolostort alapítják. (Ó-szláv nyelven.) 362
151. e. (223) István szerb király a ragúzai kereskedőket pártfogolja. (Ó-szláv nyelven.) 373
151. f. (224) István szerb király ismét a ragúzai kereskedéséről. (Ó-szláv nyelven.) 374
151. g. (225) István szerb király ugyanarról. (Ó-szláv nyelven.) 375
152. Az esztergemi káptalan bizonyosága Ryucska és Béla nevű földek eladásáról. 257
153. A zágrábi káptalan Kulpató nevű nemesi birtoknak örök időre történt átruházásáról bizonyosságot ad. 258
154. Brazza dalmatai sziget bírának bizonyosága. 259

1229.

155. II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátság számára Miklós nádornak hét ítéletét erősíti meg. 259

156. II. Endre király privilegiuma, melylyel az austriai szentkeresztii apátság Leguentov nevű bessenyő birtokának lakosait adómenteseknek nyilatkoztatja. 261
157. II. Endre király a Borsod vártól fölmentett Zymhud földét Detre Zólyomi ügyvédének adományozza. 263
158. IX. Gergely pápának a pannonhalmi szentmártoni apátság és az esztergami szenttamási prépost közti törvénykezési rendelete. 264
159. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság vagyont igazságtalan károsítás ellen védi. 265
160. A pannonhalmi szentmártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közti egyenetlenségek barátságos úton intézettek el. 266

1230.

161. II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságot sz. Jakab kápolnájával és földeivel adományozza meg. 269
162. Béla ifj. király az ausztriai sz. keresztii apátság magyarországbani jószágait megerősíti. 270
163. IX. Gergely pápa a bakonybéli apátság jogait megerősíti s az apátot és a kolostort pártfogása és oltalma alá veszi. 272
164. IX. Gergely pápa Egyed káplánjának meghagyja, hogy P. aldiákot a győri prépostság birtokába igtassa. 276
165. IX. Gergely pápa a templomosok számára megerősíti Gyula bán és neje Ilona adományát. 277
166. Egyed, pápai kiküldött bírónak ítélete a pannonhalmi szentmártoni apátság és a veszprémi káptalan közti perben. 278

1231.

167. II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságnak Billa helységet adományozza 282
168. II. Endre király előtt a győri káptalan és M. mester közti pernek elintézése. 283
169. IX. Gergely pápa az esztergami érseknek koronázási jogát megerősíti. 284
170. IX. Gergely pápának némely elkövetett erőszakodásokért az anyaszentegyházból kizárásra meghatalmazó oklevele. 285
171. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság és a veszprémi püspök közt a Somogy megyei tizedek ügyében kötött egyezkedést megerősíti. 287
172. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság és Demeter gróf közti peres ügyben ismét intézkedik 288
173. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni és a pilisi apátságok közti peres ügyben intézkedik 288
174. Uriás pannonhalmi apát és Paulin gróf közti egyesség. 290
175. A pannonhalmi szentmártoni convent birtokeladásról tesz bizonyosságot. 291

1232.

176. II. Endre király adakozása a bakonybéli kolostor számára. 292
177. II. Endre király adománya a bakonyi szentkereszti egyház számára. 293
178. IX. Gergely pápa intézkedése a keresztes háborúk ügyében. 294
179. IX. Gergely pápa a szerémi püspökség ügyében rendelkezik. 296
180. IX. Gergely pápa Béla ifjabb királyt felszólítja, hogy a német rendnek elfoglalt földét adja vissza. 297
181. IX. Gergely pápa a boszniai püspök ellen emelt eretnekségi vád ügyében intézkedik. 298
182. IX. Gergely pápa a pannonhalmi szentmártoni apátság és a somogyi esperesség közt a Somogy megyei tizedekre nézve kötött egységet megerősíti. 300
183. IX. Gergely pápa a Garan melletti szentbenedeki apátságnak megengedi, hogy egyházi interdictum idejében is bizonyos korlátok közt az istentiszteletet végezhesse. . . . 301

1233.

184. II. Endre király az austriai szentkereszti apátságnak a soproni só jövedelmét megerősíti. 302
185. II. Endre király a szolgálatban elaggott Detre ispán ifjabbik fiának Miklósnak, a Liptó vármegyei Újfalut adományozza. 304
186. II. Endre adománya a pannonhalmi apátság számára. . . 305
187. Béla ifjabb király esküje, hogy ő az atyja II. Endre király s Jakab prenesztei püspök és pápai követ közt megállapított egységet meg fogja tartani. 306
188. Béla ifjabb király a borsmonostrai apátság számára II. Endre királynak Sydan helyre vonatkozó adományát megerősíti. 308

1233 körül.

189. Jakab prenesztei püspök és pápai követ Fábían nevű lovag egyházi büntetése ügyében intézkedik. 310

1233.

190. Jakab prenesztei püspök és pápai követ előtt Uriás pannonhalmi apát és a somogy megyei papság a tized ügyében egységre lépnek. 312
190. b.(226) Szabás szerbiai érsek a Vraninában levő sz.miklósi kolostort a zetai püspök hatóságától felmenti. (Ó-szláv ny.) 376
191. Bertalan veszprémi püspök nyilatkozata a saunsói kápolna ügyében. 314
192. A vigmani ispánoknak ítélete Uriás pannonhalmi apát, és a szemtei vár jobbágysai közt. 315

1234.

193. IX. Gergely pápa Kálmánt, szlavoniai herceget, iati, hogy a pannonhalmi apátságot somogyi tizedében ne károsítsa. 316

	<i>Lap</i>
194. IX. Gergely pápa Fábían lovag ellen, ki a pannonhalmi apátságnak jogait és jószágait háborgatta, intézkedik. . . .	317
195. IX. Gergely pápa a kúnok püspökének részére az esztergami érsek, akkor ott pápai követ, rendeletét megerősíti. . . .	318
196. IX. Gergely pápa Kálmán királyt a katolika hit érdekében működésre szólítja fel.	319
197. IX. Gergely pápa Kálmán királynak megengedi, hogy az egyházi interdictum alatt levő helyeken isteni szolgálatot tarthasson.	320
198. IX. Gergely pápa a boszniai eretnekek ellen harczoló keresztéseket pártfogása alá veszi	321
199. IX. Gergely pápa Kálmán királyt, ki a boszniai patarénok ellen kereszties hadba indult, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi.	322
199. b. (227) István szerb király vám és adószabadságokat ígér a ragúzaiaknak. (Ó-szláv nyelven.)	380
200. Jakab prenestei püspök és pápai követ a pannonhalmi apátság és Fábían lovag közti perben ítélt.	323
201. A pannonhalmi szentmártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közti per választott bírák ítélete által elintéztetik.	325
202. A bakonybéli apátság és a győri várnak jobbágysai közti határigazítás.	331
1235.	
203. IX. Gergely pápa Magyarország főpapjainak meghadja, hogy az apostoli széktől kiküldött bírák ítéleteit foganatosítsák.	333
204. IX. Gergely pápa a pannonhalmi apátság birtokának háborgatói ellen határozott egyházi kiátkozás büntetésének végrehajtását sürgeti.	334
205. IX. Gergely pápa Jolánt II. Endre király leányát, az apostoli szék pártfogása alá veszi.	335
206. IX. Gergely pápa II. Endre királyt felszólítja, hogy a pannonhalmi apátságot Fábían lovag háborgatásai ellen oltalmazza.	336
207. IX. Gergely pápa az egyházak számára fizetendő pénzösszegre nézve II. Endre királynak meghosszabítja a határidőt.	338
208. IX. Gergely pápa rendeli, hogy az apostoli szék különös parancsa nélkül II. Endre királyra és családjára az egyházi átok, vagy interdictum ne határoztassék.	339
209. IX. Gergely pápa a II. Endre királytól újonan fogadott kereszties hadjáratra nézve intézkedik	340
210. IX. Gergely pápa II. Endre király káplánainak tilos misézés miatti büntetése iránt intézkedik.	341
211. IX. Gergely pápa az esztergami érsek és a Garam melletti sz. benedeki apátság közti ügyben intézkedik	342
212. A pápától kiküldött végrehajtók Bertalan veszprémi püspököt a 204. sz. alatti pápai bullának teljesítésére intik	343

	<i>Lap</i>
213. A pápától kiküldött végrehajtók a 204. sz. alatti pápai bullának fogatosítását sürgetik	344
214. Poglizza dalmatiai kerületnek magyar országi nemesek általi alapítása.	345
1204—1235.	
215. A bakonybéli apátság és a noszlopi várjobbágyok közti kibékülés, II. Endre király korából.	346

ÁRPÁDKORI
ÚJ
OKMÁNYTÁR.

I.

ÁRPÁD-KORI
ÚJ
OKMÁNYTÁR.

1.

Szent-István törvényeinek eredeti szövege.

(Sancti Stephani Regis Decretorum)

(liber I.)

Prefatio Regalis Decreti.

REGNANTE Diuina elementia opus Regalis dignitatis al(i)monia katholice fidei effectum, amplius ac solidius alterius dignitatis operibus solet esse. Et quoniam unaqueque gens propriis utitur legibus, idcirco nos quoque Dei nutu nostram gubernantes monarchiam, antiquos ac modernos imitantes Augustos, decretali meditatione nostre statuimus genti, quemadmodum honestam et inoffensam ducerent uitam, ut sicut Diuinis legibus sunt ditati, similiter etiam secularibus addicti: ut quantum boni in his Diuinis ampliantur, tantum rei in istis multentur. Que autem decreuimus, in sequentibus subnotauimus lineis.

Capitula huius libri.

- I. De statu rerum ecclesiasticarum.
- II. De potestate Episcoporum super res ecclesiasticas eorumque convenientia cum laicis.
- III. Quales debeant esse accusatores et testes clericorum.
- IV. Item de eodem.
- V. De labore sacerdotum.
- VI. De concessione Regali propriarum rerum.
- VII. De retentu Regalium rerum.
- VIII. De obseruatione dominici diei.

VIII.-Item alia.

X. De obseruatione IIII temporum.

XI. De obseruatione sexte ferie.

XII. De his qui sine confessione moriuntur.

XIII. De obseruanda Christianitate.

XIII. De homicidiis.

XV. De his qui suas uxores occidunt.

XVI. De euagatione gladii.

XVII. De perjuris.

XVIII. De libertis.

XVIII. De conuentu ad ecclesiam, et de his qui murmurant vel locuntur in ecclesia hora misse.

XX. De non recipiendis seruis vel ancillis in accusatione et testimonio super dominos suos vel dominas.

XXI. De his qui alienis seruis libertatem querunt.

XXII. De his qui liberos in seruitutem redigunt.

XXIII. De his qui alterius milites sibi tollunt.

XXIII. De his qui alterius sibi hospites tollunt.

XXV. De (his) qui flagellantur sua quaerentes.

XXVI. De uiduis et orphanis.

XXVII. De raptu puellarum.

XXVIII. De fornicantibus cum ancillis alterius.

XXVIII. De his qui petunt sibi ancillas in uxores.

XXX. De his qui extra Regnum suas fugiunt uxores.

XXXI. De furto mulierum.

XXXII. De incendiis mansionum.

XXXIII. De strigis.

XXXIII. De maleficis.

XXXV. De inuasionem domorum.

I. De statu rerum ecclesiasticarum. QUIS-
 QUIS fastu superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem,
 et possessiones Deo consecratas, atque ad honorem Dei sub
 Regia immunitatis defensione constitutas inhoneste tractauerit
 vel infringere presumpserit, quasi inuasor et uiolator domus
 dei excommunicetur. Decet etenim ut indignationem ipsius domini
 Regis sentiat, cuius benivolentiae contemptor et constitutionis
 preuicator extitit. Nichilominus tamen Rex sue concessionis
 immunitatem ab omnibus ditionis sue illesam conservari precipiat.
 Assensum uero non prebeat inprouide

affirmantibus, non debere esse res dominicas, id est domino dominantium traditas. Ita sunt sub defensione Regis, sicuti proprie sue hereditatis. Magisque advertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto prestantior est Diuina causa mortalium possessione. Quarum Diuinarum rerum defensor et custos Diuinitate stautus, diligenti cura non solum eas seruare, sed etiam multiplicare debet, magisque illa prestantiora, quam sua defendere oportet et augmentare. Si quis igitur insanus inoportunitate improbitatis sue Regem a recto proposito peruertere temptaverit, nullisque remediis mitigari posse uisus fuerit, obsequiis aliquibus transitoriis sit necessarius, abscidendus ab eo prociendusque est, iuxta illud euangelicum: Si pes, manus vel oculus tuus scandalizat te, amputa vel erue eum, et proice abs te.

II. De potestate Episcoporum super res ecclesiasticas, eorumque convenientia cum laicis. VOLVMVS ut Episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas prouidere, regere et gubernare, atque dispensare secundum canonicam auctoritatem. Volumus ut et laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas ecclesias, uiduas et orphanos defensandos, et ut obedientes sint ad eorum Christianitatem seruandam. Consentientesque sint comites et iudices presulibus suis ad iustitias faciendas, iuxta precepta legis Diuine. Et nullatenus per aliquorum mendacium vel falsum testimonium, neque periurium, aut per premium lex iusta in aliquo deprauetur.

III. Quales debeant esse testes et accusatores clericorum. TESTES autem et accusatores clericorum sine aliqua sint infamia, uxores et filios habentes, et omnino Christum predicantes.

III. Item de eodem. TESTIMONIVM laici aduersus clericum nemo recipiat. Nemo enim clericum quemlibet in publico examinare presumat, nisi in ecclesia.

V. De labore sacerdotum. SCITOTE fratres cuncti, quod super omnes uos laborat sacerdos. Unusquisque enim uestrum suum fert laborem proprium, ille uero et suum et singulorum. Et ideo sicut ille pro omnibus uobis, ita et uos omnes pro eo suorum operum laborare debetis, in tantum ut si necessitas fuerit, animas uestras pro eo ponatis.

X VI. De concessione Regali propriarum rerum. DECREVIMUS nostra Regali potentia, ut unusquisque habeat facultatem sua diuidendi, tribuendi uxori, filiis filiabusque, atque parentibus siue ecclesie; nec post eius obitum quis hoc destruere audeat.

X VII. De retentu Regalium rerum. VOLVIMUS quidem, ut sicuti ceteris facultatem dedimus dominandi suarum rerum, ita etiam res, milites, servos et quidquid ad nostram Regalem dignitatem pertinet, permanere immobile; et a nemine quid inde rapiatur aut subtrahatur. Nec quisquam in his predictis sibi favorem acquirere audeat.

X VIII. De observatione dominici diei. SI QUIS igitur presbyter vel comes, siue aliqua alia persona fidelis, die dominica iuenerit quemlibet laborantem, siue cum bubus, tollatur sibi bos, et civibus ad manducandum detur. Si autem cum equis, tollatur equus, quem dominus bove redimat, si velit. Et idem bos, manducetur ut dictum est. Si quis aliis instrumentis, tollantur instrumenta et vestimenta, que, si velit, cum cute redimat.

X IX. Item aliud. A SACERDOTIBUS uero et comitibus commendetur omnibus uillicis, ita ut illorum iussu omnes concurrant die dominica ad ecclesiam, maiores ac minores, uiri ac mulieres, exceptis qui ignes custodiunt. Si quis uero non obseruationis remanebit per illorum negligentiam, uapulent ac depilentur.

X X. De obseruatione IIII-or temporum. SI QVIS quatuor temporum ieiunia, cunctis cognita, carnem manducans uiolauerit, per spatium unius ebdomade inclusus ieiunet.

X XI. De obseruatione VI-te ferie. SI QVIS in sexta feria ab omni christianitate obseruata carnem manducauerit, per unam ebdomadam luce inclusus ieiunet.

X XII. De his qui sine confessione moriuntur. SI QVIS tam perdurato corde est, quod absit ab omni christiano, ut nolit confiteri sua facinora, secundum suam presbyteri, hic sine omni Diuino officio et elemosynis iaceat, quemadmodum infidelis. Si autem parentes et proximi neglexerint uocare presbyteros, et ita subiacet absque confessione morti, dicitur orationibus et consoletur elemosynis

sed parentes lavent negligentiam ieiuniis, secundum arbitrium presbyterorum. Qui vero subitanea periclitantur morte, cum omni ecclesiastico sepeliantur honore. Nam Divina iudicia occulta nobis sunt et incognita.

XIII. De observanda Christianitate. SI QVIS obseruatione Christianitatis neglecta et negligentie stoliditate elatus quod in eam commiserit, iuxta qualitatem offensionis ab Episcopo per disciplinas canonum iudicetur. Si uero rebellitate instructus renuerit sibi impositum eque sufferre, iterum eodem iudicio restringatur, et etiam usque septies. Tandem super omnia si resistens et abnuens invenitur, Regali iudicio, scilicet defensori Christianitatis, tradatur.

XIV. De homicidiis. SI QVIS ira accensus aut superbia elatus spontaneum commiserit homicidium, sciat se secundum nostri Senatus decretum centum et X daturum pensas auri, ex quibus quinquaginta ad fiscum Regis deferantur, aliae vero L parentibus dentur, X autem arbitris et mediatoribus condonentur. Ipse quidem homicida secundum institutionem canonum ieiunet.

Item aliud. SI QVIS autem casu occiderit quemlibet, XII auri pensas persoluat, et sicut canones mandant, ieiunet.

Item de homicidiis seruorum. Si alicuius seruus seruum alterius occiderit, reddatur seruus pro seruo, aut redimatur et penitentiam, quod dictum est, agat.

Item aliud. Si uero liber alicuius occiderit seruum, reddat alium seruum, vel pretium componat, et secundum canones ieiunet.

XV. De his qui suas uxores occidunt. SI QVIS comitum obduratus corde, neglectusque anima, quod procul sit a cordibus fidelitatem observantium, uxoris homicidio polluetur, secundum decretum Regalis Senatus cum quinquaginta iuencis parentibus mulieris concilietur, et ieiunet secundum mandata canonum. Si autem miles vel alicuius uir ubertatis eandem culpam inciderit, iuxta eundem Senatum soluat parentibus X iuencos, ieiunetque ut dictum est. Si uulgaris in eodem crimine inuenietur, cum quinque iuencis cognatis reconcilietur, et subdatur praedictis ieiuniis.

XVI. De euagatione gladii. Ut pax firma

X et incontaminata per omnia maneat, tam inter maiores natu quam inter minores, cuiuscunque conditionis sunt, interdiximus omnino, ut nullus ad ledendum aliquem euaginet gladium. Quod si quis posthac stimulis sue audacie tactus temptaverit, eodem iuguletur gladio.

X XVII. De periuris. Si quis ualentium fide commaculatus, corde pollutus, iuramento contracto periurio addictus inuenitur, perditus manu periurium luat, aut cum quinquaginta iuuentis manum redimat. Si vero wlgaris periurus extiterit, manu amputata punietur, aut XII iuuentis redimetur, et ieiunet ut canones mandant.

X XVIII. De libertis. SI QVIS misericordia ductus proprios seruos et ancillas libertate feriauere cum testimonio, decreuimus, ut post obitum eius nemo inuidia tactus in seruitutem eos audeat reducere. Si autem libertatem promiserit, et morte inpediente non testificatus fuerit, habeat mulier illius uidua et filii potestatem hanc eandem libertatem testificari, et agapen facere pro redemptione animae sui mariti, qualitereunque uelit.

X XIX. De conuentu ad ecclesiam, et de his qui murmurant vel locuntur hora misse. SI QVI ad ecclesiam uenientes ad audiendum Diuinum officium, et ibidem hora solemnitatis missarum inter se murmurant, et caeteros inquietant, exponentes fabulas otiosas, et non intendentes Diuinas lectiones cum ecclesiastico nutrimento; si maiores sunt, increpati cum dedecore expellantur de ecclesia, si uero minores vel wlgares, in atrio ecclesie pro tanta temeritate coram omnibus ligentur, et corripiantur flagellis ac cesura capillorum.

X XX. De non recipiendis seruis vel ancillis in accusationem vel testimonium super dominos vel dominas. VT GENS huius monarchie ab omni incursu et accusatione seruorum et ancillarum remota et quieta maneat, secundum decretum Regalis Concilii penitus interdictum est, ut nullius causa culpe aliqua seruilis persona contra dominos vel dominas in accusationem vel in testimonium recipiant (1gy).

XXI. De his qui alienis seruis libertatem acquirunt. SI QVIS improuidus alienum seruum

sine conscientia sui senioris ante Regem vel maiores natu et dignitate duxerit, ut soluto seruitutis iugo leuitatem libertatis sibi acquirat, sciat se, si diues est, quinquaginta iuuenos redditurum, ex quibus quadraginta debentur Regi, X uero seniori serui. Si uero pauper et tennis, XII inuencos, ex quibus X Regi, duo seniori serui. X

XXII. De his qui liberos in seruitutem redigunt. QVONIAM igitur dignum Deo est et hominibus optimum, unumquemque sue industria libertatis vite cursum ducere, secundum Regale decretum statutum est, vt nemo comitum vel militum posthac liberam personam seruituti subdere audeat. Quod si elationis audacia sue stimulatus presumpserit, sciat se totidem ex proprio compositurum. Que uero compositio inter Regem et comites dividatur ut cetera. X X

Item de eodem. SED si quis actenus in seruitute retentus, pro libertate sui tuenda iudicium legale faciens securus exstiterit, tantummodo libertate fruatur, et ille a quo in seruitute tenebatur, nichil reddat. X

XXIII. De his qui alterius milites sibi tollunt. VOLUMUS, ut unusquisque senior suum habeat militem, nec aliquis alter illum suadeat antiquum deserere seniore et ad se uenire, inde enim litigium habet incium

XXIV. De his qui hospites alterius sibi tollunt. SI QUIS hospitem cum benevolentia accipit et nutrimentum sibi honeste inpendit, quamdiu secundum propositum nutritur, non deserat suum nutritorem, nec ad aliquem alium suam deferat hospitalitem (igy).

XXV. De (his) qui flagellantur querentes. SICVIVS miles aut seruus ad alium fugerit, et is cuius miles vel servus fuga lapsus est, suum miserit legatum ad reducendos eos, et is legatus ibidem a quoquam percussus et flagellatus extiterit, decernimus nostrorum Primatum conuentu, ut ille idem percussor X soluat iuuenos. X X

XXVI De uiduis et orphanis. VOLUMVS quidem, ut et uiduae et orphani sint nostre legis participes, tali tenore, ut si qua uidua cum filiis filiabusque remanserit, atque nutrire eos, et remanere cum illis quamdiu uixerit, promiserit, habeat potestatem a nobis sibi concessam hoc faciendi, et a nemine iterum cogatur in coniugium. Si uero mutato uoto X X

iterato nubere uoluerit, et orphanos deserere, de rebus orphanorum nihil omnino sibi uendicet, nisi tantum congrua sibi uestimenta.

Item de uiduis. SI AUTEM uidua sine prole remanserit, et se inuuptam in sua uiduitate permanere promiserit, nolumus, ut potestatem habeat omnium bonorum suorum, et quidquid uelit inde facere, faciat. Post obitum autem eius eadem bona ad suos redeant parentes mariti, si parentes habet; sin autem Rex sit heres.

XXVII. De raptu puellarum. SI QVIS militum impudicia fedatus puellam aliquam sine concessione parentum sibi in uxorem rapuerit, decreuimus puellam parentibus reddi, etiamsi ab illo aliqua uis sibi illata sit; et raptor X soluat iuuenos pro raptu, licet postea reconcilietur parentibus puelle. Si uero pauper quis hoc vulgaris agere agreditur, componat raptum V iuuenis.

XXVIII De fornicatoribus cum ancillis alterius. VT LIBERI suam custodiant libertatem incontaminatam, volumus illis ponere cautionem. Quisquis transgrediens fornicatur cum ancilla alterius, sciat se reum criminis, et pro eodem crimine imprimis decoriari. Si uero secundo cum eadem fornicatus fuerit, iterum decorietur ac depiletur. Si autem tercio, sit seruus pariter cum ancilla, aut redimet se. Si autem ancilla conceperit de eo; et parere non potuerit, sed in partu moritur, componat eandem cum alia ancilla.

De seruorum fornicatione. SERUUS quoque alterius si cum ancilla alterius fornicatur, decorietur ac depiletur; et si ancilla de eo conceperit et in partu moritur, seruus uenundetur, ac dimidia pars pretii seniori ancille datur, altera pars uero seniori serui remaneat.

XXIX. De his qui petunt sibi ancillas in uxores VT NEMO eorum, qui libero censentur nomine, cuiquam quid iniurie facere audeat, terrorem et cautionem imposuimus, quia in hoc Regali Concilio decretum est, ut si quis liber connubium ancille alterius sciente domino ancille elegerit, perdita libertatis sue industria perpetuus efficiatur seruus.

XXX. De his qui extra Regnum suas fugiunt uxores. VT GENUS utriusque sexus certa lege et absque iniuriis maneat et uigeat, in hoc Regale decretum statutum est, ut si quis proteruitate peditus, propter abhominatorem uxoris patriam effugerit, uxor cuncta que in potestate mariti habebantur, possideat, dum uelit expectare virum, et nemo in aliud coniugium cogere presumat; et si sponte nubere uelit, liceat sumptis congruis uestimentis, et dimissis ceteris bonis ad connubium ire. Et si uir hoc audito redierit, ne liceat sibi aliam ducere, preter suam, nisi cum licentia Episcopi.

XXXI. De furto mulierum. CVM igitur cunctis horrendum et omnibus abhominabile sit, virilem sexum repperitum furtum fecisse, et magis magisque sexum femineum; secundum Regalem Senatum decretum est, ut si aliqua mulier maritata furtum commiserit, a marito redimetur; et si secundo eandem culpam inciderit, similiter redimetur; si uero tertio uenundetur.

XXXII. De incendiis mansionum. SI QVIS per inimicicias alterius edificia igne cremauerit; decreuimus, ut et edificia restituat, et quidquid suppellectilis arsum fuerit, et insuper XVI iuuenos, qui ualent XL solidos.

XXXIII. De strigis. SI QVA striga inuenta fuerit, secundum iudicialem legem ducatur ad ecclesiam, et commendetur sacerdoti ad ieiurandum fidemque docendam; post ieiunium uero domum redeat. Si secundo in eodem crimine inuenietur, simili ieiunio subiciatur; post ieiunium uero in modum crucis in pectore et in fronte atque inter scapulas incensa clauae ecclesiastica domum redeat. Si uero tertio indicibus tradatur.

XXXIV. De maleficis. VT CREATURA Dei ab omni lesione malignorum remota, et a nullo detrimentum sui passura maneat, nisi a Deo, a quo et augmentatur, secundum decretum Senatus statuimus magni cautionem terroris ueneficis ac maleficis, ut nulla persona maleficio aut ueneficio quemquam hominum subuertere a statu mentis aut interficere audeat. Ast si quis uel que posthac hoc presumpserit, tradatur in manus maleficio lesi, aut in manus parentum eius, secundum uelle eorum diiudicandum. Si uero sortilegio utentes inue-

nientur, ut faciunt in cinere aut his similibus, ab Episcopis flagellis emendentur.

XXXV. De inuasionem domorum. VOLUMUS ut firma pax et unanimitas sit inter maiores et minores, secundum apostolum: Omnes unanimes estote, et caetera; nec aliquis alium inuadere audeat. Nam si quis comitum post diffinitionem huius communis concilii tam contumax extiterit, ut alium domi querat ad perdendum eum atque sua dissipare si dominus domi est, et secum pugnaverit vel interfecerit, luat secundum legem de euagatione gladii confectam. Si autem comes ibidem occubuerit, sine compositione iaceat. Si vero ille non superuenerit, sed suos milites miserit, centum iuuenis componat inuasionem.

Si uero miles quis curtim vel domum alterius militis inuaserit, X iuuenis componat inuasionem; si uulgaris quidem alterius sui similis mansiunculam inuaserit, V iuuenis soluat incursionem.

EXPLICIT liber primus.

(Sancti Stephani Regis Decretorum)

(liber II.)

I. De Regali dote ad Ecclesiam. DECEM nulle ecclesiam edificent, quam duobus mansis totidemque mancipiis dotent, equo et iumento, sex bubus et duabus uacis, XXX minutis bestiis; uestimenta uero et coopertoria Rex prouideat, presbyterum et libros Episcopi.

II. De successoribus regalium beneficiorum. Consensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisque priorum simul et donorum Regis dominetur, dum uiuit, excepto quod ad Episcopatum pertinet et Comitatum, ac post eius uitam filii simili dominio succedant. Nec pro ullius causa reatus detrimentum bonorum suorum patiatur quis, nisi consiliatus mortem Regis aut traditionem Regni fuerit, vel in aliam fugerit prouinciam; tunc uero bona illius in Regiam ueniant potestatem. Ast si quis in consilio Regie mortis aut

traditionis Regni legaliter inventus fuerit, ipse uero capitali subiaceat sententiae, bona uero illius filiis innocentibus inremota sint, remanentibus salvis.

III. De seruis et seruorum occisoribus. Si alicuius seruus seruorum alterius occiderit, senior homicide medietatem serui componat seniori interfecti, si potest; sin autem, peracta una quadragesima venundetur seruus et pretium diuidatur. XX

IV. De liberatione eiusdem. Seruum liberari homicidam, si seniori placuerit, cum centum et X iuencis aut redimat, aut tradat. X

V. De libertate seruorum. Si quis alienis seruis libertatem acquirere nititur, quot servi erunt, totidem mancipia soluat, ex quibus due partes Regi, tercia seniori seruorum. Rex autem ex sua parte terciam tribuat comiti. X

VI. De furto seruorum. Si quis seruorum semel furtum commiserit, reddat furtum et componat nasum V iuencis, si potest; sin autem abscidatur. Si absciso naso iterum commiserit furtum, componat aures V iuencis, si potest; sin autem absci(n)dantur. Si idem tercio furtum commiserit, careat uita. XX

VII. De furto liberorum. Si quis liberorum furtum commiserit, hac lege componere decreuimus. Si semel, redimat se si potest; sin autem venundetur. Si autem idem venundatus furtum commiserit, legibus seruorum subiaceat. X

Item de eodem. Si secundo, simili legi subiaceat. Si uero tercio, dispendio uite diiudicetur. X

VIII. De compositione Regis. Si quis Comitum partem Regis defraudauerit, reddat fraudem et duplo componat. X

IX. De iniusta appellatione. Si quis militum iudicium a suo Comite recte iudicatum spernens Regem appellauerit, cupiens Comitem suum reddere iniustum, sit debitor decem pensarum suo Comiti. X

X. De uolentia Comitum. Si quis Comitum inuenta aliqua occasione quid iniuste militi abstulerit, reddat, et insuper ex proprio tantum. X

XI. De solutione mendacii. Si quis autem militum, suum spontaneum donum dicens sibi uel ablatum mendax extiterit; ex hoc careat, insuper tantundem soluat. X

XII. De iudicio gladii. Si quis gladio hominem occiderit, eodem gladio iuguletur.

XIII. De debilitatione membrorum. Si quis autem gladio euaginato alium quemlibet debilitauerit, vel in oculo, uel in pede, vel in manu, consimile damnum sui corporis paciatur.

XIV. De adulatoribus. Si quis falsum testimonium vel adulationis sermonem contra aliquos protulerit, taceatque eos deprecatus fuerit, ut astucia diaboli ad inuicem eos separet, soluat duas compositiones fallacis lingue pro reatu mendacii. Si uni soli adulatus fuerit, priuetur lingua.

XV. Ne furis testimonium recipiatur. Si quis illorum, qui uulgo uduornich uocantur, furtum commiserit, lege diiudicetur; testimonium autem eorum inter liberos non recipiatur.

(Explicit Decretum Stephani Regis).

Jegyzet. Szent István törvényeinek eredeti szövegét 1846. dr. Wattenbach Vilmos Stájerhouban az admonti kolostor könyvtárában egy XII. századi kézirati codexben fedezte fel. Ez előtt közönséges használásban a magyar törvénytárban (Corpus Juris Hungarici) létező szöveg volt, melyet a magyarországi törvények Ilosvai István egrü nagyrépostnak saját kezével összeírt gyűjteményéből (ezen kézirat található a bécsi császári udvari könyvtárban 8496. szám alatt) vettek Zsámboki János (lásd Bonfiniusnak ez által készített 1581. frankfurti kiadásában a függeléket); s Mossóczy Zakár és Telegdi Miklós püspökök (Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Incl. Regni Ungariae stb. Nagyszombat 1584.); kiket a magyar törvénytár későbbi kiadói követtek. Ilosvai István forrását egy, Mátyás király korában készült, kéziratban találjuk, mely jelenleg szintén a bécsi csász. udv. könyvtárban őriztetik (3455. sz. a.). S minthogy ezeken kívül is a XV. század második felénél régibb önálló kézirat, hol sz. István törvényei még találhatóak volnának, nem léteznek; az admonti codex szövegét annál nagyobbra becsüljük, mert annak hitele a kritika legszigorúbb próbáját is kiállja. Eddigélé azt csak Endlicher István használta még (Die Gesetze des heiligen Stefan, Bécs, 1849.; és Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana, Sangalli 1849. 310 l.). Kétségen kívül levén, hogy sz. István törvényei hazánk köz- és jogtörténeti emlékei közt a legfontosabbak egyike; itt azokat lehetőleg tiszta és kritikailag pontos alakban igyekeztünk közzétenni, a szöveget az admonti kéziratból, melynek legnagyobb szorgalommal készített hű hasonmása a Magyar Tud. Akadémia könyvtára birtokában van, újonnan hasonlítóval össze.

2.

Szent Brúnó tudósítása Kelet-Európa több népei közt tett térítési útazásáról, s különösen Magyarország akkori állapotjáról. A tudósítás II. Henrik római-német császárhoz van intézve. 1006 körül.

Viro Ecclesie pio, Heinrico Regi, B(runo) hic, quid nisi miser tantum? Quidquid Regem decet et cuncta cernenti domino Deo placet, dubio procul sapiat religiosus Rex. Est nemo vivens super terram, qui plus diligat vestram salutem secundum Dominum et qui plus velit omnem vestrum honorem secundum seculum, multo labore plenum. Frater vester optime carus, Episcopus Bruno, *cum moram facerem in terra Ungrorum* //, dixit mihi, vos, o Rex, piam sollicitudinem circa me habere et. valde nimis timere, ne vellem perire. Quod utique fecissem et facio, nisi prohiberet, qui adhuc prohibet, clemens Deus et senior meus Sanctissimus Petrus. Reddat tibi Deus meritum in terra viventium, quia, egregius (igy) Rex, tu, qui debes pene procurare totum mundum, de me minimo servo tuo, ne perirem, dignatus es in nomine Domini habere hanc nobilem curam. Gratias Deo! Tu, cum sis Rex secundum sapientiam quam tibi Deus dedit, studium habes, ut sis bonus et catholicus rector, sis et qualem habere necesse est, Sancte Ecclesie pius et districtus auriga. Similiter et nos, miseri qualescunque, tamen tui, ne hanc vitam in vanum consumamus et nudi inveniamur in die mortis, quantum sola misericordia Sancti Spiritus fiat, operari, laborare studium mittimus secundum illud optimi Pauli: *Non facio animam meam pretiosiorum, quam me.* Ergo, quantum ad me, nihil nisi malum facio tantum, quantum vero ad Dominum, ubi vult, citius dicto facit omne bonum. Opera Dei revelare et confiteri honorificum est; maxime vobis tacere non debeo, cuius sancta persuasione episcopus sum, qui de Sancto Petro euangelium Christi gentibus porto.

Certe dies et menses iam complevit integer annus, quod, ubi diu frustra sedimus, Ungros dimisimus et ad omnium paganorum crudelissimos Pezenegos viam arripuimus. Senior //

Rutorum, magnus Regno et divitiis rerum, mensem retinuit me, et renitens contra voluntatem, quasi qui sponte me perdere voluissem, sategit mecum, ne ad tam inrationabilem gentem ambularem, ubi nullum lucrum animarum, sed solam mortem et hanc etiam turpissimam invenirem. Jam cum non potuit et de me indigno visio quedam eum terruit, duos dies cum exercitu duxit me ipse usque ad Regni sui terminum ultimum, quem propter vagum hostem firmissima et longissima sepe undique circumclausit. Salit de equo ad terram; me preunte cum sociis, illo sequente cum maioribus suis egredimur portam; stetit ipse in uno, nos stetimus in alio colle, amplexus manibus crucem Christi ferebam, cantans nobile carmen: *Petre, amas me, pasce oves meas!* Finito responsorio, misit senior maiorem suum ad nos in hec verba: *Duxi te, ubi mea desinit terra, inimicorum incipit. Propter Deum rogo, ad meum dedecus ne perdas iuvenum vitam. Scio, cras ante tertiam sine fructu, sine causa debes gustare amaram mortem.* Remisi: *Aperiat tibi Deus paradisum, sicuti nobis aperuisti viam ad paganos.* Quid plura? nemine nocente duos dies ivimus. Tertia die, que est sexta feria, tribus vicibus: mane, meridie, nona omnes ad occisionem flexa cervice ducebamur, qui toties ab occurrentibus nobis hostibus (sic dixit dominus et dux noster Petrus) mirabili signo illesi exivimus. Dominica ad maiorem populum pervenimus; et datum est spatium vivendi, donec per currentes nuncios universus populus congregaretur ad concilium. Ergo ad nonam alia die dominica vocamur ad concilium, flagellamur nos et equi. Occurrunt vulgus innumerum cruentis oculis; et levaverunt clamorem horribilem; mille securibus, mille gladiis super nostram cervicem evaginatiss, in frusta nos concidere minantur. Vexati sumus usque ad noctem, tracti in diversam partem, donec, qui nos de manibus eorum bello rapuerunt, maiores terre audita nostra sententia cognoverunt, ut sunt sapientes, quod propter bonum intravimus terram eorum. Ita, sicut iussit mirabilis Deus et pretiosissimus Petrus, quinque menses in eo populo stetimus; tres partes circuivimus, quartam non tetigimus, de qua meliorum nuncii ad nos venerunt. Circiter triginta animas Christianitate facta, in digito Dei fecimus pacem, quam, ut illi dixerunt, nemo preter nos facere posset. *Hec pax, inquit, per te facta est.*

Si firma erit, sicut doces, omnes libenter erimus Christiani. Si ille senior Ruzorum in fide titubaverit, debemus tantum intendere bello, non de Christianitate. Hac ratione perveni ad seniore[m] Ruzorum, qui satisfaciens propter Dominum dedit obsidem filium. Consecravimusque nobis episcopum de nostris, quem simul cum filio posuit in terre medium. Et facta est ad maiorem gloriam et laudem salvatoris Dei christiana lex in pessimo populo, qui sunt super terram, omnium paganorum. Ego autem nunc flecto ad Pruzos, ubi qui precessit precedere debet, qui illa omnia fecit et nunc facere debet: clemens Deus et senior meus pretiosissimus Petrus. Audivi enim *de nigris Ungris, ad quos, que numquam frustra vadit, sancti Petri prima legatio venit, quamvis nostri, (quod Deus indulgeat!) cum magno peccato aliquo cecarentur; qui conversi omnes facti sunt Christiani.* Hec omnia sola gloria Dei et optimi Petri; quantum ad me, nihil nisi peccatum, et hoc ipsum bonum perditum, nisi miserans Deus propter se faciat, augeat et addat propter sanguinem sanctorum et specialius eorum, qui nostro evo effusus super terram.

Mi senior, omnia bona fecisti ad meam causam. Deus tibi retribuatur mercedem in resurrectionem iustorum, maxime quia curam geris mei, ne pro errore iuventutis secularia agam et spiritualia deseram. Inde erat, quod me abeunte videbaris irasci. Inde enim fuit, quod me et plura mea, digna risui, ad circumstantes heroes me absente irrisisti. Que tria: amorem, iram et derisum, nisi me diligeres, numquam circa me haberes; et nisi tu bonus esses, certe numquam, quod tibi in me malum videbatur, odio haberes. Dico pro consolatione: quantum vult Sanctus Deus misereri, pio Petro agente, nolo perire; quod cum sim in me turpis et malus, dono Dei vellem esse bonus. Dico pro oratione: Omnipotens et misericors Deus et me corrigat antiquum peccatorem, vosque faciat de die in diem numquam mortuo bono opere meliorem Regem. Si quis etiam hoc dixerit, quia huic seniori fidelitatem et maiorem amicitiam porto, hoc verum est. Certe deligo eum ut animam meam et plus quam vitam meam. Sed quem nil latet, pretiosum testem habeo communem Deum nostrum, quod per gratiam vestram diligo eum, quia quo plus possum, ad vos volo convertere illum. Ut autem salva cum venia Regis ita loqui liceat: Bonumne est

persequi Christianum, et habere in amicitia populum paganum? Que conventio Christi cum Belial, que comparatio luci ad tenebras? Quomodo conveniunt Zuarasi vel diabolus et dux sanctorum vester et noster Mauritius? Qua fronte coeunt sacra lancea, et que pascuntur humano sanguine, diabolica vexilla? Non credis peccatum, o Rex, quando Christianum caput, quod nefas est dictu, immolatur sub demonum vexillo? Nonne melius esset talem hominem habere fidelem, cuius auxilio et consilio tributum accipere et sacrum Christianismum facere de oppido pagano posses? O quam vellem non hostem, sed habere fidelem, de quo dico, seniore Boleszlau! Respondebis forsitan: *Volo*.

Ergo fac misericordiam, postpone crudelitatem. Si vis habere fidelem, desine persequi; si vis habere militem, fac cum bono, ut delectet. Cave, o Rex, si vis omnia facere cum potestate, numquam cum misericordia, quam amat ipse bonus, ne forsitan irriteretur, qui te nunc adiuvat Jesus. Non contradicam Regi; fiat sicut Deus vult et tu vis. Nonne melius pugnare cum paganis propter Christianitatem, quam Christianis vim inferre propter secularem honorem? Certe homo cogitat, Deus ordinat. Nonne cum paganis et Christianis hanc terram in viribus Regni Rex intravit? Quam tamen Sanctus Petrus, cuius tributarium se asserit, et sanctus martyr Adalbertus nonne protexerunt? Si adiuvare nollent, numquam Sancti, qui sanguinem fuderunt et sub divino terrore multa miracula faciunt, quinque Martyres occisi in terra sua requiescerent. Mi here, non es Rex mollis, quod nocet, sed iustus et districtus rector, quod placet. Sed tantum hoc addatur, ut sis misericors, et non semper cum potestate, sed etiam cum misericordia populum tibi acquirere, et quod nunc in tribus partibus, tunc nec in una parte bellum habebis.

Sed hoc quid ad nos? Videat in sua sapientia iusti et boni tenax Rex, videant et in dando consilio optimus quisque Episcopus, Comes et Dux. Quod ad meam, imo Dei causam pertinet, unum dicam et alterum, quibus ultra non addam. Duo magna mala, que Deus et pugnans Petrus in rudi paganismis cepere, nova Ecclesia prope sentire debet. Primum, senior Boleszlavus, qui viribus animi et corporis consolari me ad convertendos Pruzos libentissime voluit, et nulli pecunie

ad hoc parcere decrevit. Ecce impeditur bello, quod sapientissimus Rex pro necessitate *dedit*; iuvare me in euangelio nec vacat nec valet.

Rursus, cum Liutici pagani sint et idola colant, non misit Deus in cor Regis hostes tales propter Christianismum glorioso certamine debellare, quod est iubente euangelio compellere intrare. Nonne magnus honor magnaue salus Regis esset, (ut Ecclesiam auget et Apostolicum nomen coram Deo inveniret), hoc laborare ut baptizaretur paganus, pacemque donare adiuvantibus ad hoc Christianis? Sed in hac parte pendet omne malum, qua nec Rex fidem habet Bolezlavoni, nec ipse irato Regi. Eheu nostra infelicia tempora! Per Sanctum Imperatorem, magnum Constantinum, per exemplar religionis optimum Karolum! est nunc qui persequatur Christianum: nemo prope qui convertat paganos! Unde, o Rex, si dederis pacem Christianis, pugnaturus propter Christianitatem cum paganis, placebit tibi in die novissimo, cum, omnibus dimissis, steteris in conspectu Principis eo minori dolore et gaudio maiori, quo recordareris te maiora fecisse bona. Non est, quod timeat Rex, ne religionis homo, memor malorum, iungat se paganis. Tantum impossibilia nolite querere. Aliter, quomodo Rex vult noster, hic Boleslavo vos securum facit quia in eternum non debet dimittere et in expugnandis paganis semper debet vos diligentissime adiuvare et in omnibus libenter servire. O quanta bona et commoda in custodiendo Christianismo et in convertendo paganismo concurrerent, cum sicut pater Myseco cum eo qui mortuus est Imperatore, ita filius Boleslavus cum vobis, qui sola spes orbis superstat, viveret, nostro Rege!

Inter hec non lateat Regem, quod Episcopus noster cum egregio monacho, quem nostis, Rodberto ultra mare in Euangelium Suis transmisera. Quomodo venientes nuncii verissime dixerunt, ipsum seniore Suis, cuius dudum uxor Christiana erat, gratias Deo baptizavit. Cum quo mille homines et septem plebes eandem gratiam mox ut receperunt. Quos ceteri indignati interficere querebant. Spem habentes omnes reverti cum Episcopo, ad tempus locum dederunt. De quorum habitu et reversione ad explorandum missi nuncii non redeunt. Quecumque docent, merito ad vos, vel-

uti ad Regem, qui me perfecit in euangelio, servus vester certa mandare curabo. Quid plura? scitote sub testimonio Christi: ubicumque possum, fidelissimus fautor sum vestre parti. Et quamvis nesciam orare in conspectu Domini, verum non desinam latrare, ut vos benedicat salutare Dei et in omni opere comitetur vos bona gratia Petri.

Vos vero quicquid in Liuticis et Pruzis convertendis consilium et auxilium potestis dare, ut pium Regem et spem orbis decet, nolite ces are, quia circa horum paganorum dura corda convertendo flante Spiritu Sancto noster labor nunc debet accingi omnisque opera et studium pugnante Petro indefesse consumi.

Vale, o Rex, vive vere Deo, memor bonorum operum; morere tener virtutum et plenus dierum.

Jegyzet. Ezen tudósítás eredetie, mint látszik, Casselban létezik. *Hilferding* orosz író, ki azt a *Ruszkaja Beszjeda* című, Moszkvában megjelenő folyóirat 1856-ki I. kötetében a Nauki (tudományok) osztályában különös értekezésben (Neizdannoe szvidjetelsztvo szovremennika o Vladimírje szvjatom i Boleszlavje Chrobrom; azaz: Szent Vladimírról és bátor Boleszlórról kiadatlan egykorú tanuság, u. o. 1—34. l.) dolgozta fel és tette közzé, annak csak másolatát használta, mely a hamburgi városi könyvtárban Uffenbach Zakar Konrád kézíratai közt létezik (Varia politico-historica, quae hinc inde conlexit stb. Z. C. ab Uffenbach MDCCXVI.; Histor. 321 sz. a. 438 sk. II.), s melyet számára Kudriavszki ottani cs. orosz ügyvivő íratott le. Hilferding után Brúnó tudósítását, Jaffé Fülöp néhány szövegjavításával Miklosich Ferencz közölte (Slavische Bibliothek, II. köt. Bécs, 1858. 307 l.), s ennek nyomán Hunfalvy Pál (Magyar Nyelvészet, III. évfolyam, Pesten 1858. 158 sk. 1.).

Szent Brúnó tudósításának nagy történeti fontosságát Kelet-Európára nézve Hilferding (az idézett értekezésben), Nyugat-Európa történetének szempontjából pedig legújabbán Giesebrecht Vilmos (Geschichte der deut. Kaiserzeit, II. köt. Braunschweig 1858. 192—199 ll.) méltányolta. Hilferding egyszersmind Magyarország történetére is vonatkozik; s tekintetbe vévén azt, mikép Nagy Károly óta az ez által megújított nyugati birodalom császárai Európa kelete irányában is uralkodási, állítólag történeti hivatásukat hirdették és igyekeztek érvényesíteni, melynél fogva minden újonan megtérített népeknek fejedelmei nekik mintegy végzetszerinti csak hűbéresei (vasalli) legyenek; s kiemelvén, hogy ezen terv kivitelében a szent igét hirdető missionáriusok is nevezetesen segítséget nyújtottak, — az orosz tudós szent István egyházi alapítványai, országos intézetei és társadalmi reform-

jainak világtörténeti jelentőségét különösen abban találja, hogy az ezek által újjászületett, és az európai keresztény státusok családjának tagjává lett Magyarország az említett terv érvényesítésének minden kelet-európai státusok közt először Magyarország állt sikeresen ellent (eml. ért. 5. l.). S ha szent Brúnó szavai, miszerint „*dies et menses jam complevit integer annus, quod, ubi diu frustra sedimus, Ungaros dimisimus*“ — ezen felfogást csakugyan igazolni látszanak, mi egyszersmind sz. István monarchiájának azon jellemzését is, hogy abban a régi hún birodalom keresztény szellemben megújított, indokolná: másrésről fontos, hogy sz. István magát a római szék ájtatos és lelkes fiának vallotta; hogy az általa megtérített keresztény magyar nemzet a római egyház buzgó tagjává lett; hogy ennek folytán a magyar királyok az apostoli címet nyerték; sőt hogy a szent király III. Ottó és II. Henrik romai-német császárokkal is legszorosabb barátságban élt. Helyénvalónak látjuk e tekintetben itt tudós Theiner Ágostonnak Magyarország főpapjaihoz intézett szavaira is hivatkozni: „Nullum apud Vos, mond ő, crudelissimi illius Sacerdotium inter et Imperium dissidii vestigium, quod Christi Vicariis in pluribus populis, qui, si eorum ingenia et vires undequaque consideres, cum inelyta Vestra gente Hungarica opibus, terrarum ambitu, virtute bellica, litterarum denique ac bonarum artium studiis et splendore praestanti, haudquaquam comparari possunt, sanguineis prope lacrymis saepe deflendum evenit.“ (*Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustreantia* I. köt. Roma 1859. VI. l.).

Szent Brúnóval szent István udvaránál ugyanazon időben hasonnevű egyik rokona is tartózkodott, t. i. Brúnó augsburgi püspök és II. Henrik császár testvére Adalbold,¹ a császár életirója, ezen utóbbiról és annak más tekintetben is érdekes sorsáról következőleg tudósít: „Domnus Bruno apud Bulizlavum consolationem non inveniens, ad sororem suam Ungaricam Reginam confugit, et etiam semet ipsum recognoscens, intercessionem eius imploravit.“ (Perz *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores* IV. k. 691 l.) Úgy szintén Thietmar és az *Annalista Saxo* krónikája is azt beszél el, hogy II. Henrik császár „Merseburc veniens, fratrem suum fugisse ad Ungariorum Regem veniae gratia acquirendae comperit“ (Perz u. o. III. k. 805. l.) és VI. k. 653. l.) Továbbá: „Ibi (Tingae) ei (II. Henriknek) domnus Bruno cum legatis Ungarici Regis, qui ad intercedendum pro eo veniebant, ad se reversus obviam venit, et veniam pro commissis humiliter postulans, fratris viscera movet, et celeriter ad ignoscendum reflexit.“ (Adalbold id. h.); és „Ibi dumns Bruno frater eius, cum Ungaricis intercessoribus Regi presentatur et ab eo data sibi gratia misericorditer suscipitur.“ (Thietmar és az *Annalista Saxo* id. h.)

1212 *L. p. r. s. l. I. 3. 7. 8.*

*Kaal, ki Szent István korában Gizela királyné kíséretében
jött Magyarországra, Káldon Sopron vármegyében telepedik
le. 1000—1038.*

Nicolaus et Stephanus quasdam duas litteras, *vn am domini Andree olym regimen huius Regni feliciter impor- tantis, Anno ab incarnatione Domini M. CC. duodecimo pri- vilegialiter emanatum*; aliam vero Capituli Ecclesie Castri ferrei anno Domini M. CCC. lmo. septimo feria tertia prox. ante festum Beati Georgii martyris patenter emanatam *nostro iudiciario conspectui curarunt exhiberi*. In quarum quidem li- terarum privilegialium dicti domini Andree Regis continencia exprimebatur, quod tempore Regis Sancti Stephani, aui scilicet eiusdem domini Andree Regis, cum Kesla Regina Hun- garie Christianissima de intrinsecis partibus Alamanie fuis- set transducta, quidam Kaal nomine homo libere condicionis terram liberam consumpsisset, et omnis seruitutis expers, predecessor fidelis Clerici eiusdem domini Andree Regis Ste- phani nomine, in officio eiusdem domine Regine persistens Hungariam intrasset, et qua temporis racio habebatur, in Cald in Comitatu castri Supruniensis libere et absque alicuius con- ditione terram et locum cohabitandum elegisset; tandem he- rentem (?) multo temporis curriculo, tempore pie recordacio- nis Geysse Regis cum Laurencius Comes comitatu Castri- ferrei et Supruniensi pressedisset, jobagiones eiusdem castri inuidia ducti a tramite veritatis deuiantes, patrem fidelis cle- rici dicti domini Andree Regis Stephani, Aykan nomine ca- lumpniose et falso alloquentes jobagiones castri, et qua unum ex ipsis socium in presenciam Laurencii Comitatis fore asse- ruissent, ut per hoc ipsius titulum infringerent libertatis. Videns autem fidelis clericus eiusdem domini Andree Regis Stephanus, et Lampertus suus frater vterinus, quod libertas eorum per eosdem malitiosos jobagiones prefati castri fuisset annullata, tempore felicis recordacionis Emerici Regis, fra- tris eiusdem Andree Regis, cum ipse ducatum tenuisset, ad

ipsius scilicet domini Andree Regis accedentes presenciam, se penitus seruicio eiusdem subdidissent, et prout decuisset clientes fideliter seruire cepissent, vnde et in illo conflictu, quem in valle Rad idem dominus Andreas Rex aduersus dictum fratrem suum Emericum Regem habuisset, Lampertus frater fidelis dicti Stephani clerici ibidem usque ad sanguinis effusionem ob sumpme fidelitatis amorem mortem sustinuisset. Nec hoc eidem fideli clerico sufficiens, vna mortem fratris sui tradens obliuioni, post eundem conflictum cum eodem domino Andrea Rege in Teutonium exiens, ibique multo anhelantius cepisset seruire; tamen inter cetera sue fidelitatis opera, quomodo et qualiter jobagiones prefati castri libertatem ipsorum infregissent, eidem domino Andree Regi sepius intimasset. Ipse igitur dominus Andreas Rex postmodum Diuina fauente clemencia successisset ad Regni gubernacula, multimodi (tudinis?) fidelis dicti Stephani Clerici sui seruiciorum, tum propter fratris ejusdem mortem, cum eciam propter ipsius fidelitatem, ipsum scilicet Stephanum Clericum in pristinum libertatis titulum restituens, in domum suam Regiam recepisset, et vt tam ipse quam ab eo descendentes de domo et familia Regia de cetero computabiles haberentur, et propria terra ipsorum Kyal nomine ad quinque aratra sufficiente sibi et suis posteris sua Regia auctoritate fecisset restitui, quam roborasset terram circumquaque cum metis. Cuius quidem possessionis mete quodammodo in eo priuilegio continentur.

(Az országnak XIV.századi egyik nagy bírója ítéletéből. *Czech*).

4.

A zasty-i apátság alapító levele. 1067. körill.

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis Petrus Dei gracia Comes. Producencia antiquorum sapientum et consuetudo obtinuit, vt si quispiam cuilibet persone in Regno Pannonico quid stabilire decreuerit, et quid stabile fore velit, id prelibati Regis licencia, et omnium tam Principum quam Episcoporum testimonio, et sub huiusmodi cirografo debeat memorie commendare temporibus futuris. Qam consuetudinem rationabilem considerans, Ego Petrus hoc scriptum fieri postulauit ad recordacionem et confirmacionem temporibus presentibus et futuris. Omnibus ergo Christianis notum esse desidero, quod Ego Petrus eterne retribuionis munere monasterium Sancte Marie Jesu Christo chooperante construxi, quod dicitur Zasty, idque iuxta posse dotaui agris, pascuis, pratis, aratoribus, vinitoribus, bobus, ouibus, iumentis, porcis, apibus et ceteris necessariis ad supradictum Zasty. Nos tres germani predia possidebamus, quorum terciam partem, que me contingebat monasterio in omnibus dedi eidem. Possessionem in Scenholm, quam Dux michi, ego monasterio subdidi. Cuius marchia incipit ab area equorum Regis, ad Nadestyguy, deinde recto itinere per litus Sceczov vsque ad longam vallem, per id ad Sartue, inde per ipsius litus ad eiusdem Saar caput, vnde recto tramite per viam Soba, uersus curtem Scenholm, usque locum qui flectitur in dextram, scilicet ad riulum nomine Egur; inde ad molendinum Geru, a quo ad eiusdem Geru aquam, et peruenit ad locum invndantis aque. Inde ad puteum Bissenorum, et tendit ad viam positam in transuersum, per quam venitur ad sepulturas Bissenorum; inde ad magnam foveam, que protensa usque ad Arukscegnj tendit ad angulum parue Egur, et ad angulum Aruk; inde autem ad predictam aream equorum. Ipsi autem predio dedi mansus (igy) numero X, sed plus invenitur; de ipsis vero inter me et Dersynum fuit contencio, sed Ducis gracia eos mee parti attribuit; ibidem molendinum cum molendinario, ad Fonsol Fenerie predium, quod vocatur

Bubach, Dux michi et ego monasterio; et siluam nomine Nogkerekū; cetera vero pratis et in pascuis in feno secundo, et in cumulo colligendo, vnde Dux habuit, inde monasterio permisi habere. Seynik marchia incipit ab oriente de tumulo Branka ad pirum circumdatam humo, et tendit ad aceruum in monte positum, et peruenit ad tumulum Boytyn; inde uero ad aceruum vie vicinum; deinde recta via dirigitur usque semitam, que flectitur in dextram, a villa Petri ad aquam Petri, inde per vallem ad venam Cheyey ad marchiam cum Bchydū ad vallem, que ducit ad marchiam, conbibansque supradictam marchiam, et ad illud predium XX mansus aratorum. Marchia Chartybak, ab occidente ex parte Chartybak; in capite aceruus Bassy, inde ad viam que venit de Zondonek, et ducit ad Chegen, vsque ad angulum vallj; inde flectitur per ryppam vene dextrorsum, ubi versus monticulum ultra itur; inde ad alium monticulum qui est cum villa Solu; inde tendit ad aceruum Fygudy usque ad aceruum Marci; inde dirigitur ad terminum cum Chordy usque monticulos; unde tendens ad pirum stantem in agro perducit ad predictum Basi aceruum. Sumpma tocius numeri concluditur calculo, videlicet CIIII mansus seruorum; XXX equites, XX Ungari et (X) Bisseni; sex lanifice et linifice; X vinee et ortus apium, X copule equorum, C boves, D oves, CC porci. Preterea do territorium quod postea concessit michi Salamon Rex cum Magno Duce in villa que dicitur Ceda. Vnde ex hac die recedant, preter ecclesiasticam familiam, quicumque libertatis nomen affectant. Et in ipsa predicta villa concedo filie mee Magne dimidiam partem terre. In sumpmitate illius ville habentur fructus, quorum dimidia pars Abbati, et dimidia filie mee. Concedo filio filie mee Magne scilicet Heche dimidiam partem terre Fonsol, que me contingit, cum duodecim mansionibus libertinorum, dimidia pars. Cognatis meis do terram Wensellev ad septem aratra cum quinque piscinis et VI mansionibus libertinorum; quarum piscinarum nomina hec sunt Wensellev towa, P(ro)luca, Homuser, Tehna, Ebes. Et in eadem terra remansit terra ad tria aratra ciuibus castri de Zobolchy. Do et terram Wense sitam iuxta terram Tymar, que remanet castro de Zobolchy, cum tribus aratris, duobus piscatoribus et cum piscina Tyccha. Que pro marchia, iuxta

Ticiam vadit superius, et in loco Nogewrem .vocato transit Ticiam ad partem meridionalem, et venit ad quoddam nemus quod per omnia meum est; abhinc vadit ad Rakamoz, ubi facit tres metas terreas, et inde cadit ad magnam viam Zoloch, per quam proceditur versus Kuurew, vsque dum Tyza et Budrug in unum coniunguntur; et ibi Tiza cedit michi per omnia a Nogewrem incipiente ab utraque parte, usque dum cadit ad Budrug. Do et terram in Bekech, cum duodecim mansionibus libertinorum, et cum duobus aratris et mansibus seruorum. Marchia mater incipit ab oriente cum Zakaria usque ad aceruum Sumug, tendens ad tres valles; inde ad villam Cosme vsque ad salsatas aquas; inde vero ad magnum montem, iuxta quem a dextra parte est aceruus, et dirigitur ad magnam viam, vsque ad supradictam marchiam cum Zakaria. Hanc terram Dux Magnus dedit, et ego monasterio; pristaldus Apa filius Chycha, pristaldus vero Stephani Byhoriensis Comitis Yde, pristaldus meus Fygudy. Do predium Damarad, et in eo quatuordecim familias Monasterio, vt portent asseres ad choperiendum monasterium. Do predium Prouod cum omnibus necessarijs; do et predium Suruk cum capella Sancti Martini. Sunt autem ibi Hungarij, quorum maior nomine Michael; disposui eos, vt det unusquisque de domo sua unam idriam mellis; quo autem anno necesse erit, monasterio dent asseres vice mellis cum curru. Do et predium Zekeres, in eo populum michi pertinentem, qui bini seruiant quolibet mense, et quocunqve vadit Abbas, secum pergant in equis. Do et predium Leveluky, cum omnibus que michi pertinent ibi. Do predium Chabarakusa cum sex vinitoribus; predium Gubach cum septem piscatoribus, et cum insula in Danobio existente, cum tribus aratris et tribus servis. Do predium Nywyg ad quinque aratra cum aratoribus. Do predium Zalda, cuius marchia incipit a Ticia usque ad quatuor monticulos. Do predium Ladan ad septem aratra cum quinque piscinis; do predium Scegholm cum omnibus rebus Monasterio. Disposui obsequiatores, quorum hoc erit servicium: Quolibet anno dent duos boues; quatuor cubulos de vino, quam dedi vineam cum vinitore; vnusquisque quatuor cubulos cerevisie, X panes, I gallinam, sed duo mansus simul vnam anserem. Disposuit et mea filia

Magna in eadem villa, que dicitur Dusnuky sex mansus cum sua pecunia, quorum nomina sunt hec Ivan, Ichy, Wachy, Zemy, Kokoch, Ombroch. Sed per annum isti simul dant unum bovem, C panes, tres cubulos medonis, per domum duos cubulos cerevisie, unam gallinam, duo mansus simul unam anserem. Sed hy duo populi simul X pensas denariorum, ecclesie emere ceram. Tandem ego Petrus rogavi Regem cum Duce Magno et Duce Ladizlao, vt hy populi decimas non darent preter duas capecias et vnam gallinam, sed hoc sacerdoti parochyano pro sepultura et baptismo; quam petitionem Rex cum Archiepiscopo fieri concesserunt. Vt autem hoc mee concessionis donum sequenti euo inconvulsum permaneat testimonio aliquorum nominibus attestari feci. Rex Salamon; Dux Magnus, Dux Ladizlaus, Archiepiscopus Dersy, Episcopus Jeronimus, Episcopus Alexius, Palatinus Comes Rodowan, Comes Erney, Comes Wydus, Comes Markuch, Comes Ilya, Comes Pethe, Comes Hetey, Comes Martinus, Comes Wefa. Iphis autem testibus de predicta faaultate mea testimonium perhibentibus, si quispiam fatue aliquid subtrahere vel mutilare presumpserit, sit anatema sub excommunicacione omnipotentis Dei et Regie Maiestatis auctoritate, tociusque Christianitatis consorcio privetur.

(IV. Béla király 1267 ki megerősítő leveléből. Csech).

5.

IV. Henrik római-német császárnak Magyarország nyugati határára vonatkozó nyilatkozata. 1074.

Hainricus Divina fauveute Clementia quartus, Romanorum Imperator Augustus. Regalis dignitas et imperialis Majestas adhoc Diuinitus ordinata est, vt superborum temeritatem comprimat; fidelium vero devotionem, maximeque Deo famulantium humilitatem pia devotione muniat. Ideo fidelis nostri Cononis Palatini memoriam posteris scripto transmittimus, quia Deum et Sanctum Petrum omnium rerum suarum haeredem reliquit. Habuit enim duos liberos, quibus substantiam suam divisit Cononem scilicet et Irmogardam. . . . Con-

venerunt ergo in hoc, ut in loco et fundo qui dicitur Rota, quem preterfluit Enus fluvius, qui est in Comitatu Arnolfi Comitum, Monasterium construerent, ibique monachos Deo famulantes aggregarent. Placuit hoc filio, placuit nurui, simulque cum parentibus ad altare Sanctorum Marini et Aniani procedentes tradiderunt Deo et Sanctis eius, quidquid in Regno nostro possederunt, si absque liberis obirent. . . . Rota in quo monasterium cum ecclesiis, terminis et appendiciis suis etc. . . . In Marchia juxta Rabam fluvium Chuniberge cum terminis et appendiciis. In oriente Breitenowe, Suarza, Lui- prandesdorff, Snozindorff, Hederischeswerde *juxta Danubium versus Hungariam*, Viska hegemunde, Chrumbinuz- bwoane cum terminis et appendiciis suis. etc. etc. Hoc ergo ut firmiter teneatur . . . presentem nostrae constitutionis paginam inde conscribi fecimus nostrique sigilli impressione muniri.

Signum domini Henrici Regis invictissimi. Egilbertus Cancellarius vice Willegisi Archicapellani recognovit. Datum nonis Sept. anno Dominicae Incarnationis MLXXIII. Indict XI. anno autem Regni Henrici XX. actum Ratisbonae feliciter Amen; praesidente Romae Apostolicam Sedem Gregorio VII. qui et Hiltprandus.

(Meichelbeck után, Historia Frisingensis, I. köt. 264. l. Csech).

6.

Salomon király adománya a frisingi egyház számára, melyet IV. Henrik római-német császár megerősít. 1074.

In nomine Sanctae et Individuae Trinitatis, Henricus Divina favente Clementia Rex, Omnibus Christi nostrisque fidelibus tam futuris quam praesentibus notum esse volumus: qualiter nos in praesentia Principum nostrorum Gebehardi Salzburgensis Archiepiscopi, Ottonis Ratisponensis, Willelmi Trajectensis Episcoporum, Welfh Ducis Bauuariorum, ceterorumque fidelium nostrorum ex praedio, quod Salomon

Rex Vngarorum nostrae potestati subiugavit, Sanctae Dei genitrici Virgini Mariae in Ecclesia Frisingensi, ubi corpus Sancti Corbiniani quiescit, rogatu et servitio eiusdem Sedis Episcopi Ellenhardi centum mansos his locis sitos, Ascherichesbrugge, Chuingesbrunnen, Nowendorf, Hasilowe, sieque de Litaha usque ad eum locum, qui terminus est inter Litaha et Vertowe, cum omnibus appenditiis, h. e. utriusque sexus mancipiis, areis, aedificiis, pratis, pascuis, vineis, terris cultis et incultis, viis et inviis, aquis, aquarumque decursibus, molis, molendinis, piscationibus, exitibus et redivibus quaesitis et inquirendis, exceptis venationibus et wiltbanno in Litahaberge, aliis autem omnibus utilitatibus in proprium tradendo firmavimus, firmando tradidimus, ea videlicet conditione, qua cum omnibus ex praefato praedio donatis convenimus, ut idem Frisingensis Episcopus Ellenhardus suique successores in quolibet castello, specialiter in Miesenburc muniendo pro his 100 regalibus mansis nobis serviant, et in aliis omnibus nobis fideliter existant. Cuius traditionis testem cartam presentem nostro iussu conscriptam, nostra autem manu confirmatam, sigilli quoque nostri impressione insignitam cunctis saeculis reliquimus. Signum Domini Henrici Quarti Regis invictissimi. Adalbero Cancellarius vice Sigefridi Archicancellarii recognovi. — Anno Dominicae Incarn. Millesimo LXXIII. Indict. XIII. VI. kal. Decembris data: anno autem ordinaonis domini Heinrici III. Regis XX. Regni XVIII. Actum Ratispone in nomine Domini Jesu. Amen

(Meichelbeck után, Historia Frisingensis. I. köt. 268. l. Csech).

Zvoimir, máskép Demeter horvát-dalmát király Brazza sziget lakosainak kereskedelmi szabadságokat ad. 1077.

In nomine Sancte et Individue Trinitis :

Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo septuagesimo septimo, die 12. Marcii Indictione I. apostolante Papa Gregorio Septimo, et apud Graecos Michaelae imperante. Notum sit omnibus tam presentibus quam posteris, quod ego Zuoinimir seu Demetrius Divina concedente gracia Rex Chrobatorum et Dalmatorum cum omnibus nobilibus meis concessi prestanti Pelagio, Judici insule Bracie in Dalmacia, et omnibus charissimis nobilibus de Bracia; quod ipsi nobiles amici cum omnibus suis insulanis possint libere vendere et emere in omnibus ciuitatibus, locis et villis Regni mei omnes mercaturas, quas placuerit eis emere et vendere sine ulla collecta, daja et impositione; nec quisquam de fidelibus meis audeat eos molestare ullo modo sub poena mee indignacionis. Et hoc propter benevolam tractacionem, quam ipsi nobiles de Bracia fecerunt fidelibus meis preclaris Dragote Bano, et Slavogosto Jupano. Et hec facta sunt in presencia venerabilis Gregorii Episcopi Chrobatorum, Petri Capellani, Dragote Bani, Slavogosti Jupani, Berislavi Comitis et Drasine Judicis per manum Georgii Notarii cum appensione mei sigilli.

Ego Drago Radini civis Sibenici, Imperii auctoritate publica Judex, Ordinis et Commucitatis Bracie juratus Cancellarius ex alia membranula in hanc fideliter extraxi die 4a Julii anni 1379 et meo proprio nomine et consueto in fidem, et testimonium signavi.

(Ciccareli Endre után. Osservazioni sull' isola] della Brazza, Velen-
cze 1802. 102. 1. Csech).

8.

A bakonbéli apátság jószágainak és vagyonának összeírása. 1086.

In nomine Sancte Trinitatis et Inseparabilis Deitatis. Notum esse cupimus tam futuri quam etiam presentis temporis utriusque sexus hominibus, qualiter pie memorie Abbas Beliensis nomine Joseph cum consilio et testimonio omnium Regie Curtis Primatum tam clericorum quam religiosorum laicorum hoc priuilegium de bonis uel rebus ad monasterium Sancti Mauricii pertinentibus iusserit describi, ac ne de subnotatis predictis sancti martiris bonis aliqua diminutio seu per neglegentiam, siue per alicuius inuasionem admittatur, in memoriam posteris fecerit reseruandam. Scriptum est autem anno Dominice Incarnationis Mill^o. L^o XXX° VI°. regnante et annuente Ungarorum Rege pijssimo Ladislao. Et ut in hoc priuilegio nullus dubietatis remaneat scrupulus, predictus et admodum tocius bonitatis executor, non auditor obliuiosus factus, factor sui operis, proprio sigillo precepit sigillari. Prima uilla Sancti Mauricii que uocatur *Cupan* notatur hiis marchiis. Ab occidente tenditur ad pontem Iba, qui mittit ad caput uallis que uulgo dicitur Qumloulou; inde ad culmen uadit quod uocatur Chigisti, a quo per medium ruris quod dicitur theluch itur ad lupinum montem, de quo tenditur ad statuam Puti, idem protelatur ad arbustas Perbruc, hinc uadit ad puteum de quo descendit ad torrentem Gremce, qui ducit ad portum Tugut, a quo trahitur ad fontem qui nominatur Tubut-Sedu; inde fertur ad puteum Tubut qui ducit ad uiam exercituum, per quam uadit ad rus monachi, quod mittit stratam Purua, de qua uertitur ad predictum locum. Secunda uilla est, que uocatur *Quiar*; terminatur ab occidente ad caput uoraginis, quod dicitur Chur-chufeu, inde ad caput arbustarum Bolug, hinc ad agrum Lusua, et est ibi cumulus; inde ad caput quercus, et ibi est cumulus hoc est hatar; inde per uiam uadit ad caput Hassag, et ibi est cumulus; hinc per vallem uadit ad agrum Potu, et ibi est cumu us; hinc ultra montem cadit in paludem, a quo uergit ad caput paludis, et ibi est cumulus qui ducit ad

uiam publicam et est cumulus; inde ultra agros cadit ad portum Fizeg et est cumulus; inde ultra agros et campos cadit in uias publicas, per quas uadit ad munimentum, quod ducit ad uias, a quibus uertitur ad rus Bessenorum, et est cumulus; inde uertitur ad predictum locum. Tercia uilla est que nominatur *Panniuadi* ita terminatur. Incipit per munimentum quod uulgo dicitur aruk et uadit ad angulum munimenti, que uergit ad alium angulum munimenti, a quo uertitur ad occasum et terminatur per longum munimentum, quod declinatur ad sepulchrum Welen, a quo iterum dirigitur per munimentum longum, quod mittit parumper per campum recto gressu ad angulum munimenti, a quo uertitur per III cumulos ad longum, qui uulgo dicitur Buheubrazda qui mittit ad predictum locum. Quartum predium, quod est iuxta fluum Arpas, terminatur ab occidentali parte ad exitum riuuli quod dicitur Vecetue, et inde uadit per Arpas portum qui ducit ad orientem ubi angulatur predictus fluuius Arpas; hinc dirigitur per uiam que ducit ad montem mercati, a quo cadit et uadit per alueum qui uulgo dicitur Murzol ad angulum ripe eiusdem aque, de qua itur ad cumulum qui dicitur hatar; hinc uergit ad iacentem columnam lapideam, que mittit per alueum salsuginis, que dicitur Scequ ad ripam illam, ubi cumulus est, de quo uertitur ad sabulosum munimentum qui uulgo dicitur humuch aruk; inde transit ultra rotundas salsaigines ad illud munimentum ubi est cumulus cespitum, qui mittit ad alium cumulum; hinc uertitur ad occasum per prata ad tertium cumulum, de quo transit ultra paludem per arundinetum ad caput montis qui uulgo dicitur Scesecefehe; hinc ducit arundineta palus ad predictum locum. Quintum predium, quod dicitur *Ketel-loca*, incipit terminari de uulpinis foveis, que mittunt ad cumulum cespitum, a quo dirigitur ad spineum uirgultum quod dicitur *Gemissen* bugur; inde tenditur ad angulum munimenti, a quo parum protelatur per campum, et cadit ad angulum alterius munimenti; inde recipit uia publica, que per circuitum girando reducit ad priorem locum. Sexta uilla que dicitur *Andree Episcopi* incipit terminari a culmine montis qui dicitur Lessu, et descendit ad lapidem dirsi, a quo descendit qui est ad foneas, que est in labro uie, de qua dirigitur per uiam ad cumulum cespitum, descendit

ad puteum, a quo cadit ad fontem, qui e contrario itur ad arbores Lerga presbiteri, de quibus per finem agrorum uertitur ad cumulum; hinc iterum declinatur per uiam ad statuam lapideam; inde iterum dirigitur per uiam et declinatur ad cumulum, a quo uertitur per uiam ad aceruum lapidum; inde uero protelatur ad lapideum cumulum qui mittit per arbusta ad calceum cumulum; a quo descendendo ultra fontem ascendit per uallem atque per semitam in summitatem Lessu montis, qui iungitur predicto loco. Septimum predium quod uocatur *Forkosig* terminatur his marchiis: Incipit de fossa ad angulum munimenti salsuginum, in quo est fossa; inde ad munimentum uadit, supra quod est fossa; inde itur ultra alueum salsuginis, quam girando uadit ad angulum munimenti; inde ad rotundam salsuginem, de qua tenditur per uiam et uergit ad angulum munimenti; a quo tenditur per sulcum ad uiam, per quam uadit ad fossam; hinc per III fossas uadit ad aliam uiam que dicitur Qupisuta; inde per sepulchrum puelle tenditur ad uallem in qua est fossa; inde uertitur ad ripam eiusdem uallis et uadit per uias fossas ad condensa uirgarum; de quibus per III fossas uadit ad competa uiarum, inter que est fossa; inde per VIII fossas cadit ad alia competa, et est fossa ibi; inde protelatur per III fossas ad sepulchrum Thati, de quibus tenditur per V fossas ad uiam Wboneg, per quam uadit ad finem munimenti, et cadit per III fossas ad salsuginem que uocatur Kiguoida; de qua tenditur per II fossas ad rotundam salsuginem in qua est fossa; hinc ducitur ad predictum locum. Predium, quod Martinus canonicus sancto Mauricio dedit, iuxta Bakon inchoatur hiis marchiis: Ab oriente tenditur ad montem qui uulgo dicitur Quoheg, de quo tendit ad fornacem calcis Andree Presulis; inde ad locum, ubi Martinus incendit aratrum Bere iudicis; inde per latera monticuli protelatur ad cumulum cespitem prope arborem piri; inde uergit ad meridianam partem supra quendam monticuli petrosi, qui iungitur publice uie que ducit ad terminum Nemti ad curuas ad arborem piri, que dirigitur ad magnam quercum, de qua itur ad signum quod uulgo dicitur hotar; inde ad aliud signum, quod est in labro uie, que ducit per latera montis usque ad introitum fagorum, qui uulgo dicitur Bilezadu; et inde uertitur ad predictum lo-

cum, in quo constructam ecclesiam Sancte Marie, quod diuisit in duas partes et I molendinum sub muro Wespremi ciuitatis, a Rege Andrea datum. Predium quod uocatur Kigouis terminatur hiis marchiis. Ab occidentali parte tenditur ad sepulchrum Qukar, a quo ducitur per herbosam uiam ad angulum munimenti, per quod itur ad meridiem et coniungitur uie, que girando intrat in uilla Soruil; unde exit ad puteum Vuchmes, inde cadit ad puteum Buchu, qui ducit ad salsuginem, a quo uertitur ad montem aureum; inde uadit ad aliam salsuginem, de qua protelatur ad magnam paludem, et uertitur ad predictum locum. Est enim terra Ecclesie Sancti Saluatoris et Sancti Mauricii, que sita est iuxta Kyris, terminus cuius incipit de portu eiusdem fluminis ad montem, inde ad uiam tenditur, de qua itur ad munimentum, quod girando cadit in fluuium Kyris. Et est in alio loco terra eiusdem Ecclesie iuxta uillam Keseth, que terminatur ab occidente ad salsuginem, de qua tenditur ad uiam; inde ab oriente uadit ad munimentum et dirigitur ad aliam salsuginem, de qua uadit per incultum campum ad montem, qui inferius mittit ad munimentum, et uadit per medium montis, ubi sunt tres cumuli; hinc dirigitur ad duos puteos, de quibus uertitur ad predictum locum. Predium quod uocatur *Dinna* circuitur cum columnis lapideis. Predium quod dicitur *Zalamadi* circumdatur palude que uocatur Vrtem. Uilla que uocatur *Ocol* circum terminatur siluis. Duodecimum predium quod dedit Andreas Episcopus in *Felduar* continetur cum sex cumulis. In uilla Tuel. In Mogos. In Prezceeg. In Bulda. In Nulu. In Tarian. In Clun. In Uuertis. In Zaczardi. In Hongin. In Plobnic. In Bribin. In Sumig. In Nandurdi. In Uuindim. In omnibus his supradictis uillis ubicumque sunt familie Sancti Mauricii, omnes mixtim babent agros, fenum et omnia ad humanum usum competentia cum uillanis uniuscuiusque uille sine pondere seruitorum Regis. Hic sunt liberi: Cupon comes monasterii Batii, cuius filius Paulus Judex Regis, et Comes Mon—, Vtih comes, Panaciadi, Fontoydi, Cosmus, Damianus, Bunal, Zorosdi, Geura, Juan, Grossus, Yuan, Scenyl. Ekyldi, Luadi, Bena, — — — Sol, Makicha, Ohur. Hii equitantes cum Abbate et fratribus, arantes dietas duarum dierum, metentes simul una die, trahentes uinum semel per annum, et

secantes fenum in monasterio. In Cupan hij sunt equites, Keta, Dobron, Gureu, Hyldehu, Halidi, Erecu, Suttoe, Seça, Jutus, Hylu, Oroduc, Guete, Mutina, Taia, Tunik, Moglout, Inkyar, Catapan, Mor — — Vgrin, Petyr, Ezti — — Sap, Thatu, Sekeh, Herdi Mirath, Helia. In Forcosig Ereuca, Ethes, Bekes, Moda, Cusula, — — — Vruhdi — — In Keteloca Kelem, Vla, Yuan, Magudi, Bor. In Pannanod Acha, Jut, Gugmat, Zacal, Elenta, Deged, David, Nemand, Heten. Tali decreto hii equites monasterio ministrent. Arant dietas uerni, autumpni et estiu VIII dies, postea metunt, congregant in horrea, triturant, trahunt ad molendinum, inde ad monasterium; stant in septimana, pascunt iumenta monasterii; si quid dampni fuerit, ipsi septimanarii persoluunt; calefaciunt stubam et clibanum mixtim cum aratoribus et uinitoribus; nubunt undecunque, tradunt filias suas quocunque uoluerint. Item aratores in Cupan: Yuan, filii eius, Poscuba, Zahtou, Ratun, Seekeres, Lahtur, Topu, Tunc, Bokon, Woiadi, Seinet, Sigidi, Humbadi, Bynadi. In Kyar Turdos aratores: Rodoan, Waradi, Coluba; uinitores: Curmes, Sekeh, Chomudi, Sap, Micula, Deschu, Scomon, Monom, Scumoku, Manhat. In Arpad: Quecsa, Zakan, Ketel, Ticadi, Cuna, Feketeydi, Oba, Mogurdi, Scemsca, et in aliis locis arantes. Tali tenore, ut non possint nubere aliunde, necque tradere filias suas alienis, sed intra se ipsos nubant, et filios eorum aut filias possit Abbas deducere ad curiam, et filias ad pysalia. Quicquid seminauerint aut messuerint, dimidiam partem accipit prestaldus Abbatis monasterio, et dimidia pars remanebit illis, de qua parte autumpni tempore debunt X sapones auene ad prebenda equorum, nec non X ulnas telarum ad uestiarium Abbatis — — brasium, terunt milium, et postea mixti (equites) cum aratoribus et uinitoribus ueniunt ad monasterium cum securibus et uiaticis, operantes quicquid eis precipitur. Pellifices: Nenu, Buatir, Kesitydi, Boleom, Sendi. Fabri: Lengu, Pisibe, Bodin, Bichor. Dolarores: Gedesa, Dada, Pagandi, Bodin. Tornatores: Buadi, Benus, Aci, Regun, Michael. Coqui: Fonsol, Witan, Pesceta, Vnglis. Pistores: Guna, Weydi, Rescugis, Gurga. Pastores: Zolnic, Chozug. Pastor subulcorum: Hela. Ne scrupulus remaneat huius cartule scriptor extitit Seraphin Capellanus Regis Ladizlaj qui

postea Dei electione ordinatus est Archiepiscopus. Tesauros uero Ecclesie sub tali numero concluditur, scilicet casue de pallio XIII; albe XXXIII; camisie III; stole XXVII cum manipulis; cappe XXXIII; dalmatice V; subtilia VII; calices VIII; tres textus euangelii, unus aureus duo argentei; cruces XI, sex ex illis auree, IIII deaurate, et argentea; tabula I deaurata; candelabra X, de quibus IIII deaurata, VI deargentata; chortine IIII de serico; altaris uelamina de panno VIII; tria uexilla a urea, XIII cum limbis circumdata; altarum pallia XI; dorsale unum ad decus hospitum; thapeta V. Libri quidem simul sunt LXXXIII. De mercato Zilu et Regine et de portu Wag dantur triginta piscine; sunt in Draua II, que dicuntur Zuualin; et unus riuulus est ibi nomine Bursi, qui separat nominatam piscinam nomine Toplouuiza. In Zup decimus piscis usonum Sancto Mauricio. In portu Modosa est piscatio libera, que uulgo dicitur tana. De piscina, que dicitur Nandus datur septimus piscis siue VII. annus; de fructibus uero arborum, que ibidem sunt, datur VII pars mensurarum X. Et est I piscina, que uulgo dicitur Tenerhere. Hae ordinatione Rex Sacro Beatoque Mauricio ordinauit Sanctus Stephanus Rex, quam autem et renouauit Rex piissimus Ladihlaus rogatu Joseph incliti patris eiusdem, qui nunc patrisat eodem in loco. Posthec addita sunt insuper a uiris religiosis ad eundem locum, que etiam recitata sunt in ista pagina. Demka filius Turuoc dedit omnia sua Sancto M(auricio) sibi que seruientibus. In predio, quod uocatur Sar, XL porcos cum custode nomine Cosmas, VII aratra bouum cum XIII mansionibus, nomina quorum hec sunt: Belta, Buca, Ernel, Damianus, Johs, Embel, Briccus, Hitlen, Odun, Gneuku, Maselinus, Nououi, Nouidi, Biristi, Susol, Nescudi. Ad ordinem equitantium donati sunt meliores numero XXVII homines, quorum hec sunt nomina: Beseneu, Simon, Apasci, Zagou, Benusa, Mogdi, Keda, Zdaucu, Geku, Bugudi, Pomolecu, Vrmandi, Salomon, Sunadi, Stephanus, Osti, Vrodi, Michael, Benata, Nandir, Benedict, Beidi, Lakoti Helebes, Pecudi, Sella, Geup. Tributarii sunt VIII mansiones ad dandum uinum per annum, unusquisque cum L ydriis; et sunt uicales cum equis per menses, quorum nomina hec sunt: Pozman cum filio suo Milozt, Hu-

nosti, Zamudi, Trinsin, Uratus, Vrbaz. Et quod maius
 prodesset ad anime sanitatem, donauit Borsodi capellam,
 que constructa est in honorem Sancti Stephani Regis cum
 tribus mansionibus: Cris, Cochu, Ecilinus; unum aratrum,
 III uaccas, II equos, X porcos. Laurentius Comes filius Bese
 Comitis pro sui redemptione fratrumque suorum quiescentium
 a cenobio Sancti Martini donauit duas aureas cruces — —
 bissinam corthinam eidem supradicto monasterio. In predio
 quod uolgo dicitur Ernel dedit III mansiones, quarum numeri
 hec sunt: Wazil cum uxore et filio duabusque filiabus; in
 alia III, Guquer cum matre et fratre, sorore; in III. III. ✓
 homines' — — cum uxore et fratribus duobus; dedit etiam
 XXIII boues ac aratrum, et duas uaccas. Hac ordinatione
 Sacro Beatoque Mauricio ordinauit Rex Sanctus Stephanus,
 quem et renouauit Rex piissimus Ladihlauus rogatu Joseph
 incliti patris, qui nunc patrissat eodem in loco. Et ne scrupu-
 lus remaneat, huius cartule scriptor extitit Seraphim capel-
 lanus Regis Ladihlauri, qui postea Dei electione ordinatus est
 Episcopus et Archiepiscopus. Adhuc autem subiungens dico:
 Sit autem ipsum monasterium ab omni inquietudine semo-
 tum. Et a quocunque uoluerint consecrandi abbatem, sitque
 illis licitum ordines accipere quouis loco. Habeatque licen-
 ciam incidendi ligna ad usum ecclesie et ad opus prediorum,
 et porci eorum libere pascantur. Precipimus itaque sub
 testificatione Saluatoris Domini nostri Jesu Christi, ut nullus ✓
 Archiepiscopus, nec Episcopus, nec Dux, nec Comesseu ali-
 quis homo, de iam prefato monasterio aliquo modo se intro-
 mittat in mancipiis, terris, vineis, de omnibus decimationibus,
 piscationibus, ripis placistis, tam libere possidenda sicut Epi-
 scopi possident. Item dedi XXIII mansiones cum salifodio et
 cum tribus nauibus, ut ipsimet lapides salis efodiant fossatos-
 que III uicibus per annum sine omni tributo; quorum nomina
 hec sunt: Jan, Paulus, Martinus, Negus, Nesine, Nanasca, Sa-
 can, Walen, Desce, Lanna, Bela, Bedadi, Kasudi, Hagordi,
 Zacan, Michael, Kuna, Kimey, Gnein, Keta, Zaut, Seicul, Bo-
 gitta, Rescadi. Item predium quod uulgo uocatur Mogos, in
 quo duo aratra cum sex mansionibus continentur; cuius meta
 incipitur de gemina frutice, quod uulgatim uocatur ikirbu-
 kur; inde uadit per uenam aque ad monticulum, et ibi est

cumulus; a quo protenditur ad magnam uiam et ad sepulchrum Gunter, descenditque ad aquam Murzol, uaditque per mediam aquam, et reuertitur ad predictum locum. Interdico enim ex Regali potestate, ut si quis Christiane religionis aliqua potestate id gestum subtrahere uoluerit, circumuallet eum anathema perpetuale. In predio Nuztupe assignauit terram ad quatuor aratra. In predio Tehes assignauit terram ad unum aratrum. In predio Goun assignauit terram ad unum aratrum. In predio Zeleh assignauit terram ad duo aratra. In predio Uindurna assignauit terram ad tria aratra et III uineas cum uinitoribus eorum totidem. In Uertes assignauit duas uineas cum uinitoribus. In Chepel tres uinitores cum totidem uineis. Et in predio Arqui assignauit terram ad quatuor aratra cum totidem aratoribus cum sufficienti terra mixta cum uillanis, et quatuor uineas cum uinitoribus.

(Eredetie léteznek a szent mártoni főapátság levéltárában).

9.

Szent László a bakonbéli apátságoknak 24 telket adományoz, mi II. István és II. Béla alatt törvényes vitatkozásra ad alkalmat.
1092.

X
Anno Dominicae Incarnacionis XCII., regnante Diuina gracia uictoriosissimo Rege Ladislao, et Episcopo Almario Wezprimiensi pastorem curam feliciter exercente, Rex memoratus Deo, et Beato Mauricio XXIII-or mansiones dedit, qui quatuor uicibus per annum sal deferrent, scilicet sex milia lapides fratribus illic Deo et Beato Mauricio seruientibus. Regnante itaque Rege Stephano, quidam diabolico instinctu uoluerunt praedictas familias a seruiicio supradictae ecclesiae subtrahere, et in ministerio uduornicorum subiugare, auctore quodam comite uduornicorum Opus nomine; quod fratres graue ferentes, litigiumque agentes cum eis ante memoratum Regem, illosque deuincentes, iussu memorati Regis

redditae sunt praedictae familiae Deo, et Beato Mauricio. Qui Rex cum viam uniuersae carnis fuisset ingressus, et Bela suscepisset regium imperium, ausi sunt praedicti serui Regis suscitare placitum, Qui venientes coram Rege causati sunt; qui precepit, ut causa diligentissime inquireretur, iudicemque Sar Comitem dedit; quorum diffinicioni interfuerunt Principes, Fonsol scilicet Palatinus Comes, Mutmer, Mahal, Janus, Marcus, Pristaldus vero Butca extitit, qui praedictas mansiones iussu Regis Deo et Beato Mauricio reddidit. Testes autem hii sunt: Budusa, Marcus, Laurencius, Vros iudex, Constantinus, Samudi; et haec sunt nomina praedictarum familiarum: Jan, Paulus, Martinus, Negus, Nesinc. Nanasca, Sacan, Walen, Desce, Lawa, Bela, Bedodi, Kasudi, Zagordi, Zachan, Michael, Cuna, Cunei, Gnenu, Keta, Zaut, Sciehul, Boguta, Rescadi. Nomina autem seruorum Regis, quibus capita tonsa sunt iussu Sar Comitum, sunt hec: Luta, Keta, Taluta, Jamca, Rodoan. ✓

Jegyszt. A pecsét négy hüvelyk átmérőjű, rajta a király ülve, ki jobbujában a királyi pálczát, baljában a birodalmi almát tartja.

(Az eredeti után, mely a szentmártoni főapátság levéltárában létezik, közli *Czech.*)

10.

Szent László a pannonhegyi sz. mártóni apátság kincseit és vagyonát írja le, és azokat megerősíti. 1093.

Divinum firmet nomen quod scripsimus. Amen. Quamvis homo omnia quae possidet a Deo habeat, tamen id quod habet Deo praebere non dubitet. Etenim si Christo, a quo multa habet, et pauca porrigere dubitat, et illud, quod possidet, perdit; et aeterna remuneratione ut absconsor unius talenti carebit. Quia qui in his delectantur, quae huius mundi sunt, semper mendicant, et in egestate permanent. Qua vero remuneratione ne priuaremur, beatissimus Rex Stephanus suique successores Reges, Duces, Pontifices, Comites, ceteri-

que religiosi homines, et ego Rex Ladizlauus monasterium Sancti MARTINI supra Montem Pannoniae situm prout Regia uis concessit, multis condonauimus opibus. Vnde uero ne per uiolentiam aliquorum uel fraudem, seu per negligentiam aliquid depereat, ego Rex Ungariae L(adislaus), consilio omnium Regni mei Primatum curavi dinumerare, ac commendare huic cartae scriptum. Et ut propter antiquitatem negligentiae non daretur, iussimus ut ad memoriam posteris per succedentia tempora observaretur. Quae autem tradita sunt, quaeque acquisita eidem sanctae Dei Ecclesiae ab his praefatis hominibus cum cunctis suis redditibus in terra, in aqua, in tributo, et omni uidelicet substantia et facultate continentur sub hac denotatione: VIII Capsae cum altaribus, quarum duae auro paratae, una here (aere) deaurato, III argenteae, duae uero osseae. XIII Cruces, quarum decem aureae lapidibus pretiosis optime comptae, una ex integro argentea, tres hereae deauratae, ex quibus uero adhuc quatuor in processione ferendae cum deargentatis manubriis. VI Textus euangeliorum, cum totidem plumatiis. Vna tabula electro parata, in qua signum domini teneretur, alia ossea. XXIII Calices, quorum tredecim aurei, tres gemmis parati. III Turibula, unum ex integro aureum. III Candelabra paria deargentata: exceptis his unum candelabrum ex integro (igy) argenteum absque socio. Duae serrae argenteae cum colearibus: ex his aureum unum. Vasculum argenteum in quo Corpus Domini continetur. Duo urceoli argentei, urceulus argenteus cum pelue ad abluendam manum. III Vasa argentea ad benedictam aquam. Aspensorium argenteum simul auro et crystallo paratum. Tres scutellae argenteae cum cathino argenteo. X Cipi, quorum unus est electro paratus, alius ligneus, deaurato haere circumtectus, caeteri uero argentei. I Cornu ex integro argenteum, aliud cornu argento deaurato paratum. Tria paria baccinia. Pallia uero altarium ac cortinae palliis paratae LIII. Ex his cortinis duae marginibus obsitae. Dorsalia pallia sex. Coopertoria sedis III. Duo pallia, unum artificiose argento consutum. Indumenta sacerdotum sunt XLI cum omnibus quae intus necessaria sunt, ex quibus sex sunt aurifriso paratae, pontificum ac abbatum ordinibus congrua, inter quae cophiam, pectoralemque

cruce[m] et annulum et duo paria cyrothecarum, tria vero solearum, unum vero par pallii caligarum: his exceptis sunt VIII infulae cum stolis manipulisque. Restant VI stolae cum earum manipulis. Dalmaticae sunt X, quarum duae sunt aurifriso paratae. Suptilia sunt VIII, ex quibus est unum aurifriso paratum. Cappae sunt LIII, quarum duae sunt aureis bullis paratae, una margaritis compta, VII aurifriso circumdatae, inter quae una habetur super se pectorale aureum smaldo paratum. Linea coopertoria altarium sunt XVII, quorum V sunt serica, tria sunt oblatoria. Superpellicia sunt XI. Tres sunt lineae auleae. V sunt tapeta. VI Missales. I Bibliotheca. IIII Nocturnales. IIII Antiphonaria. IIII Gradualia. II Sequentiales cum trophis. IIII Bapstisteria. III Collectarii. IIII Ymnarii. II Regulae. Unus super regulam. II Leccionarii. I Breuiarius. III Omeliae. II Libri sermonum. I Collationes. II Passionales. Liber Sententiarum. Actus Apostolorum. Liber Prosperi de activa et contemplatiua uita, et Ysidorum. Ordo Amalarius. Pastoralis. Dialogorum. Epistolae Pauli. Moralia Job. Scintillarium. Interrogatio Petri. Inuetiuae Ciceronis. Lucanus. II Donati. Genesis Sedulii. III Catones. Paschasius. Vita Sancti Martini. Vita Patrum. Psalterium Gallicanum, Ebraycum, Graecum. Sermo Sancti Augustini. stb.

(Következék a szent mártoni apátság jószágainak jegyzéke, mely Fejéernél olvasható, Codex Dipl. Hung. I. köt. 483. l.).

(Az eredeti után, mely a szent mártoni főapátság levéltárában létezik, közli Cseh).

11.

A győri káptalan előtt 1361. kötött szerződés, mely szerint Vejkei Dénesnek ös atyja, ki Szent László idejében Henrik grófot Ung nemzetségből Castiliába követte, Pozson és Valko megyei jószágait Both grófnak hagyományozta. 1077—1095.

Nos Capitulum Ecclesie Psoniensis memorie commendamus per presentes uniuersis, quod Valentinus filius Dionysii

de Weyke, et Georgius de Koronch sepositis omnibus litigiorum et iurgiorum molestiis, in talem devenerint, sponte inter se amicicie fraterneque charitatis ac dileccionis unioem. Quod licet abauus dicti Dionysii de Weyke terras suas *tempore dudum adhuc Sancti Ladislai Regis Hungarie felicitis reminiscencie* deserendo, ac bone memorie Henricum filium Magar Comitis de genere Hungh tunc exulem, inque partibus Bisontinis protunc hospitantem, et exinde contra paganos bellaturum ac in auxilium Castalie tunc Regis proficiscentem, ex vocatione ipsius Henrici comitando, in tabulis vltime sue voluntatis coram Capitulo Geuriensi tunc factis, et coram nobis in specie eiam presentatis, vniuersas suas terras et predia in Comitatu Pusuniensi et de Walku sitas et existentia de voluntate uniuersorum cognatorum suorum tunc adstancium pro XL marcis argenti iusti ponderis in perpetuum cesserit Both Comiti eiusque filiis; et licet dictus Georgius de Koronch terras illas [de presenti iusto aquisitionis auite titulo possidere dignoscatur, tamen ipse Georgius alioquin liberorum solacio, Diuina ita volente providencia destitutus, prae-fata predia et terras, quas vita sua durante pacifice possidere poterit, nemini alteri nisi ipsi Valentino filio Dionysii in linea generacionis alioquin proximo, relinquere possit ac debeat, presencium vi et testimonio literarum mediante. Datum Sabbatho proximo ante octavas festi Omnium Sanctorum anno Domini M. CCC. LXI.

(Gróf Kemény János után, Nemzeti Társalkodó 1829. 21. szám a latt
Czech).

12.

*Kálmán király Michieli velencei dogével szövetségre lép.
1101.*

Convenientia amicitiae quae facta est inter Regem Vngarorum et Ducem Venetorum.

Ego Colomanus Ungarorum Rex per metipsum, et per meos omnes tecum Vitali Michacle Venetiae, Dalmatiae et Croatiae Duce, et cunctis omnibus Proceribus de Vestro Ducatu veram et firmam amicitiam, atque concordiam ab hoc die in antea obtinebo, et te ac tuos, et cunctas civitates subiectas Ducatui tuo, et omnia castella et loca subdita obedientia potestati tuae, per me et per meos conservabo et nullo modo inquietabo. Sed tamen quia in principibus meis et senioribus dubium videtur utrum te Ducem Croatiae et Dalmatiae nominaverim; volo imo desidero pro servanda, sicut statutum est, amicitia, ut a te et tuis, et a me et meis ita omne prius de medio auferatur ambiguum, ut in quocunque casu tibi per antecessores tuos et mihi per meos certa comprobatio iustitia fuerit alter alteri nullatenus adversetur“.

(Marin Antal után, Storia civile e politica del commercio di Veneziani, Velence 1800. III. köt. 33. l. *Czech*).

13.

*Kálmán király Dalmátia jogait és szabadságait megerősíti.
1102.*

Colomanus Rex veniens Jadram ante Civitatem convocavit curiam, ibique de Dalmatiae libertate integra perpetuaque servanda communiter tractantes ipse Rex inprimis supra sancta quatuor Dei Evangelia patre me C. Episcopo anitente manu confirmavit propria. Videlicet, ut antiquam Dalmatiae

libertatem in nullo unquam deberet fraudare; nec Episcopum vel Primatem aliquem nisi ab eorum velle electum illis dare confirmationem. Deinde hoc idem similiter supra sancta quatuor Evangelia — — — — hic sunt Laurentius Strigoniensis Archiepiscopus, Marcellus Vaciensis Episcopus, Simon Quinque Ecclesiensis, Matthaëus Vesperensis (Vesprimiensis), Georgius Gerrensis, Sixtus Varadensis, Fulbertus Colocensis cum ceteris Hungariae Episcopis. Comites vero majores omnes hoc idem juravere, quorum paucorum nomina scio, hi sunt: Joannes Palatinus, Cledinus, Marcus, Saulus, Sannicus, Vguranus, Theobaldus, Jandinus et multi alii, quorum nomina aut nunquam scire curavi, aut si scivi in memoria non habeo, quae si omnium scirem, et vellem ponere nomina, in altum nimium nostra turgesceret pagina. Nam praeter Regem et Episcopos, et Comites magnos juravere hoc idem et multi centurionum. Ille enim, qui Provinciam Dalmatiae subesse Regi disposuerat, securus esse volebat per multas et magnas personas sibi suisque successoribus et eorum heredibus, antiquam fore debere libertatem. Ad memoriam vero tantae confirmationis tres cruces aureas dedit Rex, supra quas et quae superius explanavimus confirmaverat. Vnam videlicet Jaderiensi Ecclesiae, aliam Spalatensi, etiam Arbensi, simul quosque Nobiles Provinciae ad se vocavit. Hac ergo securitate pace firmata, simulque terra tota per circuitum praevisa Rex regressus est in Vngariam.

(A „libri pactorum“ ezimü velencei statuskönyvek első kötetének 239 levele után. Közölve volt már az Új Magyar Múzeum 1853-iki octoberi füzetében 538. l.; és a Magyar Történelmi Társaság II. köt. 170. l.)

14.

Szerafin esztergami érsek egyességet alapít Máté veszprémi püspök és Péter sz. mártóni apát közt. 1103.

Seraphin Archiepiscopus Strigoniensis simultates inter Matheum Episcopum Wesprimiensem et Petrum Abbatem S. Martini de monte Pannoniae amicissime componit, cui disceptationi intererant Ugolinus Colocensis, Sixtus Varadinensis et Arduinus Geuriensis Episcopi. Anno Domini MCIII.

(Archiepiscopi Strigonienses compendio dati, Nagyszombat 1752. 18 l. *Czech*).

15.

Kálmán király Michieli Vital velenczei dógehez, követeléseinek igazságosságáról. 1111.

Colomannus Divina favente elementia Ungarorum Rex Vitali Michaeli strenuissimo Venetorum Duci suisque optimatibus salutem, amicitiasque perpetuas.

(Pare che nel principio di questa carta il Re qua si signifi-
canti di una certa diffidenza che mostrava la Repubblica sulle
intentioni dell unghero cabinetto, per cio cosi si esprime)
„Quapropter literas has vobis studemus legare, referentes
nos vestras sicuti antecessores nostri habuerunt amicitias
cupare sempiternas.“ (Dal documento in oltre si rileva, che
quel Sovrano chiede scusa alla Repubblica da lei rimprove-
rato di non avere in certe sue ricerche risposto nè a lettere
da lei speditegli, nè al di lei Ambasciatore. Protesta, che il
suo silenzio con dispiacere ottenuto non ebbe altro scopo,
che di salvar le modalit  e l'utile dell oggetto mentre non era
fermo e sicuro qual si sia patto, quandoche la sua sottoscri-
zione non avesse l'approvazione di tutto il Regno cio  da

Stati generali. Nel resto del documento non si leggono, che le giustificazioni del Re sulla passata condotta per render tranquilla la Repubblica ne suoi sospetti, e vien concluso con queste parole stb. mint 12. sz. a.)

(Marin Antal után, idézett helyen. *Czech*).

16.

Brazza szigetén Sztaniszlavi Vid a straxevnich sz. György templomának telket adományoz. 1111.

In nomine Patris et Filii, et Spiritus Sancti Amen. A natiuitate Domini nostri Jesu Christi 1111. die 2-a Januarii regnante domino nostro Serenissimo Colomaño Rege Hungarie, et in spiritualibus dominante venerabili viro Crescentio Archiepiscopo Spalati, necnon gubernante glorioso Stephano Comite Bracie cum suis iudicibus Radovano Slavogosti, et Ioanne Matthe. Actum et factum in cancellaria Communis Bracie; et ibi coram nobilibus viris Georgio Jurievich, Cypriano Pobrinich et aliis nobilibus Bracie comparuit Vitus Stanislavi, qui per auditum communem senciens quamdam terram vocatam Starmena Prodol pertinere ecclesie S. Georgi de Straxevnich, illam sponte dat, et relaxat Ecclesie; quod si non fuerit Ecclesie, erit pro anima sua et suorum, volens ut semper ipsa sit Ecclesie in remissionem peccatorum suorum.

Et ego Laurentius filius Fabiani Radomiri scriba secundus scripsi, prout voluerunt leges, bona fide sine fraude et dolo.

Ego Petrus de Sandris filius ser Augustini de Montagnana publ. Imperiali auctoritate notarius et iudex ordinarius, ac cancellarius Spectabilis domini Marci de Molino Comitibus Braciae ex alio in membrana existente apud presbyterum Martinum Curatum de villis Prasnice et Straxevnich fideliter descripsi, meis signo et nomine apposui.

(Ciccareli után, Osservazioni sull' Isola della Brazza. Velencez, 1802. 105. l. *Czech*.)

17.

IV. Henrik császár levele Álmos vezérhez. 1125 körül.

Heinricus Dei gracia Imperator Augustus A(lmo) glorioso Duci, amico fideli, quicquid in amici affectibus poterit esse fidelius. Cum aliquis privatum commodum suum postponit, et in amici utilitatibus insudat, ea est firma amicitia. Quam amicitiae benevolentiam, te nobis impendisse, gaudemus, et sicut optimo fideli et intimo amico dignam facere remunerationem intendimus. Nam cum velles contra Graecos ire, et cum Dux Poloniae tuus et amicus et consanguineus auxilium tuum contra hostes suos peteret, propter nos, sicut amicus fidelissimus remansisti, ut nostris inimicis resistens, tuum commodum pro nihilo computans, tantummodo vt nostram causam promovendo adjuvares. Quid igitur restat, nisi ut maximas tibi grates referentes sicut nostro optimo fideli, votis omnibus exoptemus, eam nobis dari occasionem, qua tibi amantissime vicissitudinem meritam rependamus. Et sicut in nos bono usus es principio, ita rogamus dulcedinem dilectionis tue, ut perseveres, et deleas, et conculces aduersarios nostros, nec parcas eis, donec ex toto conterantur. Nam nos simili modo, sicut tuos amicos amplectimur, ita inimicis tuis erimus infestissimi inimici, et foedus, quod cum patre tuo inivimus, ab hac die in antea volumus tibi illibatam servare omni tempore vitae nostrae. Rogamus itaque te, gloriosissime, vt te interveniente frater tuus futura opera emendet, si quid hactenus propter suas necessitates in causa nostra negligentius egit, et quia victricis dextera suas angustias recuperavit ad nostras injurias, sicut fidelis amicus respiciat. Nam quia se cum praesidio in illas partes contulit, ubi inimici nostri morantur, et bona ipsorum sita sunt, ecce locus, ecce occasio, qua et inimicis nostris nocere, et sibi nos poterit amicissimos comparare. Tu ergo, Domine, id modis omnibus, quibus vales, fratri tuo persuade, vt N. non Ducem, sed iudiciario ordine abjudicatum prosequatur, et in omnibus ei adversetur, sicut infestissimo hosti nostro. Quicumque

autem de familia Salzburgensis Archi-Episcopi, et aliorum fidelium nostrorum ducti sunt captivi, rogamus ut causa nostrae dilectionis facias reddi.

(Babenbergi Udalrik után, Codex Epistolaris-ának 200-ik levele, Eccardus Corpus historicum medii aevi II. kötetének 211. lapján. *Czech*).

18.

Acha, veszprémi jobbagynak végrendelete. II. István király korában 1114—1131. -

Rege gloriosissimo Stephano secundo Vngariam gubernante, Ambrosio quoque Episcopo Geuriensi existente. Ego Acha Vespremiensis Joubagio non ignobilis, huius vite breuitatis non immemor, que per horarum momenta ad non esse festinat, pro redemptione anime mee et remedio, quia scriptum est, redemptio anime viri proprie diuicie, cenobio Beati Martini, eiusdem Abbate presente Deda aliquid dare constitui. Tradidi ergo quatuor hominum capita simul cum vinea et molendino; scilicet Burd ad eandem vineam excolendam; et Scipched ad molendinum cum sua uxore Scinissa; Imulund ad opus mansionarij, et cortinam optimam. Quod actum est his testibus, Anania Geuriensi canonico, qui et huius priuilegii scriptor est; Chiwaque presbitero Basilice S. Benedicti et clerico ejus Phinta et Lithoych Regio Judice, nec non et aliis quam pluribus, quos nominare necessarium non duxi.

(Az eredeti után, mely a sz. mártóni főapátság levéltárában létezik).

19.

II. Béla király a Sopron vára és a bakonbéli apátság jobbágyai közt támadt s Zalamad nevű földre vonatkozó egyenlenségekről intézkedvén; egyszersmind az apátság birtokát határozza meg e tekintetben szorosabban. 1135.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie Rex in perpetuum. Notum fieri volumus vniuersis tam presentibus quam futuris : Quod cum quandoque grauis altercacio fuisset inter jobagiones castri de Suprun et monasterii Sancti Mauricii de Beel pro terra illa, que vocatur *Zalamad*, et in presencia nostra ex vtraque parte fuisset lis proposita, capellanum nostrum nomine Gregorium ad eandem terram destinauimus considerandam, qua considerata rei veritatem ab eodem nouimus. Igitur precepimus eidem Regia auctoritate, vt sicut veritas exigebat, terram eandem monasterio de Beel assignaret, quod et ita factum est. Circumdatur autem terra illa palude, que vocatur *Urtou*, habens fenum et piscaciones et pascua atque cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia sufficiencia; terram autem arature habet ad vnum aratrum et dimidium. In *Noztup* predio assignauit terram ad quatuor aratra; aratorum autem nomina sunt hec: *Achna*, *Goue*, *Reguca*, *Ruoz*, *Sarc*, *Surnuc*, *Feled*, *Nuasa*; et habet predium illud arbores fructiferas, siluam, fenum et alia necessaria ad humanum vsum pertinencia satis. In predio *Thes* assignauit terram ad vnum aratrum; aratorum autem nomina sunt hec: *Vulcan*, *Scemd*, *Baca*; habet autem predium illud omnia necessaria ad vsum humanum pertinencia. In predio *Guon* assignauit terram ad vnum aratrum; aratorum autem nomina sunt hec: *Tapa*, *Rupa*; habet autem illud predium omnia necessaria ad humanum vsum pertinencia mixtim cum villanis. In predio *Zelch* assignauit terram ad duo aratra; aratorum autem nomina sunt hec: *Prezne*, *Homa*, *Mortun*; habet autem predium illud omnia necessaria ad humanum vsum pertinencia mixtim cum villanis. In predio *Vindurna* assignauit terram ad tria aratra; aratorum autem

nomina sunt hec : Bozteh, Zuete, Gurgute, Numale, Suete, Boroneg; assignauit eciam quatuor vineas cum totidem vinitoribus, quorum nomina ista sunt : Zelemen, Nemusd, Tumpa, Chekez; habet autem predium illud arbores fructiferas optimas pro se, et fenum; cetera autem necessaria ad humanum vsum pertinencia mixtim habet cum villanis. In predio *Kuyar* quod vulgo *Hongun* dicitur juxta lacum Balatym assignauit sex mansionum jobagiones, quorum nomina sunt hec : Egud, Sulc, Pua, Ysaac, Jacob, Bene; isti debent equitare cum Abbate vel fratribus cum armis et ministrare, sicut alii jobagiones ministrant; assignauit eciam ibi octo homines condicionales, quorum nomina sunt hec : Michael, Cunes, Scemus, Bula, Buloc, Sele, Fele, Ivan; isti debent singuli ministrare annuatim cenobio Sancti Mauricii de Beel cum vno boue trienni et tunella vini hydrias quinquaginta habente, centum albis panibus, quinque anseribus, decem gallinis et decem candelis cum totidem denariis. Hoc obsequium tenentur facere singuli eorum annuatim pro animabus Oboneg Comitum et fratris ejus *Cujar*, qui fuit Curialis Comes Sancti Stephani Regis. Isti habent syluas pro se separatas, que vocantur Sumlu et Basfoca, quam emit Oboneg Comes de Bas; terram autem et cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia et ad sua seruicia complenda habent sufficientem, sed mixtim cum villanis. In *Vertus* assignauit duas vineas cum vinitoribus, quorum nomina sunt hec : Bene, Beneduc; terram autem et cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia habet mixtim cum villanis. In *Chepel* assignauit tres vinitores cum tribus vineis, quorum nomina sunt hec : Ucd, Qued, Mogd; terram autem et cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia habet mixtim cum villanis. Et ut eciam cautela in hoc facto adhibeatur, nec veris falsa permisceantur vel res juste peracta temporum longa successione ab humana subtrahatur memoria; ideo per eundem predictum Gregorium capellanum nostrum precepimus hoc factum testimonio litterarum commendari et presenti charte sigilli nostri impressione muniri. Anno Dominice Incarnacionis millesimo centesimo tricesimo quinto, Indiccionibus XIII., Epacta IV., Concurr. I., Regni nostri anno quinto. Existentibus Regni Primatibus Feliciano Strigoniensi, Symone Colocensi Archi-

episcopis, Nana Quinque Ecclesiensi, Beztrio Agriensi, Petro Jauriensi; item Petro Vesprimiensi (Episcopis); Paulo Palatino et Comite Bachasiensi, Bucan Comite Curiali et Bichoriensi, Lamperto Comite Budrugiensi, Heidrico Supruniensi, Pausa Musuniensi et Magistro Tauernicorum, Leuca Comite Psoniensi et Magistro Dapiferorum. Datum per manus Gotselini.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. *Czech*).

20.

Magyar szállóház (hospitale) alapítása Jeruzsálemben. a) A ház, melyben később ezen szállóház létezett. 1135.

Anno ab incarnatione Domini MCXXXV, indictione XII, in Idibus mensis Martii, regnante Jherosolimis Fulcone Rege Francorum tertio, Willelmo vero Patriarcha summi pontificatus gerente apicem. Ego Bernardus cum uxore mea Hasisa absque controversia et alicuius hominis calumpnia, prefato annuente Patriarcha, vendidi ac jure perpetuo possidendam tradidi Petro, Priori Sancti Sepulcri, et Canonicis eiusdem eorumque successaribus domum meam pro CC bizanciis, que est posita infra muros Jherusalem, ut ipsi liberam potestatem habeant eandem vendendi, donandi, et quicquid de ea voluerint fatiendi. Habet autem predicta domus ab una parte domum eorundem canonicorum, que fuit Willelmi drugomanni, ab alia ecclesiam Sancti Karitot, ab alia viam publicam, ab alia vero domum Theodori. Quicumque vero Deo et homini odibilis atque rebellis hanc venditionem violare temptaverit et super hac re litem aut calu(m)pniam adversus ecclesiam Sancti Sepulcri et adversus canonicos eiusdem maligno spiritu inferre ausus fuerit, anathematis percussus iaculo, Divine ultioni perpetuo puniendus subiaceat, et in fiscum Regium auri libram persolvat. Huis venditionis testes sunt:

Seybertus, Iudex.

Petrus, faber.

Tustanus,
 Sinardus,
 Petrus de Petragora,
 Bernardus et Fulco, omnes isti aurifabri, huic fuerunt
 venditioni.

Et Ruhelandus Bruto.

Johannes, subdiaconus hanc chartam scripsit cum litte-
 ris rasis in quinta linea, mense et anno quo supra.

21.

b) *Petronilla magyar nõ az említett házat megszerezvén,
 ugyanott alapítja a magyar szállóházat. 1135.*

Anno ab incarnatione Domini MCXXXV, indictione
 XIII. Petrus, Sancti Sepulcri Prior, cetusque fratrum eiusdem
 loci canonicorum domum, que fuit Bernardi Bituricensis, et
 aliam, que fuit Villelmi drugomanni, predictæ domui con-
 tiguam, *Petronille, mulieri Ungarice*, CCCXL bisentiis ven-
 diderunt in hospitalem domum sue genti, ut ipsa eas tam-
 quam proprio censu emptas sibi, ut dictum est, sueque genti
 venditas eternaliter possideat. Quod si ipsa vel ejus successo-
 res Ungarici, necessitate qualibet ingruente, prefatas do-
 mos in posterum vendere vel invadiare voluerint, Priori et
 canonicis Sancti Sepulcri venales vel invadiandas offerant;
 si vero Prior et Canonici easdem domos ita ut alii emere no-
 luerint, cuicumque voluerint sine contradictione vendant
 et invadiant. Prenominata autem mulier prebendam quatuor
 hominum de refectorio Sancti Sepulcri accipiebat cotidie;
 sed pro salute anime sue, sicut soror Ecclesie necessitati fra-
 trum providens, partem prebendarum remisit, ita ut deinceps
 duabus contenta prebendis, una unius canonici et altera unius
 servientis, permaneat.

Facta est autem huius carte inscriptio, domino Willelmo
 Sancte Jherosolimitane Ecclesie Patriarchatui presidente,
 Fulcone nobilissimo Rege regnante. Hujus rei testes sunt:

Rogerus, Ramathensis Episcopus.

Anselmus, Bethleemita Episcopus.

Acardus, Prior Templi Domini.

Arnaldus, Prior Montis Syon.

Henricus, Prior Montis Oliveti.

Robertus, Abbas Vallis Josaphat.

Chosmas Ungaricus, heremita.

Bonifacius, socius eius.

Symeon Ungaricus, Archidiaconus.

Roardus, Vice-Comes.

Raimondus, Magister Hospitalis.

Rainaldus de Ponz, et complures alii.

Quicumque hanc conventionem infirmare vel violare temptaverit, apud Deum et homines anathema sit.

(Rozière Jenő, Cartulaire de l'Église du Saint Sepulchre de Jérusalem, publié d'après les manuscrits du Vatican. Paris 1849).

22.

II. Béla király a szentmártoni apátságának földet adományoz Roz (Ravasz) és Taryán közt, 1137.

Cum celi celorum constant Domino, terram autem possideant filii hominum. Ego Bela Rex Hungarie, Croacie et Dalmacie secundum Divinam dispositionem audiens a Regni mei Primatibus, tam Episcopis quam Comitibus, auos meos non solum, sed proauos et atauos Reges et Duces multa contulisse sancte Ecclesie Beati Martini; pro defensione Regni in pace et bello, consilio salutis admonitus disposui quedam ad vtilitatem et honorem ipsius Ecclesie regaliter apponere, volens vt alii Sanctum Martinum ante summum Judicem anime mee defensorem habere. Cum igitur hec animo meo sepe revolverem, oportum tempus accidit, quo bonam intencionem perducerem ad accionem. Quondam eciam eadem Ecclesia Divino iudicio combusta, nostro vero tempore studioso labore et impensis Daudid a nobis constituti ejusdem loci Abbatis reparata, meliorata et amplificata cum me ju-

bente, me presente reconsecraretur ab Archiepiscopo Feliciano aliisque Episcopis admonitus, vt lex sancta iubet sponsam Dei dotare, rogatu supradicti Abbatis terram, que est inter Roz et Taryan cum pratis et agricultura et sylua nulli hereditariam, sed a ciuibus de ciuitate Mussun pro tempore possessam, Regali censura donauit in dotem Sancte Ecclesie. Si ergo regalia dona debent esse rata et irrefragabilia, cum Diuina interminacione prohibeo, volentes eam quolibet emolumento sibi vendicare, filiosque meos post me Deo volente regnatos eorumque posteros personaliter admoneo, ne vilo modo consenciant vel iudicent irritum fieri, quod ego stabiliui tocuis Regni voluntate et consilio. Id si quis precio vel precibus vel quacunque doli controuersia circumuentus post me regnantes instigauerit, vt hec mea disposicio non sit firma et stabilis, omnium Episcoporum, et qui adfuerunt, et qui succedent eis malediccioni subjaceant, et Beatum Martinum vltorem sue injurie hic et in eternum senciant. Preterea nostre impressionem Regalis imaginis per Joannem Notarium apposimus assignatis testibus veritatis nostris Principibus, quorum hec sunt nomina : Felicianus Archiepiscopus, Petrus Vesprimiensis Episcopus, Paulus Jauriensis Episcopus, Marcellinus Episcopus, Fanzal Palatinus, Georgius Comes, Werolt Comes, Huddis Comes aliique quam plures ministri nostri. Acta sunt hec anno incarnationis millesimo centesimo trigesimo septimo, Epacta vigesima sexta Concurr. quarta, celebrato Pascha tercio Idus Aprilis.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában).

23.

*Endre veszprémi prépost II. Béla király és Ilona királyné
beleegyezésével a szentmártoni apátságot megadományozza.
1131—1141.*

Notum sit omnibus tam presentibus quam posteris fidelibus, quoniam Andreas quondam venerabilis Nane Bezpre-
mensis Ecclesie Episcopi Prepositus, postmodum plus appe-
tens mala mundi perpeti, quam laudes ab huius mundi la-
borioso certamine, ad eremi se transtulit solitudinem, ut
mortuus seculo solus soli uineret Deo. In tali uero Diuine
contemplationis studio, dum diu uitam duceret, et uite sue
terminum iam iamque appropinquantem metueret, a piissimo
Rege Bela et eius uxore Regina Elena disponendarum rerum
suarum facultatem petiit. Accepta igitur Regie dignitatis li-
centia dedit Ecclesie Sancti Martini in Vrodi, in tribus uillis,
uidelicet in Besen, in Karadi, in Rad XXXVIII homines li-
bertos, quos wlgo vlvg uocant, cum terra et omnibus eorum
utensilibus. Dedit etiam in predicta uilla Rad tres vineas, et
VI homines uinnitores.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

24.

Scines nõ rokonainak beleegyzésével Chutus nevü helységet adományozza a szentmártoni apátságának. 1146.

In nomine Domini. Generationi quae ventura est, sicut et illi, quae nunc superest, notum sit. Quia Ego Scines destituta spe sobolis hereditariae; videns multos violente, vel quoquomodo succedere in hereditates aliorum, et usurpare sibi, quod nullus acquisivit naturalium parentum, excogitavi sic ordinare patrimonium, quod ad me pertinet hereditario jure, ut talem possim heredem habere, qui me post hanc vitam participem faciat hereditatis aeternae. Inito itaque salubri consilio cum marito meo domino Henrico fratre domini David Abbatis, conveni propinquos et amicos meos hujus Regni Primates, quibus aperiens commune consilium rogavi, ut suggererent domino nostro Regi Geysae, quatinus ipsius permissione et licentia predium nomine Chutus cum omnibus pertinentiis voverem, et traderem Ecclesiae Sancti MARTINI supra Montem Pannoniae. Mox illi acquiescentes nostris petitionibus, et bonum desiderium approbantes Regem aggressi inclinaverunt, et fieri debere, quod petivimus, supplicantes impetraverunt. Accepta igitur Regali licentia, predium supra dictum cum agris, cum pascuis, cum silvis, cum pratis, cum omnibus, quae sunt in eo nostrae ditionis secundum metas antiquitus undique congestas Beato MARTINO donavimus, ut post mortem nostram absque omni perturbatione sit sub ipsius Ecclesiae Abbatis providentia et procuracione. Sunt autem haec, quae ad ipsum praedium pertinent. Tria aratra cum V mansionibus XV hominum, C oves, XXX porci cum subulco, equatia XXIII equorum et equarum cum mansione trium hominum, V vineae cum V mansionibus in villa quae dicitur Radi. Debitum vero servitii, quo alii homines ecclesiae occupantur, ab his nostris hominibus prorsus exclusimus, videlicet ut nec vinum ducant ad monasterium, nec farinam ad praebendam fratrum, nec aliquid cogantur laborare, nisi quod ad agriculturam vel ad colendas vineas praedicti praedii pertinet. In suscipiendis etiam, aut dimittendis liberis

hospitibus, qui volunt terram inhabitare et colere, dominus Abbas hujus loci habeat potestatem, qui tamen proficisci debent ad exercitum, et Regis expeditionem, sicut fecerunt nobis viventibus. Praeterea quosdam, qui nobis fideliter servierunt, manumittimus, et tali libertate donamus, ut post obitum nostrum ubicunque, vel cuicunque voluerint, liberaliter serviant, videlicet: Kissod, Forcas, Johannes, Thidrich, Mendus, Helena. Hec omnia testimonio multorum Regni Optimatum, Episcoporum et Comitum, aliorumque nobilium quorum nomina subscripta sunt sic ordinata, et Regalis impressione sigilli sic confirmata, sic roborata sunt, ut nullus injustus hereditaria sive justitiae inimicus audeat machinari ad haec infringenda. Quod si quis obstinatae mentis nec Deo, nec Sanctae Ecclesiae reverentiam exhibens molitus fuerit fraude vel violentia horum aliquid sibi vindicare, maxime vero de illis, quos, qui propinquitate mihi conjuncti fuerunt in seculo, si quis inquam hoc irritum facere voluerit, judicium Dei sine misericordia veniat super illum, nisi resipuerit, hic et in aevum.

Anno Dominicae Incarnationis MCXLVI. Regnante glorioso Geisa Rege secundo. Scripta, recitata, et confirmata sunt haec praesentibus nobillimis Regni testibus, quorum haec sunt nomina: Macharius Archiepiscopus, Johannes Quinqueecclesiensis Episcopus, Zacheus Geuriensis Episcopus, Belus Comes Palatinus et Banus; Johannes Comes, Acus Comes, Dionisius Comes, Julianus Comes, Alexander, Heidricus Comes, Deda, Anto, Petrus magister Ducis Ladislai. De centurionibus vicinis Ceh, Henricus, Cherbela.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. Csech.)

25.

Forco, Magyarországbán letelepedett jövevénynek végrendelete. 1146.

Notum sit omnibus sancte fidei cultoribus, me Forconem hospitem primo adventus mei tempore ALMO Duci, studio servitutis clericalis adhesisse. Post ejus autem discessum Archiepiscopo Seraphino, dein vero Vespergensis Ecclesie Pontificibus, Matheo scilicet et Nane, Martyrio, Petro et Paulo Deo teste usque ad senectam memoriter, jocundeque servivisse. In hac itaque ea, que temporibus supradictorum patrum humano studio congregavi, viam carnis universe spiritualiter considerans, eis celestia adipisci festinans salva gratia misericorditissimi Regis G(eise) oblatum monasterio Beati Martini Pannoniensis taliter disposui. Primo predium quod est in That, curiam cum tribus hominibus et omni supellectili domus, et uno libero, VI pensarum debitore, tres vineas, pratum cum terra arabili Panoniensis Ecclesie Beato M(artino) commendavi. Monasterio vero Ugrini Comititis, quod monti Wirthis adjacet, pratum et terram arabilem IIII marcis emptam constitui perpetuo possidendam. Predium autem quod est in Wamma partim emptum, partim vero Regum gratia, Stephani scilicet et B(ele) mihi concessum, Unice filie mee hac conditione concedo, ut si ex misericordia Dei filium habuerit, hereditario jure possideat; quod si heredem non habuerit, predicte Ecclesie Beati M(artini) subjaceat; fructuum vero arborum Ecclesia Beati M(artini) habeat medietatem, filia autem mea dum vixerit, alterius partis habeat potestatem. Actum est hoc in curia episcopali Sancti Andree secus Danubium anno Dominice Incarnacionis MCXLVI, anno vero Regis Geize VI., presidente Sancte Strigoniensi Ecclesie Machario Archiepiscopo, existente Belos Comite Palatino, Curiali Comite Cadario. Et ut firmiter roboretur, Regium sigillum adhibetur sub testimonio Procerum, quorum nominahic notantur: Petrus Comes, magister Ladislai Ducis; Paulus Comes filius Nicolai, Gwra Comes, Bacha blastus Regis, ca-

pellanus Regis Cherubin, Ynam, Melchisedech, Benedictus, Aaron, Gervasius. Notarius Regis Barnabas, hujus cartule scriptor, et sigillator. Si quis autem temeritate, vel aliqua presumpcione huic Regali edicto voluerit contradicere, Divino totius Ecclesie subjaceat anathemate, et auri libras quinquaginta persolvat Magestati Regie.

(Eredetie találatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

26.

VII. Lajos francia király a szentdénési apátot Magyarországra érkezéséről tudósítja. 1147.

Ludovicus Dei gracia Rex Francorum et Dux Aquitanorum carissimo suo Sugerio venerabili Abbati B. Dionysij salutem et sinceram dilectionem. De portis Hungarie scribimus vobis, illucusque Diuino nutu recto limite procedentes cum omni sospitate, gaudio et honore nos et principes nostri laeti pervenimus, ubique nobis auxiliante Domino. Terrarum principes et ovantes occursant, et leti nos recipiunt, et libenter deserviunt, et honorant devoti. Et in his omnibus benedicimus Domino stb.

(Duchesne Hist. Francorum, script. coetanei IV. köt. 494. lap. Cseh).

27.

*II. Geiza a halászi szolgálat végett a szentmártoni apátság-
nak Szulwata nevű udvarnokot engedé által. 1150.*

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis. Rex noster gloriosissimus Geiza pro remedio et redempcione anime sue, sicut multa alia, ita et hunc hominem, cui nomen est Sculwata cum filiissuis ad officium piscacionis Beati Martini ex suis vduornicis tradidit rogante et querente beate memorie David Abbate. Quod actum est anno ab incarnatione Domini MCL. in presencia eorum, quorum nomina sunt hec: Martinus Agriensis et Izbeg Geuriensis Episcopi, Geruasius Capellanus Regis, Belus Banus, Heindricus Comes Curialis, Appa Comes et eo tempore apud Regem graciosissimus, et alii quam plures, quos enumerare longum est. Pristaldus ejusdem rei Gregorius rufus de villa Ahchyn, notarius Barnabas, qui et hanc cartam scripsit et sigillo predicti Regis impressit perpetuo mansuram; Quam qui infringere voluerit ejusdem Regis decreto L libras auri persoluat, cujus dimidia pars Regio Fisco inferatur, dimidia vero ad cameram Beati Martini pertinebit.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

28.

II. Geiza király 20 ezüst gíra fejében, melyeket a szentmártoni apáttól kölcsönözött, az apátságot földekkel adományozza. 1151.

Divina dispensante elementia, Geyse Rege regnante, anno quo Martyrius in Archiepiscopum est electus, Belo Bano existente, colloquii causa Regis ac totius Regni cum Duce Austriac habitata est. Ad quod cum, ut moris est, Rex cum suis

proficisci voluisset, mandavit Abbati Sancti Martini Raphaëli, qui eodem quoque anno in Abbatem fuerat electus atque benedictus, ut absque ulla dilatione XL ei marcas argenti examinatissimi mittere non differret. Qui cum nichil argenti se habere dixisset, Heynricus Comes Curialis dispensatorem Abbatis nomine Ogguz accesiri fecit, et illum comminando, ut iussui Regis satisfaceret, misit. Qui recedens ivit Posonium, et illic uno predio ecclesie vendito, precium, videlicet XX marcas Regi obtulit. Post paulum vero Abbas, quia Rex predictas marcas ab Ecclesia mutuo acceperat, diligenter requisivit, et vice illius dati terram cuiusdam udornici cum duabus solummodo mansionibus, que ovili Ecclesiae vicina habebatur, impetravit, et ex precepto Regis Comes Heynricus huius rei prestaldum nomine Caba constituit atque dedit. Post aliquos autem dies udornici, facto in unum conventu de predicta terra in festo Sancti Regis clamorem facientes, eam ab Ecclesia distrahere laborabant. Sed Abbas Regem adiit, et rogavit, ut vel purum precium Ecclesie redderet, vel quod dederat, forcius stabiliret. Quod et factum est. Nam Rex udornicos reppulit, et memoratam terram per manus Odonis, filii Bethleem, Ecclesie perpetuo possidendam tradidit, et cautione cyrographi huius a Barnaba notario conscripti et Regio signo signati firmiter sancivit. Unde si quilibet modernorum seu futurorum aliquid demoliri voluerit, mille maledictionibus, et duplici contricione eternaliter feriatur. AMEN.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

29.

Margit nevü nönek végrendelete. 1152.

Notum sit tam presentibus quam future posteritatis omnibus. Anno Dominice Incarnacionis MCLII. regnante Geysa vna cum filio suo Stephano Duce. Ego Margareta, viciorum macula mulier sordida, memor decessionis mee ex hoc seculo. Graviter visa sunt peccata, si forte preoccupata morte facultatem meam inordinate relinquerem; quod ne contingeret, vivens adhuc, salutarique fruens vegetacione eas Deo adjuvante, et coram omnium nobilium consencientibus, scilicet Martyrio Archiepiscopo, Belos Bano, Apa Comite, Heidrico Curiali Comite sic ordinavi, vt subsequens sermo indicat; videlicet: Martino filiastro meo do tres homines Cuka, Vosonei, Kaska; et uxori eius vnam puellam nomine Ayanduc. Item educaui quamdam orbatam parente tamquam filiam, huic do duas cortinas; vnum monile; duo mutatoria in aurum; duos annulos cum viridi lapide, alterum cum lorido; et tres homines scilicet Arva, Leguney, Fehera, et vittam de serico; quinque mensalia cum manutergiis; telam ducentarum vlnarum. Ecclesie vero Beati Martini, vbi sepeliar, do duas familias ad aratra cum octo bobus, et decem vaccis, et centum ovibus, quorum nomina sunt Khuch, et Seka; et duos pulsatores, scilicet Vosos, Foth, et vnam cortinam. Iterum do liberum nomine Petrum, cum tribus capitibus; cui do vnum bovem et decem oves, cuius servitium non aliud sit, nisi in singulis annis, scilicet in festivitate Sancti Michaelis persolvat Ecclesie duodecim vlnarum tape- tum. Et Abbati eiusdem coenobii do auream catenam septem marcis ponderatam, pro mille missis celebrandis, quod faciat cum timore Dei, prout ipse faciendum nonerit; fratribus vero grisias pelles. Item do tres familias ad serviendum pro me singulis annis, quorum nomina sunt Fergadi cum filiis suis, et Jacobus et Tengardi cum vno bove et tribus ovibus, et tribus anseribus, et sex gallinis, et XX idriis cervisie, et CC panibus; et vnicuique illorum do duos boves et V oves;

quorum vero servicium duo filii Turus provideant; quodsi noluerint providere eidem servicio, oppressi sint. Si quis vero eorum libertatem contrafecerit, aut Abbas, aut filiaster meus, anathema sit a Sancto Martino, et insuper iram Regis incurrat. Item Ecclesie Sancti Petri duos pulsatores, scilicet Ozicu, Dalmaci; Albensibus autem duas armillas aureas. Item Damacham, Hovodi et Hugdi liberas esse constituo, vt nulli quidquam servicii debeant, exceptis XL diebus vnaqueque mulier X vlnis de tela, et X missas pro me celebrare faciant. Scriptor vero huius cartule Barnabas notarius, sigillator Nicolaus.

(Az eredeti után. Cseh).

30.

*Adalbert magyar főúr, Roger sicilii királyhoz követséggel megbízva lévén, mielőtt útnak indulna, végrendeletet tesz.
1150—1154.*

† Notum sit omnibus Deum timentibus tam futuris quam et presentibus. Quia ego Adalbertus iussu gloriosissimi G(eise) Regis Hungarie, Dalmacie, Crhoacie, Rameque; sed et venerabilis M(artyrii) Archiepiscopi cunctorumque Regni Primatum decreto R(ogero) Regi Sicilie, Apulie, Capueque uerba legacionis laturus, considerans presentis uite cursum miserabilem, nec etatis mature semper attingere finem, domini Regis, Regni maiorum et H. fratris mei, cunctorumque consanguineorum meorum consciencia, omnem patrimonii mei porcionem, quam me hereditario iure noui contingere, nec non et ea, que Regi seruiendo parta composui, more priorum cura sollerti his testibus adibitis Domino R(aphaele) Archiabbate cum omnibus confratribus, et prestaldo Regis, filio Taciano, testamentoque litterarum firmata, sic profecturus disposui. Quia uero Dominus momenta cum temporibus euentusque rerum omnium in solius sui potestate firmata, mortalium sollerciam nullatenus prescire concessit, hec ideo tali condicione firmamus, ut si qui uia ueritas est et uita sue

prosperitatis progressum nobis, regressumque concesserit, cuncta nostro, quemadmodum pium et ius exigit, ut et nunc subiecta sint iudicio. Itaque Philes cum IIII seruis et I aratro et XXX examiniibus apium. Predium Druc cum duobus seruis et I aratro et silua. Predium Jak cum liberis hominibus. Predium Suesla cum I seruo et I aratro. Predium Heulichin cum I aratro et I debitore VI pensarum, Beato M. commendo. Fratri nostro H. predium Niwic cum XII bubus et III hominibus, predium Guir cum silua committo. Predium Couroug cum XII bubus, et II-bus seruis cum filiis et filiabus, et XXX equis indomitis et XKXXV ouibus, filie sororis mee Christine dispono. Uxori quoque mee predium de Bolatin cum I aratro et II seruis, et filiis tantum, et II uineis duobus cum cultoribus. Predium Narage cum III seruis et filiis et filiabus, et duobus aratris et II uineis in Sala, et uno cultore cum filio. Predium Gormot cum I aratro et IIII-or hominibus. Predium Priza cum IIII-or seruis et IIII-or uineis, habitatores nero libertatem habent eundi quo uolunt; et partem insule cum IIII-or piscatoribus, pleno cordis affectu commendo. Gormot uero et insulam Obda et Prizam hac ei condicione commendo, ut si iudicio Domini uocatus obiero, dum mei memor fuerit exsequiis et oracionibus. Cum autem quod humanum esse scio, nec oppono, iuxta sue nobilitatis normam uiro nubere decreuerit, cum supradictis prediis Beato M. commendo. Ancillas omnes quas habeo uxori mee concedo. Quod si Deus misericorditer heredem quam (quem helyett) exspecto mihi tribuerit, duas partes omnium meorum ipse habeat, terciam Ecclesia Beati Martini. Seunic cum II-bus filiis, Ceiga cum II-bus filiis, et Vandiga cum sorore sua, Lipiza cum filiis et filiabus, Hunige cum duobus filiis, et II-bus filiabus, Magea libertatem habent. Peccora (igy), boues, porcos, oues et reliqua, uictui pauperum dispono. Omnes libros, quos proprios habeo, Ecclesie Beati M. commendo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

31.

Gergely gróf végrendelete. 1168.

Uniuersis Christi fidelibus, quibuscunque presens scriptum fuerit presentatum, salus eterna, et pax in eo qui omnium salutem operatus est in terra multiplicatur. Nouerint uniuersi pie ac deuote Christo famulantes, quod Ego Gregorius, quondam Comes, filius Bene Comitis, possessione et loco infra siluam Bochon, optans ac eligens locum mee sepulture apud monasterium Beati Mauricii in Beel, cum uiam carnis egrederer uniuerse, propter intuitum et sanctitatem ipsius loci; hac igitur ex causa, cauens mihi in futurum, ne future felicitatis participatione priuarer, sed per oraciones prenominati monasterii remissionem peccatorum meorum merito possim optimere; ex his igitur, que Deo dante habere poteram, contuli eidem monasterio Sancti Mauricii de Beel unum seruum nomine Pythy tali scilicet condicione, ut in Abbatis, et fratrum prenominati monasterii pendeat arbitrio, in qualem libertatem vel seruicium ad utilitatem et augmentum Ecclesie eundem constituere decreuerint. Ne igitur temporum successione aliquis huic nostre donacioni contrarius possit existere, sed ut magis sane et quiete valeat permanere, presentem paginam sigillo communiuimus. Dedi etiam vineam unam in villa Scevlevs. Anno Domini M^o C^o LX° octauo.

(Az eredeti után. *Czech*).

32.

*A bakonbéli apátság több jószágainak bírói meghatározása.
1171.*

Anno Dominice Incarnacionis millesimo C. LXX. primo, regnante Stephano uictoriosissimo et inuictissimo Geyse Regis filio, anno Regni sui quarto, Luca Dei gracia viro religiosissimo Archiepiscopo existente, Andrea eadem gracia honestissimo uiro Ecclesiam Sancte Marie feliciter gubernante Ampud autem Comite Palatino et Sunadiensi permanente, Laurencio uero illustrissimo et magnifico uiro Curiali Comite simulque Supruniensi existente. Quidam malus homo nomine Euzen ui possederat terram et familiam Ecclesie quam Tuta et Peregrinus fratres ejusdem domini pro remedio anime sue Sancto Mauricio dederant, sine omni participacione ullius potestatis. Hoc cum uidisset Abbas, qui prefuit eo tempore Beliensis monasterii pater terminauit illum ad Regem. Postquam vir ille cum intellexit, quod dampnaretur contra Ecclesiam, ductus in penitencia dimisit populum terramque reddidit, quia expauit uenire ad iudicium. Huius rei erat prestaldus canonicus Albensis nomine Gyl et capëllanus eiusdem Regis, qui supradictorum populorum terram et metas cum iussu Regis circuiuit. Terra autem eorum terminatur hijs metis: Ab horiente inhoatur de magna communi uia; inde uadit ad fenum sacerdotis, et exinde protelatur sub monte Sumug ad fenum Luthardi; a quo uero extenditur ad caput fluminis, qui vulgo dicitur Egrug, et ibi est arbor salix; inde eciam vadit per magnam uiam ad caput agri Bokon; et exinde per aquam Egrug ad signatam quercum; inde eciam reclinatur uersus occidentem per uiam uemus ad foneam, et ibi est detruncata quercus; Ab illo eciam descendens per uallem, et per fenum protelatur usque ad magnam uiam, et in labro eiusdemuie est magna fouea, a qua reuertitur ad preditum locum. Ab illo eciam predio qui uocatur Gannanna, quam Tuta dedit annuatim Abati fratribusque Beati Mauricii tale impendant seruicium; ut in festo Sancti Michaelis C ydrias brasij, L farine, II boues, II porcos, II oves, XX gallinas, X anseres, C ova, ollam butiri,

ceram X et VIII denariorum. Quorum nomina hec sunt: Durug, Elbu, Ecul, Edu, Gunou, Bula, Attun, Dursi, Aruad, Kacar, Busar, Petrus, Kauas, Nedilca, Lusa; vinitores uero isti sunt: Emisca, Benid, Wete, cum uineis suis. Similiter et altera Gananna, quam Peregrinus dedit, hi sunt de seruitute liberati, qui annum fratribus Sancti Mauricii persoluere debent tributum, hoc est bos I, porci magni II, oves II, percelli X seu totidem anseres, galline XX, ydrie brasij LXXX, farine XL. Quorum nomina hec sunt Damas, Gregorius, Detrich, Ban, Budumer, Salman, Usud, Csepel, Michael, Wic. Hec sunt nomina seruorum, qui dati sunt cum tribus uineis: Iles, Kara, Holrip, Udric, Iloz, Michael, Odulman, Seemeteu, Zan, Volf, Emiscu. Isti etiam singuli singulas oves debent dare. Sunt et in eadem uilla, qui cum libertate seruiunt, quorum nomina hec sunt: Tumud, Tarsa, Cocu, et unus cubicularius nomine Sumbud. Pedium Plan, quod dedit Fulcumar Comes Sancto Mauricio cum duobus aratris et VII indomitis equis, quatuor mansiones cum familiis, quorum nomina hec sunt: Beretes cum filio suo Sunad; Som cum tribus filijs, id est Comos, Huna, Quisid; Cim, Rua. Cujus predii talis est situs, ut de silua Keurus incipiens, transit ad sepulchrum; inde ascendit, et descendit ad molam Surt; deinde ad siluam leprosororum; et deinde transiens per Egrug extenditur usque ad puteum, et descendit ad foueam vulpis, sicque reuertitur ad predictum locum Keurs. Item aliud predium Merethe cum uno aratro, et duabus mansionibus, quorum nomina hec sunt: Nicolaus, et alter Vendeg. Cuius predii terre ab arbore piri sumens inicium transit ad magnam uiam; et inde ad Nanag, a quo rursus ueniens ad rus, ubi positus est magnus lapis, ab illo reuertitur ad predictum locum. Item dedi in Heney sex uineas cum quinque uinitoribus, quorum nomina hec sunt: Atta cum filio, Seega, Furnod, Uzdi, Lusad. Item dedi unam cortinam de pallio circumlimbatam cum bisso; et alteram cortinam secundum mensale contextam; et unum tapetum, et duos cyphos de bono mazelino. Hec autem me uiuente monasterio retinenda atque seruanda sunt; post meum uero obitum ecclesie iam supradicte danda et offerenda sunt omnia. Et postquam ego ab hoc seculo ante meam coniugem migraueram, hoc ab ea quesui, ut ubi ego, illuc et illa sepe-

liatur. Et quidquid ei reliqui ex mea substantia, labente longo tempore forte expendetur, ex ea deerit; ab illo loco et domino Abbate, qui fuerit rogatus, quero, ut pro amore Christi a mea data elemosina uisitetur eam. Et si ipsa omnia integra habuerit, uel addiderit; similiter supradicte Ecclesie relinquat post suam mortem. Hec autem facta sunt in presencia nobilium illorum uirorum Nicolai Strigoniensis, Macharii Quinque ecclesiensis, Johannis Vesprimiensis Episcoporum; item Farcasii Palatini, Petri Curialis, Dionisii Barsiensis Comitum. Que pietatis opera ne aliquorum negligencia, aut longorum temporum successu quandoque, quod absit, sepeliantur, litterali commendata sunt memorie, et auctoritate Regis sigilli confirmata, et horum supradictorum testimoniorum corroborata ueritate. Regnante Dei gracia gloriosissimo Rege eodem facta est inquisicio de terra Sancti Mauricii in predio Quiar, quam Sciscienses dicebant suam esse, sed falsitas semper subicitur ueritati. Quam predictus Rex piissimus iusto iudicio iustificauit Ecclesie, in presencia Episcoporum et Comitum. Cum autem nullum iudicium sine prestaldo efficeretur, Albensis canonicus nomine Gil prestaldus datus est. Eodem tempore prestaldus ueniens, iussu Regis terram et metas cum priuilegio circuiuit; molendinum Martini combussit, ostia domus Petri perforatim securibus confrexit, atque Scisciensis destructis domibus, confractisque hostiis de terra eiecit. Tunc omnes uiri Sciscienses necessitate coacti dixerunt: Non eiciamur de terra, sed more precedentium obtineamus illam annuali tributo. Conuencione autem facta coram eodem Rege, ut annuatim tributa persoluerent. Hoc est autem tributum, quod persoluere pacti sunt; una queque domus ydriam mellis, et V cubulos tritici, cum magno cubulo, quam ipse Rex cum suo proprio pugillo mensurauit; illamque mensuram ab homine Laurencio nomine in domum Sancti Martini conseruare misit. Preuidens ergo futura, ne aliquando falsa ueris miscerent, ne quando etiam iurgia cum populo Ecclesie inter se traherent, terram eis assignauimus segregatim, incipiens a piro Thalene, que est iuxta uiam usque ad aliam pirum; deinde ad ueterem uiam; et exinde ad uiam publicam; de qua ascendit ad montes, et exinde protelatur ad montem, qui uocatur Scelues mogos;

deinde uero descendendo uertitur ad predictum locum sine aliquo cumulo. Non tamen tali conditione, ut perpetualiter possiderent; ut si quis ex eis statuto temporis termino per superbiam seu per negligentiam constituta tributa non persolueret, rebus omnibus ablatis, extra terram eiceretur. His omnibus peractis predicto prestaldo a monasterio argenteus cyphus pro uadimonio datus est.

(Eredetie találatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

33.

Kaba neui birtokosnak végrendelete. 1173—1175.

Notum sit omnibus tam modernis quam futuris hominibus, qui presencia scripta viderint, audierint vel legerint. Quia nutu Dei Rege Bela tercio Regnum Ungarie feliciter et pacifice gubernante, Farcasio Palatino Comite mediante proloquutore vel executore negotii presentis existente. Ego Caba eidem Regi inclinavi, ut quoniam expers heredis eram, totam possessionem meam tam in agris per iugera centum, quam in uincis duabus; mancipiis et peccoribus Deo et monasterio Sancti Martini in Monte Pannonie manciparem; ita duntaxat, ut quoad uiuerem cum coniuge mea possiderem; post obitum meum si Edelmes coniux mea superuiueret, et ipsa similiter possideret terram sub protectione Sancti Martini, et Abbatis, et fratrum eiusdem monasterii. Tale votum et oblationem meam Rex et omnes Principes qui aderant approbarent, et ut perhenniter ratum esset, Rege iubente per manum Pauli Prepositi et eiusdem Regalis Notarii presenti scripto confirmatum est et sigillo Regali roboratum. Quando Rex ista fieri precepit, in die dominico in domo Scene Comitis sub quadam quercu sedebat, et Comites isti cum eo: Dionisius Comes Baaciensis, Gallus Comes Albensis Ultrasiluanus, Thomas Comes Clusiensis, Zemere Comes de Simtei, Pancracius Comes Tenissiensis, Antonius Comes Novi Castri, Scubanus Comes Strigoniensis, Thomas Comes filius Samsonis, Cornelius Comes Geuriensis, Thomas filius Zah, et alii quam

plures ministeriales Regis viciniore et remoti, quos omnes nominatim dinumerare vel describere longum est.

(Az eredeti után. *Czech*).

34.

III. Sándor pápa a Pannonhalmán lévő szentmártoni apátság jogait megerősíti. 1175.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis, Reinaldo Abbati monasterii Sancti Martini in Monte supra Pannoniam siti, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Quotiens illud a nobis petitur, quod religioni et honestati conuenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desiderijs congruum suffragium impertiri. Eapropter, dilecti in Domino filii, uestris iustis postulationibus clementer annuimus, et prefatum monasterium, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, et presentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuantes, ut ordo monasticus qui secundum Deum et Beati Benedicti regulam in eodem monasterio institutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quascunque possessiones, quecunque bona idem monasterium in presentiarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu alijs iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hec proprijs duximus exprimenda uocabulis. Locum ipsum, in quo prescriptum monasterium constitutum est cum omnibus pertinentiis suis. In *Episcopatu Vesprimiensi* ecclesiam Sancti Martini in uilla Keurisis constitutam; in uilla Tardi ecclesiam Domini Saluatoris; in uilla Topey ecclesiam Sancte Marie cum uniuersis pertinentiis suis. In *Episcopatu Geuiriensi* ecclesiam Sancti Martini in Sabaria, et ecclesiam Sancti Willibaldi, ecclesiam Sancte Marie capelle; Ecclesiam Sancte Marie in Fizio; ecclesiam Sancti Adalberti in Wasciana cum omnibus earum

appendiciis. In *Archiepiscopatu Strigoniensi* ecclesiam Sancte Marie in Vaga, cum omnibus pertinentiis suis; oratorium in villa porcorum eustodum in silua Selis; oratorium in Digna. Ad hec iuxta vestigia antecessoris nostri Pascalis Pape, secundum quod a beate memorie Stephano Rege statutum est, presenti privilegio statuimus, ut nulli Regum, nulli Comitum, nulli Episcoporum, nulli cuiquam alii de rebus, que iam dicto monasterio collate sunt et commisse, uel in posterum canonicè conferende, minuere liceat, uel auferre, uel ablatas retinere. Crisma uero, oleum sacrum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes monachorum et clericorum uestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promouendi, a diocesano suscipietis Episcopo, si quidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem Apostolice Sedis habuerit; et ea gratis et absque prauitate aliqua uobis uoluerit exhibere. Alioquin liceat uobis quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctortiate, quod postulatur indulgeat. Liceat etiam uobis liberas et absolutas personas e seculo fugientes ad conuersionem recipere, et in uestro monasterio absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum uestrorum, post factam in loco uestro professionem, fas sit de eodem loco absque licentia Abbatis sui discedere; discedentes uero absque communium litterarum uestRARUM cautione, nisi obtentu arctioris religionis, nullus audeat retinere. Monaches etiam et sanctimoniales eidem monasterio subjectas sine cuiuscunque prohibitione uobis liceat iudicare. Baptismum quoque per ecclesias illas fieri concedimus, in quibus ex more soliti estis antiquitus facere. Nulli quoque Episcoporum liceat in iam dicto monasterio ordinationes facere, seu missas publicas celebrare, nisi ab Abbate inuitatus fuerit, uel in ecclesiis eidem monasterio subjectis sacerdotem excommunicare, uel Abbatem et monachos ad synodum suam uocare. Decime uero Somoniensis territorii, quas ex concessione predicti Regis monasterium uestrum per quadraginta annos tenuit, et alie concessiones, quas pro tuitione patrie uel statu Regni, et pro augmento fidei Beato Martino concessit, firme uobis et monasterio uestro et illibate permaneant. Ad hec mitram, uirgam pastoralem, anulum, et alia insignia, que a quadraginta

annis retro Abbates monasterii uestri, qui pro tempore fuerant, habuisse noscuntur, uobis et monasterio uestro auctoritate Apostolica confirmamus. Obeunte uero te, nunc eiusdem loci Abbate, uel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astucia seu uolentia preponatur, nisi quem fratres cōmmuni consensu, uel fratrum pars consilii sanioris, secundum Deum et Beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum monasterium temere perturbare, aut eius possessiones auferre, uel ablatas retinere, minuere, aut quibuslibet uexationibus fatigare, sed omnia integra et illibata seruentur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salua Sedis Apostolice auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam temere uenire temptauerit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtie ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen. Amen. Amen.

(P. H.)

(Pápai jegy.)

† Ego Alexander Catholice Ecclesie Episcopus ss.

† Ego Bernardus Portuensis et Sancte Rufine Episcopus ss.

† Ego Gualterius Albanensis Episcopus ss.

† Ego Joannes Presbiter Cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli tituli Pamachii ss.

† Ego Joannes Presbiter Cardinalis tituli Sancti Anastasie ss.

† Ego Joannes Presbyter tituli Sancti Marci ss.

† Ego Manfredus presbyter Cardinalis tituli Sancte Cecilie ss.

† Ego Jacobus S. Marie in cosmis. Diacon Cardinalis ss.

† Ego Ardino Diaconus Cardinalis Sancti Theodori ss.
 † Ego Hugo Diaconus Cardinalis Sancti Eustachij iuxta
 templum Agrippe ss.

Datum Anagnie per manum Gratiani Sancte Romane Ec-
 clesie Subdiaconi, et Notarii XVII. Kal. Januarii Indictione
 VIII. Incarnationis Dominice anno M^o. C^o. LXXV°. Pontifica-
 tus uero Domini Alexandri Pape III. Anno XVII.

(Az eredeti után).

35.

*Az erdélyi káptalan Egyházfalva és Szent-Miklós helysége-
 ben határjárást tart. 1476.*

Capitulum Ecclesie *Albensis Transylvaniensis* omnibus
 Christi fidelibus, presentibus et futuris presens scriptum in-
 specturis salutem in omnium Salvatore. Perspicua humane
 condicionis industria hominum memorie labilitate pensata,
 sagaciter adinvenit, ut ea que aguntur in tempore, ne simul
 dilabantur cum eodem, literarum patrocinio solidentur. Pro-
 inde ad universorum noticiam harum serie volumus perve-
 nire, quod cum nos honore, quo decuit receptis literis magni-
 fici domini Nicolai Woyuode Transilvan. adjudicatoriis, mo-
 dum et formam sue judiciarie deliberationis in se exprimen-
 tibus, nobisque amicabiliter loquentibus et directis, pro parte
 reambulacionis metarum territorium possessionis *Zent Myklos*
 magnifici domini *Stephani Mikwd Bani*, ac possessionis *Egy-
 hazfalwa* honorabilis Capituli Orodienensis, et etiam *Thorda*,
Koppán Zynd, *Zent Mihelfalwa*, et *Kereztes*, propter literarum
 contestacionem factam inter utrasque partes se haben: ema-
 natas, juxta earundem continencias, una cum magistro Paulo
 de Gywla prothonotario magnifici domini Wayuode ad id per
 ipsum dominum Wayuodam specialiter transmissio, honora-
 bilem virum Ladislaum presbiterum, capellanum venerabilis
 domini Pauli Archidiaconi Albensis Transilvanie ad infra-
 scriptam reambulationem faciendam nostro pro testimonio

transmississemus fide dignum. Idem exinde ad nos reversi nobis uniformiter retulerunt, quod ipsi feria secunda inter octavas nativitatis Marie ad facies terre prenominarum possessionum, vicinis et commetaneis earundem illuc legitime convocatis, presentibus Petro Tathar de Senfalwa, Stephano de Gerend, Ladislao de Jara commetaneis partibus personaliter adherentibus, ac jus patronatus Ecclesie sic proceden: Item meta predictarum possessionum *Egyhazfalwa* et *Zent Miklos* incepta est in quodam rivulo *Preselw pathak* vocato, prope capellam, et ab illo rivulo sursum ascendendo, superius in planicie terre versus plagam occidentalem tenendo erecte sunt due mete ab antiquis, secundum donationem felicis recordationis Bele Regis, et ab illis metis per unam vallem latus montis *Sixadonie* directe sursum ascendendo, superius in fine vallis erecta est una meta terrea, et ab illa meta procedendo ad quadrangulares castri *Sixadonie* a parte orienti a parte vero occidentali directe superius versus plagam occidentalem ascendendo in medio planicie terre erecta est una meta terrea. In qua fossa est etiam unum vitrum cum vino pro signo metali. Et ab illa meta iterum versus plagam occidentalem superius ascendendo in monte a parte *Zynd* prope viam erecta est una meta terrea, et ab illa meta inclinando versus plagam meridionalem descendendo ad fluvium *Zynd-pathaka* nuncupatum, et ipsum saliendo, superius in fines *Hegymozw* directe ad partes meridionales procedendo, post unam alteram erecte sunt tres mete terree, et ab illis metis adscendendo ad fluvium *Porde* *). Et ipsum saliendo superius in monte erecta est una meta terrea, et ab illa meta per modicum procedendo ad *Erlyk* a parte *Zentmihalfalwa* directe discendendo ad medium fluvii *Aranyas*, et in medio fluvii *Aranyas* descendendo versus plagam orientalem ad castrum *Aranyaswar* nuncupatum, et a castro directe per fluvium *Aranyas* saliendo versus plagam meridionalem ad fines nemorum in quoddam meatus aque per medium procedendo ad fluvium de *Zentmihalfalwa* descendendo currentes, vbi illa aqua bipartitur et per medium fluvii descendendo versus plagam orientalem, prout aqua circuens cadit in fluvium *Aranyas*, et sic mete in-

*) Most Pordepataka.

ter predictas possessiones determinantur. Ut igitur hec erectio metarum robur obtineat perpetue firmitatis pro communi iustitia suadente, eidem magnifico domino Stephano Mikwd literas nostras privilegiales pendentis, et autentici nostri sigilli munimine roboratas duximus concedendas. Datum octavo decimo die reambulationis prenotate. Anno Domini millesimo centesimo septuagesimo sexto.

De. 36503

Teutsch G. D. és Firnhaber Fr. után : Urkunden-Buch zur Geschichte Siebenbürgens. Bécs, 1857 1. l.)

36.

A veszprémi egyház több szabadosait földdel adományozza 1181.

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis — — — —
 in hanc vallem lachrymarum deiecti obliuionis passionem —
 — — — — rabilis inoleuit consuetudo, videlicet ut ea,
 que rationabiliter ordinantur, litterarum apicibus commen-
 data viuaci memoria tenerentur. Notum sit igitur presenti
 generacioni et ei, que futura est, quod anno ab incarnatione
 Domini millesimo centesimo octuagesimo primo, gloriosissimo
 Rege Bela regnante, Johane Vesprimiense Episcopo, quatuor
 proceres, quorum hec sunt nomina, Vilibaldus presbiter, Sa-
 lombud, Anath (et) Botha, qui ex parentela sua libertatem
duxerant pro Ecclesia Sancti Michaelis, sicut eorum anteces-
sores libere seruiebant; tali tamen condicione, ut decimas
predicte Ecclesie circumquaque assignarent, et in legacio-
nem siue ex precepto Prepositi, nec non et ceterorum fratrum,
Decani quoque, ac Comunitatis super equos suos equitarent,
rogauerunt venerabilem prelibate Ecclesie conuentum, qua-
tenus terram, quam ipsi colerent, et unde viuere possent,
sibi concederet. Prelibatus vero conuentus, Diuine Maiestatis
intuitu eorum precibus condescendens, in villa Kezu (Papke-
szi), non ex cultura agrorum eiusdem populi, sed ex iure
Ecclesie, quod Ecclesia sibi habet proprium et ad suum ara-
thrum pertinens, viginti scilicet et octo iugera concessit; et

— fenum ad falcandum — — — dimidietatem feni, quod habet ibi Ecclesia. Verumptamen vt huius rei dispositio rata semper et immobilis existat, vel ne libertas eorum in aliquo decrescat, vel ullus posterorum de filiis Ecclesie infringat, confirmatum est ex auctoritate Johannis eiusdem Ecclesie Episcopi, consensu quoque Prepositi Cherubin, Thome Vicarii Episcopi, Cantoris Enusardi, Custodis Pancratii, Foreudum — — — — — Feliciani, et tam minorum, quam maiorum; existentibus autem tunc temporis Decano eorum Jutone, Comite quoque Stephano. Quisquis igitur hanc intitulationem in futurum violare presumpserit anathematis vinculo constringatur nunc et in eum.

(Eredetie találtatik a veszprémi káptalan levéltárában).

37.

Fulcumár gróf a bakonbéli apátságot Palan és Meletha helységekkel adományozza meg. 1181.

Quoniam preter ceteros humane nature defectus in hanc vallem lacrymarum obliuionis passionem incurrimus, mirabilis inoleuit consuetudo, vt ea que rationabiliter ordinantur, litterarum appicibus commendarentur et sic uiuaci memoria detinerentur. Notum sit igitur presenti generrejoni et ei, que ventura est, quod anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo primo, regnante gloriosissimo Rege Bela pie recordacionis Geise Regis filio, Nicolao Strigoniensi Episcopo existente, Johanne Besprimiensis Ecclesie Episcopo, Farkasio Palatino Comite, Dionysio Baciensi Comite. Ego *Fulcumarus* Comes religiosorum patrum vestigia secutus, qui pro remedio animarum suarum de suis bonis Ecclesias Dei ditauerunt, Ecclesie Beati Mauricii de Bel predium quod dicitur *Palan* cum duobus aratris et quatuor mansionibus cum filiis et filiabus, quorum nomina hec sunt: Berges cum filio nomine Sudan et filia Pita, Som cum tribus filiis Somos, Bot, Quisid; preterea Cin cum duobus filiis Rouza, Bugar, et cum fratre Rve. Dedi eciam

vnum seruum nomine Seged et duos pulsatores Jeremiam et Bvdam cum matre et sorore, quarum nomina hec sunt: Hvgus et Catrina. Dedi preterea quasdam ancillas ad textrinum opus, que fratribus pannos pararent; et hec sunt nomina illarum: Lence cum duabus filiabus Bibubra et Duba, Hvgud cum sorore Degve, et Cuce. Dedi eciam in eodem predio tredecim equos indomitos, triginta porcos, centum oues. Cujus predii talis est situs; de sylua Keurus incipiens transit ad sepulcrum, inde ascendit, et descendit ad molam Surt, deinde ad syluulam leprosorum; et inde transiens per Egrug extenditur vsque ad puteum et descendit ad foueam uulpinam, sicque reuertitur ad predictum locum Keurus. Item aliud predium *Meretha* cum duobus aratris et cum duabus mansionibus, quarum nomina hec sunt: Nicolaus et alter Vendeg. Cujus predii terra ab arbore pyri sumens inicium tendit ad magnam viam et inde ad Nanay, de Nanay veniens ad lapidem, et inde ad predictum locum. Item dedi in Heney sex vineas cum quinque vinitoribus quorum nomina hec sunt: Atta cum filio, Cega, Furnod, Uzd, Lusad. Dedi eciam duo tapecia et vnam cortinam de bysso et alteram de lino, et vnam scutellam argenteam, et cyphum cum coopertorio ponderantes quatuor marcas. Istis donis donauit Ecclesiam Sancti Mauricii.

(Az eredeti után. Csech).

38.

Brazza és Lesina dalmatiai szigetek népgyűlése a povgliei Szent-János templomnak újra megadják régi birtokát. 1184.

In Christi nomine Amen; ac Patris et Filii et Spiritus Sancti. Anno a natiuitate Domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo octuagesimo quarto diebus Regis Bele. — Isti homines sunt patriote dominii insularum: Episcopus Nicolaus Insularum Pharensis et Brachiensis, Brateo Comes Insularum, Parvos Zupan, Judex Decia Brachiae Parvoslav; isti omnes

sunt patriote dominii insularum. In diebus illis fuit Ratco presbyter, et monachi, et servitores Ecclesie Sancti Joannis de Povglie, fuitque plebs Brachie et Phare cum Bratco na Bolu. Coepitque loqui Bratco monachus: Comes et omnes nobiles! Monasterium Sancti Joannis fuit magnum antea, sicut vos noscitis; nunc vero sunt distructa eius territoria. Sic audivi, quod istas terras vos detinetis, po Conzu Comes et zupanus fuerunt ante Sancti Joannis Ecclesie, rogo vos nobiles, ut ipsas daretis Ecclesie. Tunc dixit Bratco Comes, et Āarvos zupanus: Fiant Deo et Sancto Joanni deprecaciones iste prout fuerunt. etc.

(Ciccarelli után, Osservazioni sulla Isola della Brazza 105. l. *Czech*)

39.

III. Béla király leánya dajkájának hű szolgálatát annak testvéreiben és fiaiban megjutalmazza. 1185.

In nomine Sancte et Indiuidue Vnitatis. Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rameque Rex in perpetuum. Regie sublimitatis obsequiis fideliter insudantes Regia dignum est remuneracione gaudere, nec a tramite equitatis abhorret, vt deuoti laboris meritum coagitata et supereffluens mensura compenset. Hinc est vtique, quod labores nutricis filie nostre oculo benigniori intuentes, duos fratres eiusdem, Dominicum videlicet et Helus a Jauriensis castri seruitute exemimus et eiusdem castri jobagiones constituimus; terram quoque, quam habent in Ech eis presenti scripto confirmamus. Filios autem eiusdem mulieris, videlicet Vasaard et Vendegh libertatem seruari volumus illibatam. Anno Incarnacionis Dominice millesimo centesimo octuagesimo quinto. Venerabili Job Strigoniensem Ecclesiam feliciter gubernante; Thoma Palatino Comite, Moch Curiali Comite. Hanc Regie constitucionis seriem Adrianus Budensis Ecclesie Prepositus et Aule Regie Cancellarius.

(Róbert Károly király 1318-ki megerősítéséből, melynek eredetie a szentmártoni főpátság levéltárában van).

40.

II. Orbán pápa megerősíti a Pannonhalmán lévő szent-mártoni apátságoknak jogait. 1187.

Urbanus Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Simili Abbati Monasterii Sancti Martini supra Pannoniam siti, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem uitam professis in perpetuum. Effectum iusta postulantibus indulgere, et uigor equitatis et ordo exigit rationis, presertim quando petentium uoluntatem et pietas adiuuat, et ueritas non relinquit. Quapropter, dilecti in Domino filii, uestris iustis postulationibus elementer annuimus et prefatum monasterium Sancti Martini in monte supra Pannoniam siti, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostram protectionem suscipimus, et presentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuentes, ut ordo monasticus, qui secundum Dominum et Beati Benedicti regulam in eodem monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quascunque possessiones, quecunque bona idem monasterium in presentiarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum uel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma uobis uestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda uocabulis. Locum ipsum, in quo prefatum monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis. In *Episcopatu Vesprimiensi* ecclesiam Sancti Martini in uilla Keurushijg constitutam. In uilla Tardi ecclesiam Domini Saluatoris. In uilla Tepei ecclesiam Sancte Marie, cum uniuersis pertinentiis suis. In *Episcopatu Geuriensi* ecclesiam Sancti Martini in Sabaria; et ecclesiam Sancti Wilibaldi, ecclesiam Sancte Marie capelle; ecclesiam Sancte Marie in Fijzig, ecclesiam Sancti Adalberti in uilla Vossian, cum omnibus earum pertinentiis. In *Archiepiscopatu Strigoniensi* ecclesiam Sancte Marie in Wag, cum omnibus pertinentiis suis; oratorium in uilla cu-

stodum porcorum in silua Selijz et oratorium in Dinna. Ad hec iuxta vestigia antecessoris nostri Paschalis pape, secundum quod a beate memorie Stephano Rege statutum est, presenti priuilegio statuimus, ut nulli Regum, Comitatum, Archiepiscoporum, Episcoporum aut cuiquam alii de rebus, que iam dicto monasterio collate sunt et commisse, uel in posterum rationabiliter conferentur, minuere liceat aut auferre, seu ablatas retinere. Liceat quoque uobis personas e seculo fugientes liberas et absolutas ad conuersionem recipere, et eas absque contradictione alicuius retinere. Prohibentes insuper, ut nulli fratrum uestrorum post factam in eodem loco possessionem fas sit absque Abbatis sui licentia de eodem monasterio, nisi auctoris religionis obtentu discedere; discedentem uero absque litterarum communium cautione nullus audeat retinere. Crisma uero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes monachorum et clericorum uestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promouendi a diocesano suscipietis Episcopo, siquidem catholicus fuerit et gratiam atque communionem Apostolice Sedis habuerit, et ea gratis et absque prauitate aliqua uobis uoluerit exhibere. Alioquin liceat uobis quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Monachos etiam et sanctimoniales eidem monasterio subiectas sine cuiusquam prohibitione uobis regulariter liceat iudicare. Baptismum quoque per Ecclesias illas fieri concedimus, in quibus ex more soliti estis antiquitus facere. Nulli quoque Archiepiscoporum uel Episcoporum liceat in iam dicto monasterio ordinationes facere, seu missas publicas celebrare, nisi ab Abbate inuitatus fuerit, uel in ecclesiis eidem monasterio subiectis sacerdotem excommunicare, uel Abbatem ad synodum uocare; sed ea libertate gaudeat, qua monasterium Cassinense gaudere dinoscitur. Decime uero Sunigiensis territorii, quas monasterium uestrum per quadraginta annos pacifice tenuit, et concessionem, quas predictus Rex Stephanus pro tuitione patrie, pro statu Regni, et pro augmento fidei Beato Martino concessit, firme uobis et monasterio uestro et illibate permaneant. Ad hec mitram, uirgam pastorem, annulum et alia insignia, que a quadraginta annis retro Abbates monasterii uestri, qui pro

tempore fuerunt, habuerunt; sicut ea de auctoritate Apostolice Sedis habuisse noscuntur, uobis et monasterio uestro auctoritate Apostolica confirmamus. Obeunte uero te, nunc eiusdem loci Abbate uel tuorum quolibet successerum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu uolentia preponatur, nisi quem fratres communi consensu, uel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem et Beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum fas sit prefatum monasterium temere perturbare, aut eius possessiones uel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet uexationibus fatigare, sed omnia integra conseruentur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura; salua Sedis Apostolice auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere uenire temptauerit, secundo tertioe commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini Jesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen. Amen. Amen.

(P. H.)

(Pápai jegy)

† Ego Urbanus Cathol. Ecclesie Episc. ss.

† Ego Henricus Albensis Eppus ss.

† Ego Paulus Prenestinus Eppus ss.

† Ego Theobaldus Hostiens. et Veletrens Eppus ss.

† Ego Petrus de Bono Presb. Cardin. tt. S. Susanne ss.

† Ego Laborans Presb. Card. S. Marie trans Tiberim tt.

Calixti ss.

† Ego Pandulf Presb. Card. tt. XII. Apost. ss.

† Ego Melior Presb. Cardin. SS. Johann. et Pauli tt. Pamachij ss.

† Ego Adetard. tt. S. Marcellini Presb. Card. ss.

† Ego Iacint S. Marie in Cosmidis Diaconus Card. ss.

† Ego Gracian S. Cosme et Damiani Diac. Cardin. ss.

† Ego Rolland. S. Marie in portu Diacon. Cardin. ss.

† Ego Petrus S. Nicholai in carcere Tulliano Diac. Cardin.

† Ego Radus S. Georgij ad uelum aureum Diac. Cardinalis.

Datum Verone per manum Alberti Romane Ecclesie Presb. Cardinalis et Cancellarij VIII. Idus Maii, Indictione quinta. Incarnationis Dominice anno M^o. C^o. LXXX°. VII°. Pontificatus uero Domini Urbani Pape III. anno secundo.

(Az eredeti után).

41.

III. Incze pápa Boleszló váczi püspökhez. 1196 körül.

Ex parte tua nostris fuit auribus intimatum, quod cum presbyteri tuae Diocesis nunquam ad Synodum conuenirent, tu sicut vir discretus et providus diligenter attendens, quod quia nunquam exhortationem sui Eppi audiebant, nec percipiebant correctionem suorum excessuum in eis et eorum subditis, apparebat morum nimia corruptela, et nimis existebant imperiti et rudes in regenda animarum cura, habito consilio venerabilis fratris nostri Job Metropolitanus tui et capituli Ecclesiae tuae, ut omnes presbyteri et prelati tuae Diaecesis annuatim in nativitate Beatae Virginis venirent ad tuam Synodum deliberatione provida statuisti, quibusdam decimis, quae ad sumptus Episcopales specialiter pertinere dicuntur, ut eis materiem cujuslibet difficultatis auferres, universorum procuratori perpetuo deputatis. Nos igitur venerabilis in Christo frater, tuis justis postulationibus grato concurrentes assensu, praedictam constitutionem, sicut de consilio Metropolitanus et assensu canonicorum Ecclesiae tuae provide facta est, auctoritate Apostolica confirmamus. Nulli ergo stb. Datum Romae etc. XII. Kal. Julii stb.

(Epistolae Innocentii III. stb, Paris 1682. I köt. 155. 1.)

42.

Konrad montferrati határgróf és több más keresztyén lovagok tudósítják III. Béla magyar királyt a szent föld eseményeiről, egyszersmind tőle segítséget kérvén. 1173—1196.

Inclito ac felicissimo domino B.(ele) Dei gratia Hungarie magnifico Regi, sublimes, forti et excelso, invictissimo et triumphatori; C(onradus) ejusdem gratia Montis ferrati Marchio, eius Celsitudinis devotissimus, nec non magnus Preceptor Templi et eximius Perceptor Hospitalis et Vgo Tiberiadis quondam dominis et frater ejusdem ceterique nobiscum defendentes, salvum et velocem ad nos accessum, ac de inimicis perpetuum triumphum. Qualiter Saladinus vere Ecclesie et Christianorum inimicus Regem nostrum et ejus exercitum mense Julio cepit, superavit; qualiter et Vivificam Ecclesie Damascum asportavit; nec non qualiter Civitatem Sacram Jerusalem et Regnum totum subjugavit; qualiter etiam Patriarcham et Canonicos Sepulchrum recolentes monachos omnes et heremitas, uirgines Deo dicatas servituti sue redegit et redimere fecit, Clementie vestre Regie iam dudum credimus proplatum. Remansit sola Tyrus, quam ad laudem et gloriam Regni uestri et omnium Christianorum retineramus (egy). Sed ferus ille Saladinus Christianorum debellator per tantam destructionem et talem desolationem Tyrum appropians a festo Omnium Sanctorum usque Circumcisionem Domini per mare et terras nos obsedit et cum galeis, et manganis, et gattis, et castris, et igne, et cum omni genere edificiorum diu noctuque nos impugnavit, sed potentia Domini fretos, qui sanat contritos corde et ejus dextra sustentatos in nullo nos dampnificavit. Immo ut eius potentiam posssemus confringere et nequaquam dicioni eius subiiceremur, in die Beati Silvestri de misericordia Domini confidentes, armata manu galeas et alia ligna ascendimus, et paulo ante lucem obviam galeis Sarracenorum iuimus, et quinque ex eis retinuimus, et Admiratum Stolu Bederdinum nomine, et Caydum, et Adelmisem, et alios quoque nobiles cepimus et in vinculis detinemus. Et

dum in conflictu essemus galearum, Saladinus venit ad muros ciuitatis armata manu, et uiriliter expugnare cepit, et nos uirtuose cepimus ei resistere. Descendentibus vero nostratibus de galeis cum gaudio et exultatione ad muros properarunt, et eos procul eiecimus, et plus quam mille ex eis interfecimus, et sic nos visitavit Deus, et fecit R. p. S., et ab obsedione eum cessare fecit. Preterea Diuina providentia in tantum corrosimus eum, quod residuas galeas et cetera edificia manu propria concremare eum oportuit. Itaque nulla galea ei remansit, et per omnia nos mare liberum tenemus, et cum una galea, quam habuimus, XV modo galeas possidemus, quas omnes Diuino nutu Saladino abstulimus. Christiani uero exspectantes auxilium uestrum ad honorem uestrum et omnium Christianorum retinent Craecum, et montem Regalem Belveder, et Saffetam, atque Belfort, et Tyrum, que nobis reservamus. Quare Celsitudini uestre supplicare non desistimus, quatenus uestigia predecessorum uestrorum sequi dignemini, et terram Syrie olim a predecessoribus uestris perdomitam, nunc a barbaris occupatam, de potestate paganorum liberare non cessetis. Quem clamemus? cui in Regibus regnantibus supplicemus? ignoramus. Clamat uos siquidem Jerusalem, inuitat uos Bethlehem, ut de potestate paganorum eas liberetis. Cui enim imputabitur? a quo non a Principibus totius orbis requiretur? si loca Sacra a barbaris possideantur. Ad hoc enim Dominos duos gladios in terra statuit; Summum uidelicet Pontificem, et Reges regnantes, ut quid spiritualiter nequit refrenari, ense uindice saltem ulciscatur. Exeat ergo gladius uester, et dominetur ubique terrarum; et que aliorum imbecillitate amissa sunt, potentia uirtutis uestre restaurentur. Festinate ergo, Christianissime Rex, et ne tardetis, sed in proximo mense Aprili uenire, uel aliquos mittere procuretis, ut ciuitates amissae aduersus uos nequeant uallari; immo barbaras domando nationes, amissas recuperare, et quas diu possederunt breui in tempore ditioni uestre valeatis adiungere.

(A bécsi cs. udvari könyvtár XIII. századi egyik kézirati Code-xéből, 982. sz. a. 29. és 30. ll.).

13.

*Imre király megerősíti az orodi prépostságnak jószágait.
1197.*

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. *Hemericus* Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruieque Rex in perpetuum. Cum varietate temporum ingrata mutabilitatis, delectatur uicissitudo, et rerum metas caligante memoria emula rationis euertere consueuit obliuio, idcirco prouidens sibi in posterum humane eapacitatis sollers discrecio, ut negligencie remoueret a recordacione tedium, scripture congruum deliberauit habere subsidium. Notum sit igitur tam presentibus quam posteris, quum ad instanciam precum dilecti ac fidelis nostri *Richardi Orodiensis* Prepositi, vt uniuersas possessiones, quas Ecclesia Beati Martini de Orod habet ultra siluas, et ultra Danubium, tam in uillis, tam in piscinis, tam in metis, quam in cuiuslibet condicionis eiusdem Ecclesie hominibus, presentis pagine testimonio dignum duximus corroborare. Habet itaque Ecclesia Beati Martini uillas ultra siluas, quarum nomina hec sunt: *Ascennepe*, insimul habent terram vndique metas; in meridionali parte habent metam super *Fequetfee*; deinde protenditur per magnam uiam ad *Hegesholmu*, et ibi tenet metam cum uilla *Cuculiensis* castri, que uocatur *Bodon*; inde ad *Sossed*, et tenet metas cum uilla de *Acna*; inde ascendit per montes ad magnum montem, qui uocatur *Acnahege*; inde ad nemus, quod dicitur *Caxun*, et ibi cum uilla *Sugman* tenet metam; inde uertitur ad occidentem; deinde per collem, que dicitur *Hufee Merke*, descendit in vallem, et tenet metas cum uilla *Lapad* per *Red* (Rod) usque ad fluiuium, et per fluuinm ad nemus, quod dicitur *Sciluas*, et sic per nemus protenditur ad locum, qui *Parpucum* uocatur; inde uersus septemtrionem protenditur, et tenet metas cum uilla *Heren*; inde ad *Gastateluke*; inde uersus orientem protenditur, et tenet metas cum uilla *Tordosi* de *Vyuuar*; inde ad *Thow*, deinde ad *Fequetkopna*, et sic per *Fequet* uertitur ad priorem metam reuertitur. Cetera autem in eodem priuilegio contenta propter

nimiam prolixitatem transscribi non facientes, sed tantum que fuerint magis necessaria precipiens et protestans idem Rex Serenissimus. Quod si qua igitur alicujus dignitatis vel ordinis pertinax et indeuota persona presenti decreto contraire presumpserit, iram Omnipotentis Dei incurrat et Regie indignationis sententiam et seueritatem uehementius experiat. Anno Domini M^o. C^o. septuagesimo septimo. (Helyesebben 1197).

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, 5. l.).

41.

III. Incze pápa megerősíti az esztergami káptalannak a neki Job érsektől átengedett esztergami bortizedet. 1198.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Capitulo Strigoniensis Ecclesie salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, decimam vini, quod nascitur in montibus Strigoniensibus, sicut eam ex concessione venerabilis fratris nostri J(obi) Strigoniensis Archiepiscopi juste et pacifice possidetis, vobis autoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Laterani sexto Idus Februarii Pontificatus nostri anno primo.

(Hevenesy kézírati gyűjteményéből, mely a pesti egyetem könyvtárában létezik, XVII. köt. 117. l. és L. köt. 155. l.).

45.

III. Incze pápa megerősíti az esztergami káptalannak az esztergami vásárjövedelem azon részét, melyet III. Béla és Inre királyok adományá után bír. 1198.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Capitulo Strigoniensis Ecclesiae salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus gratum impertientes assensum, partem illam tributi fori Strigoniensis, quam inclitae memoriae Bela quondam Rex Vngariae, et carissimus in Christo filius noster Aimericus, qui eidem in Regno successit, pro remedio animarum suarum Ecclesiae vestrae liberaliter contulerunt, sicut eam juste ac pacifice possidetis, vobis et Ecclesiae vestrae auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Laterani sexto Idus Martii Pontificatus nostri anno secundo.

(Hevenesy kézirati gyűjteményéből ; XVII. köt. 161. l.).

46.

III. Ince pápa Gergely bíbornokot, Imre királyhoz küldött követét, a spalatói káptalannak ajánlja. 1200.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Capitulo, et venerabilibus fratribus Suffraganeis Ecclesie Spalatensis salutem et Apostolicam benedictionem.

Ad uestram forte notitiam jam pervenit, qualiter multis et magnis necessitatibus Regni Vngarie intellectis, que festinatum subsidium requirere videbantur, et prouisione Sedis Apostolice indigere; cum nec alius nobis subventionis modus congruentior vel eque congruus appareret, ne mora dispendium ad se traheret, et ex dilatione illius Regni communis impediretur utilitas, quod in deuotione Apostolice Sedis et gratia ita jam dudum solidatum extitit et incessanter existit, ut ipsius prospera et aduersa tanquam propria reputemus; communicato fratrum consilio legatum illuc duximus a nostro latere cum potestatis plenitudine destinandum, dilectum uidelicet filium nostrum G. Sancte Marie in Aquino Diaconum Cardinalem, uirum litteratum, honestum, prouidum et discretum, et de nobilioribus Romanis oriundum, quem inter frater nostros carum habemus admodum et acceptum, confidentes in Domino et in potentia uirtutis ejus, quod illo faciente cum eo signum in bonum, qui imperat uentis et mari et obediunt ei, ex aduentu ipsius pacifico et praua fient directa, et aspera plana; et cum per familiarem tractatum nobiscum sepius habitum nostram intellexerit plenius uoluntatem, que nos acceptare non dubitat, curabit profecto, quantum in ipso fuerit efficaciter promouere. Monemus proinde discretionem uestram propensius et hortamur per Apostolica scripta precipiendo mandantes, quatinus eundem Cardinalem tamquam honorabilem membrum Ecclesie et legatum Apostolice Sedis recipientes humiliter et devote, ac honorificentia debita pertractantes, ipsius salutaria monita et precepta tenentis firmiter et seruetis, et teneri ac seruari a uestris subditis faciatis; pro certo scituri, quod sententiam quam ipse

in contumaces tulerit et rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam irrefragabiliter observari. Datum Laterani VI. non. Marcij, Pontificatus nostri anno tertio.

(Pontos másolat után, mely a bécsi császári titkos levéltárban létezik).

47.

Teszéri Tamást bíróilag nyugtatóványozzák, hogy tartozását lefizette. XII. század.

Nos Keminus Curialis Comes Hontensis, et Dominicus maior exercitus damus pro memoria quod cum Thomas filius Petk de Tezer debuisset soluere unam marcam, Stephano filio Kesereu iuxta formam litterarum Conuentus de Saag, ut uidimus contineri; et postmodum ydem partes fuerunt concordati, et idem Thomas soluit eidem Stephano summam ante dictam, et ab eodem est expeditus, similiter et eundem pro iudicio nostro reddidimus eundem etiam expeditum. Datum sabbato proximo ante Dominicam Ramis Palmarum.

Jegyzet. Másolta Horvát István a Hont megyei Thezér nemzetség levéltárának bőrhártyára írott zárt példányáról, melynek hátirata ez: Pro Thoma contra Stephanum — — — — Expeditoria Judicialis. *Érdi.*

48.

Eberhard pozsonyi ispán intézkedik a solymászok Petun földéről. XII. század.

Nos Eberhardus de Helespune Comes Posoniensis memorie commendamus, quod cum terram uille Petun falkaniorum occupassemus a Luca auferendo, quoniam idem dice-

bat Dominum Regem Hungarie sibi contulisse, attendentes seruicia ipsius Luca, nobis exhibuta, et exhibenda, ut de terra ipsa omnimodis non priuaretur, inter partes, uidelicet Lucam, et populos dictos falkanarios mediate nos fecimus ordinare, ut quicquid ipsi mediatores inter ipsos ordinauerint, ratum et firmum habere temporibus nostris teneant. Qui mediatores, uidelicet Comes Farcasius, Comes Jacobus et Comes Georgius, sic sentenciauerunt, ut sententie faccionem uille ipsi populi habeant, sine impedimento teneant, terram autem arabilem partiri debeant, ut mediatores ordinarunt, et una pars contra aliam, medio tempore donec terra et Regnum Hungarie concordat, mouere litis questionem non debeat neque possit. Datum feria secunda in uigilia Beate Marie Magdalene.

Jegyzet. Bórhártyára írott zárt levél. Hátíratá ez: Memoriales pro Luca contra populos dictos Falconarios.

(Leírta Horvát István az Amade grófok csalóközi levéltárából. Érdi).

49.

*János szentmártoni apát varsanyi udvarnokai ügyében ítélt.
1201.*

In nomine Sanctae, et Indiuiduae Trinitatis. Que geruntur in tempore, ne labantur processu temporis, et ne possit in posteris apponi calumnia, literarum appicibus ac testimonio solent perhemnari. Sciant ergo presentes ac posterius, quod tempore Johannis Abbatis uduornici de Uosian (Varsany) istos V fratres Paulum, Euchea, Cese, Eliam Sciga in presentia Abbatis et super his impecierunt, quod de societate eorum interessent, et eodem debito, quo Ecclesie Sancti Martini seruire tenebantur, illi similiter tenerentur. Hoc audito Abbas vir discretus terminum discutiendi causam istam utrique parti certum praefixit, die Jouis uidelicet in-

stante post Pascha anno ab Incarnatione Domini M^o. CC^o. I^o., ad quem terminum utraque pars, videlicet quinque fratres predicti, et uduornici de Uosian in presentia Abbatis iudicis omnes insimul comparaverunt (tgy); et ibidem uduornici prefati V fratres illos de societate eorum esse, vel fuisse, vel aliquo seruicio cum eis astringi coram Abbate communiter negauerunt et coram iobagionibus qui interfuerunt, quorum hec sunt nomina: Johannes, Comes Cib, tunc temporis factus comes curialis, Comes Vuosos, prestaldus Alexius filius Gude; et idem quatuor huius rei testes assignantur. Quod ne potuisset alicuius proteruitas infringere, placuit ita Abbati et fratribus, illos V fratres cyrographo et sigillo Ecclesie premuniri. Notarius fuit magister Vuido decanus, Benedictus custos, Gregorius hospitalaris magister, Abbas Martinus.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

50.

*Imre király Jánost, Erdélynek olasz lakosát, megnemesíti.
1204.*

Hemiricus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Chroacie, Pame, Serwieque Rex in perpetuum. Quanto pluribus innotescit forma excecionis uel contractus, eo quod ab humana tardius euanescat memoria, maioris roboris percipere consuevit incrementum. Hinc est, quod ad uniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam uolumus peruenire, quod Johannem Latinum inter Theutonicos Transilvanienses in uilla Riuetel commorantem propter seruicium suum, quod nobis multocies intulit, cum tota heredum suorum successione, ex omni officio predictorum Theutonicorum et eciam aliorum talium Regia benignitate exemimus, et tali libertate donauimus: Ut tam ipse quam ipsius heredes in aula Regia liberam habeant conuersandi facultatem, nec in aliquo alicui de rebus suis uel possessionibus tam in domibus, quam in aliis, quas usque modo acquisiuit uel adhuc aquirere poterit, exaccio-

nem aliquam uel tributum, uel ipse uel heredes sui dare de cetero teneantur; nisi in armis militaribus, in quibus nobis et Regno tali libertate donati seruire teneantur. Concessimus eciam ei, ut ante alium iudicem preter nos, vel illum, qui iudicat filios hyobagionum nostrorum nullatenus cogatur in aliquo respondere. Vt autem huius Regie concessionis series firma et inuariabilis in perpetuum permaneat, presentem paginam in eius testimonium intitulatam sigillo nostre ymaginis fecimus communiri. Datum per manus Petri Albensis Prepositi et Aule Regie Cancellarij, anno ab Incarnacione Domini M^o. CC^o. IIII°. Venerabili Jhoanne Colocensi Archiepiscopo, Vgrino Strigoniensi Archielecto et Jauriensi Episcopo, Calano Quinqueecclesiensi Episcopo, Desiderio Chendiensi Episcopo, Symone Varadiensi Episcopo, Willermo Ultrasiluanensi Episcopo; Benedicto Palatino, Ypochio Bano et Bachiensi Comite, Jula Nitriensi et Curiali Comite, Tiburcio Budrigiensi Comite, Chepano Supruniensi Comite.

(István ifjabb királynak 1257-ki megerősítő leveléből. *Czech*).

51.

János esztergami érsek ítélete Péter bakonbéli apát és a veszprémi vár néhány jobbággyai közt Scis nevű helységben lévő peres földekről. 1206 körül.

Precedentium patrum prudens antiquitas sollerti inuenit ingenio, ut ea que in posterum conseruanda disponuntur, literis commendentur, et sic in memoriam futurorum leuiter reuocentur. Notum sit omnibus in Christo pie uiuentibus, quod in tempore Petri Abbatis de Bel, homines Bespriensis castris quandam terram Sancti Mauricii de uilla Scis occupauerint, dicentes; terram esse castris, non Ecclesie. Predictus autem Abbas de Bel ante Johannem Strigoniensem Archiepiscopum eos appellauit, ac iusto iudicio eos deuicit, et predictam terram ordine iudiciario Ecclesia optinuit; in expensam uero illius negocij sacerdos quidam, nomine Paussa, de jobagio-

nibus eiusdem Ecclesie dedit unam marcā tali conditione, ut in predicta terra, et de silua, et de feno, unam partem haberet sicut unus hominum habitantium in terra. Huic autem rei consciū et testes sunt Abbas Benedictus Sancti Martini, Otmarus decanus, Farcadinus cantor, Moyses custos, Heymo Comes eiusdem Ecclesie, Petrus, Heuæque sacerdos, jobagiones Ecclesie, Lucas et Jod filii Ecclesie. Ut autem huius rei stabilitas in perpetuum inuiolata consistat presentis pagine descriptione est confirmata.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

52

*II. Endre király megerősíti Almíssa város szabadságait.
1207.*

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Vnitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Rame, Seruie, Gálicieque Rex in perpetuum. Regie sublimitatis interest, et equitas suadet naturalis, ut qui sua statuta a successoribus desiderant obseruari, ipse quoque suorum predecessorum leges pari stabilitate studeat conseruare, ut nulla vetustate dissolvantur, que succedencium sibi Regum attoritatis stabilitate decreuerunt roborare. Inde est quod priuilegia a predecessoribus nostris glor(iose memoriè) Regibus, videlicet auo, patre et cetera, Ego Andreas Dei gracia Hungarie Rex iuro super Sanctam Crucem uobis Almusanis firmam pacem et libertatem. Mihi quoque aut filio meo (aut successori)bus nostris tributarii ne sitis, Episcopum uero aut Comitem, quem clerus et populus elegerit, confirmabo, et lege antiquitus constituta cum uestro iudice vos uti permittam. In ciuitate quoque uestra ne(minem) Hungarorum aut alienigenarum habitare permittam, nisi quem uoluntas uestra expecierit. Cum autem ad uos coronandus aut uobiscum negocia Regni tractaturus uenero, nemini ciuium uis inf(eratur d)omorum suarum, nisi quem dileccio uestra susceperit. Iudicem inter uos

et extraneos a me constitutum in ciuitate sedulo commorari, nec eum extra urbem alias proficisscentem sui precepto aut sigillo causa (placitandi) concedo. Si quis uestrorum per meum Regnum terra marique (negocia) exercuerit, mihi aut alicui nostrorum hominum ex proprio commercio nullum persoluat debitum. Obsides a uobis nullo modo recipiam, sed in curia nostra seruire uolentibus rogam impendam, et morandi siue discedendi ad suum uelle facultatem optineant, nullaque eis super hoc molestia inferatur; aut si Dominium meum aliquem aggrauare uidebitur, et urbem meam exire uoluerit, secure cum uxore et filijs et familia et omnibus bonis suis quocunque sibi placuerit eat. Hoc autem absque fraude et ingenio ad detrimentum ciuium et ciuitatis in aliquo attinente obseruabo. Vt autem tam meorum predecessorum quam nostra concessio perpetuo robur optineat firmitatis, presenti eam pagina in noticiam deduci posteris, et Regie attorritatis sigillo iussimus roborari. Datum anno Dominice Incarnationis M^o. CC^o. VII°.

(Arany pecsét alatt).

(Miklós szlavoniai bán 1323-ki okmányából. *Csech*).

53.

III. Incze pápa a borsmonostrai apátságot és annak jogait különös pártfogása alá veszi. 1207.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbati et monachis de Alto Monte Sanctae Mariae Cisterciensis salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor aequitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducat effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, uestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, personas uestras et domum cum omnibus, quae in praesentiarum rationabiliter possidetis aut in futurum iustis modis praestante Domino poteritis adipisci, sub Beati Petri

et nostram protectionem suscipimus; specialiter autem possessiones Sateibaeh, Mulehberch, Miscendorff, Grasental, Baranstorff et Dogendorf cum pertinentiis suis, quas quondam Dominus contulit monasterio vestro, eas juste ac pacifice possidetis, vobis et per vos monasterio ipso autoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrociniis communitimus. Statuentes, ut nullus de novalibus vestris, quae propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, vel de ipsis animalibus decimas a vobis exigere vel extorquere praesumat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae protectionis et confirmationis et inhibitionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romae apud Sanctum Petrum IV. Calendas Martii Pontificatus anno nostri decimo.

(Heveesey kézirati gyűjteményéből. LIII. k. 207. 1.).

54.

III. Incze pápa a borsmonostrai apátságot jogainak bármi sértése ellen biztosítja. 1207.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiscopo Strigoniensi et suffraganeis ejus, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Archidiaconis, Decanis et aliis Ecclesiarum Praelatis in Strigoniensi Provincia constitutis salutem et Apostolicam benedictionem. Audivimus et audientes miserati sumus, quod cum dilectis filiis Abbati et Conventui de Alto Monte Sanctae Mariae Cisterciensis ordinis a patribus et praedecessoribus nostris concessum sit et postmodum a nobis ipsis indultum et confirmatum, ut de laboribus, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, nemini decimas solvere teneantur; quidam ab eis nihilominus contra Apostolicae Sedis indulgentiam decimam

exigere et extorquere praesumant, et prava ac sinistra interpretatione Apostolicorum privilegiorum capitulum pervertentes asserunt de novalibus debere intelligi, ubi noscitur de laboribus esse scriptum. Quum igitur manifestum est omnibus qui recte sapiunt, interpretationem hujusmodi perversam esse et intellectui sane contrariam, cum secundum capitulum illud a solutione decimarum tam de terris illis, quas deduxerunt vel deducunt ad cultum, quam de terris etiam cultis, quas propriis manibus vel sumptibus excolunt, liberi sint penitus et immunes, ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, Universitati vestre per Apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus omnibus parochianis vestris autoritate Apostolica prohibere curetis, ne a memoratis fratribus de novalibus vel de aliis terris, quas propriis manibus vel sumptibus excolunt, seu de nutrimentis animalium ullatenus decimas praesumant exigere vel quomodolibet extorquere. Quia vero non est conveniens vel honestum, ut contra Sedis Apostolicae indulgentias temere veniatur, quae obtinere debent inviolabilem firmitatem; mandamus vobis firmiterque praecipimus, ut si qui monachi, canonici, clerici vel laici contra privilegia Sedis Apostolicae memoratos fratres super decimarum exactione gravaverint; laicos excommunicationis sententia percellentes; monachos, canonicos sive clericos contradictione, dilatione et appellatione cessante ab officio suspendatis, et tam excommunicationis quam suspensionis sententiam faciatis usque ad dignam satisfactionem inviolabiliter observari. Ad haec praesentium vobis autoritate praecipiendo mandamus, quatenus si quis eorundem parochianorum vestrorum in saepe dictos fratres violentas manus injecerit, eum accensis candelis excommunicatum publice nuncietis et tanquam excommunicatum faciatis ab omnibus cautius evitari, donec eisdem fratribus congrue satisfaciat, et cum litteris Dioecessani ipsius rei veritatem continentibus Apostolico se conspectui praesentet. Datum Romae apud Sanctum Petrum XI. nonas Martii Pontificatus nostri anno decimo.

(Hevenesy kézirati gyűjteményéből, LIII. köt. 211. l.).

II. Endre király az ausztriai szentkereszti apátság számára megerősíti Imre királynak a Moson várához az előtt tartozott bessenyők néhány földeit illető 1203-ki adományát. 1208.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. *Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Chroacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque* Rex in perpetuum. Regie sublimitatis interest, et equitas suadet naturalis, vt, qui sua statuta a suis successoribus desiderat obseruari, ipse quoque suorum predecessorum sanciones pari studeat diligencia conseruare vt nulla uetustate dissoluantur, que succedencium sibi Regum auctoritas perpetua stabilitate decreuerit roborare. Inde est, quod priuilegium a recolende memorie fratre nostro Rege uerbo ad uerbum presenti scripto duximus inserendum.

Hemicus Dei gracia Hungarie, Dalmatie, Chroatie, Rame, Seruieque Rex in perpetuum. Quoniam humanorum actuum series cum tempore simul et ordinatore cito preterit et deletur, consonum esse dinoscitur legibus equitatis, vt Regia liberalitas intendat, quam plurimum esse repleta muneribus; maxime religioni compatiendo, et uiris Deo militantibus in nomine illius Regis, in cuius manu sunt omnium potestates et omnium iura Regnorum, extremum diem habendo pre oculis, erogare copiose maturet. Quod et progenitores nostri et horum felicis precipue memorie pater noster *Bela* Rex prudenter animaduertentes inter alia pietatis acta innumera cenobium *Sancte Crucis* in *Austria* fouebat ut suum, manutenebat ut proprium, et elemosinarum larga crebraque donatione sustentabat. Cuius nos cum Regni successores et potestatis ac copiarum omnium legitimi simus heredes, pietati etiam eius et liberalitati non impares inueniri uolentes, predium, quod *Bysseni* quondam possidebant, de iure *Mossu-niensis* castri exemptum prememorato cenobio *Sancte Crucis* ita, ut *Bysseni* illud habuerunt, integrum cum omnibus pertinentiis suis Regia ac potestatiua manu in Reguo nostro perpetuo inre contulimus possidendum. Quod predium per pri-

staldum nostrum *Maurum Mossuniensem* Comitem Abbati et fratribus *Sancte Crucis* ex precepto nostro assignatum his metis collustratur et includitur. Videlicet prima meta sumit initium ad septentrionem a fluuio, qui uocatur *Sár*; deinde protenditur ad orientem iuxta riuulum, qui fluit in predictum fluuium *Sár*, deinde ascendit planiciem minimi montis et descendit in uallem arundinetorum, deinde ascendit ad uiam a meridiana plaga ante siluam, cuius uomen *Hagenowe*, que silua patrimonium est filiorum Comitis *Stephani*; deinde descendit in magnam uallem ad occidentem, et transit ultra magnam uiam, et tandem terminatur in prenotato fluuio *Sár*. *)

Preterea eidem cenobio tria milia salium, qui Regales dicuntur, sicut a recolende memorie predecessoribus nostris, patre uidelicet ac fratre Regibus concessa fuerunt ab antiquo in *Suprun* in festo *Sancti Regis* a salinariis sub pena dupli de proprio sine omni contradictione persoluenda presentis pagine auctoritate in perpetuum confirmamus. Ut autem tam a predecessoribus nostris facta donatio, quam nostre confirmationis series nullis unquam temporibus ualeat retractari, presenti eam pagina in noticiam deduci posterorum, et Regie auctoritatis sigillo iussimus roborari. Datum per manum *Roberti Albensis* Prepositi et aule Regie Cancellarii anno Dominice Incarnationis M^o. CC^o. VIII°. *Johanne Strigoniensi* Archiepiscopo, *Bertoldo Colocensi* Electo existentibus, *Kalano* *Quinque ecclesie*, *Bolezlao Waciensem*, *Katapano Agriensem*, *Kalenda Vesprimiensem*, *Petro Geuriensem* Ecclesias feliciter gubernantibus, *Chepano* filio *Stephani Bachiensi* et Palatino Comite, *Bancone Bano* existentibus, *Jula Budrugiensi*, *Marcello Supruniensi*, *Benedicto* Woywoda, *Petro* Curiali Comite Regine *Chenadiensem*, *Poth Mossuniensem* Comitatus tenentibus. Regni nostri anno tercio.

(Az eredeti után Weis János, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreutz, Bécs 1856, 38. l.).

*) Eddig Imre király 1203-ki okmánya, l. Fejér Cod. Dipl. Hung. V. k. I. r. 202. l.

56.

III. Ince pápa Cletus egri püspök alapítványát, mellyel a háromkuti vagyis bélkői (de Beel trium fontium) apátságának bizonyos tizedeket adományozott, megerősíti. 1208.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Abbati et Conventui Trium Fontium Cisterciensis Ordinis Agriensis Dioecesis salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducamus effectum. Cum igitur bonae memoriae Cletus Episcopus Agriensis, sicut accepimus, vestrae sacrae religionis obtentu, cujus observantia ad honorem Divini Numinis laudabiliter desudans decimas quorundam praediorum, terrarum et vinearum ejusdem monasterii existentium in Diaecesi Agriensi, quae quinquagesimam partem decimarum ad ipsum spectantium non excedunt, pro sustentatione vestra de assensu Capituli sui monasterio vestro liberalitate pia et provida in perpetuum duxerit concedendas, prout in ipsius litteris confectis exinde plenius dicitur contineri; nos vestris precibus inclinati, quod per eundem super hoc pie et provide factum est, auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Perusii IV. Idus Januarii Pontificatus nostri anno decimo.

(Kaprinay kézirati gyűjteményéből 4°. B. IV. köt. 351. l.).

57.

A györi káptalan innepélyesen bizonyítja, hogy Keresztúr, Varsány és Lazy helységek lakosai a bakoni főispánnak semmivel nem tartoznak. 1210.

Kilianus Dei gracia Prepositus et totum Capitulum Geuriensis Ecclesie omnibus litteras presentes inspecturis salutem in Domino. Ad universitatis vestre notitiam volumus pervenire, quod cum Urias Abbas Beati Martini inspexisset populos suos, videlicet in villa Sancte Crucis, et in villis Vosian (Varsány) et Lazy a custodibus sylve Bukon frequenter aggravari, et super eosdem populos injustam pensionem exigere Comiti de Bukon; atque eundem Comitem in ipsis descendere, sicut in ceteris villis quae sunt in Bukon; non valens tam injustum aggrauamen sustinere, accepto prestaldo nomine Blasio a domino Rege prefatos custodes sylve in presentiam domini Regis citavit. Suntque illi custodes sylve de villa Quyere, quorum nomina sunt hec: Gregorius, Potus, Fuca. Cum igitur isti prenominati custodes sylve cognoscerent veraciter, non posse probare populos predictarum trium villarum Beati Martini ad eadem teneri Comiti de Bukon, Abbatem rogaverunt petentes, ne contra eos causam ageret, litemque deponeret. Vnde dictus Abbas eorum rogatu conductus cum prestaldo Regis gracia testificacionis eos admisit, in nostraque presentia ore proprio sunt testificati, quod populi sepedictarum trium villarum nunquam deberent aliquam solvere pensionem Comiti de Bukon, nec Comes deberet in ipsis descendere. Hujus igitur rei nos sumus testes Kilianus Prepositus, Cantor Vede, Helias Decanus, Custos Petrus et ceteri Canonici quam plures. Et ut hec rata et inconcussa permaneant in eternum, sigilli nostri impositione corroborauimus. Anno verbi Dei 1210.

(A szentmártoni főapátság levéltárában létező eredeti után. *Czech*).

58.

Péter casinoi apát a pannonhalmi szentmártoni apátságot a casinoi kolostor jogairól és szabadságairól értesíti. 1210 körül.

P(etrus) Dei gratia Monasterij venerabilis Sancti Benedicti Cassinensis Abbas, et totus ejusdem Coenobij Conventus, Monasterij Sancti Martini de Monte Pannoniae Venerabili Abbati, et totius ejusdem Coenobij Conventui, salutem et orationes in Domino. Nuncius vestre fraternitatis venit ad nos, seiscitans a nobis, et studiose perquirens de libertate et privilegijs nostris. Quae dum ei non pauca demonstrassemus; quae de eisdem ad testimonium adtinebant libertatis monasterij vestri, et vidit et scivit esse convenientia, rescribi fecimus, et bulla nostra bullata fraternitati vestrae transmisimus. De constitutionibus autem et consuetudinibus cleri et plebis nostrae exterioribus nos interroganti, diximus. Quia nos habemus sacristam nostrum, qui oeconomus noster est, et judicat et discutit totum clerum, et populum nostrum de spiritualibus, potest et poena pecuniaria multare multandos, habet potestatem excommunicandi et solvendi. Habemus et Praepositos et Archipresbyteros nostros in civitatibus et in castellis nostris in toto orbe terrarum constitutis, qui similiter discutiant populum nostrum de omnibus spiritualibus, et possunt collata a nobis potestate dare in eos sententiam sive de matrimonijs sive de divortijs inter conjuges, exceptis homicidjs. Quod quia rarissime apud plebem nostram contingit, quin forte si contingit, nos et nostri non injungimus eis poenitentiam, sed mittimus ad Sedem Apostolicam. Peracta vero poenitentia presbyteri aut clerici nostri, quibus praecipimus, reconcilient eos Ecclesiae. Si forte majores causae emerserint, quibus judicandis ipsi forte non sufficerent, nobis, ut discutiantur, referre debent. Percussionem quoque clerici, quae ubique soli Apostolicae Sedi reservatur, illuc transmittimus. Si quilibet extranei de Parochia cujuslibet Episcopi cum hominibus nostris causas habent, nos judicamus; quia habemus judices seculares de causis foren-

sibus. Si autem aliqui non contenti essent nostro iudicio, si vellent, Apostolicam Sedem appellent. Si autem nostri causam cum extraneis habent, et est occasio pecuniae, vel fundi, vel castelli, vel cujuslibet rei, vel in terra vel pecunia alicujus mulieris nostro homini nuptae, quae in ditione parochiani Episcopi, non nostra constituta sit, mittimus ad Episcopum, ut faciat justitiam. Si non contenti fuerimus iudicio quod fecerit, Apostolicam Sedem appellamus. Denique excepto Romano Pontifice nullus Patriarcha, nullus Archiepiscopus, nullus Episcopus in nostris quidpiam juris habet, nisi forte si de novo de Parochia (igy) alicujus Episcopi aliquae tales res nobis conferrentur, ubi Episcopus vel decimas, vel aliquid juris prius habuisset, quod ei auferri non posset, nec de justitia esset auferri. De ordinationibus autem et consecrationibus, et Chrismatis et olei acceptione et de aliis rescripta privilegiorum, quae vobis misimus evidenter et sufficienter affirmant. De festo quoque translationis celebrando, et Apostolicis excommunicationibus, interdicto et quibusdam miraculis de corpore Sanctissimi patris Benedicti et sorore ejus, quantum nuncio vestro placuit, pauca de pluribus scit. Bene valete.

(Czech kézírataiból).

59.

Az esztergami káptalan bizonytsága, hogy a pannonhalmi sz. mártoni és a somogyvári sz. egyedi apátságok közti egyenlenségük barátságos úton egyenlítették ki. 1210.

Petrus Prepositus et totum eiusdem loci capitulum (Strigoniense) omnibus, ad quos littere iste peruenerunt, orationes in Domino. Inestimabile beneficium est obliuionis nescire defectum, et quedam uere similitudo celestium, tempore decursa habere in memoria. Verum quia labilis est hominum memoria, et rerum turbe non sufficit; ad futurorum cautelam humana prouidencia adinuenit, ut ea que inter homines siue

in iudicio, siue extra iudicium legitima geruntur, literis commendentur, quarum officio, que processu temporum paulatim elabatur, fugiens memoria reuocetur. Notum sit igitur tam presentibus quam futuris, quod sinceritas pacis, que inter monasteria Beati Martini de Pannonia et Sancti Egidii de Symigio causis emergentibus dudum fuerit uiciata, ut deuersis contencionibus in pristinum deinceps statum restitueretur, inter ipsos dispensatores, Abbatem uidelicet Vriam, et Abbatem Gilbertum cum suorum conuentuum legitimo consensu conuenit, ut Johannes Strigoniensis Archiepiscopus, nec non Comes Tiburcius inter ipsos amicabiliter componerent. Constitutis igitur partibus in compositorum presentia, et hinc inde propositis uariis dissensionum causis, ceteris adinuicem sibi remissis, sub quatuor articulis totam sue dissensionis materiam concluderunt. Decernentibus igitur dictis compositoribus conuenit inter partes, ut Abbas Sancti Egidii de decima vini, quod annuatim in cellarium Symigiense ad usum fratrum infertur, octuaginta ydrias Symigiensis Comitatus pro bono pacis deduceret, saluo jure decimationis Ecclesie Beati Martini in reliquo, et in ceteris cellariis Symigiensis Ecclesie. Item cum Abbas Sancti Martini ius decimationis capelle Beati Petri in oppido Symigiensi preter quartam ad suum monasterium pertinere proponeret, inficiante penitus parte aduersa, immo iuris monasterii Symigiensis esse in solidum constanter asserente; dicti compositores cum uoluntate parcium Abbati Beati Martini sacramentum detulerunt; ita tamen, ut si illud sibi anceps videretur, Abbati Symigiensi liceret refferre. Item cum esset contencio inter partes super decima uille cuiusdam nomine Szobodi iuris Ecclesie Symigiensis; asserente Abbate Beati Martini, decimam illius ad suum monasterium preter quartam pertinere; decreuerunt compositores ad consensum partium, ut staretur sacramento trium iobvagonum monasterii Beati Martini, quos Abbas Symigiensis uellet admittere. Quarto uero cum Abbas Sancti Martini Abbatem Symigiensem super preteritis quibusdam decimis usque ad summam decem marcarum inpeteret, et Abbas Symigiensis solucionem quibusdam iobvagonibus Ecclesie Beati Martini factam esse, Hemerico scilicet et Nicolao in modum exceptionis obiceret,

codem postulante et approbantibus compositoribus; placuit aduerse parti, ut eorum sacramento, si hoc ipsi inficiarentur, esset contentus. Verum quoniam omnis etas ab adolescencia in malum prona est, et ad dissenciendum natura procliuus, et plerunque. quos amor uirtutis a malo non reuocat, timor pene coherceat, adcorroborandum supradieta partes adinuicem sibi stipulate sunt penam L marcarum in transgressorem committendam. Tandem uero die statuto Abbas Sancti Martini constitutus in presencia nostra, de sua iusticia plurimum confisus non tantum delatum sibi sacramentum nou retulit, uerum illud personaliter prestitit cum se sexto. Ad nominationem uero et clectionem Abbatis Symigiensis tres iobagiones monasterii Beati Martini decimationem dicte ville Szobodi iuris Ecclesie Beati Martini esse prestito sacramento firmauerunt. Predicti uero iobagiones Henricus et Nicolaus super premissis diligenter interrogati, omnino inficiati sunt, et se nichil eo nomine recepisse in nostra presentia iuramento prestito docuerunt. Vt ergo hec in posterum illibata permaneant, ad petitionem utriusque partis, nec non prestaldi nomine Geruasii ad hoc specialiter destinati presentem paginam confecimus, et sigilli nostri munimine roborauimus. Anno ab Incarnatione Domini M^{mo}. CC^{mo}. X^{mo}. Regnante feliciter glorioso Hungarorum Rege Andrea; domino Johanne Strigoniensi Cathedre feliciter presidente. Bogeslao Waciensi, Pethle Geuriensi, Kalano Quinqueecclesiensi Episcopis. Poth Comite Palatino, Marcello Bachien, Jula Budricen. Comitibus, Magistro Jacobo Lectore Strigoniensi. Vbaldo Poniensi, Benedicto Sancti Thome Prepositis, Dominico Cantore, Michaelae Custode. Appollinari Nitriensi, Pethone Borsiensi Archidiaconis; Sothomoz Decano, Alberto, Chise, Wos, Juliano, Sedech, Curiaco, Marcello, Isaac forti, Anania, Alexandro, Nicholao, Filippo, Salomone, Amando Canonicis et aliis quam pluribus.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

60.

Opus györi kanonok végrendelete. 1210.

In nomine Sancte Trinitatis a Indiuidue Unitatis. Notum sit istud tam futuris, quam presentibus, quod venit ad nos canonicus Geuriensis Opus, frater Katl; dixitque nobis taliter: Quod omnes libertos suos, quos in uilla *Ilbew* habet in tali seruicio Ecclesie Beati Martini in Monte Pannonie seruire disposuisset, in qvali seruicio apud eum erat. Verum tamen sciendum est, quod taliter adhuc eos Ecclesie disposuit, ut quoadusque ipse uiveret, ei obedientes in omnibus sicut prius seruirent; si vero ei Deus filium daret, omnis substancia ipsius filio in perpetuum remaneret. Nomina vero eorum hec sunt: Dubur, Michal, Forcos cum posteris suis, Inoc cum posteris suis, Stephan cum posteris suis, Juvan cum posteris suis, Jacobus cum posteris suis, Milud cum fratre suo, Scigin, Peter, Paul, Adou cum posteris suis, Gardinal cum filio, Munc cum filio, Come, Hileus, Cimoh, Himigi, Bella. Et eorum terra eisdem pertinet, in qua manent. Alligauit eciam unum seruum nomine Buzou, qui est in eadem uilla Ecclesie Beati Martini tali seruicio, cui concessit terram et aratrum ad quatuor boves, ut singulis annis semper apud Sanctum Martinum in festo Sancti Michaelis exequias ejus faceret in boue trienni, in centum panibus et una tunella cerevisie. Preterea in secundo predio ejus, quod vocatur *Sceuleus* partem suam in terra, in sylvia et seruum nomine Iruslou cum duobus filiis et una uinea disposuit eidem Ecclesie, et unam uineam in villa Echu. Item in predio quod vocatur *Katlu*, quod est prope ad insulam Regis, totam terram disposuit eidem Ecclesie ad ejus partem pertinentem. Item dedit nepti sue libertino, quorum nomina hec sunt: Fioch, Cugul cum filio, Lampert cum fratre, et unum seruum nomine Bulsuu, Vrbanum cum filio, Jeroslaum cum duobus filiis dedit Ecclesie Sancti Martini, tertium vero filium ejusdem dedit prefate nepti, et unam ancillam. Disposuit eciam de libertinis uxori sue et filie, quorum nomina hec sunt:

Rupa, Feud, Files, Jacob, Cosma cum filio, Thomas et duos nepotes, Chuea, Paul, Gilianus, Lampert, Golombus, Peter. De seruis suis autem eis disposuit istos, quorum nomina hec sunt: Soma, Bulsuu, Kesend cum filio; de ancillis Scina, Chaga, Sombotka, Cos; de vinitoribus istos: Duda, Duca cum una vinea in Sceleus et in uilla que vocatur Sucorou. In terra que eum contingebat disposuit uxori sue, et filie taliter, ut si uxor ejus vel filia aliquando terram hanc vendere vellent, et cognati sui ad se redimere nollent, tunc non nisi Ecclesie Beati Martini vendere possent. Similiter dixit de libertinis illis, quos eis assignavit. Actum est ergo istud in presentibus et scientibus Geuriensibus Canonicis, Petro Custode, Feliciano Decano, Beda Cantore, Benedicto Archidiacono Jacobo Archidiacono. Anno Domini M^o. CC^o. X^o.

(Eredetie találtatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

61.

II. Endre király a tihanyi apátság jószágait megerősíti. 1211.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Licet ad uniuersa loca Diuino cultui mancipata per amplitudinem Regni longe lateque diffusa Regie benignitatis aciem debemus dirigere; ad ea tamen specialius et deuocius tenemur inspicere, que de progenitoribus nostris fundata, fundatorumque corpora in eis pia deuotione sepulta cognoscimus requiescere et quadam prerogatiua gracia Serenitati Regie commendata. Huius igitur rei speculatione salubriter ammoniti monasterio in honorem Sancti Aniani de progenitore nostro Rege Andrea recolende memorie in monte Thichon fundato, ubi etiam fundatoris corpus pie et deuote sepultum requiescit, et cui ad salutis prouentum plurimum expedire cognoscentes, ad instanciam precum Vros tunc eiusdem loci Prelati priuilegium Regis An-

¶ree illustris memorie uetustatis senio distinctum renouare
 curauimus. Et insuper libertates, debita et consueta seruicia
 et nomina populorum, ioubagionum, vduornicorum, ac omnium
 condicionalium hominum eiusdem monasterii per dilectos et
 fideles ioubagiones nostros, scilicet T. Cancellarium aule
 nostre et P. Palatinum Comitem diligenter et solícite a capi-
 tulo, ioubagionibus, uicinis, nobilibus et multis aliis populis
 fecimus ordinatim exquiri, et eadem exquisita et per omnia
 ueraciter comperta huic nostro priuilegio inseruimus aten-
 cius, et eciam quidquid ad Ecclesiam Sancte Marie Sancti
 Aniani Episcopi et confessoris in loco qui uulgo dicitur Tychon
 super Bolotin pro sua et coniugiis (igy), filiorum filiarumque
 et omniū parentum suorum, uiuorum siue defunctorum sa-
 lute tradidit in terris cultis et incultis, in uineis, in agriculturis,
 in seruis, in ancillis, in equis, in bubus, in ouibus, in porcis, in
 apibus et ipsarum custodibus, in ornamentis eiusdem ecclesie
 pertinentibus; tradidit enim inibi gloriosus prefatus Rex locum
 prescriptum, in qua eadem insula scilicet fundata est Eccle-
 sia cum suis terminis, quorum nomina sic adnotantur. Et
 lacus in circuitu, et uallum ab antiquis labore manuum ope-
 ratum et factum, et quidquid infra hec contineretur in pisca-
 tionibus, in arundinibus ibi pertinentia sunt. Est in eodem
 lacu locus, qui uocatur Petra, cum ceteris inibi pertinens.
 Et hoc notum sit cunctis, quod omnia, que in illa clauduntur
 in silua, in fructectis, in cumulo, in uineis et in omnibus ibi
 pertinentia sunt. Prata autem Regalia, que in insula ad uillam
 proxima adiacent, ad eandem ecclesiam sunt pertinentia.
 Est et portus super lacum eiusdem similiter pertinens. Pre-
 terea curiales comites, quos prefatur Rex ad tuendum salu-
 briter populos monasterii sui constitue rat, successorum eorun-
 dem nomina, qui in eadem insula degunt sunt hec: Pousa
 filius Zombot cum filio suo Albeo et Zalas filius Werusset,
 Lukeu filius Zecheu, et Stephan filius curialis comitis Ale-
 xandri. Ceteri uero ioubagiones hij sunt: Mortunus filius
 Syquid, Mihal filius sacerdotis Reze, filij Thadey, Magnus
 Salbeu et frater eius Mateus cum filio suo Neuualch filii
 Motus, Pousa et Petra, filius sacerdotis Helie Martinus, filii
 Op sacerdotis Joan et Marcus, hij sunt ioubagiones equites
 Ecclesie seruicium inpendentes. Artifices hij sunt: filius Buhte,

Bogar filius Boda, Mihal cum fratre suo Martino et filio suo Widu, Paulus filius Johannis, Emticius cum patre et matre et sorore et fratre eius, Kysedeh cum filio suo Paulo, Kereu filius Thorsol. Fabri nero sunt hij Stephan filius Kynus cum filij suis, Buche et Syquid filius Petesse, Methe cum filiis suis, Cheb, Wus. Sunt sutores hij: Joan filius Scesun cum filiis suis Nicolao et Gregorio, filius Potcan, Zelsa, filius Bod, Adamas et nepotes eius, filii Chimos, Symoud, Beyd, Laurentius, filius Chet, Marcu. Hij sunt coci: filii Muehou, Huldus cum filiis, Cedhe, Ouson, frater eius Numud cum filiis suis, Warou, Peti, filii Saruld, Wagia et frater eius, filii Wasard, Megzeg, Endus, filius Peleh, Jordan cum filiis suis Michaelae et Buhtus, filius Sata, Matey, filii Zephal, Mortun, Mortunus, filius Marci, Lomas. Isti sunt pelliparii: filius Bort, Zorida, filius Kesereu, Kereus cum filio suo Moesa, filius Fulbert, Moraz filius Petri, Pousa filius Lucus, Fulcus, et unus pelliparius nomine Seruus pro remedio anime datus. Hij sunt rdornici: filius Tome, Wardau cum filiis suis Petro et Jacobo, filii Johannis, Chendur, Gengur, Kerus cum filio suo, Modorod, filii Marcelli, Chemeh et Chala filius Cusit, Fornos, filii Zombot, Mich cum filio suo, Bocha et frater eius Arud cum filio suo, Tencus filius Moesa, Syquid cum filio suo Common, filius Satad, Culesed cum filiis suis, Ws, Peter, Cusit, Zuiteu. Hij sunt pistores: filius Petri, Stephan cum filio suo Paulo, filius Moncha, Moglau cum filiis suis, Forcos, Forcot, filius Moncha, Hoiud cum filiis suis, Bolosoy, Forcos filius Petri, Paulus cum filiis suis, Teke, Sentus, Bene cum filio suo, Nuhu, filius Zekeu, Ws, filius Emise, Sentus, Chidur, filius Wida, Mog, filii Borid, Zot, Bota, Forcos cum filio suo, Mieu cum fratre suo, Cusit, filius Pet, Illaba cum filio suo Jacobo, filius Feud, Mihud. Isti sunt piscatores: filius Regusse, Juke, filius Bonchi, Dom. Hii sunt vinitores: filij Hysou, Fegueres cum filio suo, Wche et frater eius. (Isti sunt) foci: filii Georgii, Jacobus, Nicolaus, Feuche, Mociud cum filiis suis, Monciud et Texe. Hij sunt pulsatores: Nen, Jeuta, Zeme, filii ancille, Beid cum filio suo, Pococj, filii Etey, Pauca et Theke, Keneh cum filiis suis Stephan, Cegue. Isti sunt qui congregant clericos: filius Babun cum filio suo Piscut. Isti sunt agricolae: filius Mohal, Andreas cum filio

suo, Buxi et Michileu cum filio suo, Bote, filius Gerete, Radista cum filio suo Gregorio, Wosud filius Sombot, filius Nuhu, Adrian cum filio suo Boda. Isti sunt filii ancillarum: Samso filius Magdalene cum fratribus suis, Timu et Nicard, filius Suprumd, Sala, filii Susanne, Bos cum fratre suo Mochj, filius Tenlalou, Poteu, filius Capirca, Paul, filii Hugsoy, Tocus cum fratre suo Zentus et sorore sua Manga. In uilla *Curmenes* hij sunt ioubagioues: Petrus cum III-or filiis, Modorod, Jouleken, Leusa filius Georgii, Embelli, filius Nicola, Endus cum filiis suis, Kelemen, Zorida, filij Syca, Detie, Joancu, filii Albeus, Mogd cum filiis suis, Vrbano et Jacobo, frater eius Hel cum duobus filiis Sentus, Beccey filius Reze. Isti sunt aurifabri: Sumoray cum filiis suis, Viteus et Zob, Forcos et Pouca. Hij sunt vduornici: filius Nemelli, Bochi cum filiis suis, Chomos, Tomor filius Neun, Forcos, filii Zombot, Erizeu cum filiis suis, Sentus, Buhtuke et frater eius Thocoru, Warou cum filio. In uilla *Udorj* isti sunt ioubagiones: filius Vingislou, Nuhu cum filio suo, Ontus, filius Milost, Pentec cum filiis suis, Wnoea, Huceh, Mouroz, Wid, Honus, filius Bolsou, Warou cum filiis, suis, Albert, Poca, Cubot filius Legud, Zah cum filiis suis, Folbert, Foca, Resen, filii Forcost, Stephan cum fratribus suis, Bedeh, Forcud, P'oscu, Aiandue cum filio suo, Buhtuke, filius Latamas, Bota. In villa *Pechel* isti sunt vduornici: filii Pond, Vid cum filiis suis, Rada, Keregus, filius Mod, Lecheu cum filiis suis, Lessud, Vtoy, Monchacj, filius Cuet, Luca, Luxa, Lucas, filius Reze, Sombot, frater eius Forcos, filii Miahhl, Mehci cum filiis suis, Mot, Soma, filii Wed, Aman, Zenchi, Sombot filius Zenchi, Jacob filius Petug, Bod filius Cumb, Corma. Et est in eadem uilla ioubagio Zopa. In uilla *Cuest*-isti sunt ioubagiones: filius Euzi, Joan cum filiis suis, Boz, Petur, filii Bodes, Johannes cum filiis suis, Petur, Tenke, Teke, frater eius Ibrahim cum filiis suis Stephano et Egidio filii Beneh, Petrus cum filiis suis Georgio, Pousa, frater eius Paul, filius Moncud, Joan cum filio suo Andrea. Et in eadem uilla isti sunt uinitores: filius Ysaac, Laurencius et Tuus. In uilla *Ozoufeu* hij sunt agricola: filius Felch, Hyduand cum filiis suis, Nemuogy et filii sui, Mocchi, Bunchi, filii Tichon, Hythe cum filio suo, Bod et filius Cymegey, Petur et fratres sui, Mortunus, Bortolon, filii Nuet-

len, Bocu, Topsa. Isti sunt uinitores: Elisey, filius Zereda, filii Piscur, Pue, Bunci et frater eius, Cinguidu, filius Feleh, Cheke, filii Piscut, Feuche, Wasard, Jacsa, sic et frater eius Petur, filius Kesey, Hiusud, filius Tompa, Cemete, filius Juke, Sebeth, filius Pech, Jacob, filius Soruold, Morus et Kypis. In uilla *Poposca* isti sunt serui: Zolgat, filius Huned, Sombod, filii Forcos, Mochu, Pechy, Leurench, filii Maogy, Ws, Serdeh, Zemeh, filii Mortun, Pentec, Endus cum filio suo, Nemegeh, filii Rigou, Keuseud, Pete, Locud et frater eius Pentec cum filiis suis, Tompa et Heuche, filius Pederh, Mordar cum filio suo, Mortunus tercius frater eius, Georgius filius Corrad, Georgius cum filiis suis Jacobo et Petro et frater eius Widus cum filio suo Mihal, Paulus cum filio suo. Isti sunt exequiales: filius Keueh, Zorida cum filiis suis, Cheke, Paul, Bota, filius Feuche, Pethe cum filio suo, Warou, filius Butus, Feled cum filio suo, Pentuc et frater eorum Texa cum filio suo Vasard, filius Mogd, Moglou, frater eius Nicolaus, et tercius Bedh, cum filio suo Belenig. Et seruiunt annuatim tunella unū et uno boue, centum panibus. Et est manumissus pro remedio anime Zaca, seruire annuatim; filius Monos, Fiacha cum filiis suis, Huicol, Chenke, Buhtus, Doba, Coda, tunella nini uno bove, centum panibus, duobus anseribus, VI galinis. Preterea Ecclesia habet terram in uilla *Poposca* precio comparatam a Stephano filio Zaca et eius fratribus iuxta Ecclesiam Beati Michaelis adiacentem ad usum VI aratorum, et siluam uersus occidentalem partem, et uallibus, collibus, monticulis circumseptam. In uilla *Kecu* isti sunt exequiales: filius Piseu, Jacobus filius Mihal, Micher filius Petri, Wnoea, filius Chyna, Chom, filii Wlues, Tay, Vza, Somorou, Borta filius Wehe, Zaharia cum filio suo Ivau, filius Semcien, Numuogi, cum filio suo Hyzy, filii Gopod, Petur et Pentuc cum filiis suis, Haymus et Ponsa, Keleyd cum filio suo, Centa, filius Olcod, Samson, filius Telng, Jureh et Pouca, filius eiusdem Gopod, Pentuc cum filiis suis, Bogat, Bortoleus, filius Kezed, Bas, filius Wayad, Teber et frater eius, Milost, filius Sebeh, Chet, filius Senend, Topa cum filio suo, Macud frater eius, Cemma cum filiis suis, Bozur, Florianus, Bot. Hij seruiunt annuatim tunella I boue, C panibus. Et est unus exequalis nomine Bunche qui seruit annuatim tunella

uini, I boue, C panibus. In uilla *Aarach* hij sunt pulsatores: filius Jacou, Chyma cum filiis suis, Vomuncus, Pouca, filius Zember, Syquid, Tobus, Aianduc et filii, Mourus, Gregor, Inos, Baga, filius Galli, Buna cum filio suo Alexio, filius Mathie, Vrbanus cum filio suo Moyse, filii Kesyed, Hyzy et fratres eius, Sebastian, Bozocsa, filius Kuteh, German, filius Eteu, Chema, filius Sop, Adomas, filius Cheke, Aianduc, filius Feuche, Vrbus, filius Filpeli, Amocel, filius Abel, Petus cum filiis suis Paulo et Thoma, Cozma, filius Gib, Mauruz, Chamma, Johannes, Nicholaus, Adrian, Zegen, Zacharias, Cem et Chom cum filiis suis, filius Hunche, Egidius cum filiis suis, Bunche, Petur et frater eius, Endus, filius Magnia, Petur cum filio suo Petus. Hij sunt uinitores: Pethe cum filio suo, Zeke, Benche cum filio, Mortun cum filiis, Tompa et Petur, German, Vid et frater eius, Sethe cum filio Johanne et tercius frater eius Paulus, et Modoros. In uilla *Tyred* hij sunt exequiales: filius Kauseud, Vrbanus cum filiis suis, Beneduc et Chenken, filii Jacou, Stephan cum filio suo Demetrio et fratre eius, Juke, qui seruiunt annuatim tunella uini, uno boue, C panibus. Et in eadem uilla hij sunt ioubagiones: Wnoca cum filiis suis, Petur, Stephan, Joanus. Bozoteu et Erdeud; hij sunt agricole. Et eciam sunt exequiales, qui seruiunt annuatim pro remedio anime uxoris Bozoucha, Laurencius et Hont, filii eiusdem Petur cum fratre suo Forcos, tunella uini, I boue, C panibus, sex frisaticis, XII-cim candelis. Et est unus ciuilis nomine Sube cum filiis suis Alexio, Nicolao seruili condicione pro duabus pensis frisaticorum Ecclesie obligatus. Isti sunt uinitores: Sure cum filiis suis Alexio, Nicholao et Micu, et Gallus cum fratribus suis Cusit et Gregorio. Preterea in uilla *Ozoufeu* isti sunt ioubagiones: filius Georgii, Hozug cum filio, Holdus et frater eius, Domsa cum filiis suis Andrea, Onth et Pousa, Zunuse cum fratribus suis. Eciam in uilla *Derechey* hij sunt ioubagiones: filius Pauli, Gregor cum filio suo, Zementé et Ereus. Preterea omnes prenominate uille terras habet communes cum parochianis, exceptis siluis, que specialiter continentur Ecclesie. In uilla *Zezeus* hij sunt vduornici: filii Arud, Cepou cum filio suo Gregorio, filius Feleh cum filio suo Bolosey, filius Petus, Fenerh cum filio suo Marcello, filius Wassard, Warou cum filio suo

Petro, filius Egydi, Latamas, filius Choucha cum filio suo Benedicto. Et hij omnes habent terram communem cum villanis et siluam. Et exceptis hijs Ecclesia habet terram ad V aratra. In uilla uero *Vazil* isti sunt serui: filii Karasun, Chikireu, Cheke, filii Giocud, Pehleh cum filio suo, Chomos frater eius, Belenic cum filiis suis, Vincil, Choma. In eadem uilla *Dereuche* hij sunt serui: Gelcum, Petur cum filio suo, Behdeh. In uilla *Belen* hij sunt ioubagiones: Gombos, filius Vrzac cum filiis suis, Bata, Baga, Bolt, Tompa, filius Jocos cum filiis Lambert, Micolau, Paul, Mogd, filius Feled, Mencud filius Embel cum fratre suo, Nogus cum filio suo Egedio, Monos, filius Zeunic cum filio suo Petro, frater eius Micus cum filiis suis Paulo, Semech, Cusit, Holdus, filius Kemend cum fratre Ruca et filio Pentuc, Zaca cum filiis Vrbano, Moza, Leus filius Moncat. Preterea Ecclesia habet ibi terram ad V aratra; in altera uero uilla nomine *Belen* isti sunt ioubagiones: Yrosclau, Chekeu cum filiis Toma, Mana, Yrosclou et Micoudeo, frater eius Micu cum filiis Nicolao et Kemus filij Micus, Matoy, Forcos nepos predicti Yrosclau, Vnoea, filius Boscu cum filiis Stephano et Mog, Symon filius Jac cum filiis Jacobo et Andrea, Buz filius Sebeh cum filio Lamberto, frater eius Sycu cum filiis Vrbano, Jacou et Elmeg. Hi sunt omnes de una cognatione: filii Tatar, Jopol, Petur, Ecche, Cubez, Gumbu filius Terepeu cum filio Tompa, Nemelh, filius Latamas, Cheke filius Fosca. Hij sunt de uno genere: filii Bugud, Hotus cum filio Renk, frater eius Egidius cum filio Gana, et Chenkes filius Bodus cum filiis Bot et Borcoleu, Zemeh frater eius cum filio et Huegit filius Poiais et filii fratris eius, Beneduc, Vidus, Zegen, Pet, filius Warou, frater eius Hozoga et filii fratris eius, Egidius, Mortunus, Mog, Corom, Wot, Juneh, Bekey, filius Lodomer cum filiis suis. Preterea Ecclesia habet ibi terram ad X aratra in uilla *Zeuleus* ultra Bokon. Ioubagiones sunt de genere Mot: Pagan et Tuet filius Sicula, Syke cum filiis Almo et Endus, filius Nicolai, Sot cum filiis Leodegario et Cond, filius Juke, Buci. Et isti sunt nepotes: Bolchou filius Soma, Petur cum filiis Laurentio, Briccio, filius Tompa, Boscut cum filiis, Warou, Mod, Moglin, filius Bertu cum filio Pousa, filius Sombot, Ehud cum filio Elia, filii Echin, Symien, Simon, Samod, filii Eliseu, Ligele, Thomas, Pousa.

In eadem uilla de alio genere nepotes: Wlos, filius Ciot, Mauogi cum filiis, Tecu, Pouca, Resu, filius Ociu, Micou cum filio Michaele, filius Aruad, Somur, filius Wlues, Georgius. Quidam nomine Mouogy et cognati sui in eadem uilla comorantes dixerunt se redemisse ab Egidio Abbate tribus marcis. Preterea Ecclesia habet ibi terram ad duodecim aratra. In uilla *Pilip* hij sunt uinitores: filii Gyrold, Paul cum filio suo Thoma, Bolchou cum filio suo Euzin, Berze cum filio Helia, Bunche, filius Mogus, Pata cum filio suo Mogud, et Bor ioubagio cum filiis Andrea et Zaaslou. In uilla *Zeuleus* iuxta Bala-tin duo uinitores sunt Ecclesie: Bugcs, Theke filius Donus. In uilla *Cheuz* sunt cultores: Syke cum filiis suis, Tecusa, Vasar; isti sunt qui parant scutellas, scilicet Priba cum filiis Cosma, Mico, Monaz cum filiis Beneduc, cum fratribus Vosud, Bene. Preterea habet ibi Ecclesia terram ad duo aratra. In predio *Colon* isti sunt ioubagiones: filii Cheke, Petur cum filio suo Syxto, et nepote suo Thencu, Paul cum filio suo Pousa, Jacobus cum filio suo Muncha, filius Tucus, Sephal, et frater eius Zalas cum filiis suis Michaele, Micha et Vros, filii Got, Turba, Karason, Zentus, Tviodor, filius Cheke, Tjuan. Isti sunt agasones: filius Wros, Chemos cum filiis suis, Vosud, Luici et frater eius Chekes cum filiis suis, Woda, Sombot, filius Tholloyd, Forcos cum filio suo Johanne, filius Chencud, Thecu cum filio suo Wosa, filius Heym, Hagya, et filii Kuleh, Johannes, Pous. Et est Veytheyh, qui est de vduornicis bigachiensibus cum filio suo Vot. Et isti sunt serui: filius Eld, Syguiten cum filiis suis, Fiod, Duba, filii Sompou, Wrus, Tolpa, Demetrius, filii Eleus, Choma cum filiis suis, Voca, Zombot et Egidius fratres sui, Chypa, Vocu, Voci, Volca, filii Buc, Sicus, Zesum, filii Stephan, Beneduc cum filiis, Matia, Elia frater eius, Forcos cum filiis suis, Janus, Johannes et alter frater eius Cusid cum filio suo Sorloud, filii Nemelh, Petur, Paul, Zeuk, filius Vete, Dudeh, filius Chekud, Eguche, filius Sumos, Vidikes, Ludeh, Dirmar cum filiis suis, Hosued, Zotur, Zemse cum filio suo, Nimigey, filii Hegeh, Mogus, Het, filius Theke, Keue cum filio suo Nicholao, filii Lucus, Wendeg, Ladizlaus, filii Mogd, Waca, Pentuc, filius Wta, Iba, filius Pentuc, Morodehe, filius Zoga, Cumpurd, filius Eguid, Vuiche cum filio suo

Thoma, filius Kesityd, Keuueche. Connumeratis hijs dicendum est, quibus metis terra predicti predii Colon confirmetur. Prima meta incipit de Balanus et tendit ad meridiem, et est ibi meta in qua est pinus, de inde ad Conāches, et inde tendit metis interpositis ad vallem erbosam et est ibi fossa iuxta quam sunt due mete, et inde extenditur cum densitate metarum ad collem qui uulgo dicitur Apatfeereh, et sub colle illo sunt due metē, et inde egreditur ad Ferteu, et inde metis interpositis extenditur ad aliud Ferteu, et de alio ad tertium et ibi sunt due mete; inde flectitur metis interpositis ad Ruozlicou ubi est meta in qua est pinus; inde ad tres monticulos qui sunt in sabulo, sub quibus sunt mete, et inde egreditur ad monticulum, qui uulgo nuncupatur Zonafeereh, iuxta quem est meta, in qua est et populus, et ibi incipit commetari cum terra de uilla Herbon, et uergit ad occidentalem plagam metis interpositis ad Feneues, et ibi sunt due mete, et in alia est pinus, et inde egreditur cum metarum densitate ad montem qui uocatur Varfeereh, iuxta quem sunt due mete, in quibus est pinus; inde tenditur ad campum, deinde ad sabulum Bab, inde dirigitur metis interpositis ad Homuholm et inde uergit ad stagnum, et ibi sunt due mete, et inde ad uillam Michola et Rodussa, que est locata in terra Ecclesie, et iuxta eandem uillam, in qua est meta; inde transit ad stagnum, deinde tendit uersus ecclesiam Sancte Crucis usque ad uillam, iuxta quam sunt due mete, inde ad stagnum Colun cum densitate metarum extenditur, et ultra Colon in ripa sunt due mete; inde tendit ad occidentalem plagam ad montem sabulosum, in metis interpositis dirigitur ad monticulum, qui uocatur Cuest, ibi sunt due mete, et inde ad monticulum tertium, ibi due mete. Et inde Ecclesia incipit habere terminum cum terra Ecclesie de Felduar, dirigiturque metarum densitate ad alium montem Cuest, ibi sunt due mete; deinde transit ad riuum, et ibi sunt due mete, et incipit habere terminum cum terra Egidi; inde egreditur ad monticulum uersus septentrionalem plagam et metis interpositis uenit ad usque pomerium Laurencii, et uenit ad uiam, iuxta quam sunt due mete, et incipit habere terminum cum ciuilibus Albensibus, et inde iuxta eandem uiam cum metarum densitate extenditur ad aliam uiam, que ducit ad stagnum

Colon, iuxta eandem uiam sunt due mete; inde uenit ad sabulum, ubi incipit habere terminum cum terra Lodorf, et inde metis interpositis uenit ad magnam uiam, ubi incipit commetari cum terra predictorum ciuiliuum, et ibi sunt due mete; inde cum densitate metarum uenit ad montem, qui uocatur Choache, ubi est meta, incipitque habere terminum cum terra Albensis Ecclesie; inde extenditur uersus septemtrionalem plagam usque ad uiam, deinde uenit metis interpositis usque ad locum qui uocatur Zacadat, et ibi est meta iuxta uiam; deinde multis metis interpositis uenit ad uiam fossam, et in eadem est meta iuxta stagnum Hueseos; deinde per arundineta metis interpositis uenit ad angularem metam, et ibi incipit commetari cum terra uille Huegozon (Hugoron) tendendo uersus orientem metis interpositis usque ad paludem; deinde diuidens paludem cum densitate metarum extenditur usque ad angulum longe fosse, ibi est meta; inde autem tendit per eandem fossam usque ad angulum alterius fosse, ibi est meta; inde reuertitur et concluditur cum predicto Balanus. In predio *Mortua* piscatores isti sunt: Herney, Borid, filius Nideat, Guirold cum filio suo Zenteh, filii Ereus, Vodos, Rodoan, filius Nicolay, Symon filius Beehe, Jacobus cum filio suo, Enrus et fratres sui, Cumou, Feneres, filius Vitu, Ilbad, filius Vros, Egueteu. Hijs connumeratis sciendum est, quibus metis terra predicti predii scilicet *Mortua* confirmetur. Prima meta est super stagnum, quod uocatur *Mortua*, inde egreditur uersus occidentalem plagam, unde exit stagnum quod uocatur *Harrangud* usque locum qui uocatur *Harrangudfoca*, et est communis terminus cum Sebastiano et cognatis eius. Et inde incipit habere terminum cum ciuilibus de uilla *Tvrpa*, et iuxta eundem foc tendit ad meridionalem plagam usque ad *Cucenhereh*, deinde ad locum, qui uocatur *Taluius*. Et inde metis interpositis tendit ad locum, qui uocatur *Ludoshere*, et incipit habere terminum cum ciuilibus *Cenadiensibus* de uilla *Bogar*, diuidensque *Taluius* extenditur metis interpositis usque ad *Hoyoholmu*; deinde cum densitate metarum uenit per arundineta usque ad *Aroczeg*; et inde transit stagnum, quod uocatur *Fekethereh*, in quo est locus qui uocatur *Kereczeg*; ibi est meta, inde ad alium *Kereczeg*; et inde transiens *Bechey* uenit ad locum metis interpositis, qui uulgo di-

citur Gueldegub, et iuxta ripam est meta, indeque transiens per arundineta cum densitate metarum uenit ad Ticiam, iuxta cuius ripam in loco qui dicitur Bureuhul est meta, indeque ueniens ad locum, per quem de predicta Mortua trahuntur naues in Ticiam, et inde quantumeunque idem Mortua usque ad medium Ticie amplecti potest nullo contradicente est confirmatum Ecclesie. In uilla *Balanus*, que est in prouincia Cenadiensi isti sunt serui: Wodos, Demus, Demeh, Wiou, Song. In uilla *Beseneu* hij sunt ioubagiones: filius dictus Euzen cum filio suo Pour, filius Pour, Feketeu, filius Vendek, Petur cum filiis suis, Chenehzob, Jege, Quereud, frater eius Nereh, filii Yson, Rica, frater eius Villun. Hij sunt agasones: filius Pot, Zenid cum filiis suis Bolchou, Stephano, Fereuis, Numma cum filiis suis Leke, Haia, filius Jacou, Potcan cum filiis suis Ciquilou, Keteul, Finti, Rou, filius Bekeyd, Pocud, filius Cheke, Buine cum filiis suis, Celey cum filiis suis, Chema, Chemata, Chemozog, frater eius Micha. Preterea isti sunt curriferi: filius Vosos, Chyma cum filio suo Domus, filius Mogd, Chemud, filius Stephan, Paul filius Apa, Neurenche, filius Arud, Calix. Preterea isti sunt piscatores: Filius Bodor, Cuche, filii Syguer, Buhte, Botus, filius Euuen, Silen, filii Hecu, Tenke, Hede. Preterea isti sunt aratores: filius Gurab, Heles cum filiis suis, Cumou, Chemen cum filiis suis et Sentus frater eorum, filii Kemus, Feles cum filio suo Viga, frater eius Keus cum filiis suis, Petur, et Georgius, filii Ertueg; sunt et Thenki cum filio suo Bo, fratres sui Hodus, Roncin, filii Cenkes, Sac, Elias, filii Symon, Sorud, Guedeu, filius Micse, Hotus. Hij dictis transeundum est ad metas: Prima meta terre predii de Beseneu incipit a meridionali plaga ultra aquam que dicitur Tulgus foca, et uenit per stagnum Hagymas usque ad Curul; inde tendit per Furizuelgi uersus aquilonem ad uiam, que ducit ad uillam Saca, ibi est meta; inde nemit per eandem uallem usque ad terminum Abbatis de Batay; et inde ad fossam magnam et incipit commetari cum terra filiis et cognatis Bodur; inde tendit uersus orientem transeundo Posuncoua usque ad uiam et est ibi meta, indeque extenditur metis interpositis ad fossam et ibi sunt due mete, et ibi incipit habere terminum cum terra uille Popi; et inde transit

perstatutis metis usque ad terminum uille Opus et inde metis interpositis uenit per siluestrem palmitem usque ad Hindofa, inde ad locum cellarij Dauid ducit, et dirigitur inde ad colliculum qui dicitur Hagnaseuh, et transit inde ad Fuentuhout tendendo ad stagnum Voios, ubi fuit pons Cebeth; et incipit habere terminum cum ciuilibus Bachiensibus; inde uero extenditur ad Danubium, et quantumcunque terminus potest de Danubio amplecti nullo contradicente, cedit in jus Ecclesie; inde uero tendit uersus occidentem ad Veyrmurthouua, quod stagnum tam in aquis quam in terris seu in arundinetis, quantum in inundancia aque potest extendi cum ramis suis, totaliter est Ecclesie; inde citra Danubium fere ad modum linee incipit habere metas, vltra stagnum, quod dicitur Euren, et uenit usque ad stagnum Budruc et ultra stagnum uersus aquillonem quantum aqua potest extendi, et queque infra continentur usque ad Tulus focca nullo contradicente totaliter cedit in ius Ecclesie. In nulla Focuz Fadd hij sunt ioubagiones ecclesie: filius Ellenus, Elleh cum filiis, Mihal, Vosud, filii Boca, Feled cum filiis suis Jacobo et Petro, frater eius Mic cum filio suo Cosma, et tercius frater eius Fita, filii Hyzy, Mordal et frater eius Bodus, filius Tolloyd, Bihor, filius Horgid, Pasca cum filiis suis, Bed, Pouca, Riba, filius Eiud, Petur, filius Thomas, Zegen cum filiis suis, Bodu, Bela, Vus, Zennes cum filio suo, Vasaard, filius Hozug, Halad, filii Saul, Thiuan, Joanus, filii Mathey, Miclous, Donat, Fitcha, filius Georgi, Helieh cum filiis suis, Ilies, Hybrahon, Zalas, filius Laurencii, Cuke cum filiis suis. Bitka, Bitula, filius Nicolaus, Pehid, filius Guebus, Zorida cum filio suo, Donat, frater eius Hoda cum filio suo Nimed. Preterea isti sunt piscatores: filii Mihal, Emus cum filio Mache, frater eius Vued cum filiis suis, Thica, Thiuan, Keuse, Serdeh, et tercius frater eius Comus, filius Mocchi, Choma cum filio suo Zorida; et de eodem genere morantur super stagnum Secues, quorum nomina hec sunt: filii Vedelin, Nomuolou cum filiis suis, Pouca, Mathoy, frater eius Pouus cum filio suo Chekine, filius Eiureuh, Karache, Georgius cum filiis suis Moncat et filii eius Cet, Zob, frater eius Vasaard cum filio suo Hota. Item isti sunt aratores: filius Morodech, Moncat cum filiis suis, Pousa et Vreh, filii Dudor, Vrod cum filio suo,

Zica, filius Numma, Rezed cum filiis suis Thoma, Huseh, Pentuc, Bogliod, filii Forcost, Hyrrud, Zeche, Chipeu, filii Mogd, Mihal, Petrus. Et est in uilla illa Chatar filius Emrici, Held ujnitor Ecclesie. Preterea hij sunt curruferi: filii Zeud, Micus cum filiis suis, Pasca, Thexa, frater eius Lucus, filius Zuleu, Horrod cum filio suo, Vosca, filii Mihal, Zorida cum fratribus suis, Pentuc, Choma. Hij s prenominatis uiris preterea tendendum est ad metas: A fluuio qui uocatur Guergen, qui erat de Danubio, ubi greges adaquantur, ibi sunt due mete; inde tenditur uersus australem partem metis interpositis ad uiam que ducit ad castrum Talana; inde ad fossam uille ubi sunt due mete, in altera jlex; inde per eandem uiam cum densitate metarum tendit ad locum ubi biuium fit in modum crucis, ibi sunt due mete, et iuxta alteram uiam, que ducit ad predictum castrum sunt plurime mete; inde tendit ad prefatum fluuium C. usque ad locum qui uocatur Zolocostueh; et incipit terminum habere cum terra filii Joachin, et tendit per ripam eiusdem fluuii ad locum qui dicitur Banriuueh, inde ad Beseneutu, deinde recto tramite extenditur usque ad Wuolcanfaya; et inde uenit per campum metis interpositis ad Hodut, ibi est meta, in qua est pirus; deinde metis interpositis uenit ad metam, in quam sunt IIII-or jllices, indeque cum densitate metarum uenit ad locum ubi incipit habere terminum cum silua Regis, dirigiturque per colles et uenit usque ad maximam metam Andree Regis; inde per montes ad angularem metam; inde tendit ad diuisionem uiarum, quarum altera ducit ad predictum castrum, altera ad pontem Edenen, et iuxta illam que ducit ad castrum Tollona incipit habere terminum cum terra Felduarj; inde ad fossam ubi est meta, in qua est populus, inde tendit per eandem uiam ad metam ubi incipit commetari cum uillanis Focud, cum quibus uillanis preter metatas terras communiter Ecclesia colit terras; inde per eandem uiam uenit ad fossam, et in angulo fosse est meta; inde ad alium angulum et ad tercium, et transeundo fossam prenominatam uenit ad aliam fossam ubi est meta, in qua est pirus; inde tendit per uiam ad angularem metam, inde ad locum ubi due uie sunt in modum crucis; et est ibi meta; deinde per fimosam terram metis interpositis uenit ad uillam. Et preter metatas

terras in uilla Focud in loco qui dicitur Zegge et Zegchelegu
 habet Ecclesia terram ad C iugera tam in arundineto, quam
 in feneto. Vduornici de *Mortus* hij sunt: filii Karachun,
 Pota cum filiis suis, Thomud et filii eius, Guz, Beke et frater
 Thomud, Bene cum filio, Texe et fratribus eius, Bed, Micou,
 Poca, Mocou, Eleus cum filio suo, Elud, Paul cum filio suo
 Mathoy, Paulus cum filiis, Varsa cum filiis, Vnoea, Stephanus
 frater eius, Varou, filii Obud, Thomas cum filiis suis, Peneze,
 Luci, Gud, Leke, frater eius cum filio Petri, filius Vgrun,
 Inod cum filiis suis, Reche, Forcos frater ejus, Metey cum
 filiis suis, filius Samson, Bochochi cum filiis suis, Theke,
 Bolosoy, Marcel, frater eius Teno cum filiis suis, Mocud,
 Venes, filii Vosod, Bense cum filiis suis, Hoda, Erzeu,
 Mathoy, Chymothey, frater ejus Petur cum filiis suis Segue,
 Cucheh, Jacobus, Pouca, tercius frater eius Doche, filius Elie,
 Egyg cum filio suo Boca, filius Forcos, Meduel et filius eius
 Mogus, filius Morodech, Chymoz, filius Vltos, Hont cum filio
 suo Texe, filius Chipeu, Tompus, filii Orda, Petrus cum filio
 suo Medeh, frater eius Moglou, filius Venciu, Lampiu, filius
 Suda, Zacharias, Zacharias cum filiis suis, Quereu, huius
 filius Rost, Marudic, filius Salamon, Petur cum filiis suis,
 Pous, Nesu, filius Nemthe, Pasca, Wolter, filius Solud, Sou-
 zou, filius Elid, Exe, filius Eguid, Qesereu, filii Thetemeh,
 Monios, Colondus, filius Laurencii, Sumou cum filiis suis
 Demeh, Qujsid frater eius, Jaxa, filii Fiteh, Quelemen, Quereh,
 Keus, filius Maurici, Bulteh, filius Thedeh, Tenteh, Beneh,
 filius Beneh. Ei hij colunt terram communiter cum uilla-
 nis *Bychachi*, et sunt equaliter participes tam in aquis,
 quam in siluis, seu in arundinetis. Preterea Ecclesia ha-
 bet terram in villa *Fedes* ad IIII-or aratra et siluam metis
 nullo contradicente circumseptam. In territorio Simigiensis
 castris ultra Jouta in uilla *Sugh* hij sunt qui sales Ecclesie
 soluunt: filii Ysyph, Petus cum filiis suis, Hoteud, Guze,
 frater eius Nicolaus cum filiis suis, Nenche, Pica, Cosma, et
 frater eius tercius Chenke cum filio suo Paulo, et quartus
 frater eius Cheke cum filiis suis, Accentus, Redemptus, Cu-
 neh, filii Obus, Guebus cum fratribus suis, Andrea, Nogud,
 filius Petri, Johannes. In villa *Igol* hij sunt serui: filius
 Wendech, Petrus cum filiis suis Chima, Cheke, filii Legud,

Gaba, Somod, filii Holgut, Poud, Chedeh, Chendur. In villa *Fuzegy* his sunt ioubagiones : filii Opus, Chepes, Chedeh, Paul, Adrian, filius Arod, Paulus cum filio suo, Dosnuch, filius Thome, Thopus cum filiis suis, Dersi, Direj, filius Veti sacerdotis, Forcos cum filio suo, Vagiad, filii Nulod, Vnoea cum filiis suis, Qneneric, Videh et fratres sui, Pentuc, Thompa, Soncud, filii Pentuc, Mica, Vteh, Vseh, filius Nuhu, Petur Preterea hij sunt vduornici : filii Mihal, Cebeh et frater eius Hoyca, filii Gucud, Ono, Benehen, Huus, frater eius Thiba, filius Vid, Thomas filius Tengurd, Buhte cum filio suo Gallo, filii Beneh, Saul cum filio Cama, frater eius Stephan cum filio, filius Gudus, Chenkez cum filio suo, Kerus, filii Halald, Orda cum filio suo Zicus, et fratres eius Vrbannus et Obus, filius Ruuoz, Soboleh, filius Seleh, Zolcad, filius Symon, Zelchek cum filio suo, Zegen, filius Bod, Zopa cum filio suo Bessu, filij Vltos, Messu cum filio suo Johanne et fratres, Mod, filii Wros, Tholtus cum filio suo, Wasard cum fratre suo, Salud, filius Michodeus, Bedes, filius Semes, Kereu, filii Sebeh, Cesu, Kerus. Preterea isti sunt uinitores : filius Suda, Bozue cum filio suo, Benchek, filii Boda, Semd, Georgius. Preterea isti sunt exequiales : filius Albeus, Egid cum filiis suis, Thaba, Baga, frater eius Stephan, filii Elia, Forcos et Moc, filius Hymonus, Pettu, filii Zacharie, Fileh, Seleh, Onda, Paul, Sentus, filius Chekeu, Demeu cum filio suo Benedue, filii Sykuis, Tymoteu, Tompa, et seruiunt annuatim tunella vini, uno boue, C panibus. Preterea isti sunt agricole uidelicet : Culessed cum filio suo Symon, filius Vida, Huid. Preterea hij sunt pulsatores : filius Nirteu, Ketey, filius Chemos, Chicujd. In uilia *Supoc* hij sunt vduornici : filius Kelemen, Mikola, Zeche, filius Vros, Mathias, filii Cusit, Elemes cum filio suo, Pentuc, frater eius Chebe, filius Ketcion, Feneres, filius Beke, Albens cum filio suo, Somorou, filii Finta, Thob, Benedue, filius Zegen, Thomas cum filiis suis Johanne, Joan, frater eius Egydius cum filio suo, Erdeus, filii Apollinarij, Sebastian cum filio suo Zorida, fratre suo Hontus, filius Bercha, Eunus cum filio suo Hoda, filii Emrici, Reze, Vosod cum filio suo, Kerus, frater eorum Nuhu, filius Heud, Cheke, filius Boyad, Thexa, filii Pete, Nemel cum filiis suis, Paul, Cut, frater eius Vossos cum filio suo Beneh, Monac

cum filio, filii Vasaard, Domciu, Aratas, filius Laurentii, Zemdu cum filiis suis, Forcos, Medue, filius Thidia cum filio suo, Kerus. Preterea in uilla *Boclar* isti sunt vduornici: filii Georgii, Cheke, Paulus, Mortunus, Suke, filius Johannis, Matias, filius Litaj, Feud cum filiis suis, Sachat, Vosod. In uilla *Gamas* hij sunt ioubagiones, qui uenerunt de uilla Dob de genere Augustini: Endereh, filius Gregorii, Micus cum filio suo Magno, filii Michodenus, Laurentius, Eurueh, filius Micola, Bugus cum filio suo Guze, filii Matey, Martinus cum filio suo Bas, frater eius Yanzehi cum filio suo Gyl, filius Fabiani, Thadeus cum filiis suis Johanne, Nuhu, filius Sebastiani, Aranias cum filiis suis, Ibrhaen, Andrea fratre eius, Ipolto, filius alterius Ipoult, Tadius cum filiis suis Herhud, Symone, filius Symien, Paulus cum filiis suis, Budur et frater eius, filius Cuchen, Cosma cum filiis suis, Jacobo, Mochi, filius Marci, Modoros. Hij prenominati sunt equites, et filius Thobie sacerdotis, qui uenit de Bychachi vduornicis Juba nomine cum filiis suis Paulo, Both et Benedicto sunt vduornici. Hij sunt eciam de alia generacione vduornicorum: filius Bolsou, Micola cum filiis suis, Tubus, Dolus, Thimoteo. Preterea etiam isti sunt de alio genere vduornicorum: Beke filius Gentus, Dionisyus filius Horogus, Petur cum filiis suis, Opus, Ombreus, frater eius Kuine, et filius eius Kylien et ceteri fratres sui Bondu, Dedus, Zegen, filius Pethe, Andreas, filii Hodus, Kelemen cum filio Ayanduc et fratre suo Vido, filius Reze, Biuis, et Stepanus. Preterea eciam isti sunt vduornici in uilla eadem Gomas commorantes, quorum nomina sunt hec: Bodomer, Keres cum filiis suis Forcosio, Thee, frater eius Mochou cum filiis suis Mathian, Repes, Mada et frater eius cum filio File, quartus frater eius Mortunus, filius Bodoy, Moyna cum filiis suis Figuth, Petur, Eech, filius Fornos, Marc et fratres sui, filius Eld, Bota cum filio suo Deme, filii Nicolaus, Ceke, Buhte et fratres eius, filius Stephan, Behneh cum filiis suis Bolosoy, Pota filius Bedechy, Oboy, filius Elseh, Mochou cum filio suo Cygolou, filius Feles, Chydur, filii Wrod, Huranus, Moncha, filius Mortun, Vitalis cum filiis Leg, Wilmos, filius Vzoz, Chot. Preterea in eadem Gomas isti sunt artifices Ecclesie: filius Mous, Petch cum filio suo Zeme, filii Bosar, Micola cum filio suo Nuhu, et fra-

ter eius Morodech cum filiis suis, Kochou cum fratribus suis, filius Micus, Michoulous filiis Sombot, Vnoca, filii Monos, Ananian cum filio suo Anta, et fratres eius Ananias et Ontus. Insuper in eadem villa Gomas isti sunt pelliparii Ecclesie: Michileu cum filio suo Nuhu. Preterea in eadem prefata uilla isti sunt agricole: filii Bulchou, Keched cum filio suo Thexa et filius eius Beche, filius Chenkes, Pentue et fratres sui Theke, Boda, Chet, filius Cassad, Quina cum filiis et frater eius, Harnias, filius Monchachy, Thompa, filius Zobas, Zehee, filius Stephan, Samson, filius Albert, Hozuga cum filio suo Bench, filius Kesseh, Pentue cum filiis Petro et Marcello frater eius, Chomos cum filio suo Mochy; tercius frater eius Semchj cum filiis suis Thoma, Cheken et ceteris fratribus Mortunus, Macoy, filii Elee, Vsud cum filiis suis, Mecheu et fratres sui, Betei, filius Mecheu, filii Suge, Cheke, Symon frater Wsud cum filiis suis Salomo et Bolchou. Eciam isti sunt uinitores in eadem sepedicta uilla Gomas: filius Elus, Karachyn cum filiis suis Hogud et Domas, filius Eche, Morodech. Preterea in eadem uilla sunt isti cubicularii: filius Holmus, Petur cum filio suo, Hombus filius Fexed, Endreh et Soma, filius Bestur pulsator ecclesie est cum filio suo Paulo. Hijs connumeratis tendendum est iam ad metas. Itaque prima meta terre prefati predii egreditur de lacu, quod uulgo dicitur Bolotun tendendo usque ad basilicam Beati Clementis; inde per uallem dirigitur uersus orientem usque ad siluam nomine Bethou, que est Ecclesie; deinde circuit eandem siluam et uergit uersus australem plagam ad montem qui dicitur Zaarhegy, et ibi sunt mete cum IIII-or uillis; inde per eundem montem tendit uersus occidentalem plagam ad uiam que dicitur Hodvth, inde per eandem uiam uenit ad predictam uillam Gomas; deinde reuertitur ab occidentali parte ad prefatum Bolotun. In uilla *Theluky* sunt isti uinitores Ecclesie: filii Jed, Elh cum filio suo, Fileh frater eius, Nuuzou cum filiis suis, Pet, Boda, filii Kerus, Cumizd cum filio suo Mathia, frater eius Euru, Zeu cum filio suo Michou, filius Joan, Chomoslou cum filio suo, Henche filius Mochi, Fochas filius Miltou, Georgius cum filiis suis Nemellj, Guze, Mihal, filius Beke, Forcos cum filio Fenerus, filius Mochou, Mihal. In uilla *Zamthou* isti sunt ioubagiones Ecclesie: filii Bene,

Borid cum filiis suis Michele, Prid, Georgio, fratres sui Johannes, Joanca, filii Thomas, Thogodou, Benseh. Vndornicienses sunt isti: filii Edse, Vus cum filiis suis, Zenteu, Bense, frater eius Vued, filius Bicca, Vnud, filii Karachun, Therteuh, Succa, Ikeh, filii Micsee, Monchi, Micchyker, filii Forkos, Viter, Buhtus, Othoc, Thyze, filius Suma, Iseph cum filiis suis, Bolsou, Bocca, filii Zekezeu, Petur cum filiis suis, Theodor, Karusur, Mech, Irrige et fratres sui, Laurencius, Tarsa, Tyza, filius Nuuhu, Bene cum filiis suis, Huje, Herriug, Kalazy, filii Guzey, Modoros, Vnoca, Pentuch, filii Megun, Karasun cum filio suo Michaelae, Senke, Moygy, filius Varau cum filio suo Juben, frater eius Ruchtu cum filiis suis, Buhtus, Anian, tercius frater eius Kerus, filius Sornue, Simyrek cum filiis suis, Hodus, Feke, filii Johannis cum filiis suis Vid, Laurencio, Thompa, Zeuleus, Reke, Topa, filii Belch, Chima cum filio suo Cosma et fratres sui Vosca, Heteh, filii Arud, Zele cum filio suo Bob, Zem et fratre Gaba, filius Bizotlon, Kylien, filii Chemeh, Zongud cum filio suo Varou et fratre Molvd cum filio suo Vaasar, filius Hyci, Rost cum filiis suis Secujd et fratribus suis, filius Culesed, Boda, filius Sebastiani, Buncheu et frater ejus, filius Keyci, Buhtus, filius Kersen, Xen, filius Johannis, Michal. In uilla *Thurkh* isti sunt ioubagiones Ecclesie: filii Symien, Joan cum filio suo Vus, et frater eius, Ibrachin cum filio suo Joachyn et tercius Johannes, Vendug cum filiis suis, Nicolaus, Matias, filius Agard, Vriuis cum filiis suis Urbano, Ambrosio, filii Sekud, Fita, Resch, filius Buiad, Vuotos cum filio suo Mogd, filius Gyune, Barnabas, Albeus, filius Culesed, Georgius cum filiis suis, Latamas, Sentus, filius Mihal, Karasun, filius Suma, Beche cum suo filio Laurentio, filius Wnosos, Mechy, cum filiis suis Vuid, Vasard, filius Neugrad, Illie cum filio suo Varous, filius Sombod, Vosud, filius Medue, Micula cum filio suo Maca, filii Merch, Charma, Michou, filius Euzen, Salca, filius Irig, Morodech. Isti nero sunt vdornici: filii Thopos, Thomas cum filio suo Gregorio, filii Strab, Karasun, Cwsueth, frater eius Mochy cum filio Kyrecy, tercius frater eius Keled cum filiis suis Cheke, Sumos, filii Emkicy, Feneche cum filio suo Cequ, frater eius Petrus cum filiis suis Mica, Cheke, filii Curt, Latamas, cum filio suo Fara, frater

eius Kyrus cum filiis suis Keue, Certu, tercius Boca, Bondug, filius Matou, Mogd, filius Tupoz, Codou cum filiis suis, Queue, Vide, Leguine, Coda cum filio suo, Tiuan, filius Cheke, Deus (Leus) cum filio suo Pet, filii Georgii Lacou cum filio suo Nege et fratre suo Kese, filii Zebe, Joulekun filius Sombot, Pousa. Isti sunt artifices Ecclesie: filii Zuke, Marcel et fratres sui. Preterea isti sunt frabrij Ecclesie: filii Welprit, Mociqu cum filio Egydio et fratribus suis Stephano et Boxa cum filiis suis Vnea et fratres eius. Isti sunt vinitores Ecclesie: filii Vros, Quinus et frater eius Quina cum filio suo Kazmerio, filius Vzd, Cheke cum filiis suis, Thoma, Kuze, filius Ompud cum filio suo, Wis, filii Sone, Bot cum filiis suis, Tupa, Buca, Buze et frater eius Bos, filius Vonta, Bech, filius Nuch, Cris cum filio suo, Marcus filius Endus, Wis filius Ticie, Warou cum filio suo, Møgus cum filiis suis Marcu, Cucus. Insuper eciam isti sunt agricole: filii Micus, Bota et Stephanus cum filiis suis Wossa, Seimis, Setit, Syque. In prenomina uilla Cheuuz hij sunt serui: Matias cum filio suo, filius Sykue, Thexe, Vasard, filius Moniac, Johannes filius Biba, Cosma, Mihal, filius Marcu, Benedue. (In uilla *Zeuleus* que cedit nullo contradicente cum omnibus officariis et appendiciis Ecclesie Beati Nicholay de Horozcneh. Isti enim sunt serui Ecclesie qui nominantur tali modo: Chetur, Helch, Cosa cum filio suo, Johanne et Johanca, Ceke cum filiis suis. Isti sunt ebdomadarii: Boza cum filiis suis, Paulo et fratre eius, Michi, Zulchu, Boche, Vehseh cum filiis suis, Petheh cum fratribus suis. Terram uero habet ad usum unius aratri. Preterea inter cetera donacionum insignia concessit Rex Andreas felicis memorie Ecclesie Beati Aniani predium quod uocatur *Lusta* cum suis apendicis. Sed ne futvrorum obliuio disposita dissiparet hijs metis traditum predium confirmare decreuit. Est Bolotyn, de quo egreditur fluiuius qui uocatur *Foe*, et ab egressu totus est Ecclesie; tendit autem ad meridiem et uenit ad uillam *Lustah* circuitque insulam que tota est prefate Ecclesie, facitque loca malendinis apta iuxta fluiuium, parte orientali penes uillam est meta Regis A., in qua est lapis, deinde per uiam tendit ad orientalem plagam ad montem Regis A.; post hec tendit uersus septemtrionem tribus metis terre, et uenit ad petram, que fixa est iuxta Bo-

lotyn, inde iterum tendit ad aliam petram que fixa est iuxta iter uetus, quod ducit ad Albam; deinde uero tendit ad plagam meridionalem duabus metis, et uenit ad lapidem; et ex hoc iterum uenit ad occidentalem plagam et ibi est iuxta fluium lapis erectus in titulum. Quecun que autem hijs metis terminantur siue piscine siue prata, nullo contradicente prefate sunt Ecclesie concessa, deinde est Ecclesie Sancti A. uilla que Turch uocitatur, que talibus metis affirmatur: Ad basillicam Sancti Petri iuxta Bolotyn a parte occidentali est meta de terra; inde tendit ad meridiem per uiam que ducit ad Turch, et ibi est meta, que uocatur fossa limi; deinde per eandem uiam tendit ad occidentem et uenit ad riuum, et ibi est meta; post hec ad metam, que dicitur petra; de hinc ad stagnum Somardij et per mediam piscinam Somardy iterum uenit ad Bolotyn in locum, qui dicitur Ituuh. Quecun que hijs metis concluduntur siue prata, siue insulee, seu piscinee nullo contradicente Ecclesie condita sunt. Preterea prebuit eciam uillam que Samthou dicitur et hijs firmauit metis: Est locus qui dicitur Choczorma et ibi est meta Regis A.; deinde ad meridiem uenit ad iter quatuor metis, post hec uenit ad magnam uiam que dicitur Hodutb, et ibi est meta, et per eandem uiam tendit ad occidentem terminans terram Ecclesie et terram Somard, uenit fere per miliare unum et fit in dumo meta, deinde uenit ad riuum, qui uocatur Queureus; in loco autem qui dicitur Keureustuuh est meta sub fraxino. Est autem insula ad eandem uillam pertinens, que dicitur Fugoud, tota est Ecclesie. Quecun que autem hijs metis affirmantur, siue prata siue silue seu fructeta nullo contradicente sunt Ecclesie Beati Aniani in perpetuum collata. Datum per manus magistri Thome aule Regie Cancellarii et Vesprimiensis Prepositi, ab Incarnacione Domini anno M^o. CC^o. XI°. Venerabili Johanne Strigoniensi Archiepiscopo, Reuerendo Bertoldo Colocensi Archyelecto et Bano existentibus, Calano Quinque-Ecclesiensem, Bolezlao Vaciensem, Chathapano Agriensem, Symone Varadiensem, Desiderio Chenadiensem, Villiamo Transiluaniensem, Gotardo Zagrabiensem, Petro Geu-riensem, Roberto Vesprimiensem Ecclesias feliciter gubernantibus. Poch Palatino et Musuniensi Comite, Michaelae Woyoda existentibus, Petro Bachiensi, Julia Budrigiensi, Ban-

cone Bychoriensi et Curiali Comite Regine, Marcello Kyeniensi et Curiali Comite, Nicolao Posoniensi Comitatus tenentibus, Regni nostri anno septimo. Vt hec a nobis facta confirmacio salua semper et inconvulsa permaneat sigilli nostri munitione roboratam in perpetuum, ratam ac firmam in custodia Ecclesie Beati Anjanj fore constituimus.

Jegyzet. Ezen, számos abban előforduló személy- és helyneveknél fogva igen érdekes okmányt, kiadta ugyan már Fejér (Cod. Dipl. VII. k. 5. r. 177. l.): de az ez által használt másolat épen e tekintetben tetemes hibákkal telve lévén, azt az eredetiből javítva újra közzé tenni látszott szükségesnek. Az eredeti és annak egy 1399-ki nádori átírat (l. Fejér Cod. Dipl. X. k. 2. r. 707. l.) őriztetik a sz. mártóni főapátság levéltárában.

62.

János esztergami érsek az esztergami káptalant a nagyszombati templommal és annak jövedelmeivel adományozza meg. 1211.

Joannes Dei gratia Sancte Strigoniensis Ecclesiae Archiepiscopus omnibus, ad quos litterae praesentes pervenerint, in perpetuum. Quoniam ea, quae geruntur in tempore scripturae solent testimonio perennari, ad universorum volumus notitiam pervenire, quod nos intuita paupertate Capituli puro corde et pio affectu eorum inedia considerantes relevare, Ecclesiam de Sumbat (Nagy Szombat) cum suis pertinentiis, jure videlicet decimarum et aliis contulimus liberaliter et libenter perpetuo possidendam; ita videlicet quod de redditibus illius Ecclesie cuilibet Canonico similia tribuatur; residuum vero si superfuerit in usum cornium dictis fratribus expendatur. Ne igitur imposteram haec nostra donatio in irritum valeat revocari in argumentum fidei rei gestae seriem praesentis chartulae testimonio committentes eam sigilli nostri munimine roborari praecepimus. Anno Dominicae Incarnationis millesimo ducentesimo undecimo.

(Hevenesy kézirati gyűjteménye LXVII. köt. 10. l. és Kaprinay gyűjteménye 4° B. XXXVII. 220. l.)

63.

*III. Incze pápa a pannonhalmi szentmártoni apátságot
Deáky (Sala) birtokában oltalmazza. 1212.*

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Jaurinensi et Vesprimiensi Episcopis, et dilecto filio Archidiacono Albensi Vesprimiensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilectorum filiorum Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia recepimus questionem: quod venerabilis frater noster Strigoniensis Archiepiscopus de quibusdam villis eorum, Sala uidelicet et Wac, decimas sibi uendicare nititur minus iuste, occasione quarum boues et res alias hominibus predictarum villarum in eorum preiudicium auferendo. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus coram vobis certificatis, causam appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreveritis per ceusuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gracia, odio uel timore subtraxerint, per distractionem eandem appellatione remota cogatis ueritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hiis exequendis poteritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Tuderii II. Idus May Pontificatus nostri Anno duodecimo (helyesebben 14°).

(Az eredeti után. *Czech*).

64.

Adenulf casinói apát a pannonhalmi szentmártoni apátot az imádság és keresztyén erények közösségére szólítja fel. 1212.

Karissimis in Christo fratribus . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie. Adenulfus Dei gratia Casinensis Electus, et Vniuersus Sacri Cenobii Casinensis Conuentus; sic Mathe ministerium exercere, ut pars optima non depereat Marie. Regina uirtutum caritas, que omnibus uirtutibus uelud quibusdam pretiosis coloribus veterem hominem renouat, omni nobilitate nobilior miro modo et segregatos et intercapedine locorum disiunctos radiis quibusdam coputat et coniungit, et homines diversi generis quasi dispersiones Israelis ad unum ineffabili unione reducit, ut idem sit Deus et pater omnium diues in omnibus qui inuocant illum. Que licet uarietate delectabili omnium electorum corda deuret et ornet, in se tamen per amorem tanquam pia mater colligit uniuersos. In cuius aureis finibus nos, qui sumus (így) in fine seculorum una nobiscum ascripti, secundum quod Apostolica tradit auctoritas, in ea fide, que per dilectionem operatur, et monastice religionis observantia, qua nos eximius pater Benedictus instruxit, idem cor et animum gerimus, et pro nobis tanquam pro nobis Regi Regum domino supplicamus. In quo non melius tante uirtutis impleri constat preceptum, quam ut exhibeamus proximo, quod nobis secundum Deum uolumus exhiberi. Proinde vestram fraternitatem propensius exoramus, quatenus post Martinum vestrum, nostrum in vestris pectoribus habeatis Benedictum; quia Benedictus noster vestro Martiuo detulit, cum eius oratorium in nostro Monasterio fabricauit. Simul etiam in vestris orationibus et beneficiis spiritualibus nostri memoriam habeatis; quia quantum nobis licet, nos participes fecimus orationis et spiritualis benedictionis, ut quibus una est in terris religionis professio, eisdem sit in celestibus Diuine laudis iugis et miranda confessio. Statuimus enim, ut annis singu-

lis in festo Conuersionis Sancti Pauli uestri memoriam folemp-
uiter faciamus, quam pro nobis et fratribus nostris a uobis
feri humiliter peroptamus. Datum VIII. kal. Februarii anno
a Domini natiuitate Millesimo Ducentesimo Duodecimo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

65.

*II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságnak meg-
erősíti szent László és Salamon királyok adományait. 1213.*

In Nomine Sancte Trinitatis et Indiuide Vnitatis. An-
dreas Dei gratia Hungarie, Chroacie, Dalmacie, Rame, Ser-
uie, Galicie Lodomerieque Rex in perpetuum. Quoniam ea,
que karitatis geruntur officio apud eum, qui Karitas est, non
celat ingrata temporum obliuio; dignum est, ut ea, que a
Regibus gloriose memorie Diuine remuneracionis intuitu col-
lata Ecclesiis esse cognoscuntur, tanto clemencius Regia au-
thoritate illesa permaneant; quanto oraciones Deo iugiter
seruiencium apud Regem Regum omnium clemenciosem adi-
tum optinere pie confiduntur. Dilecti igitur ac fidelis nostri
Orez Abbatis de Monte Sancti Martini in Pannonia favorabili
petitioni benigne condescendentes, priuilegium Beati Ladizlai
Regis gloriose memorie tanto clementiori affectu, ne inimice
vetustatis succumberet silencio, vel aliqua calumpnia emer-
gente deperiret, Regia autoritate dignum duximus corrobora-
re et renovare, quanto superne uite feruentiori desiderio
ab ipso Beato Rege collatum et confirmatum dicte Ecclesie
esse minime diffidimus; et quanto euidentius oracionibus ibi-
dem Deo iugiter seruiencium in opportunitatibus nostris nos
adjuuari feliciter cottidie sentimus. Unde quia Beatus Rex
Ladislaus illam Ecclesiam specialiter prerogatiua dileccionis
in omnibus amplexus est, tante prerogatiue, quam ex longa
antiquitate possidet, derogare minime in aliquo volentes, sed
ut jus exigit, eundem locum, quem integro affectu specialiter
diligimus, ampliare satagentes; scilicet quidquid est in au-

etentico Beati Regis ad recidendum quamlibet calumpniam
 imposterum perpetuo confirmamus. Tenor autem auctentici
 ipsius talis est. Quamuis homo omnia, que possidet a Deo ha-
 beat, tamen id quod habet, DEO prebere non dubitet. Etenim
 si Christo, a quo multa habet, pauca porrigere dubitat; et
 illud, quod possidet perdit ex ejus remuneracione, ut abscon-
 sor unius talenti carebit. Quia qui in his delectantur, que hujus
 mundi sunt, semper mendicant, et in egestate permanent. Qua
 vero remuneracione ne privaremur, Beatissimus Rex Step-
 hanus, sui que successores Reges, Duces, Pontifices, Comites, ce-
 terique religiosi homines, et Ego Rex Ladizlaus monasterium
 Sancti Martini supra Montem Pannonie situm, prout Regia
 uis concessit, multis condonauimus opibus. Unde vero, ne per
 violenciam aliquorum vel fraudem, seu per negligenciam ali-
 quid depereat, Ego Rex Hungarie Ladizlaus consilio omnium
 Regni mei Primatum curauim dinumerare et commendare huic
 charte scriptum. Et ut propter antiquitatem negligencie locus
 non daretur; iussimus, ut ad memoriam posteris per succe-
 dendencia tempora observaretur. Que autem tradita sunt, queque
 acquisita eidem Sancte Dei Ecclesie ab his prefatis homini-
 bus, cum ceteris suis redditibus in terra, in aqua, in tributo et
 in omni substancia et facultate, continentur sub hac denota-
 cione. Hec sunt autem predia et mansiones ceteraque mobi-
 lia ejusdem Sancte Dei Ecclesie. Primum predium est Panno-
 nia, ubi Monasterium situm est. Secundum predium est Ruothi,
 quod dedit Rex Ladizlaus pro redempcione anime sue, et sil-
 uam unam que vocatur Hashag. Tercium predium est Himudi
 nomine ville appellatum. Quartum predium est quod vocatur
 Lahi. Quintum predium est quod vocatur Vosian, eodem
 eciam nomine ville appellatum. Sextum predium est Weihna
 eodem modo nomine ville appellatum. Septimum predium
 est, quod dedit Karei eodem eciam nomine, cujus appellatur
 locus. Octauum predium est quod a colono accepit vocabu-
 lum Weinic, et quoniam ibi piscatorum copia est, ad auxi-
 lium eorum dedit Rex Ladislaus lacum unum, qui vocatur
 Erecu, et terram parvulam ad pasturam boum; Regalis
 prestaldus quarum iudex Peder calvus. Nonum predium est
 quod dedit *Gurcu* licencia Regis, et partem prati, quod est
 inter terminum alterius ville Regalis; prestaldus quorum vo-

catur Graba. Decimum predium est quod vocatur *Fizeg* super ripam Danubii in condensu ipsius fluminis in Danubium, a quo ipse locus suum sumpsit vocabulum; juxta quod predium est insula una, et usionale, de quo usionali tertia pars contigit Ecclesiam Beatissimi Martini, due vero partes conferuntur ad Monasterium Beatissimi Petri. Undecimum predium est quod vocatur *Almas*. Duodecimum predium est quod a colono nomen suum accepit *Timurdi*. Tredecimum predium est quod vocatur *Dinna*. Quartum decimum predium est super Titiam in introitu *Kenesa* in supra dictum flumen, ad quod est lacus qui vocatur *Miruhe*, quem dedit Rex Salomon. Regalis Prestaldus fuit *Zoloca*. Quintum decimum predium est infra sylvam *Seleuh*, quod dedit Rex *L(adislaus)* ad pasturam porcorum cum triginta mansionibus subulcorum et trecentis porcis. In his vero supra dictis prediis nullus hominum habet potestatem preter Abbatem ipsius Sancte Ecclesie. Cetera autem loca que habet commixta cum populis ista sunt: Est unus locus ubi dedit Rex *L(adislaus)* ductores nauium decem mansiones; Regalis prestaldus quarum *Kuca*. Alius locus, quem dedit, *Ruohti*. Tercius *Budrig*, in quo Rex *L(adislaus)* dedit cum VII mansionibus piscatorum, et portum, et theloneum ipsius mercati. Quartus *Bata*. Quintus *Funoldi*, *Tupei*, *Tordi*, *Keurishig*. Rex *L(adislaus)* dedit XX mansus seruorum. *Ruhriez*, *Balvanis*, *Fen*, *Bagag*, *Vag*, in quo habetur pomerium valde bonum, II lacus, et silua determinata; capelle vero ejusdem loci sanctissimi VII sunt, molendina ipsius loci sunt VII, CXXXI mansiones ministrorum, ad omnia genera operum debite, preter vineas, et aratra; CXL familie seruorum; XXX mansus piscatorum; LXXXVIII mansiones vinitorum; CXXXVIII cocorum, pistorum, tornatorum, artificum, aurificum, fabrorum, pastorum, lotorum, pellipariorum, et ad omnia alia genera officiorum. Ut autem hec omnia, que in autentico Beati Regis continentur expressa, illibata permaneant et inconcussa, predictae Ecclesie sigilli nostri caractere presentem paginam jussimus insigniri. Datum per manus Thome Prepositi et Ungarie Cancellarii, anno ab Incarnatione Domini M^o. CC^o. III°. X^o. Venerabili Johanne Strigoniensi Archiepiscopo, reuerendo Bertholdo Co-

locensi Archiepiscopo, Bachiensi et Bugdriensi Comite existentibus, Calano Quinqueecclesiensem, Desiderio Cenadiensem, Wilhelmo Ultrasilvanam, Gothardo Zagrabiensem, Jacobo Vacensem Ecclesias feliciter gubernantibus. Julâ Bano et Comite de Castro Ferreo, Nicolao Palatino et Comite Scenadiensi, et alio Nicolao Woiada existentibus, Bancone Posoniensem, Andrea Sapproniensem, Tiburcio Mussoniensem, Poth Keuensem Comitatus tenentibus. Anno Regni nostri nono.

(Az eredeti után, mely a sz. mártóni főapátság levéltárában talál-
tatik. V. o- Fejér Cod. Dipl. I. köt. 482. l.).

66.

*Gertrud királyné és segédbírái ítélete Urias sz. mártóni apát
Pozson vára jobágyai és a pozsoni polgárok közt. 1214.*

Quoniam cuncta senescunt et omnia transeunt, expedit que hic aguntur scripti memorie commendari. Notum sit igitur uniuersis Christi fidelibus quam presentibus tam futuris, quod causam, que uertitur super terra de Sala duarum uillarum, Stara scilicet et minoris Oduory et destruccione earundem inter Abbatem Sancti Martini nomine V(riam) ex una parte et iobagiones et ciuiles Posonienses, maxime quendam nomine Khucar ex altera, dominus A(ndreas) Rex Vngarie Excellentissimus diffinitiuè calculo sentencie personaliter uellet dirimere. Impeditus demum necessariis Regni sui causis, puta profecturus ualida manu in exercitum contra gubatos, nobilissime G(etrudi) Regine Vngarie et nobis scilicet uenerabili B(ertoldo) Celocensi Archiepiscopo et uniuersis Principibus communiter in euria circa ipsam Reginam tunc temporis commorantibus pleno iure secundum iusticie tramitem dimisit diffiniendam. Nos uero uiam Regiam pre oculis habentes, ut ueritas sepius exsagitata magis splendescat in lucem, duos scilicet magistrum M. canonicum Baciensem fidelem nobis in pluribus, et B. capellanum C. Prepositi Budensis,

uiros discretos et prouidos a conterminalibus uicinis circumiacentibus ad inquirendam omnimodam rei ueritatem ad Poseniensem simul et Nitriensem partes a nostro latere misimus diligentes inquisitores; qui uniuersis ibi existentibus interrogatis et omnibus fideliter in scriptis redactis ad nos redeuntes, et fidem nobis de diuersis sufficienter facientes, per diffinitiuam sententiam ordine iuris obseruato totali cause finem uolumus imponere. Sed sepe dicti Abbas scilicet et iobagiones Posenienses, maxime Khucar cum ciuilibus laboribus et exemplis parcentes per nimiam petitionum instanciam circa nostre discrecionis personas desudantes, et nostro consensu pro bono pacis D(esiderium) uenerabilem Episcopum Cenediensem, Poth quondam Palatinum, Alexandrum Cemitem Symygiensem arbitros elegerint, promittentes firmiter sub pena LX marcarum, se ratum habituros omnia, que essent arbitri, contradictores uero sentencie eorum penam LX marcarum incururos. Qui allegacionibus utriusque partis hinc inde diligenter auditis, et probacionibus sepe dicti Abbatis in medium deductis, uisis inspectisque priuilegiis Ecclesie Beati Martini ueris et autenticis, iobagionibus repertis iusticia Abbati suffragante sic sunt arbitrati: Quod iobagiones et ciuiles Posenienses, maxime Khucar totam terram duarum uillarum, scilicet Stara et Vduory Abbati in pace dimitterent possidendam; in recumpensacionem uero tocius dampni duarum uillarum sepedictarum penitus destructarum XXXV marcas persoluerent; Abbas uero, cum persona et causa sint ecclesiastice, ne secundum quorundam opinionem nimis uideretur lucrum appetere, pro bono pacis de totali terra duarum uillarum, scilicet Stara et Vduory, particulam quandam scilicet ad duo aratra tantummodo terram sepedictis iobagionibus et ciuilibus Poseniensibus una cum Khucar assignaret. His omnibus iudiciali auctoritate expeditis, et partibus sine aliqua contradiccione acquiescentibus Abbatem V(riam) Sancti Martini per fidelem nostrum magistrum M. uirum discretum nobilem et honestum ex geneologia Geuricensi ortum in corporalem misimus possessionem; totam terram illam Sala per totum circui et certis metis gradatim undique grauibus et bonis de uicinia presentibus metari firmiter precipientes eidem. Ibi autem particula terre sepe-

dictarum duarum uillarum, scilicet ad duo aratra tantummodo terra assignata, recognoscentes se supradicti iobagiones cum Khucar, et ciuiles Posenienses, ac utilius sibi repudiantes dictam particulam terre, scilicet ad duo aratra tantum terram ad estimacionem bonorum uirorum ibidem existencium, scilicet ualentem V marcas, reddiderunt Abbati; Abbas uero condescendens eisdem, ex gracia dictis iobagionibus Poseniensibus cum Khucar et ciuilibus de certa summa XXXV marcarum sibi debita pro particula dicte terre, scilicet terra ad duo aratra, tantum decem marcas remisit; et sic tota illa terra de Sala adiudicata est Ecclesie Sancti Martini metis undique certis et nouis conclusa. Cuius terre metarum ordo circumquaque ist est. Prima meta incipit a septentrionali parte iuxta ripam fluii nomine Holtwag et progreditur ad australem partem, cui commetanea est terra ciuilium de uilla Ineu ultra fluuium prenommatum. Secunda meta iuxta arbores, que uocantur ulmi; et (h)ac parte eidem uicina est terra ciuilium de Nitra in insula. Inde uero proceditur per metas in agris usque ad nemus quod uulgo dicitur Beleh, iuxta quod in collicolis habet metas magnas. Inde per medium eiusdem iusule tendit ad ulmum, sub qua sunt mete; inde per metas usque ad nemus, quod uocatur Jelech, iuxta quod habet metas et non extra idem nemus, ad arbores ulminas pluribus metis, sub quibus eciam sunt mete. Inde ad uiam que ducit ad uillam Vduore, et ibi sunt mete; inde trasiit in fine predicti nemoris per metas ad metam magnam, que est in arundineto, et ibi sunt mete; inde iterum ad predictam uiam iuxta quam sunt mete per quam pluribus metis proceditur usque ad berugscug, et ibi sunt mete. Inde extra illud berugscug in agris uadit pluribus metis usque ad metas que sunt iuxta ripam predicti fluii Holutunag, in quarum una est auellana, ultra quam ripam habetur fossatura uersus occidentem plagam, per quam transit aqua ad paludes prediete Ecclesie; que fossatura habetur pro metis. Et ibi incipit esse commetanea cum terra nobilium, que uilla uocatur Berhen in alia insula, que est inter predictum fluuium Holutwag, et Pinna in qua uadit ad . . . in medio cuius habet metam. Inde extra lacum Selmich; inde transit prenommatum fluuium Pinna, ultra quem iuxta

ripam habet metam; inde uersus Posonium cum eisdem nobilibus protenditur per arundinetum, iuxta quasdam populeas arbores est meta; inde procedit aliquantulum per idem arundinetum, iuxta canalem est meta; hinc exiit ad agros, in quorum fine sunt mete; hinc in finibus eorundem agrorum uadit uersus aquilonem usque ad uiam, que ducit ad Berhen, iuxta quam est meta. Inde uadit per metas usque ad duas metas que sunt iuxta Barbaheri; inde ad latum Gemulsicius, ibi est meta; inde transit lacum, ultra quem habet duas metas; et inde ad Ykvrrou, ultra quem habet metam; inde ad Sartuu, ibi sunt quatuor mete; ibi dimissis metis de uilla Berhen incipit esse commetanea cum ciuilibus Posoniensibus de uilla Tohsun; inde cum eisdem ciuilibus iuxta Fihedheri vadit ad lacum qui uocatur Fihed qui lacus est communis, per quem lacum uadit usque ad lacum Nadost iuxta quem habet metas, per quem uadit ad Cuthsaheri et ibi habet metas, per quem inde uadit ad uiam que ducit ad uillam Cusoud, iuxta quam habet metas iuxta quandam fossam conuocatur Aldoucuth; ibi dimissis metis uille Tohsun per eandem uiam uertitur ad orientem, et incipit esse cummetanea cum uilla Wduory yobagionum Posoniensium, scilicet Khucar et cognatorum sociorumque eius usque arbores ulminas, sub quibus sunt mete; inde in campo per metas uadit usque ad lacum, qui uocatur Eleutou, cuius mencio est in priuilegio Sancti Ladizlai Regis; inde ad sepulchrum paganorum, et ibi habet metas; inde per metas in arundineto uadit usque ad lacum, qui uocatur Scelce, cuius media pars est Ecclesie; inde ad Fuenes, et ibi extra nemus habet metas; inde ad Pinnam fluuium iuxta quem habet metas; inde transiens fluuium uadit ad Porolouc, et ibi habet metas; inde iuxta nemus usque ad Holutwag, iuxta quam in nemore habet ultimas metas. Vt autem huius scripti series in posterum robur obtineat firmum et stabile in perpetuum sigillorum nostrorum munimine fecimus roborari. Hee uero acta sunt Nicolao Comite Curiali Regine et Geuriensi, Tiburcio Comite Musunsiensi, Bagun Comite Albensi, Petro Comite Cenadiensi in curia circa dominam Reginam commorantibus et omnia unanimes consensu comprobantibus. A(ndrea) uictoriosissimo Regi tertii filio Bele regnante, uenerabilibus B(ertoldo),

Colocensi, J(oanne) Strigoniensi Archiepiscopus feliciter in fundamento fidei Ecclesiam Dei gubernantibus, Banc Palatino et Comite Pisoniensi, Andrea Budrugiensi, Gula Bacienſi Comitibus existentibus ; anno ab Incarnatione Domini Millesimo CC^o. XIII°.

(Az eredeti után, mely a szentmártoni főapátság levéltárában őriztetik).

67.

III. Ince pápa a Pannonhalmán lévő szentmártoni apátság számára Deáki (Sala) birtoka tekintetében intézkedik 1214.

Innocencius Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri... Episcopo et dilectis filijs... Preposito Vesprimiensi... Archidiacono Albensi Vesprimiensis Diocesis, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filij, Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia nobis conquerendo monstrarunt: Quod venerabilis frater noster Strigoniensis Archiepiscopus predia et homines villarum spectancium ad capellam Sancte Marie in Sala, que ad eorum Monasterium noscitur pertinere, decimarum pretextu ad eundem Archiepiscopum non spectantium, annis singulis depredatur, in hijs et alijs ipsis iniuriosus et molestus existens, propter quod iidem ad nostram audientiam appellarunt. Quocirca discretionem uestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus conuocatis audiatis hinc inde proposita, et usque ad definitum sententie calculum appellacione remota procedentes, causam ipsam sufficienter instructam ad nostram presenciam mittatis, assignato partibus termino competenti, quo se nostro conspectui representent, iustam auctore Domino sententiam recepture. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu ea, frater Episcopo, cum eorum altero nichilominus exequaris. Tu denique, frater Episcopo, super te ipso et credito tibi grege taliter uigilare procures, exstirpando uitia

et plantando uirtutes, ut in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice, qui reddet unicuique secundum opera sua, dignam possis reddere rationem. Datum Rome apud Sanctum Petrum octavo Nonas Maij, Pontificatus nostri anno septimo decimo.

(Az eredeti után. *Csech*).

68.

III. Incze pápa az esztergami érsek és a pannonhalmi szentmártoni apát közt ugyan a deáki-i tizedről folyó perben intézkedik. 1215.

Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . Episcopo Geuriensi et dilectis filiis . . Abbati de Tihon, et . . Archidiacono de Raba Geuriensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilectus filius . . Abbas Sancti Martini de Pannonia in nostra proposuit presentia constitutus, quod cum causam, que inter Monasterium suum, et venerabilem fratrem nostrum . . Strigoniensem Archiepiscopum super quibusdam decimationibus et rebus aliis Ecclesie Sancta Marie de Sala pertinentis ad Monasterium ipsum noscitur agitari, dudum venerabili fratri nostro Vesprimiensi Episcopo et coniudicibus suis duxerimus commendandam; idem Archiepiscopus, asserens prefatum Episcopum esse uinculo excommunicationis astrictum, coram eo noluit respondere. Cumque reliqui sine Episcopo procedere non valerent, et iam dictus Archiepiscopus a molestatione ipsius Ecclesie non cessaret, idem Abbas nostram audientiam appellauit. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus partibus conuocatis, et auditis que duxerint proponenda, causam ipsam, si de partium uoluntate processerit, fine debito terminetis. Alioquin eandem ad nos remittatis ad concilium sufficienter instructam; ex parte nostra partibus iniungentes, ut tunc coram nobis compareant sententiam recepture. Taliter autem nostrum super hoc stu-

deatis adimplere mandatum, quod Monasterium ipsum pro defectu uestro — — dispendium non incurrat. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse; tu ea, frater Episcopo, cum eorum altero nichilominus exequaris. Vos denique, frater Episcopo ac fili Abbas, super uobis ipsis et credito uobis gręge taliter uigiletis, extirpando uitia et plantando uirtutes, ut in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice, qui reddet unicuique secundum opera sua, dignam possitis reddere rationem. Datum Laterani II. Nonas Maij. Pontificatus nostri anno octauodecimo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. *Czech*).

69.

A győri püspök mint kiküldött bíró és segédbírái a pannonhalmi szentmártoni és a somogyvári szenteggyedi apátságok közt a somogy megyei tizedek ügyében ítélnék. 1215.

Notum sit omnibus has litteras inspecturis, quod nos Geuriensis Episcopus, et Waradiensis et de Beel Abbates iudices fuerimus a domino Papa delegati in causa, que uertebatur inter Abbatem Sancti Martini ex una parte, et Abbatem et monachos Simighienses ex altera super decimis prediorum, orreorum et cellariorum et populorum suorum et parrochianorum Capelle Sancti Petri et aliarum rerum, que ad Simigiense monasterium pertinebant. Has decimas Abbas Sancti Martini predictus tamquam debitas suo monasterio uendicabat, cumque super his coram nobis aliquamdiu fuisset proccssum, tamen recognoscentes monachi, quod predictę decime ad ius et proprietatem monasterii Sancti Martini pertinerent, iurauerunt in presencia nostra, se de cetero predictas decimas integre soluturos. Id ipsum Abbas, qui postmodum succēpit, Erneus nomine recognouit, et promisit et testimoniales litteras suas et Conuentus concesserunt Abbati predicto. Nos autem predictam recognitionem ratam et firmam habentes, has litteras testimoniales nostris sigillis mu-

nitas ad perpetuam rei memoriam et firmitatem fieri fecimus, ut censeantur publica (igy) monumenta. Actum est hoc Anno Dominice Incarnacionis. M^o. CC^o. XV°.

(Eredetie találatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

70.

Barátságos egyesség Urias pannonhalmi szentmártoni apát és János gróf közt Runka helységben lévő bizonyos földnek ügyében. 1216.

Universitas Capituli Geuriensis omnibus Christi fidelibus, ad quos litterae presentes pervenerit, salutem in vero salutari. Universitati vestre notum facimus per presentia scripta, quod Urias Dei gratia Abbas Sancti Martini et ejus Conventus, ex altera parte Johannes filius Antonii Comitis in presentia nostra convenientes una cum prestaldo Regis Andraeae secundi nomine Benkadi de generatione Gug talia proposuerunt; quod prefatus Abbas Sancti Martini et ejus Capitulum super discordia, que inter eos et predictum Johannem orta fuerat pro tertia parte terre de villa Runka, quam idem Johannes emerat ab Urbano Comite de Kamarin in hunc modum transegissent: Quod pro memorate terre tertia parte in prato et in arundineto, et in eiusdem terre piscationibus, et in stagnis existentibus ubicunque, sepe dictus Abbas et Capitulum dedissent in concambium pratum Ecclesie situm in loco, qui vocatur juxta idioma terre Milartew, circummetatum suis metis usque in Danubium, cum piscatione Danubii ibidem existente infra easdem metas, non obstantibus aliquibus litteris et privilegiis; pro molendino autem, quod fecerat et aliis operibus, que fecerat in supra dicta terra; date sunt eidem Johanni ab Ecclesia sepius dicta decem et septem marce. Ne autem processu temporis oblivionis impedimentum, uel aliqua emergens cavillatio valeat partibus derogare, presentem causam tribus cartis adnotavimus interceisis alfabeto, et easdem sigillis Capituli Geuriensis et Sancti Martini corroborari decrevimus ex partium consensu; una ex ipsis que

remaneret in camera Geuriensi, altera in camera Ecclesie Sancti Martini, tertia penes predictum Johannem. Hoc autem factum est in presentia Canoniorum Geuriensium, videlicet Magistri Theobaldi, et Cantoris Bede, et Custodis Petri, et Pethe Magistri Hospitalis Domus, et Thome Decani et Johannis, et Pauli, et Magistri Wirunt; ipso predicto Abbate ibidem existente cum fratribus suis, scilicet Sebastiano Abbate, Primo Decano, Henrico Custode, Silvestro Subdecano, Vitali sacerdote, Thoma diacono et jobbagionibus suis Timoteo, et Ceb, et Vitali, et filio suo Urolou curialibus Comitibus existentibus videlicet auno ab Incarnatione Domini Millesimo ducentesimo decimo sexto.

(Az eredeti után. Cseh).

71.

II. *Endre király adakozása a sz. János-rendűlek számára.*
1217.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Andreas Dei graecia Ungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Galicie Lodomerieque Rex imperpetuum. A tramite non exorbitat equitatis, nec obviat rationi, ut illis quis largitatis sue manus copiosius studeat extendere, qui in labore manuum et sudore vultuum pane suo vescuntur, et pro Christi nomine nec mori metuunt, nec formidant laborare. Nos igitur fide oculata vera esse perspicentes, que de Magistro Sancte Domus Hospitalis et fratribus nostris quondam fuerant auribus intimata, et nobis factas delicias et honores ingratitude silencio quasi conniventibus oculis nolentes preterire, immo pro temporalibus eterna volentes metere, et transitoria celestibus commutare, habita diliberatione legitima ex Baronum nostrorum consilio predictae Domui Hospitali, quantum nobis pro remedio anime nostre donare placuit, statuimus in Aecon; sed ad partes Tripolitane transeuntes vidimus castellum Crati magno labore et sumptu tanquam terre clavem Chri-

stiane retineri; et quia ibi benigne et magnifice, ut nostram decuit Regiam Celsitudinem ab eiusdem castri castellano fratre Raymundo de Pignano et aliis fratribus ibidem commorantibus recepti fuimus, constituimus predicto castro centum marcas de proventibus salium nostrorum in Scolasche annuatim in pascali tempore in argento imperpetuum sine contradictione et dilatione qualibet possidendas et recipiendas; ita quod ratione prenominati castellani sexaginta adeo proprie, ac si ipsemet de proprio patrimonio statuissent (igy), fratribus vero quadraginta. Talibus etenim elemosinam nostram bene credimus collocatam, qui cotidie innumeram pauperum multitudinem reficiunt, qui languentium artus mollibus lectisterniis refovent, qui mortuorum corpora a Tobia docti digna veneratione sepeliunt, qui religione cunctos precellunt, qui cotidianos Amalechitarum insultus viriliter repellunt, qui partem terre Sancte contra inimicos Crucis Christi et blasphematores nomiis eius potenter retinent, ubi Dominus salutem humani generis per crucem suam venerandam est dignatus operari; qui stolas suas lavant et dealbant in sanguine, et secundum modum transitus Jesu Christi regna celestia conantur adpisci. Et ut hec a nobis prefato fratri Raymundo de Pignano tunc temporis castellano aliisque fratribus eiusdem castri Crati liberalitate Regia legitime facta donatio salva semper sit et inconcussa permaneat, et nostri vel nostrorum successorum temporibus non valeat aliquatenus retractari; quia que Deo data sunt, sacra esse debent et irrevocabilia; presentem paginam secretioris sigilli nostri, auree videlicet hulle caractere fecimus insigniri. Datum per manus magistri Huguerini aule nostre cancellarii, anno ab Incarnatione Domini MCCXVII., anno Regni nostri XIII. Venerabili Johanne Strigoniensi, Reverendo Bertoldo Colocensi Archiepiscopis existentibus, Calano Quinqueecclesiensi, Desiderio Cenadiensi, Symone Waradiensi, Wilhelmo Transilvano, Roberto Vesprimiensi, Petro Jauriensi, Jacobo Vaciensi, Stephano Zagrabiensi, Thoma Agriensi Electo Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Julia Palatino, Dionisio Magistro Tauarnicorum et Comite Noui Castri, Razaim Voyoda, Ocus Comite Curiali, Bancone Bano, ceterisque Comitibus Comitatus tenentibus.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner Ágostonnál, Vetera Monumenta Historica Hungariae Sacram illustrantia, I. köt. Róma 1859. 17. l. Összefüggésben áll ezen okmány II. Endre király három ugyan 1217. évi hasontartalmú adományaival Fejéjnél Cod. Dipl. III. k. 1. r. 233—242. ll. Mind a négy adomány volt megerősítve III. Honorius pápa által 1218. június 25—27-kén, lásd Theiner id. n. 14—18. ll.)

72.

III. Honorius pápa meghagyja Magyarországnak főpapjainak, hogy az egyházi jövedelmeknek huszadrészét a szent föld segédelmére gyűjtsék és a bejövendő pénz kellő kezeléséről gondoskodjanak. 1217.

Honorius Episcopus etc. venerabilibus fratribus Archiepiscopo Strigoniensi et suffraganeis eius salutem etc. Approbante Generali Concilio existit ordinatum, ut omnes omnino clerici, tam subditi quam Prelati, vicesimam ecclesiasticorum proventuum usque ad triennium integre conferant in subsidium terre Sancte per manus eorum, qui ad hoc fuerint Apostolica providentia deputati: quibusdam dumtaxat religiosi exceptis ab hac prestatione merito eximendis, et illis, qui assumpto vel assumendo crucis signaculo illuc sunt personaliter profecturi. Sane super modo dispensandi hujusmodi vicesimam audivimus consilia diversorum, quibus inter se plurimum variantibus, illud de consilio fratrum nostrorum providimus eligendum, secundum quod vidimus ipsam vicesimam distribuendam utilius, et tam ab hiis, qui conferent, quam ab illis, quibus fuerint distributa, materiam suspicionis et murmuris melius amputandam; ut videlicet vicesima cuiusque Diocesis redacta fideliter in pecuniam sub certo numero comprehendendo, in authenticorum virorum, et praesertim illorum, qui eam collegerint, testimonialibus litteris, et nobis etiam explicando, ultra mare portetur per quatuor vel quinque seu plures viros prudentes, clericos et laicos cruce signatos illius civitatis et Diocesis, qui note fidei, discretionis, et opinionis existant; quorum unus sit Episcopus loci, siquidem cruce signatus extiterit; reliquis ab Episcopo

diocesano et ipsius vicesime collectoribus eligendis, et per manus ipsorum, de conscientia tamen Cardinalis, qui fuerit ibi Legatus, describuatur fideliter et discrete cruce signatis egentibus, et utilibus negotio terre sancte, et presertim de illa Diocesi, ubi vicesima illa collecta fuerat, oriundis: iidemque distributores ipsi Legato, et Magistris Hospitalis et Templi reddant diligentissime rationem, per quam redactam in scriptis appareat evidenter, pecuniam, quam, ut premissum est, sub testimonialibus litteris secum attulerint, esse cruce signatis fideliter et utiliter distributam: et tam testimoniales littere super quantitate pecunie commisse distributoribus ipsis, quam scriptura ratiocinii, quod Cardinali et Magistris reddiderint antedictis, diligentissime conserventur, ut et eorundem distributorum fides et diligentia illarum testimonio pateant, et suspiciosorum conquiescant mentes, et labia conticescant. Quocirca fraternitati vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus hec solempniter per vestras Dioceses publicantes, difficultatem seu moram aliquam nullatenus innectatis, vel permittatis innecti, quin tam collectio vicesime per eos, qui ad hoc a bone memorie Innocentio Papa predecessore nostro fuerunt, vel a nobis fuerint deputati, sine fraude ac expensarum discrimine, prout ad eos pertinet; quam alia, prout superius sunt descripta, efficaciter valeant executioni mandari. Sane pecuniam collectam et colligendam in truncis per distributores predictos distribui volumus et mandamus inter cruce signatos strenuos et prudentes de populo illo, ubi fuerit pecunia ipsa collecta, quibus ad peragendum votum suum proprie non suppetunt facultates: que recepta sub testimonio virorum fidelium cruce signatis ipsis distribuatur tempore arripiendi itineris, vel in portu, prout videbitur expedire ipsis distributoribus, rationem de illa, sicut de alia, in scriptis fideliter reddituris. Datum Laterani II. Kal. Martii. Pontificatus nostri anno primo.

In e. m. scriptum est Archiepiscopo Colocensi et Suffraganeis eius, et Abbatibus exemptis per Ungariam constitutis, et omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis etc.

(III. Honorius pápa Regestáiból, melyek Rómában a Vatiáni levél-tárban őriztetnek, közli Theiner Ágoston Vetera Monumenta historica Hungariam Sacram illustrantia, Róma 1859. 6. l.).

73.

III. Honorius pápa C. újonnan választott székesfehérvári prépostot megerősíti. 1217.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio C. Albensi Preposito salutem etc. Electio per dilectos filios Capitulum Albensis Ecclesie, karissimi in Christo filii nostri A(ndree) Illustris Regis Ungarie, tamquam patroni, accedente assensu, de tua celebrata persona nobis per ipsius Capituli et eiusdem Regis litteras et nuncium speciales extitit presentata; supplicato, ut eandem per confirmationis gratiam admittere dignaremur. Nos autem eorum iustis postulationibus grato concurrentes assensu, electionem ipsam, sicut est canonice celebrata, auctoritate Apostolica confirmamus. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum Ferentini Anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. 7. l.).

74.

III. Honorius pápa tudósítja a genuai érseket, hogy II. Endre magyar király és az ausztriai herczeg kereszties hadjárata indúlván, a Boldog Asszony születésének legközelebbi ünnepén Ciprus szigetén találkozni fognak. 1217.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri Archiepiscopo Januensi salutem etc. Cum carissimi in Christo filii Ungarie Rex Illustris, nobilis vir Dux Austrie, ac multi alii magnates magnanimes et magnifici cruce signati, transfretantes in subsidium terre Sancte apud Ciprum in proximo festo natiuitatis Beate Marie Deo propitio convenire disponant, nosque venerabili fratri nostro Patriarche, ac carissimo in Christo filio Illustri Regi, et Magistris et fratribus Hospitalis, et Militie Templi Jerosolimitanis, et aliis Principibus regionis illius direximus scripta nostra, ut

per se vel sollempnes nuncios illuc occurrunt eidem, tractaturi cum eis, ex qua parte debeant terram Sarracenorum intrare: fraternitatem tuam rogamus et monemus attente, per Apostolica scripta mandates, quatinus cruce signatis, qui Januam convenisse dicuntur, evangelizans prout Dominus tibi dederit verbum crucis, eos moneas et inducas, ut ad evitandos piratarum et Sarracenorum incursus, simul procedentes in vinculo caritatis, convenire studeant apud Ciprum, ut sic efficacius valeant Domino famulari. Nos enim venerabilem fratrem nostrum P. Albanensem Episcopum, Apostolice Sedis Legatum, de cujus prudentia et virtute non tam argumentorum presagia, quam rerum experimenta nobis fidem faciunt plenior, providimus illuc, auctore Domino, destinandum, ut vice nostra Christi negotium, prout idem inspiraverit, ordinet et disponat. Ex parte autem nostra universis cruce signatis sub pena excommunicationis inibeas, ne quisquam sepulchrum Domini visitare presumat, cum nisi Sarracenis soluto tributo nullus illuc accedere valeat Christianus. Ad hec, quia de tua discretionem ac honestate plenam in Domino fiduciam obtinemus, liberam tibi auctoritate presentium concedimus facultatem, ut de consilio Magistri et fratrum Hospitalis Jerosolimitani et Militie Templi, seu aliorum bonorum virorum, quos in auxilium tuum voces, clericos, mulieres et alias personas, debiles et infirmas, vel alias paupertate gravatas, quas inutiles esse vides in subsidium terre Sancte, moneas et inducas, et etiam cum eis auctoritate nostra dispenses, ut iuxta proprias facultates redemptionem itineris, et expensas, quas essent in predicta terra facture, aliis utilibus transfretantibus iuxta tue discretionis consilium largiantur, concessa eis venia peccatorum, prout est expressum in concilio generali. Datum Ferentini IX. Kal. Augusti. Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id m. 7. 1.)

75.

III. Honorius pápa ez iránt a jeruzsálemi királyt is értesíti. 1217.

Honorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio . . . Illustri Regi Jerosolimitano salutem etc. Cum karissimus in Christo filius Ungarie Rex Illustris, Dux Austriae ac alii multi magnates magnanimes et magnifici ad subsidium terre Sancte, inspirante Domino, aspirantes, in nativitate Beate Marie, Deo propitio, apud Ciprum disposerint convenire, ut secundum tue discretionis consilium in negotio Christi ordinate procedant, sicut idem Rex tue Celsitudini per suas litteras dicitur intimare; Serenitatem Regiam rogamus et monemus attente, quatinus sicut causam Christi zelaris, eis illuc per te vel solempnes nuncios occurrere non omitas; impensurus eisdem prout tua noscitur specialiter inter esse, consilium et auxilium oportunum. Datum Ferentini IX° Kal. Julii. (?) — Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 8. l.)

76.

III. Honorius pápa a Jánosrendű vitézek Magyarországból elidegenített javainak visszaszerzése iránt intézkedik. 1217.

Honorius Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Quinqueecclesiensi salutem et Apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram pervenit, quod tam dilecti filii — — Prior et fratres Hospitalis Sancti Joannis Hierosolymitani in Hungaria, quam praedecessores eorum decimas, terras, domos, vineas, possessiones, prata, pascua, nemora, molendina, jura, jurisdictiones et quaedam alia bona ad Hospitale ipsum spectantia, datis super hoc litteris, interpositis iuramentis fatis renunciantibus et penes adiectis,

in gravem ipsius Hospitalis laesionem nonnullis clericis et laicis aliquibus eorum ad vitam vel sub censu annuo concesserunt; quorum aliqui dicuntur super his confirmationis litteras in forma communi a Sede Catholica impetrasse. Quia vero nostra interest super hoc de opportuno remedio providere, fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus ea, quae de bonis ipsius Hospitalis per concessiones huiusmodi alienata inveneris illicite vel distracta, non obstantibus litteris, penis, juramentis et confirmationibus supradictis ad ius et proprietatem eiusdem Hospitalis studeas legitime revocare, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili appellatione cessante compellas veritati testimonium perhibere. Datum Romae Romae apud Sanctam Sabinam III. nonas Novembris Pontificatus nostri anno secundo.

(Hevenesi kézirati gyűjteményéből. XIII. köt. 96. 1.)

III. Honorius pápa a keresztyéneket buzdítja, hogy II. Endre magyar királyt keresztes hadjáratában segítsék. 1217.

Honorius Episcopus . . venerabilibus fratribus Remensi Archiepiscopo (Alberico) et universis Episcopis ac omnibus Ecclesiarum Praelatis tam exemptis quam aliis per Remensem provinciam constiutis salutem etc. Adversus hostes visibiles invisibilibus armis i. e. oracionibus dimicare veteribus exemplis instruimur, que nostris quoque temporibus (est) innovata, quando exercituum Deus infidelium multitudinem bello in Hispania tradidit in manus paucorum fidelium et gloriam. Ecce autem tempus, quo universi, fideles ad hec debent arma concurrere! Ecce tempus, quo cinere debent aspergere caput suum! Ecce tempus, quo debent in coelum lacrymarum et oracionum vocibus et clamare, ut ille, qui non

in multitudine dimicet, innovatis signis et mirabilibus immutatis secundum omnipotenciam suam multitudinem in paucitate dimicet! Carissimi enim filii nostri Hungarie Rex et Austriae ac Maragnanie Duces, viri utique dignitatis honore conspicui, sed non minus fidei devocione preclari, cum nonnullis baronibus, comitibus et alio comitatu suo, Dei munere ventis usi felicibus, litora Hierosolymitane provincie feliciter attigerunt. Qui attendentes, quod non est differentia in conspectu Dei coeli liberare in multis aut paucis, quia non in exercitus multitudine, sed de coelo victoria ministratur, terram Babylonis in multitudine quidem pauca, strenue de superno confisi auxilio ingressi (sunt). Quis fidelis hoc audito lacrymis et orationibus indulgere non debeat, ac dominum cordis et oris vocibus exclamare, cum pars corporis nostri, quod est Ecclesia, corporis cuius est Christus caput, corpus cuius singuli sumus membra, forsitan hac ipsa hora gloriosa pro fide Christi certamina ineat, suisque diffidens viribus, ac de sola virtutis (Divine) misericordione confidens, ad eam facilius impetrandam nostrarum suffragia orationum exproscat? Sane nos, cum ad nostram pervenerit noticiam illos per terram predictam intrasse, animam nostram effudimus coram Deo, illum per ipsum in lacrymarum effluentia deprecantes. Et quia de meritorum qualitate diffidebamus, tam clerum quam populum urbis convocavimus in basilica Salvatoris, atque inde ad venerandum gloriose matris ejus Ecclesiam, prelatis capitibus Beatorum Petri et Pauli pedibus nudis processionaliter ivimus, ut prefatis Jesu Christi assensu et eius genitricis obtentu, supernum impetraremus auxilium, ad quod nostra non sufficere merita sciebamus. Verum quia per eos totius populi Christiani negotium geritur, quare dignum est, ut ad exorandum pro eis Christianus quilibet in oratione prosterneretur humiliter, propter hoc processiones in singulis civitatibus et aliis locis, in quibus est frequentia populorum, prima sexta feria cuiuslibet mensis providimus faciendas: sperantes quod ille, qui dictatam in Ninivitis sententiam eorum humiliatione conspecta, misericorditer revocavit; qui uno Moyse orante pro populo Amalechitas convertit in fugam, et solem Josue precibus stare fecit; qui denique suos ad se de quacunque tribulatione clamantes se auditorum

ineffabili pietate promittit, devote pulsatus tot fidelium suorum clamoribus, nequaquam sustinebit sue viscera pietatis, sed propter semet ipsum inclinabit ad preces servorum suorum propitius aures suas, et effundet iram suam in gentes, que non noverunt eum, et in Regna, que non invocant nomen eius, ad laudem et gloriam suam confringet cornua peccatorum. Ideoque per Apostolica scripta claritati vestre precipiendo mandamus, quatenus hoc cum devocione debita fieri faciatis, ita quod quilibet vestrum, nisi iusto impedimento excusetur, intersit suis indutus insignibus et pedibus nudis, quatenus exemplo vestro ad idem provocetur devocio subditorum; religiosi autem in locis solitariis commorantes, hoc in claustris suis eo devocius exequantur, quo magis a mundanis tumultibus sunt immunes. Subditos autem vestros tam mares, quam mulieres sollicite moneatis, ut ad hec facienda, non in veste tamen preciosa seu alio inani cultu convenient; sed in eo, (per) quem se ipsos ad devocionem mutuo provocent, ac humiliationem internam exterioris habitus humilitate demonstrent, memores quod Ninivite, de quibus iam sermo precessit, in humiliacione sua se saccis a maximo usque ad minimum induerunt, adeo ut ipse Rex, abiecta Regali purpura se sacco induerit, et aspergeret cinere caput suum, propter quod ad eum qui humilia respicit, meruit misericordiam invenire. Ad hec cruce signatos omnes ad celerem succursum illorum sedulis exhortationibus animetis et faciatis ad hoc idoneos per alios animari; ita quod instante passagio Deo duce transeant universi; hiis vestrum, qui muniti sunt crucis signaculo, cum illis pariter profecturis in nomine Domini Jesu Christi. Ut autem de statu terre Sancte vos certiores reddamus et ad providendum, que sunt necessaria, cautiores; litterarum tenorem, quas nupèr a Magistro Militie Templi recepimus, presentibus, de verbo ad verbum duximus inserendum. Qui talis est:

(Következék Carnatoj Vilmosnak levele II. Honorius pápához, mely olvasható Fejérmél Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 230. l.).

Omnes igitur cruce signati et cruce signandi sollicite moneantur, ut quam maiorem poterunt secum ducere copiam victualium et equorum. Datum Laterani VIII. Kal. Decembris Pontificatus nostri anno secundo.

(Ezen érdekes pápai levélnek kivonatát közölte már Fejér, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 232. l. Annak egész szövege található Bouquet-nél III. Honorius levelei közt, SS. rr. Gall. XIX. köt. Páris 1833. 639 l. *Czech*).

78.

III. Honorius pápa a pannonhalmi szentmártoni és a pilisi apátságok közti perben intézkedik, 1218.

Honorius Episcopus servus servorum Dei, Dilectis filiis . . . Abbati de Libin Geuriens. Dioecesis . . . Archidiacono, et . . . Cantori Geuriensi, Salutem et Apostolicam benedictionem : Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia sua nobis petitione monstrarunt, quod cum felicis recordationis I(nnocentius) Papa predecessor noster causam, que inter ipsos ex parte una, et . . . Abbatem ac monachos de Plis Cisterciensis ordinis Vesprimensis Dioecesis ex altera super quibusdam decimis et rebus aliis uertitur . . . venerabili fratri . . . Episcopo Geuriensi et eius collegis commiserit terminandam, tum propter mandatoris mortem, tum quia prefatus Episcopus transfretasse dicitur in subsidium terre sancte, nec non unus coiudicum ad partes alias est translatus, causa ipsa remansit hactenus indecisa. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus si est ita, uos in eodem negotio iuxta precedens predecessoris nostri mandatum appellatione remota ratione preuia procedatis. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Laterani VI. kal. Februarij. Pontificatus nostri anno secundo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

79.

III. Honorius pápa megerősíti a laberiai szentmiklósi kolostornak jószágait, melyeknek nagy része Magyarországon fekszik.
1218.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio Nycolao Abbati monasterii Sancti Theodosii chenobiarche de Laberria eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem vitam professis imperpetuum salutem etc. Religiosam vitam eligentibus etc. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, et prefatum monasterium Sancti Theodosii cenobiarche de Laberria, in quo Diuino mancipati estis obsequio etc. . . . communimus. Imprimis siquidem etc. secundum Deum et beati Basilii regulam in eodem monasterio etc. . . . observetur. Preterea quas-cunque possessiones . . . illibata permaneant. . . . In quibus hec etc. . . . vocabulis, Locum ipsum, in quo prefatum monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis, apud Jerosolimam ecclesiam Sancti Theodosii cum hospitali et apothecis, et furno et vineis; in duobus monasteriis Sancti Johannis Baptiste et Sancti Georgii apud Ramele terras; apud Schalon terras et vineas cum hospitali; extra Jaffam ecclesiam Sancti Jone, et intus apothecas et hospitale cum vinea magna; duas naues liberas per totum mare apud Jaffam; obedientiam apud Zevel, et ecclesiam Sanctorum Petri et Pauli et forum totum cum apothecis et hospitale cum casali in Insula Cypri; et monasterium Sancti Theodosii, quod dicitur de Acra, tenimenta, que dicuntur Tromachii cum molendino et vineis; apud Perdicam terras ecclesiam Sancti Cassiani cum tenimentis suis; Ecclesiam Sancti Georgii cum pertinentiis suis; tenimenta, que dicuntur de Glifeo, et Geratum: Ecclesiam Sancti Alexandri cum tenimentis suis; apud Pissurum ecclesiam Sancti Michaelis Archangeli cum casali et tenimentis suis; Ecclesiam Sancte Crucis de Aletorum cum casali et tenimentis suis; terras de Ru, et de Virsu; Petram Remei et litus maris usque Geranum cum piscatione ac terris suis; obedi-

tiam de Cay flumine cum terris Avia; Ecclesiam Sancti Georgii de Pirgo cum oliveto, nemoribus, terris, que Corrigie dicuntur, et Ecclesia Sancti Michaelis Archangeli; omnes terras de Caumate; obedientiam de Paleopafo cum molendino, terris et pomeriis suis; Ecclesiam Sancte Marie de Magnacomis cum casali et tenimentis suis usque ad medietatem vinearum Sancti Sabe, ubi est fons; obedientiam de Palemedia cum terris et olivetis; apud Irenresum pomerium de Ambuti cum terris, domo et vico; obedientiam, que dicitur Kississa, cum vineis et terris; apud Leonimbem domum et magnam vineam cum pertinentiis suis; apud Leccosum ecclesiam Sancti Nycolai cum hospitali, pomerio, terris et pertinentiis suis; *apud Ungariam monasterium Sancti Demetrii iuxta flumen Savi, cum omnibus rationibus et libertatibus suis a Bela Rege vobis indultis*; annuum cere redditum tredecim cantariorum a Basilica (? talán Basilio) et Johanne Blandemero Ru(s)sorum Regibus apud Galizani vobis concessum; et apud Constantinopolitanam civitatem Ecclesiam Sancti Juliani cum hospitali, domibus, apothecis, et aliis omnibus tenimentis et pertinentiis suis; Ecclesiam sancti Jone, ac alias Ecclesias monasterio vestro subiectas; *monasterium Sancti Demetrii Grecorum de Ungaria iuxta fluvium cum conductu aque fluminis Sabe, cum piscaria, nemoribus, iure passagii et omnibus aliis pertinentiis suis*; ecclesiam Sancte Anastasie cum casali Grecorum; casale de Tusedi et ecclesiam Sancti Nycolai cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; de Juncamagni Judam et Parvi casalia cum pertinentiis suis; casale de Tepili cum terris et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Nicolai de Jureo cum casali et pertinentiis suis; casale de Illicio cum nemoribus et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Demetrii de magno Ylicio cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Stephani de Chesmasi (?) cum vineis, terris, nemoribus, duabus piscariis et insula Dunavi; ecclesiam Sancte Marie de Orbasio cum casalibus, terris, vineis, nemoribus, et cimbris; casale de Cepla, cum duabus nauiculis, passagio fluminis Danuvi et insula; ecclesiam Sancti Nicolai de Nadudur cum casali, insula, canneto, piscariis de Cherip et pertinentiis suis; casale Gerinetum cum domibus, terris, et pertinentiis suis;

apud Sumigum terras et nemora cum redditibus et pertinentiis suis; apud castrum de Macra vineas cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; casale de Arpario cum piscariis, terris, canneto, pratis, nemoribus, navicula fluminis Disse (Tisza) ac pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Georgii de Curta, et ecclesiam Sancte Marie cum navi, casalibus, pomeriis, vineis, terris, nemoribus, piscariis, et pertinentiis suis; casale de Sadmari (? Szatmár) cum canneto, piscariis, lacu, terris et pertinentiis suis ex utraque parte fluminis de Dissa; casale de Titili cum piscariis, canneto, terris, medietate montis de Titili; Sancti Nicolai et Sancte Marie de Fulgabekim ecclesias cum terris et pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Marie cum casali de Roson, piscariis, lacu, insula Dunawi, nemoribus, terris, reddi(ti)bus et aliis pertinentiis suis a quondam Clado et Manuele monasterio vestro collatis; casale de Poty cum terris et pertinentiis suis; casale Dussunc, cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Nicolai de Muclia cum casali, terris, nemoribus, piscariis, et pertinentiis suis; casale Camalaca cum terris, nemoribus, piscariis et pertinentiis suis; casale Moyssaca cum terris et pertinentiis suis; casale Naradin cum vineis, terris, et pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Marie de Cornusca cum casali, santofola, cimbris, terris et pertinentiis suis; terras et alias possessiones quondam Demetrii presbiteri et Jukifori, et redditus, qui Franchedem vulgariter appellantur. Ad hec vobis auctoritate presentium indulgemus, ut cum Greci usque ad hec tempora decimas solvere (igy) minime consue(ve)rint laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis de possessionibus habitis ante Concilium Generale, vel de vestrorum animalium nutrimentis, nullus a vobis decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis clericos et laicos etc. . . . retinere. Prohibemus insuper etc. . . . discedere. Discedentem vero etc. . . . audeat retinere. Crisma vero oleum sanctum etc. . . . sine pravitate aliqua exhibere. Cum autem generale interdictum etc. . . . Divina officia celebrare. Paci quoque et tranquillitati etc. . . , audeat exercere. Obeunte vero te etc. . . . secundum Deum et Beati Basili regulam providerint eligendum; electus autem pro benedictione ad Episcopum Diocesanum accedat; qui si ei

duxerit denegandum, eidem electo pro benedictionis munere obtinendo, quemcunque maluerit, catholicum adire Antistitem licentiam imperpetuum. Preterea omnes libertates et immunitates etc. . . . privilegio communimus. Decernimus ergo etc. . . . omnimodis profutura, salva Sedis Apostolice auctoritate, et in predictis ecclesiis diocesanorum Episcoporum canonica iusticia. Siqua igitur in futurum etc. . . . subiacet ultioni. Cunctis autem etc. . . . inveniant. Amen. Datum Laterani per manum Ranerii Sanete Romane Ecclesie Vicecancellarii IV. Kal. Februarii. Indict. VII. Incarnationis Dominice anno M CC XVIII. Pontificatus vero domini Honorii pape anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. 9. 1.).

80.

*III. Honorius pápa a szentmártoni apátság jogait oltalmazza.
1218.*

Honorius Episcopus serus seruorum dei venerabili fratri . . . Episcopo Vesprimiensi salutem et Apost. benedictionem. Cum Monasteria et alia loca religiosa ex officio tuo debeas fauorabiliter confouere, non sine causa miramur, quod sicut dilecti filii Prior et Conuentus Sancti Martini de Pannonia transmissa nobis conuestione monstrarunt, tu postquam Abbas eorum iter arripuit ad subsidium terre Sanete, ipsos et Ecclesias eorum in tua Parrochia possitas indebitis exactionibus aggrauas et molestas, ac alios ipsos indebite persequeris, cum olim tibi fuisset iniunctum, ut parrochianos suos de Comitatu Simigiensi compelleres ad decimas sibi soluendas, tu id efficere noluisti, licet ipsi super hoc te requisierint humiliter et deuote. Vt igitur salubriter conscientie tue consulas et honori, fraternitatem tuam monemus attente, per Apostolica scripta firmiter precipiendo mandantes, quatinus ab eorum et Ecclesiarum suarum grauaminibus omnino desistens, parrochianos illos, ut decimas debitas ipsis exoluant iuxta quod tibi a Sede Apostolica est iniunctum compellere

non omittas. Alioquin dilectis filiis . . . de Waradino . . . de Sacsard et . . . de Cicador Abbatibus Quinqueecclesiensis dioecesis nostris damus litteris in mandatis, ut partibus conuocatis audiant causam et apellatione remota debito fine decident, facientes quod decreuerint per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Datum Laterani Kal. Februarii. Pontificatus nostri anno Secundo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

81.

III. Honorius pápa megerősíti a német rend számára Vilmos erdélyi püspöknek a Barczaság jövedelmeire és birtokára vonatkozó 1213-ki adományát. 1218.

Honorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Magistro et fratribus *Hospitalis Sancte Marie Teutonicorum* Jerosolimitani salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Cum igitur venerabilis frater noster W(ilelmus) Ultrasilvanus Episcopus considerans pericula et labores, quos terram de Burza vacuam et inhabitatam vobis a carissimo in Christo filio nostro Andrea Rege Ungarorum illustri, ad cuius dominium pertinere dinoscitur, Regia libertate (liberalitate?) collatam, defendendo a paganorum incursibus sustinetis, decimas ipsius terre ab eius incolis tam futuris quam presentibus exsolvendas, nec non et ecclesias edificandas ibidem Domui vestre consensu capituli sui concesserit, decimis Ungarorum et Sicularum, si eos ad dictam terram transire contingeret, et presentatione a vobis de persbyteris instituendis in ipsis Ecclesiis facienda, nec non iurisdictione causarum criminalium, que ad destitutionem pertinent sacerdotum, procuratione quoque iuxta formam canonicam moderata, si eum ad partes illas venire contingeret, sibi ac suis successoribus reservatis, nos vestris iustis precibus inclinati, concessionem ipsam, sicut pie et

provide facta est, et in ipsius Episcopi litteris super hoc factis plenius continetur, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocínio communimus; quorum tenorem ad majorem firmitatum jussimus de verbo ad verbum presentibus amatori.

(Következik Vilmos erdélyi püspök 1213-ki okmánya, mely olvasható Fejéernél Cod. Dipl. III. köt. I. r. 145. 1.).

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumerit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani XII. kal. Maii. Pontificatus nostri anno secundo.

(Az eredeti után Schuller J. K., Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart, I. köt. Nagy-Szeben 1841. 222. l. — III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 12. l.).

82.

III. Honorius pápa megerősíti a Jánosrendűek számára II. Endre magyar király 1217-iki adományozásait. 1218.

a) Száz ezüst gira jövedelmét általában.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter etc. Annum quingentarum marcarum argenti redditum vobis a Karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Ungarie de proventibus salium suorum in Salech pia liberalitate concessum, sicut ipsum iuste ac pacifice obtinetis, et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocínio communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui tatis est:

Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely Fejéernél olvasható, Cod. Dipl. III- köt. 1. r. 233. l.).

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Laterani VII. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id m. I. k. 14. l.).

83.

b) *Száz eziüst gira jövedelmét Margati vára védelmezésére.*

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter etc. Annum centum marcarum argenti redditum, vobis pro custodia castri, quod Margati dicitur, a karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Ungarie de proventibus salium Regni sui apud Zolacha pro liberalitate concessum, sicut ipsum iuste et pacifice obtinetis et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinis communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui talis est:

(Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely Fejéernél olvasható, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 237. l.).

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Laterani VII. Kal. Julii Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id m. I. k. 15. l.).

84.

c) *A soproni és drávamelléki jövedelmeket.*

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter etc. Redditum porte de Supran (Sopron), qui Bobet dicitur, et terram, que est inter Drauam et Chergou vobis cum nemoribus et aliis pertinentiis suis a Karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Ungarie pietatis obtentu collata, nec non libertates, immunitates et exemptiones secularium exactionum ab eodem Rege vobis et hominibus vestris indultas, sicut ea omnia juste ac pacifice obtinetis, et in eiusdem Regis litteris plenius continentur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus (et) presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui talis est:

(Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely olvasható Fejérmél, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 239. l.).

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis etc. Datum Laterani VI. Kal. Jullii (Pontificatus nostri) anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 16. l.).

85.

d) Száz ezüst gíra jövedelmét Crati várának védelmezésére.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Justis petentium etc. Eapropter etc. Annum centum marcarum argenti redditum vobis ad opus castellani et aliorum fratrum vestrorum custodientium castrum vestrum, quod Crati dicitur, a Karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Hungarie de proventibus salium suorum in Scolasche pia liberalitate concessum, sicut illum iuste ac pacifice obtinetis, et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui talis est:

(II. Endre király 1217-ki okmányát, mely következik l. fenebb 71. sz. a.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Laterani V. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno secundo. -

(III. Honorius pápa Regestaiból Theiner id. m. I. k. 17. l.).

*III. Honorius pápa a nagyhalmi tized ügyében intézkedik.
1218.*

Honorius Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectis filiis. Strigoniensi et Jauriensi Prepositis, et.. Archidiacono Jauriensi salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum Abbatis et Conuentus Sancti Martini de Pannonia nobis est oblata querela, quod populos Bissenorum de uilla Nogholm Vespermiensis dioecesis decimas uini ad eos de iure spectantes contra iustitiam detinent, et reddere contradicunt. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus partibus conuocatis audiatis causam et appellatione remota sine debito terminetis, facientes quod decreueritis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, censura simili appellatione cessante cogatis ueritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Laterani IX. Kal. Decembris Pontificatus nostri anno tercio.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

*Pál és Tamás grófok és rokonaik adománya az elefánti
egyház számára. 1218.*

Jacobus Archidiaconus, Canonicus Ecclesie Strigoniensis omnibus fidelibus presentibus et futuris presentes litteras inspecturis salutem in salutis omnium largitore. Ad vniuersorum noticiam serie presencium significamus — — —: Quod Paulus et Thomas filii quondam Lamperti, Comites consanguinei et diuisionales fratres Comitis Leustachij et Petrus de Leustachfalua Comites Comitatus Nitriensis ad nostram personaliter veniendo presenciam confessi extiterunt ministerio uiue uocis eorum in hunc modum, quod ipsi in possessione eorum hereditaria ipsos contingente Thelekfeld appellata vnam particulam terre eorum arabilis quinquaginta jugera vel citra hoc in se continentem vna cum virgulto wlgó weresharazth nuncupato ad decem jugera se extendente sub metis et metatibus infra declarandis ob remedium et refrigerium animarum parentum ipsorum, predecessorum eorum, ac salutem animarum ipsorum successorumque eorum adipiscendam Ecclesie Beati Martini confessoris et pontificis in villa Elephant constructe, ecclesie parochiali scilicet eorum et per eam Rectori seu Rectoribus eiusdem dedissent, donassent et contulissent perpetuo et irreuocabiliter possidendam, tenendam iugiterque et perhennaliter habendam; ymo confessi extiterunt dedisse, donasse et contulisse coram nobis patrocinio presentium mediante. Mete autem predictae particule terre currerent ordine subsequenti; ita videlicet, quod prima meta inciperet a parte occidentali ab vno puteo pro meta deputato, illic ad partem septemtrionalem adiaceret via publica; per eandem viam currendo de eadem — — — diverteret ad partem orientalem et perueniret ad vnam metam terream in virgulto erectam; deinde ad eandem partem orientalem currendo perueniret ad vnum fossatum longum, et per ipsum fossatum ad partem meridionalem currendo perueniret ad rivulum predictam terre particulam totam ex parte ipsius meri-

dionalis partis iam dictae separatam; et ibi terminarent. Et hoc ipsi, vt allegabant matura deliberacione inter ipsos habita, ea de causa fecissent, quia particula terre superius nominata ecclesie eorum parochiali vicina esset et propingua, tali obligacione et grauaminis honore interposito, quod quancumque temporis in successu ipsi aut eorum superstites, quibus prescripta possessio ipsorum deuolueretur, prelibatam terre particulam vna cum virgulto sexaginta iugera modo premissa in se continente de prescripta ecclesia sequestrare, alienare et auferre intenderent vel auferrent modo aliquali; extunc anathema Jesu Deique Omnipotentis, et Beati Martini pontificis indignationem incurrerent ipso facto. In cuius rei memoriam perpetueque stabilitatis incrementum presentes litteras nostras priuilegiales eisdem Comitibus duximus concedendas pendentes sigilli nostri munimine roboratas. Datum in villa Apon tempore conuocacionis nostre generalis sexto Kalendas mensis Nouenbris anno ab Incarnatione Domini M. CC. decimo octauo. Hoc non obmisso, quod omnia premissa per predictos nobiles fuerunt testamentaliter legata et data ecclesie Sancti Martini coram testibus infra declarandis, uidelicet Michaele, Martino, Benedicto et Boynoch Comitibus et patronis ecclesie supradictae.

(Az eredeti után Csech).

88.

*III. Honorius pápa Ugrint szenteli fel kalocsai érseknek.
1219.*

Istos dominus Honorius PP. III. consecravit anno Pontificatus sui tertio : Nepesinum Episcopum, Sipuntinum Archiepiscopum, Tudertinum Episcopum, Portuensem Episcopum, Tusculanum Episcopum, Colocensem Archiepiscopum, Carnotensem Episcopum, Pensauriensem Episcopum.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 22. l.)

89.

III. Honorius pápa az esztergami és a kalocsai érseket felszólítja, rendelkezésére néhány alkalmas hittérítőt küldeni. 1219 körül.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Strigoniensi Archiepiscopo salutem etc. Ne si secus vineam Domini nostre cure commissam positas undique sollicitudines redigere neglexerimus ad culturam, et propagare in eis propagines, que flores odoris et fructum afferant honestatis, possimus merito de torpore seu desidia reprehendi: licet undecima sit hora, operarios tamen in ipsas proponimus destinare, qui sarculo predicacionis ex circumadiacentibus nationibus vitiorum spinas evellentes et vepres, et extendentes in eadem palmites fidei compluentesque illas aquis, que transeunt inter medium montium, ipsas florere faciant et virtutum germina germinare: ac sic effundente Domino spiritum de excelso in solitudine iudicium, quo se cum Deo et coram Deo, ne ab eo iudicetur, dividicus habitat, fiatque nationum desertum in Chermel in

vere circumcisionis scientiam veniendo: et postquam intra-
 verit gentium plenitudo, tandem reconciliationis iustitia se-
 deat in Chermel in Israelitico populo, qui nunc reputatur in
 saltu. Verum cum multi per Dei gratiam ad hoc opus idonei
 latitent intra Ecclesiam otio contemplationis, vacantes am-
 plexibus infecunde Rachelis, videntes tamen subtilius in-
 herendo, qui se in cultura Dominice vinee non curarunt hac-
 tenus exercere, Lye fecunde, sed lyppe, quasi connubium
 aspernando: ipsos per te ac alios Ecclesiarum Prelatos, ne
 cum tota die circa propagationem ac dilationem vinee Domi-
 nice steterint otiosi, quod nemo eos conduxerit, valeant ex-
 cusari, duximus excitandos, ut et in hac undecima hora con-
 ducti mandragores Lye ingrediantur cubiculum, et vineam
 Domini studeant propagare, laboraturi quasi brevi hore spa-
 tio in eadem, et diurni denarii pretium recepturi. Quocirca
 fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus
 in provincia tua quatuor viros opinionis sincere ac litterature
 probate, vel tres seu saltem duos, cuiuscunque religionis, vel
 ordinis, et Cisterciensis presertim, cui Dominus benedixit a
 mari usque ad mare ipsius extendendo palmites, eligas, qui
 super nitentes asinos ascendentes, habentesque vitam in pa-
 tientia et mortem in desiderio, sponte velint animas suas of-
 ferre discrimini, ac benedicere Domino parati pro ipsius no-
 mine, si opus fuerit, martyrium sustinere, ac ipsos usque ad
 festum Beati Martini ad presentiam nostram transmittas, se-
 cundum circumspectionis Apostolice providentiam una cum
 illis, quos de provinciis aliis ad nos mandamus transmitti, ad
 solitudinem diversarum gentium destinandos, ut in eis fun-
 gentes legatione pro Christo reconciliari obsecrent illas Deo,
 quasi per ipsos Domino exhortante, ac tamquam cives Apo-
 stolorum et domestici Dei, easdem verbo doctrine illuminent,
 pacem gentibus tribuendo, ac cum exultatione ad nos seu ad
 Dominum potius revertentes iusticie manipulos referant, et
 ab eodem vite senatum recipiant sanguine proprio laureati.
 Quod si forsitan Prelati eorum, qui animas suas sponte peri-
 culo duxerint offerendas, voluntati eorum presumpserint ob-
 viari, presumptionem eorum monitione premissa per censu-
 ram ecclesiasticam, appellatione remota, compescas. Datum
 Laterani. stb.

Scriptum est in e. m. Colocensi Archiepiscopo, et in singulis terris et provinciis et Regnis Archiepiscopis etc.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m, I. köt. 27. l.)

90.

III. Honorius pápa bizonyos ügyben a csanádi püspök kártalanításáról gondoskodik. 1220.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Abbati et . . . Priori Egriensi et . . . Preposito Orodienſi Cenadiensis Diocesis salutem etc. Ex insinuatione venerabilis fratris . . . Cenadiensis Episcopi nobis innotuit, quod cum ipse in reditu peregrinationis sue a translatione corporis Beati Thome martyris Cantuariensis per Papiensem transierit civitatem, G. et J. fratres, ac eorum socii cives Papienses ipsum equis, pecunia et rebus aliis, quia venerabilis frater noster . . . Waradiensis Episcopus quandam mutuo ab eis receperit summam pecunie, sicut apparebat in publico exinde instrumento confecto, nec de ipsa, ut ipsi dicebant, satisfecerat, spoliarunt. Unde pro eodem Cenadiensi Episcopo nobis fuit humiliter supplicatum, ut dignemur, quod indemnis conservari debeat, providere. Cum autem illius res in huiusmodi casu in predicti Episcopi Waradiensis solutionem cesserint debitorum, eidem nostris dedimus litteris in mandatis, ut prefato Episcopo Cenadiensi satisfactionem de rebus suis sic ablatis exhibeat competentem, ut per ipsum conservetur indemnis, qui pro ipso rerum suarum sustinuit detrimentum. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus Episcopus, quod mandamus neglexerit adimplere, vos super hoc, quod iustum fuerit, sublato appellationis impedimento, statuere minime postponatis, facientes quod statueritis auctoritate nostra firmiter observari. Testes etc. Quod si non omnes etc. Datum Laterani XVIII. Kal. Januarii Pontificatus nostri anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 26. l.)

91.

Miklós nádor megerősíti biróilag a pannonhalmi szent-mártoni apátságnak Sown helységben lévő birtokát. 1220.

Nicolaus Dei gratia Palatinus et Comes de Suprun universis ad quos presens scriptum pervenerit salutem in eo, qui est salus omnium. Noticie omnium volumus clarescere, quod cum Abbas Ecclesie Beati Martini repeteret coram nobis a Dominico, Buda et Stephano terram sufficientem cultui viginti aratorum ex donacione Catlu illi memorate Ecclesie collatam esse asserendo; et cum in hunc modum inter eos lis diu agigaretur, tandem ex beneplacito eorum, et ad consensum plurimorum convencionem in hunc modum inter se fecerunt; scilicet prenotati viri D. B. et S. concesserunt Ecclesie prelibate terram arabilem ad decem aratra, et terram nemorosam ad duo aratra in Sown (Sucro), videlicet postposita omni contradictione iuridicionaliter perpetuo possidendam mediante pristaldo inter eos Poznauo de genere Zah (Zak). Vt autem hec convencio taliter coram nobis terminata salva semper et inconcussa permaneant in posterum, presenti pagine eam commendauimus, et munimine duplicis sigilli nostri fecimus confirmari. Anno Dominice Incarnacionis M^o.CC^o.XX°.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. A nádornak ezen birói intézkedését megerősítette II. Endre király 1229.)

Miklós nádor ítélete a pannonhalmi szent mártóni apát és a somogy megyei várjobbágyok közt Wicha helységben fekvő bizonyos földekről. 1220 körül.

Nicolaus Palatinus et Comes Supruniensis uniuersis presentem paginam inspecturis salutem in Domino et omne bonum. Vniuersorum noticie uolumos clarescere, quod constitutus Abbas Sancti Martini in nostra presencia cum omnibus quos citauerat de uilla Wicha pro combustione capelle Sancti Jacobi et aliis dampnis sibi illatis, proposuit coram nobis, quod emisset terram a iobagionibus castri Simigiensis, quorum quosdam iam Rex receperat in domum suam, quidam adhuc detinebantur ad officium castri, quorum nomina mixtim hec sunt: Mihal, Bethme, Cheke, Mathey, Habur, Almos, Demetrus, Leger, Medue, Peter, Benedictus, Wrou, Omodoy, Petur. Qui cum interrogati fuissent, negauerunt se uendidisse terram Abbati. Quapropter Abbati probacionem facere iniuimus. Post deinde Abbas ueniens cum suis testibus multis nobilibus in festo Sancti Demetrii, cum essemus Geurini cum Rege; probabat sicut debuit fere cum omni Simigiensi Comitatu. At illi prenominati iobagiones ipsi Zadusarii confessi sunt tanquam confusi, partem illius terre uendidisse; scilicet partem communiter cum uilla Wicha. Vnde nos cognoscentes iusticiam Abbatis Sancti M(artini), et confessionem, et falsitatem illorum; tamen adhuc contra facientes illis adiudicauimus Curiali Comiti Abbatis cum duobus testibus, quos illi aduersarii eligerent, sacramentum parare, et sacramento prestituto ipsos condempnaremus secundum estimacionem illius terre ad talionem reddendam et ad dampna, que in edificiis, et que in operibus et in ipsa terra facta erant. Cum autem die constituto cum electis ab ipsis testibus, uidelicet Yser Comite, Warcu centurione de Hurpas in Simigiensi castro essent ad complendum sacramenti debitum parati, et prestaldo eorum Budino mediante diucius illic morati fuissent; quidam ex ipsis aduersariis, scilicet Leger et fr. Bodon comparuerunt,

qui dicebant, quod ab eisdem sacramentum nollent exigere; quidam non comparuerunt. Quamobrem Abbas prestitit fratribus loci pro iusticia sua et iustificatus recessit. Vnde iterum ueniens ad nos exigebat sibi fieri iusticiam in omnibus. Nos autem intellectis omnibus per prestaldum nostrum B., adiudicauimus secundum comparacionem terre Abbatis, de terra illorum assignari tantundem, si haberent; et si non haberent, pro illa terra et talionem et pro dampnis illatis in ipsa terra, de rebus uel de personis eorum redderentur XXX et V marce. Vt autem hoc in posterum oblivioni non tradatur, presentem cartulam fecimus diuidi per alphabetum et utramque partem sigilli nostri munimine roborari; et unam partem dedimus Abbati conseruandam, alteram autem iussimus reponi in camera cruciferorum Sancti Regis Strigonii commorancium.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában. Ezen nádori ítéletet megerősítette II. Endre király 1229.)

93.

Miklós nádor a pannonhalmi apátnak Zurunca helységben lakó több szolgálkat itél oda. 1220 körül.

Nicolaus Palatinus et Comes Supruniensis vniversis presentem paginam inspecturis salutem in Domino et omne bonum. Ad noticiam uniuersorum peruenire uolumus; quod, cum homines Ecclesie Beati Martini, scilicet XXXII mansiones seruorum de uilla Zurunca, que ex debito seruitutis porcos pascere teneretur, ab officio eiusdem Ecclesie domino Andrea Rege ultra mare existente contumaciter se retraxisset; Abbas eiusdem Ecclesie, qui cum ipso Rege iter peregrinationis arripuerat, peracto uoti debito fuisset reuersus, Regi de infidelitate prememoratorum seruorum querimoniam deposuit, et accepto ab eo prestaldo Opa filio Michael, uniuersaliter illos seruos captiuatos iuxta Regis preceptum pro ratione iudicii conuincendos adduxit. Qui in nostra presencia constituti reos se esse cognoscentes, ad pedes Abbatis prouoluti

seruos se Ecclesie fuisse sunt confessi. Quos nos, prout ordo exigebat iusticie iuxta infidelitatis eorum meritum condempnando, scilicet nasos ipsorum assos Abbati sepedicte Ecclesie tradidimus. Nomina uero illorum seruorum sunt hec: Cucha, Vnica, Forcos, Pete, Vyalam, Petrus, Paulus, Partus, Zuede et cuncti cognati eorundem. Et ne labente cursu temporis hec in nostra presencia gesta a memoria hominum tollat obliuio, testimonio presentis pagine commendata auctoritate sigilli nostri roborauimus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában. Ezen ítéletet is megerősítette II. Endre király 1229.)

94.

Miklós nádor ítélete Fen helységben lévő földek felett a pannonhalmi szent-mártoni apátság számára. 1220.

Nicolaus Dei gratia Palatinus et Comes de Suprun vniuersis presens scriptum inspecturis salutem et omne bonum. Ad vniuersorum noticiam volumus pervenire, quod constituti coram nobis Abbas Beati Martini et Capitulum eius ex vna parte, oduornici Regis et populi Regine castrensesque Vespriemienses ex altera, proposuit Abbas cum Capitulo suo, quod tertia pars terre memoratorum populorum, que dicitur Fenu in ius Ecclesie eorum cederet, insuper iidem populi deberent terram ad duo aratra, quam ex donacione Ipoliti Ecclesia ipsorum ab antiquo possederat; cumque populis negando resistentibus Abbas iuxta nostram sententiam testimonio Heydrici Comitis et aliorum plurimorum utrumque propositum suum competenter approbasset, volentes dictis populis satisfacere Abbati prelado et fratribus suis cum Comite Heydrico sacramentum super his committendum adiudicauimus. Cum igitur ad complendum sacramentum debitum adstitissent populi pretaxati, recognoscentes se a sacramento illorum retraxerunt et preces assiduas porrigentes cum consensu plurimorum bonorum hominum conuencionem talem cum Abbate fe-

cerunt, quod terram duorum aratrorum, quam Ipolitus contulerat, preter quartam partem de tota terra eorum idem Abbas cum Capitulo suo perpetuo possideret et pacifice. Que quarta pars in terris arabilibus ad octo aratra estimata est preter sylvas et nemora ex vtraque parte adiacencia mediantibus duobus prestaldis Pazmano videlicet de genere Zah prestaldo Regis et Andrea prestaldo nostro. Vt autem huius litis decisio coram nobis acta nullo vnquam tempore a supradictis populis vel eorum successoribus valeat retractari presentem paginam duplicis sigilli nostri munimine fecimus confirmari. Anno verbi incarnati M^oCC^oXX^o.

(IV. Béla király 1237-ki megerősítő okmányából.)

95.

A győri káptalan bizonysgot ad a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a nemes Tütüsiek közti határjárásról. 1220.

Capitulum Ecclesie Geuriensis uniuersis, ad quos presens scriptum peruenerit salutem in eo, qui est salus omnium. Noticie omnium uolumus clarescere, quod constitutis coram nobis Orez Abbate Beati Martini de Pannonia ab una, nec non Dominico et Stephano de Tütüsi parte ex altera, presentibus et non contradicentibus cognatis et commetaneis eorum Akur filio eiusdem et Georgio filio Martini de Merena aliter Meger, proposuerunt asserentes, quod cum Abbas coram Nicholao Palatino a domino Rege iudice constituto terram sufficientem cultui XX aratrorum ex donacione Catlo repeteret illam cum Ecclesia Feyreghaz collatam esse asserendo, et in hunc modum diu inter eos lis agigaretur; tandem ex beneplacito eorum et ad consensum plurimorum conuencionem in hunc modum inter se fecerunt. Ex parte septemtrionis scilicet Merene incipiendo a Pounsa directe ad Sashalom; exinde aliquantum ad meridiem ad uiam, que ducit ad Perinche metas plurimas pro terra Feyreghaz fecerunt; similiter ex parte Tütüsi a Pounsa ad tres metas exinde penes Perinche ad

uias, que ad Yrkin ferunt, signa metalia et fossata pro eadem Ecclesia Feyreg haz terminarant; et terram taliter separatam Abbati et Ecclesie sue iure perpetuo reliquerunt possidendam mediante prestaldo inter eos Poznano de genere Zak. Vt ergo huius rei series robur perpetue firmitatis obtineat, presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Anno ab Incarnacione Domini M^oCC^oXX^o. Magistro Demetrio Lectore Ecclesie nostre existente.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

96.

II. Endre király privilegiuma, melylyel a pannonhalmi szent-mártoni apátságnak Ölbő, Bársonos, Szőlös, Écs, Gamás stb. helységekben fekvő birtokát megerősíti. 1221.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Nos Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerique Rex inperpetuum. Regie Sere- nitatis prouida circumspeccio sicut in conferendis beneficiis pro meritorum exigencia singulis se debet manu larga libera- liter exhibere, ita pariter ad collatorum conseruationem tene- tur non inpari sollicitudinis studio uigilare, ut et qui contu- lit faciat pacifice possideri, et quidquid quilibet Christo fide- lium ex bonis suis quolibet iusto titulo acquisitis salubriter disposuerit, siue in ultimis uoluntatibus, seu eciam inter uiuos, ratum habeat, et sue auctoritatis interuentu inconcussam ei tribuat firmitatem. Hinc est, quod noster fidelis, uidelicet Wros, Abbas Ecclesie Sancti Martini de Pannonia, quem at- tendentes meritorum prerogativa ceteros precellere, et serui- ciorum continua longeuitate pluribus preminere, qui, nec im- portune postulans nec ambiciosus insistens precibus, nostram presenciam adiens a nobis humiliter postulauit, quod posses- sionem, uidelicet terras cum earundem incolys et ceteris per- tinencys suis, quas quilibet ob remedium salutis anime sue, ut post hec temporalia eterna reciperet, Ecclesie Sancti Mar-

tini sub testamento dimiserat, et eciam alia, que idem Abbas a manibus diripiencium et falso occupacium de iure Ecclesie per iudicis arbitrium iusto examine receperat, nec non et alia, que empconis titulo possederat, seu que pro pecunia Ecclesie non indebite sed iuste requisierat, auctoritatis nostre munimine, ne imposterum aliquo unquam tempore per dolositate seminarium et uersucie calumpniam quidquam ex hys diminui vel reuocari ualeret in irritum, roborari faceremus. Nos uero, quia nostrum est specialiter Ecclesys Regalibus pia sollicitudine prouidere, petitionem iam dicti Abbatis admittentes, presentem paginam in generationes generacionum illibate conseruandam nostro privilegio iussimus roborari. Donacionem igitur quam Catlu prenominato monasterio fecit hec est. Partem, que ipsum in terra *Ellu* contingebat cum incolis suis quorum nomina sunt hec: Gueca cum filio, Gosol cum tribus filijs, Zubus pro se, Ferca cum filio Georgio, Bugvar quondam Beud cum II filijs, et filius Michael, Hecy cum III filijs, Nepleguen cum II filijs, Deca cum filio, Nugul filium China Couci, Vici cum II filiis, Vitla, Vital cum I filio, Gouci, Hodusgeur, Deca cum III filijs, Hab, Zenka cum filio, Lugumus cum II filijs, Mookou cum II filijs, Chomou cum II filijs, filius Geruasy, Bocy, Chima, cum III filijs, Cema et Elus. Item dedit seruum nomine Lazou cum uxore et III filiabus. Item partem quam in terra *Sceleus* habebat cum incolis suis. Item duos seruos uidelicet Micou, Vencir cum uineis, quas colebant, ut annuatim cum tunella uini seruiant suas exequias. Item seruum nomine Ceplet cum filijs, et cum uinea quam colit, seruire domui infirmorum fratrum. Item terram *Catlu* prope insulam, quam proprie possidebat, iam dicte Ecclesie salue dimisit. Item pars, que ipsum in terra Socorou, et in Barana, et in predio *Catlu* contingebat, eidem Ecclesie reliquit. Item Ambrosius frater eiusdem *Catlu* dedit eidem Ecclesie partem, quam in predio *Barsunus*, quod uocatur *Catlu* habebat, cum incolis suis; et partem fratris sui, quam ab ipso acceperat, cum parte sua quam habuit in *Elbuu*, quorum incolarum nomina sunt hec: Paul cum II filijs, Chub cum III filijs, Alchica cum filio, Zada cum II filijs, Legueuus cum III filijs. Partem eciam suam, quam in terra *Sceleus* habebat, uem silua, et seruis ad ipsum pertinentibus, uidelicet *Weset*

et filio eius, et cum una uinea, eidem Ecclesie assignauit. Item Leustachius et uxor sua nomine Hilda dederunt predium Precha cum VI aratoribus et II aratris, quorum uidelicet aratorum nomina sunt hec: Sop, Chempech, Wasard, Pozor, Chuma, Etha. Item VI uineas cum uinitoribus nouem, quorum nomina sunt hec: Pancasa, Buhta, Michal, Guza, Pot, Chotober, Hega, Adamas, Pentuk. Item dederunt C oues cum III pastoribus, quorum nomina sunt hec: Pychu cum II filijs, uidelicet Renguz et Ywan. Item equas indomitas XXX dederunt. Item jobagiones, quorum nomina sunt hec: Bunsu cum II filijs, uidelicet Wina et Gyuan, Chotad cum II filijs, Heuseb et Theku, Julianus cum filio, Benca, Eusud, Forta, Poson. Istos uero quatuor (igy) uidelicet: Obus, Zava, et Domose dimisit uxori sue solum quoadusque nixerit; post obitum uero ipsius ad iam dictum Monasterium, sicut ad ipsum pertinebant, pleno iure pertineant. Item dederunt V pedisequas ad lauanda uestimenta altarium et mensalia Abbatis atque fratrum, quorum nomina sunt hec: Cug, Huguia, Leuchud, Tala, Cunca. Item dederunt in insula Abada predium cum X mansionibus libertinorum, et predium romine Petend cum X mansionibus libertinorum, et ceteris ad ipsum pertinentibus, et partem eciam suam, quam habuerunt in Winar. Preterea confirmamus predium Petend, quod Abbas iam dicte Ecclesie a Geur filio Geren pro LX et VI marcis recepit, cum seruis libertinis et ceteris pertinentijs. Item jobagiones, quos Magister Geur filij Geren pro remedio anime sue Ecclesie Beati Martini reliquerat, hijs exprimentur uocabulis: Leua, Pous, Tumpud cum III filijs. Nomina uero seruorum sunt hec: Budus, Cosma, Damian, Disky, Vina. Hec sunt nomina ancillarum: Zumbotea cum filia nomine Tega, et Crispina pro se. Item confirmamus medietatem uille Ilbeu, quam Opochs, frater dicti Catlu, cum jobagionibus suis, et ceteris pertinencijs Ecclesie Beati Martini contulit, quorum nomina sunt hec: Dubus, Michal, Forcos cum posteris suis, Ynoc, Stephan, Juan, Jacobus, Milud cum fratre suo, Zegun, Petrus, Paul, Odou, Cardinalis, Munc cum filio, Cema, Ilcus, Chymoz, Nimuga, Bella. Hos omnes predictos cum posteris eorum uniuersis et terra. Preterea idem Opochs dedit eidem Ecclesie seruum nomine Bozou cum terra ad culturam quatuor bouum sufficienti, ut singulis annis suas exequias faceret

in festo Sancti Michaelis in boue trienni et C panibus, et tunella cervisie. Preterea partim in secundo predio eiusdem nomine Zeleus, quam tam in terra, quam in Sylua habebat, et seruum nomino Jroslou cum II filiis et uinea, et eciam uineam in uinea Ecchu, et totam terram, que in predio nomine Catlu prope ad insulam Regis ad eius partem pertinet, et quendam seruum nomine Iroslou cum II filijs iam dictus O. Ecclesie Beati Martini contulit. Item confirmamus partem quam Egidius in uilla Gamas cum duabus uineis et tribus nemoribus, et cum uno aratro et terra sufficienti ad aratrum et cum seruo nomine Apat et cum omnibus pertuencijs suis Ecclesie Sancti Martini dimisit possidenda. Item confirmamus eciam sententiam diffinitam nostri Palatini Nicolai filij Borz, quam fecit contra Bissenos de Nogholm et latinos Albenses, ita quidem ut cum dicti Bisseni de patrimonialibus suis decimas dare non repudient immo inuiti soluere compellantur multo magis de uineis suis in Comitatu Sumugiensi empticio acquisitis vel uinis empticie congregatis dare teneantur; et hec idem de latinis Albensibus dicimus, ut vel de omnibus uinis suis tam emptis quam et suis proprijs decimas integraliter persoluant, uel usque ad festum Sancti Martini ab emprione uini desistant, ut interim decimatores decimas de uino prouenientes plene possint assignare vel si emere uoluerint, nonnisi consensu Abbatis, et recepto eius sigillo emere vel empta uinea aut sua propria ante dictum festum extrahere presumpmant. Quod si quis ausu temerario aliter facere attentauerit et in his culpabilis repertus fuerit tamquam furem condemnandum fore iudicauimus. Item confirmamus et sententiam eiusdem nostri Palatini, quam fecit contra populos Wesprimiensis Episcopatus in Comitatu Sumugiensi constitutos pro decimis eorundem, prout in Tenore litterarum domini Apostolici, uidelicet Innocencij tercii continetur, quas eiusdem Ecclesie Abbati uidelicet Wros super hijs idem Apostolicus concesserat. Datum per manus Cleti Aule nostre Cancellarii, et Agriensis Prepositi, anno Dominice Incarnacionis MCCXXI. Venerabili Johanne Strigoniensi, reuerendo Vgrino Colocensi Archiepiscopis existentibus, Desiderio Chenadiensi, Roberto Wesprimiensi, Guiliermo Transsiluaniensi, Thoma Agriensi, Jacobo Waciensi, Stephano Zagrabiensi, Alexandro

Waradinensi, Bartholomeo Quinquecelesiensi Episcopis existentibus, — Nicolao filio Borz Palatino et Comite Supruniensi, Ochuz Bano, Paulo filio Petri Wojauoda, Dionisio magistro Tauarnicorum et Comite de Bachs, Jula maiore Budrugiensi et Curie Comite Regie, et ceteris Comitibus Comitatus tenentibus. Regni nostri anno decimo et octauo.

Jegyzet Fejérnek, ki ezen okmányt gyűjteményének két helyén (Cod. Dipl. III. k. 2. r. 476. l. és V. k. 1. r. 297. l.) csak hibás másolat után tette közzé, nem sikerült módot találni, miszerint azt az eredetivel összehasonlíthatta volna. A nagyérdemű buvár kívánatának itt pótlólag tesszünk eleget, az okmány szövegét az eredeti után közölve, mely a szent-mártoni főapátság levéltárában található.

97.

III. Honorius pápa a pannonhalmi szent-mártoni apát és a zágrábi püspök közt a somogymegyei tized ügyében intézkedik. 1221.

Honorius Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis... Abbati de Curc (Zircz) in Bokan Vesprimiensi Diocesis, et... Strigoniensi et... Geuriensi Prepositis salutem et Apostolicam benedictionem. Olim inter dilectos filios... Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia ex parte una, et venerabilem fratrem nostrum... Episcopum et Canonicos Zagrabieneses ex altera super decimis quarundam possessionum et aliarum rerum in Comitatu Simigiensi existentium questione suborta, tandem post multas commissiones ab eodem Abbate super hijs a bone memorie I(nnocentio) Papa predecessore nostro ad diuersos iudices impetratis, venerabili fratri nostro.. Geuriensi Episcopo et coniudicibus suis de utriusque partis assensu dedit idem predecessor noster suis litteris in mandatis, ut infra mensem lite legitime contestata causam ipsam sufficienter instructam ad Concilium remitterent Generale, quorum pars Zagrabiensis malitiose declinans examen recessit contumaciter ab eisdem, sicut in relatione iudicum eorundem ad ipsum directa continebatur expresse. Demum memorato

Abbate ac... procuratore partis [adverse in dilecti filii nostri G . . Sancti Theodori Diaconi Cardinālis, tunc subdiaconi, et Capellani dicti predecessoris nostri presentia constitutis, idem Abbas pro se et Conuentu suo ab Episcopō et Canonicis memoratis decimas omnium frugum et aliarum rerum terre culte ac inculte, siluarum, marturinorum, porcorum et ceterorum animalium, apum et tributorum ac uectigalium partis Comitatus Simigiensis, que est ultra fluuium Drauum, sicut ipsius cingitur limitibus Comitatus, nec non decimationes Capellarum Sancti Barnabe, Sancte Crucis, et Sancte Trinitatis ex parte Castri Simigiensis in Diocesi Vesprimiensi existentium cum fructibus perceptis ex eis, quibus fuerant, ut dicebatur, per eundem Episcopum spoliati, cum expensis quas in eisdem prosecutione negotii usque ad illa tempora fecerant, ac facturi essent in posterum, sibi restitui postulauit, omne ius suum in iudicium deducendo; privilegium Sancti Regis Stephani, et confirmationes felicis recordationis Alexandri, Urbani et Clementis Romanorum Pontificum predecessorum nostrorum ad intentionem suam fundandam super principali producens. Memoratus autem procurator ex aduerso respondens proposuit, Episcopum supradictum decimas memoratas inconcasse diutius possedisse, asserens nichilominus, quod dicta pars, que ultra Drauam existit, tempore dati priuilegii de Comitatu non fuisset eodem, et quod predictę Capelle, que circa Drauam erant cum parrochianis suis essent in Zagrabiansi Diocesi constitute, que omnia obtulit se tunc temporis probaturum. Vnde sepefatus predecessor noster, cum per assertionem eorum sibi de causę meritīs plenius liquere non posset, venerabili fratri nostro Waciensi Episcopo et collegis suis causam eandem commisit fine debito terminandam. Verum cum iudices nominati tum propter ipsius obitum mandatoris, tum propter alias causas multiplices in negotio minime procederent memorato: nos ad instantiam Abbatis prefati... Preposito et... S... Vesprimiensi et... Albensi Vesprimiensis Diocesis Archidiaconis nostris dedimus litteris in mandatis, ut super hoc et aliis negotiis suis a dicto predecessore nostro iudicibus diuersis commissis, iuxta tenorem mandatorum ipsius procedere procurarent, qui sicut ex relatione intelleximus eorundem, in ipso negotio variis de causis minime procedentes,

ipsum re adhuc integra ad Sedem Apostolicam remiserunt. Procuratore igitur Abbatis iam dicti, ac dilecto filio Magistro Ambrosio Archidiacono Vesprimiensi nuntio partis aduerse propter hoc in nostra presentia constitutis dilectum filium nostrum E. Sanctorum Cosme, et Damiani Diaconum Cardinalem eis concessimus auditorem, cui cum de cause meritis per ipsos non potuerit fieri plena fides, nos causam ipsam vobis duximus committendam, discretioni uestre per Apostolica scripta mandantes, quatinus in negotio ipso non obstantibus aliquibus litteris super hoc a Sede Apostolica impetratis usque ad definitiue sententie calculum sublato appellationis obstaculo procedentes causam ipsam, si de partium voluntate processerit, sine debito terminetis, facientes quod decreueritis auctoritate nostra firmiter obseruari. Alioquin eam sufficienter instructam ad nostram presentiam remittatis, prefigentes partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent iustam dante domino sententiam recepture. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam cessante appellatione cogatis ueritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Laterani IIII. Nonas Januarii, Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

98.

III. Honorius pápa az esztergami érseknek a pénzverés utáni tized jövedelmét ismeri el. 1221.

Honorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio . . . Illustri Regi Ungarie salutem etc. Venerabilis frater noster . . . Strigoniensis Archiepiscopus nobis insinuare curavit, quod cum decima monete, que cuditur in Cenadiensi Dioecesi, pertineat ad eundem; venerabilis frater noster . . . Cenadiensis Episcopus pro ea sibi solvenda nostras ad te litteras impetravit, tacito quod decima eadem ad Strigoniensem Ecclesiam pertineret. Ideoque auctoritate tibi presentium declaramus, quod nostre intentionis non fuit, per huiusmodi litteras iuri, siquid habet, Strigoniensis Ecclesie derogare. Datum Laterani XII. Kal. Maji (Pontificatus nostri) anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 29. l. Ezen pápai levelet már Fejér tette ugyan közzé, de a kelet hibás kitételével; l. Cod. Dipl. III. k. 1. r. 347. l.)

99.

III. Honorius pápa az egyházi átok bizonyos esetei iránt intézkedik. 1221.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Tua nobis fraternitas supplicavit, ut cum quidam Prelati et clerici tue Dioecesis ob fraudem commissam circa vicesimam laqueum excommunicationis incurrerint, et quidam eorum celebraverint sic ligati, super hoc eorum providere salutis paternae sollicitudine dignemur. Ideoque fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus receptis ab eis hiis, que de ipsa vicesima defraudaverunt, eis vice nostra beneficium absolutionis impendas, et dispenses cum illis, qui sic ligati celebravere Divina: ea que ab ipsis recipies servaturus succursui terre Sancte, eorumque

summam nobis fideliter rescripturus. Datum Laterani XII. kal. Maii (Pontificatus nostri) anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 28. l. V. ö. ezen pápai intézkedés kivonatát Fejérmél, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 352. l.)

100.

III. Honorius pápa az egyházi átoknak egy másik esete iránt intézkedik. 1221.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis universis Ecclesiarum Prelatis Strigoniensis et Vesprimiensium Diocesum salutem etc. Dilectus filius . . . Prepositus Posoniensis nobis insinuare curavit, quod vos parrochianos ipsius interdictos vel excommunicatos iustitia exigente presumatis recipere ad Divina in eius preiudicium et canonice discipline contemptum. Ideoque presentium vobis auctoritate districtius inhibemus, ne id de cetero facere presumatis, si debitam vultis effugere ultionem. Datum Laterani IX. kal. Maii (Pontificatus nostri) anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 29. l.)

101.

Miklós nádor megerősíti azon barátságos egyezkedést, melyet a pannonhalmi szent-mártoni apát Beus fiaival Bársonos helységben fekvő földekre nézve kötött. 1221.

Nicolaus Palatinus et Comes Supruniensis uniuersis presentem paginam inspecturis salutem in Domino et omne bonum. Vniuersis notum fieri uolumus, quod Abbas Sancti Martini de Pannonia, et filii Beus, Benedictus et Vsun cum fratre eorum Poznano ex alia parte ad presenciam Martini uice nostri iudicis accedentes super quadam terra nomine Barsun, de qua inter ipsos longa controuersia et contencio orta fuerat coram pluribus iudicibus, conuencionem fecerant hoc modo : Quod prestaldus Archiepiscopi Strigoniensis, qui statum memorate terre et scriem contencionis eorum prenouerat, ad circueundam illam accederet, et quidquid de terra illa ordinaret, uel de contencione eorum terminaret, utrique parti ratum fieret et acceptum. Igitur prestaldus iam dictus accesserat et circueundo quod iustum fuerat coram comitibus Kyliano, Petro, et Gregorio Ecclesie Beati Martini ius suum de illa terra, et illis quamdam partem assignauerat, et uniuerse contencioni eorum finem imposuerat. Sed postmodum uiri pretaxati, Benedictus et Vsun cum fratre eorum Poznano maligno ducti consilio conuencionem ad consensum prestaldi et aliorum quam plurimorum factam respuerunt. Tunc Abbas eos ad nostri citauit presenciam prefigendo eis terminos quam plurimos; demum in octauis Beati Michaelis. Adueniente itaque termino Benedictus et Vsun presencie nostre comparuerunt, sed Poznani frater eorum contumacia plenus uenire contempsit, nec filios suos misit, se simulans esse infirmum;

cumque B. et V. in presencia nostra constituti super transgressionem conuencionis ab Abbate impeterentur, responderunt conuencionem a prestaldo Archiepiscopi factam firmiter se obseruaturos, ita uidelicet quod terra, quam idem prestaldus presentibus predictis Kyliano, Petro et Gregorio comitibus Ecclesie prelibate assignauerat, sine aliqua diminutione eidem possidendam relinquerent, et si aliquam porcionem in eadem terra habere dinoscebantur, eidem et Ecclesie totaliter concederent. Addentes insuper quod Poznanum fratrem eorum contra Ecclesiam Sancti Martini in donacionibus Kolt et fratrum suorum non adiuuarent, siue in libertinis, siue in terris minime adiuuarent. Et confessi sunt, in donacionibus illis nullum se ius habere. Hoc autem actum est anno ab Incarnacione Domini M^o.CC^o.XXI°. Et ut istud in perpetuum firmiter obseruari possit, sigilli nostri munimine roborauimus.

(II. Endre király 1229-ki megerősítő okmányából, mely a szentmártoni főapátság levéltárában található)

102.

A győri káptalan Poto grófnak az auszíriai sz. kereszti apát-ság számára Sasunban tett alapítványáról ad bizonyítgot. 1221.

Anno domini M^o. CC^o. XX°. primo factum est, quod Pot, filius Potonis Comitis, ad nos Geurienses canonicos venit, domino Cosme Episcopo, et nobis taliter retulit, et dispositionem patris sui taliter significavit: Quod supra Musunium in uilla Sasun in xta Nulos, quidquid iuris ipse possidebat, plenarie et sine aliqua diminucione Ecclesie Sancte Crucis in Austria, quia ibi voto confrater fuerat, perpetuo contulit possidendum. Et ne post mortem eius a filiis uel a nepotibus suis Ecclesia memorata super hoc possit habere impedimentum uel contradiccionem, nostro testimonio in presentem cartam petierit adnotari, et sigillo Capituli nostri inpressam presentibus et futuris in argumentum fidei, si opus fuerit, presentari. Bulcono Preposito, Beda Custode, Veruntone Decano existentibus.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz, I. köt. Bécs 1856. 57. l.)

103.

Benedek tatai apátnak birtokátruházási ügyre vonatkozó megerősítése. 1221.

Quoniam mundana humanis uidentur esse transibilia, sub cirografi protectione commendare procuramus causam, que uertebatur inter Medue et Cazar sub hac forma: Predictus Cazar vineam in monte quodam supra nouam villam habebat, eamque prefato M. causa necessitatis pro tribus marcis obbligauit. Mortuo M. Comiti Bors remansit. Prenominati uero Cozardi nepos Petrus nomine, in presencia Comitis Mauricii N. Palatini Comitis uice iudicis, Thoma prestaldo requisit,

eique iuris institutione a predicto Iudice rectificauit conditione hac, ut prememoratus P. III marcas et dimidiam predicto B. Comiti persolueret. Vt solucionis memoria teneretur, Ego Benedictus Abbas de Tota, eiusdemque Capitulum nostri munimine sigilli roboramus. Datum anno Domini M^o. CC^o. XX°. I^o.

(Aa eredeti őriztetik a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

104.

II. Endre király az ausztriai szentkereszti apátságnak Legentő helységben lévő alattvalóit bizonyos szabadságokkal ruházza fel.

1222.

Ego A(ndreas) Dei gracia Rex *Hungarie* omnibus presens scriptum inspecturis notum facio, quod Abbati Ecclesie *Sancte Crucis* in *Austria* super terram *Bissenorum* nomine *Legentou*, quam eidem per priuilegium contulimus, talem concessimus libertatem, quod de triginta mansionibus hominum, quos ipse Abbas super eandem terram collocauit, nullam exactionem, uidelicet nec liberos denarios, nec pondera, nec tributum, nec aliquam pensionem, que succedente tempore in nostro Regno emergere possent, alicui persoluat, sed remota condicione qualibet tota illa pensio ad usus Abbatis predictae Ecclesie colligatur, et *chibriones* uinearum, que ibi ab eisdem triginta mansionibus facte fuerint, etiam eidem Abbati totaliter recipiantur. Concessimus eciam, quod domos et curiam et cellarium, quas ipse Abbas in *Musunio* construxit, sic liberrimas esse uolumus, quod nullus tributarium, uel monetarium, aut aliquorum exactorum eas aliquatenus in aliquo molestare, seu aggrauare presumpmat. Et ut huius rei concessio tam nostris quam etiam nostrorum successorum temporibus salua semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine in

perpetuum roboratam. Anno Dominice Incarnationis Millesimo ducentesimo XX°. secundo.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cisterciensier-Stiftes Heiligenkreuz Bécs 1856. 63. l. Ezen okmány tartalmát igen hiányosan tette közzé Fejér, Cod. Dipl. III. k. 2. r. 483. l.)

105.

*III. Honorius pápa R—t, II. Endre király káplánját, ki a keresztet füzte ruhájára, az apostoli szék pártfogása alá veszi.
1222.*

Honorius Episcopus etc. dilecto filio R. cruce signato, Capellano karissimi in Christo filii nostri Illustris Regis Unгарie salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter etc. personam tuam cum omnibus bonis, que impresenciarum rationabiliter possides, aut in futurum etc. sub Beati protectione Petri et nostra suscipimus. Specialiter autem quartam partem reddituum de Bursa, quos canonicè te proponis adeptum, sicut eos iuste possides et quiete, auctoritate tibi Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre protectionis et confirmationis infringere etc. Siquis autem etc. Datum Verulis II. Kal. Maii Pontificatus nostri anno sexto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 33. l.)

106.

III. Honorius pápa N—t soproni ispánt, ki a keresztjelet füzte ruhájára, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 1222.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio nobili viro N. Comiti de Sopron Geuriensis Diocesis salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Cum igitur zelo fidei et devotionis accensus affixo tuis humetis signo crucis proposueris in terre Sancte subsidium proficisci; nos tuis iustis precibus inclinati personam, terram, familiam et omnia bona tua, que impresentiarum rationabiliter possides, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus statuentes, ut ea omnia, postquam iter arripueris trasmarinum, integra maneant et quieta, donec de tuo reditu vel obitu certissime cognoscatur. Nulli ergo etc. nostre protectionis et constitutionis infringere. Siquis autem etc. Datum Laterani XIV. Kal. Januarii (Pontificatus nostri) anno septimo.

Scriptum est pro eodem . . . Archiepiscopo Colocensi et . . . Episcopo Cenadiensi. Cum dilectum filium nobilem virum N. Comitem de Sopron, qui zelo fidei et devotionis accensus assumpto crucis signaeulo proposuit in terre Sancte subsidium proficisci, cum terra, familia et omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possidet, sub protectione susceperimus Apostolice Sedis et nostra, statuentes, ut ea omnia, postquam iter arripuerit transmarinum, integra maneant et quieta, donec de ipsius reditu vel obitu certissime cognoscatur; fraternitati vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsum super hiis non permittas ab aliquibus molestari, molestatores eius indebitos per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum ut supra.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. 36. l.)

106.

*Gunczel Rovazd (Szent-Márton mellett) születésii spalatoi érsek
egyessége a pannonhalmi szent-mártoni apáttal és conventtel.
1222.*

G(uncellus) Dei gracia Spalatensis Archiepiscopus et V(rias) eadem gracia Abbas et totus Conuentus Beati Martini in Pannonia omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino. Vniuersitati uestre notum facimus, quod inter dominum G. venerabilem Spalatensem Archiepiscopum et nos has mutuas fecimus donaciones: Quod terram de Rvozd ad unum aratrum cum silua, prato et pomerio, quam ab ipso pridem acceperamus pro commutatione cuiusdam loci qui Vinula dicitur sibi in hunc modum reddidimus, ut donec uiueret nostram iureiurando diligeret Ecclesiam et sibi fidelis esset; ipso uero decedente cum omni possessione, quam ibidem ipse Archiepiscopus ordinauerit ad usum nostrum predictam terram recipiemus. Similiter et ipsius propriam terram, que uulgo Vanyola dicitur, cuius medietas cum prato tantum spectat ad ipsum, medietas uero pertinet ad fratrem suum C., sua, ut diximus, porcio plenarie et absque omni contradiccione in ius hereditarium nostre proprietur Ecclesie. He contra nos in signum amoris quatuor sibi dedimus boues et ipsum iureiurando bona tenemur fide semper diligere et pro posse nostro honorare, et quamdiu ueniens in uillam Ruozd moram fecerit, sibi prebendam cum mensura, sicut uni de fratribus dare tenemur, et annuatim, sicut consuetudo est Ecclesie, sibi bottas cum pellicio dabimus; prout hoc scriptum firmum illibatunque perpetuo permanere sigillorum nostrorum munimine corroborauimus et sigillo eiusdem Archiepiscopi communiri fecimus, et Abbatis Waradiensis, in cuius presencia hec confirmauimus. Anno ab incarnatione Domini MCCXXII.

(Eredetic bőrhártyán írva, melyről egykor három, most már csak egy pecsét függ, a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

107.

Kozma györi püspök bizonyos pert a bakonbéli apát és a györi káptalan közt egyenlítő ki. 1219—1222.

C(osmas) Dei gracia Episcopus Geuriensis uniuersis modernis et futuris presentem paginam inspecturis salutem in vero salutari. Noscant presentes et futuri, quod cum inter Abbatem Demetrium de Béél ex vna parte, et inter Capitulum nostrum ex altera coram magistro Demetrio aule Regie Iudice, mediante vero prestaldo Tochia filio Pantbaleonis de villa Poguna lis et contencio fuisset exorta, eo quod predictus Abbas ab ipso Capitulo quamdam porcionem terre de terra ville Arpas tamquam violenter occupatam requirebat. Tandem vtriusque partis voluntate et assensu inter ipsos nos vt arbiter existens talem fecimus compositionem: quod ipsam terram, quam sepredictus Abbas requirebat, Capitulum nostrum eidem cum vno molendino super quamdam fossatam voluntate reliquit perpetuo possidendam; aliud vero molendinum, quod super Rabbam volutat, cum insula Capitulum sepredictum sibi ipsi retinuit pacifice possidendum. Et sic facta inter eos compositione coram prememorato prestaldo inter ipsa duo molendina duas metas novas assignando litem inter se motam nec super hac causa renouandam, vltcrius sopierunt. Ne igitur temporum processu super hac causa lis iterato possit exoriri, de vtriusque partis assensu in memoriam huius rei presentem chartam sigilli nostri impressione iussimus roborari.

(Az eredeti után. Csech).

108.

A györi káptalannak bizonyos adás-vevési és birtok-átruházási ügyről kiadott bizonyosága. 1222.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Vnitatis. B. Dei gracia Prepositus Geuriensis eiusdem loci — omnibus, quibus littere iste legende occurrerint salutem et oraciones in Domino. Cum sepius obliuio ueritati aduersetur, sagacitate prudentum inuentum est, ut ea que veraciter facta sunt, fidel litterarum memorie commendentur. Hinc est, quod in noticiam omnium deuenire uolumus, quod Abbas Sancti Martini in nostra presencia constitutus protestatus est, se emisse a Ladizlao filio Ladizlai nouem uineas, quas habebat inter uineas hominum Abbatis in uilla Apatij in Higmogos, pro X marcis argenti, eodem Ladizlao ibidem astante et hoc ita esse affirmante. Et eodem die X marcas eidem L. Abbas coram nobis per manum Heym hominis Regii filii Barnabe persoluit. Vnde ad petitiones predicti Abbatis, ut suum forum firmiter stare possit, litteris sigilli nostri impressione roboratis adnotari fecimus. Anno ab Incarnacione (Domini) M.CC.XX II.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában).

109.

*A pannonhalmi szent-mártoni apátság Nyulas helység birtokában
bíróilag erősítették meg. 1222.*

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. B. Dei gracia Prepositus et Capitulum Ecclesie Geurinensis uniuersis presentem paginam inspecturis salutem in eo, qui saluat in se sperantes. Quoniam omnis humana accio labente temporis circulo effugit et adnichilatur, sagacitas uirorum prudentum solet eas per litteras eternare. Noscant igitur tam presentes quam posteri, quod Jacinctus prestaldus Regis, filius Cornolt de uilla Dagu ad nos ueniens nobis uiua uoce asserendo demonstravit, quod cum ante Curialem Comitem Salomonem lis esset orta inter Abbatem Sancti Martini ex una parte et iobagiones Musuniensis castri ex altera pro terra uille Nulos et eius hominibus, Abbate proponente, quod dominus Rex terram illam cum hominibus Ecclesie sue in reconpensationem predij, quod Knesa uocatur, dedisset; predictis autem iobagionibus contradicentibus, quod nec homines illos, nec terram eorum Rex conferre potuisset, cum filij iobagionum Sancti Stephani Regis sint; Comes supradictus iobagiones Musunienses ad sacramentum posuit, ut septem ex eis in festo Sancti Nicolai in Ecclesia nostra pro libertate predictorum hominum sacramentum prestarent, in quo uidelicet termino cum monachus Abbatis, et Curialis Comes suus, simul cum prestaldo predicto ad recipiendum sacramentum in nostra presencia se presentassent, duo tantum ex iobagionibus Musuniensibus affuerunt, qui minime sacramentum eis prebuerunt, dicentes tam ex parte sua quam ex parte sociorum suorum, malo zelo contra Abbatem pro supra memoratis hominibus fecisse questionem. Et sic eo ordine predicta terra cum populo Ecclesie Sancti Martini perpetuo remansit possidenda. Nomina uero hominum de predicta uilla scilicet Nulos hec sunt: Cege, Vilmod, Cekeü, Prugoy cum fratre suo, Ceke, Forcos cum fratre suo, Petrus cum fratre suo, Buus cum fratre suo, Mech cum fratre suo, Cumur cum fratre suo, Oeh,

Ereu. Vt autem inposterum memoriter teneri possit, litteras super hoc sigilli nostri inpressione munitas dari fecimus. Anno ab Incarnacione Domini MCCXXII.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

110.

III. Honorius pápa Margitot, konstantinápolyi császárnét, III: Béla magyar király leányát az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 1223.

Honorius Episcopus servus servorum etc. dilecte in Christo filie nostre M. quondam Imperatrici Constantinopolitane Illustri salutem et Apostolicam benedictionem. Solet annuere etc. Eapropter, dilecta in Christo filia, tuis iustis postulationibus grato concurrentes assensu, personam tuam cum omnibus, que impresentiarum rationabiliter possides, aut in futurum iustis modis, prestante Domino, poteris adipisci, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus: specialiter autem castrum Kewe cum toto Comitatu, redditibus, dignitatibus et proventibus suis; Varod quoque, Perben, Camanc et Zilzeng cum villis, silvis, vineis, piscariis, servis et ancillis, et ceteris pertinentiis suis; Regale insuper predium, quod Elyad vulgariter appellatur, cum redditibus et proventibus suis; nec non et alia tria in Bachaciensi provincia constituta, videlicet Soya, Curth et Mirislou cum pertinentiis suis, que de concessione karissimi in Christo filii nostri Andree Illustris Regis Ungarie, fratris tui, te legitime proponis adeptam, sicut ea omnia iuste possides et quiete, et in privilegiis eiusdem Regis exinde confectis plenius continentur, auctoritate tibi Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre protectionis et confirmationis infringere. Si quis autem etc. Datum Laterani III. kal. Aprilis. Pontificatus nostri anno septimo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. 39. 1.)

III.

*III. Honorius pápa II. Endre királyt új keresztháborúra
buzdítja. 1223.*

Honorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio
 Illustri Regi Ungarie salutem etc. Iustus Dominus in omnibus viis suis, qui unicuique pro meritis condigna retributione respondet, circa negotium terre Sancte spem populi christiani fovit aliquando prosperis, et interdum debilitaverit adversis. O quantum christicolis videbatur arridere prosperitas! O quantum illuxisse credebatur fidelibus felicis aurora successuum, quando cruce signatorum exercitus Egyptum aggrediens, post turrim captam, post transitum fluminis, post hostes exterritos in adversariorum stationibus castra fixit, et Damiatam, que robur censebatur Egypti, duris obsidionis angustiis coartavit! Res quidem agebatur miraculi, cum Dominus, qui elegit infirma mundi, ut confunderet fortia, civitatem expugnationi difficilem eo tempore tradidit gerentibus bellum eius, quo invaluerat multum partis adverse potentia, et abbreviatus erat non modicum nostrorum numerus bellatorum. Habebat autem in hiis universitas christiana, unde pretenderet quasi certe spei fiduciam in futurum: verum succedentibus prosperis victores obliti nomen Domini post triumphum dato virtutibus libello repudii sic contraxere cum vitiis, quod detrahebatur fidei, ubi convertendi fuerant infideles, et maior erat peccatorum commissio, ubi maior remissio sperabatur. Quapropter provocatus Dominus dexteram in sinistram, et gratiam mutavit in iram, citharam nobis vertit in luctum, et gaudium transtulit in merorem, cum, nostris in manu hostili conclusis et perdita Damiatam, brevi dierum numero sic exinaniti fuerunt temporis longi labores, quod non solum blasphemorum iniuriis nomen est expositum Christianum, verum etiam quo ad aliquos, qui aliquando communicaverant fidei contemptui, datus est ipse Christus: unde facta est durior post prosperitatem adversitas, et eo minus habuit consolationis afflictio, quo minus argumenta prosperitatis preterite, sub-

secute iacture pati poterant coniecturam. Sed licet iniquitates nostre quocumque dividerint inter nos et Deum nostrum, non est tamen aggravata eius auris, ut non exaudiat, nec abbreviata manus eius, ut salvare non possit. Misericordiam quippe non continebit in ira, quin saltem propter nomen suum, ne ulterius blasphemetur in gentibus, potenter exurgens iudicet causam suam et exaltans humilem in salutem, iniquos abigat, et consternat elatos. Ecce ipsius inspiratione, ut firmiter credimus, karissimus in Christo filius noster Fredericus Illustris Romanorum Imperator semper Augustus et Rex Sicilie, omissis multis arduisque negotiis, quorum onus honorem Imperialis Celsitudinis sequebatur, venit ad nos in Campaniam, nobiscum de predictae terre subsidio tractaturus; ibique presentibus venerabili fratre nostro . . . Patriarcha et carissimo in Christo filio nostro Johanne Illustri Rege Ierosolimitano, . . . Beethlemitano Episcopo, . . . Magistro Hospitalis, . . . Preceptore Templi et . . . Magistro Domus Theutonicorum, ac aliis, quos ad tractatus huiusmodi (e) diversis mundi partibus vidimus adhibendos, singulis, que natura negotii requirebat, diligenti meditatione pensatis, idem Imperator ad nostrum beneplacitum et consilium predictorum transfretandi termino in festo Beati Iohannis Baptiste post biennium proximo secuturo prompta voluntate suscepit, corporale super hoc exhibens spontaneus iuramentum. Denique, ut ad id plenius suum manifestaret affectum et plus fidei daretur negotio, ac omnino suspicionis contrarie scrupulus tolleretur, ad instantiam Patriarche predicti et aliorum orientalium in nostra et fratrum nostrorum presentia et multitudinis hominum, qui ad colloquium venerant, se ducturum in uxorem legitimam filiam Regis eiusdem iurisiurandi religione firmavit. Sane probabili presumptione tenemus, quod a Domino factum est istud, ut votis fidelium optate rei successus exolvat, quod preconcepte spei preludia promiserunt, ad sui restorationem negotii tuum et aliorum Regum ac Principum animo ipse filius Summi Regis accendet, qui de secreto patris in publicum egressus ad servos, ad ima descendit, ut subditis ad summa pararet ascensum: sub testa nostre mortalitatis figulus in terris visus et cum hominibus conversatus, tuum procul dubio expetit et expectat auxilium causa Christi et probatam domus tue po-

tentiam desiderat terra Sancta. Numquid non habuit de iuventutis tue primitiis, et de maioris etatis reliquiis, quasi de vite decima non habebit. O quantum acresceret eiusdem terre subsidio, si de propagata devotione patris in filios per unum ex ipsis subvenires in tante necessitatis articulo Crucifixo! O quam magnifice ad succursum Ungaria inimicis Crucis terribilis se pararet, ut mittenti placeret et misso. Absit, ut in peculiari bello, Dei filii gens tibi subiecta soluat militie cingulum, arma relinquat rubigini, animum neget victorie, cum corona non desit victoribus per gratiam et meritum in presenti, per gloriam et premium in futuro. Hinc est, quod excellentiam tuam affectuose rogamus, et a te instanter exposcimus, obscecrantes per Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, per Sanguinem Jesu Christi, ut exurgas in adiutorium Christi tui, qui quodam modo in se prodigus et parcus in servis, temporali morte se tradidit, ut te a faucibus mortis eriperet sempiternè. Exurgas et liberes terram illam, in qua salutem humani generis operatus est personaliter ipse Salvator. Exurgas ad contricionem nationis prave atque perverse, que ubi sit Deus Christianorum impropere, et multis insultat opprobriis nomini Christiano. Et quidem illatas subditis tuis offensas ulcisceris, et Dei tui non vindicabis iniurias tam atroces? Ad hereditates tuorum manus invasorum extendi non pateris, et patieris hereditatis Dominice tanto tempore detentores? Ne igitur in Deo periculose dissimules, quod iuste non tolerares in homine, pungat cor tuum tui contumelia creatoris, accendat te zelus fidei Christiane, ut sic in forti manu et extento brachio terre memorate subvenias, quod insinuato nobis subventionis tue proposito ante faciem aliorum te fructuose ponamus exemplar, in tuis laudibus gloriantes, tibi que accrescat cumulus meritorum, non solum ex hiis, que feceris per teipsum, sed ex aliis etiam, que facti tui similitudine subsequantur. Datum Laterini.

In e. m. scriptum est aliis Regibus, quibusdam verbis mutandis competenter mutatis.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 40. l.)

112.

A győri káptalan előtt kötött barátságos egyesség. 1223.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Capitulum Geuriense. Omnibus, quibus presentes litere legende occurrerint, salutem, et orationes in Domino. Cum veritas per oblivionem sepius occultari soleat, necesse est, ut eo, que in presentia bonorum hominum geruntur, fidei literarum memorie commendentur. Hinc quod in notitiam universorum devenire cupimus, quod Michael monachus Ecclesie Sancti Martini, et Simon ejusdem Ecclesie Comes Curialis ex una parte, et Endreus filius Nicodemi Jobagionis de Sculgageur de villa Theneu ex altera ad nos accedentes pariter asserverunt, quod cum Abbas eorum et E. predictus pro quibusdam hominibus Petro videlicet, et Paulo diu contendissent, predicto E. dicente eos esse suos servos, Abbate vero e contrario eosdem de familia Ecclesie sue esse asserente, et per iudicium Nico-tai tunc comitis Palatini ad certamen duelli inire deberent, tandem in hunc modum convenerunt, ut Abbas quimque marcas argenti pro predictis hominibus eidem E. solveret, et supra memorati homines Petrus, et Paulus in usum Ecclesie Sancti Martini cederent in perpetuum, quod et factum est. Nam in presentia nostra monachus et Simon predicti illas quinque marcas sepredicto E. persolverunt. Ut autem super his predictus Endreus per lapsum temporis aliquam questionem vel calumpniam contra Abbatem facere non possit, literas sigilli nostri impressione munitas dedimus. Anno Incarnationis Dominice millesimo ducentesimo vigesimo tertio. Preterea de tertio, nomine Karasini, qui eis affinitate tenetur, sepe memoratus E. confessus est, quod penitus liber ab eo exstiterit, nec ulla servitutis nota ei teneretur.

(A szent-mártoni főapátság levéltárában lévő eredeti után *Czech.*)

113.

*Bors gróf a családjá által alapított borsmonostrai apátság
birtokáról gondoskodik. 1223.*

Fallax mundi gloria lapsu ruit mobili; opes, honores, omnia florent, fluunt, nec persistunt, quia marcescunt; nam populatur et subvertit omnia mors amara. Beata gracia (Kaprinainál „igitur anima“), que gustato fructu salutifero postponit omnia presentis vite gaudia. Igitur Ego Comes Bors predictorum bonorum non immemor, functus sospitate precavens in futurum monasterio, meo Beate Marie fabricato pro salute anime mee parentumque meorum villas quasdam hereditario jure mihi inherentes, quarum hec sunt nomina videlicet Sumuld, Stanch et Dunazel (Hevenesinél „Sumulch, Search et Dunaségh“) cum insula contuleram possidendas, exoptans ut fratres in dicto monasterio degentes, quanto liberalius corporalia perciperent, tanto quietius spiritualibus vacare valerent. Verum quia karitate refrigerescente iniquitas habundavit, predictae possessionis veritas in medium venit dubietatis, sic ut Magister Pous ommissa veritate assereret, villas supradictas emptionis titulo ex parte mea possidere. Cuius vendicionis tam ego, quam fratres jam dicti monasterii ignari; cum diu coram Regibus Andrea videlicet et filio eius Bela, nec non et Baronibus Regni causa ventilaretur fratribus sepedicti monasterii actoribus ex parte una, reo autem Magistro Pous ex altera, Ego Comes Bors valefecerunt contencioni, presertim cum Magister Pous instrumento uteretur contra me et fratres dictos clandestine usurpato, gauderetque libello indebite obtento. Sic cedens contencioni, ut dictum monasterium meum nolens fraudare elemosina promissa imo et data, villas duas alias in commutationem illarum, quas Pous usurpavit, perpetuo do possidendas, quarum hec sunt nomina: Mycha, Fluecendorff cum omnibus suis pertinemiis, et hoc abhinc usque in perpetuum; similiter et mediam partem ville Hetezer, que est in confinio Teutonie, post obitum meum secundum rationem predictam eidem contulimus monasterio nullo contradictore persistente. Sic et littere Re-

gum locuntur. Partem vero alteram dicte ville H. fratres diu antea jam possidebant a tempore parentum meorum. Ut autem huius donacionis series perdurare possit imperpetuum hoc decretum sigilli mei munimine feci roborari. Tempore et teste domino Jacobo Cardinali et Apostolice Sedis Legato; mediantibus autem Regibus Andrea et Bela, jobagionibus vero Ungulino (Ugulino) Archiepiscopo, Nycolao filio Burch (Baych), Ladyzlae et Pous; iudice autem Demetrio persistentibus. Datum anno Domini M.CC.XX.III.

(Az eredeti után Fejért Cod. Dipl. III. k. 2. r. 361. l. javítva Beely Fidéll a tudománytárban, XV. köt. Pesten 1844. 128. l. Létezikezen okmány Hevenesi kézirati gyűjteményében is LIII. köt. 9. l., Kaprinai gyűjteményében B. 4°. XL. köt. 44. l és gr. Széchényi Ferencz gyűjteményében I. k. 262. l.)

114.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni apátságot Gönyűvel adományozza meg. 1224.

In nomine Sancte Trinitatis, et Indiuidue Vnitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Cum quelibet iusta petitio apud Regie Serenitatis excellenciam sit admittenda, illa maxime mereri censetur optentum, que ab animo Diuinitus inspirato procedens prodit uelle petentis, largiendo terrena lucrari celestia, et temporalibus institutis acquirere sempiterna. Hinc est, quod ad uniuersorum noticiam presencium et posteronum pervenire uolumus, quod dilectus ac fidelis noster Vros Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ad nostram accedens presenciam instanter ac devote postulauit, ut ea omnia que in concambium Petrus, et duorum fratrum ipsius, qui de filijs officialium Ecclesie Sancti Martini oriundi fuerant, quos intuitu fidelitatis et seruiciorum predicti Petrus ab omni debito et seruicio, quo Ecclesie adstricti tenebantur, exemptos cum consensu predicti Vros Abbatis et fratrum suorum perpetue donauimus libertati, Ecclesie contuleramus, auctoritate nostri privilegij confirmaremus. Nos igitur iustis ho-

nestis et salubribus petitionibus sepedicti Vros Abbatis condignum fauorem adhibentes, datam a nobis commutationem benignitate Regia confirmauimus. Contulimus igitur prenominatae Ecclesie Sancti Martini terram quandam nomine Gütnew ad tria aratra exceptam de castro Zuluga-Geuriensi cum sex mansionibus castrensium, quorum nomina sunt hec: Wtous, Guegus, Tuba, Ybrah, Hellevs et Tocut. Item contulimus septuaginta iugera terrarum, quod uulgo teluk dicitur, et duas insulas sitas in Danubio, et piscaturam in Danubio, que dictos castrenses contingebat; et hec omnia per dilectum, ac fidelem nostrum Gregorium magistrum, tum temporis Electum Geuriensem prememoratae Ecclesie Sancti Martini fecimus assignari. Ut autem hoc concambium factum et confirmatum a nobis nec nostris, nec nostrorum successorum temporibus retractari valeat, presentem concessimus paginam sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus Cleti Aule nostre Cancellarij et Agriensis Prepositi anno Dominice Incarnacionis MCCXXIV. Strigoniensi sede uacante, Reuendo Vgrino Colocensi Archiepiscopo existente, Desiderio Chanadiensi, Roberto Wesprimiensi, Thoma Agriensi, Stephano Zagrabiensi, Briccio Waciensi, et aliis Episcopis Ecclesias Dei gubernantibus; Iula Palatino et Comite Budrugensi, Salomone Bano, Nicolao Curiali Comite Regine, et Comite Suprunuensi; Botez aule nostre Curiali Comite et Comite Bekesiensi, Buzad Psoniensi, Nicolao fratre Vgrini Chenadiensi, et alijs Comitibus Comitatus tenentibus; Regni autem nostri anno vigesimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában. V. ö. Fejért, Cod. Dipl. VII. k. 4. r. 74. l. Csech.)

115.

III. Honorius pápa meghagyja az esztergami érseknek, hogy a pannonhalmi szent-márton apátság számára bizonyos ügyekben az igazság szolgáltatását szorgalmazza. 1224.

Honorius Episcopus etc. Venerabili fratri Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Dilecti filii Abbas et Conventus Sancti Martini in Pannonia nobis insinuare curarunt, quod cum super questionibus, quas super Ecclesiis, decimis et rebus aliis habent adversus venerabilem fratrem nostrum Abridgiensem (így, talán Zagradiensem) Episcopum et Capitulum, nec non adversus Albensem et Vesprimiensem Prepositos et Capitula eorundem, et quosdam alios a felicitis memorie I papa predecessore nostro, ad diversos iudices ab eis tibi propriis nominibus exprimendos, commissionis litteras impetrarint, et nos super hiis pluries eis direxerimus scripta nostra: ipsorum tamen iudicium negligentia, et adversariorum versutia faciente, nondum suam potuerunt iusticiam optinere; quare humiliter petierunt, ut questiones huiusmodi ad nostrum revocarem examen. Volentes igitur parcere ipsarum partium laboribus et expensis, fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus iniungas iudicibus, quibus sunt ipse cause commisse, ut infra festum Assumptionis Beate Marie proximo venturum procedant finaliter in causis eisdem iuxta traditas sibi formas. Quod si per negligentiam eorundem, vel per adversariorum malitiam non fuerit adimpletum, iniungas partibus, ut in proximo festo Omnium Sanctorum, quod eis terminum peremptorium assignamus, per procuratores sufficientes compareant coram nobis super iam dictis questionibus processure: nobis, quod inde feceris, rescripturus. Datum Laterani III. nonas Februarii. Pontificatus nostri anno octavo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 43. l.)

116.

III. Honorius pápa inti a vácsi püspököt, hogy Béla ifjabb királyt tanácsával segítse. 1224.

Honorius Episcopus etc. Venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi salutem etc. Fraternitatem tuam dignis in Domino laudibus commendamus, quod sicut ex parte carissimi in Christo filii nostri B(ele) Regi et uxori sue semper fideliter astitisti, pro ipsorum stans matrimonio, et laborantibus ad eorum divortium intrepide in faciem eorundem iusticie amore resistens. Quia vero idem B(ela) Rex gravem pro matrimonio persecutionem sustinet, coactus propter hoc in terram nobilis viri . . . Ducis Austrie se transferre, fraternitatem tuam rogamus et hortamur attente, quatenus tuum adhuc sibi consilium et auxilium tamquam in adversitate huiusmodi necessarium liberaliter et libenter impendens, ita quod ipsi consilii et auxilii tui ope suffulto, post tempestatem tranquillum et serenum post nubilum tandem fiant. Datum Laterani VIII. Kal. Martii. Pontificati nostri anno octavo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 45. l. A pápának ugyanazon értelemben a veszprémi püspökhez írt levelét lásd Fejérről Cod. Dipl. III. k. 1. r. 432. l.)

117.

III. Honorius pápa Magyarország érsekeinek és püspökeinek meghagyja, hogy a német rendet a neki II. End: e királytól átengedett Barczaságnak birtokában ne háborgassák. 1224.

Honorius Episcopus etc. venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopis et Episcopis per Ungariam constitutis salutem etc. Dilectorum filiorum . . . Magistri et fratrum Hospitalis Sancte Marie Teutonicorum Jerosolimitani Deo et hominibus grata religio promeretur, ut suis favorabilibus desideriis favorabiliter annuamus, quatenus eiusdem Ordinis nova plantatio eo felicius incrementa suscipiat quo largius fuerit rore Apostolice gratie irrigata. Petierunt siquidem iidem Magister et fratres, ut terram de Borza et ultra montes nivium, quam propter paganorum insultus vastam usque ad proxima tempora et desertam largitione carissimi in Christo filii nostri Andree Regis Ungarie Illustris adepti esse noscuntur, et noviter inhabitare ceperant, ipsorum paganorum impetu non sine multo personarum suarum discrimine refrenato, in ius et proprietatem Apostolice Sedis recipere dignemur, asserentes, quod fideles libentius transibunt in eius coloniam, si eam viderint Apostolice Sedis esse speciali dominationi subjectam, sicque fiet ut terra, que lata et spatiosa cultoribus indiget, facile populetur, et numerus habitantium in eadem ad ipsorum paganorum terrorem et securitatem fidelium, atque ad utilitatem non modicam, terre Sancte feliciter augeatur. Ipsorum ergo Magistri et fratrum piis precibus benignius annuentes prefatam terram in ius et proprietatem Beati Petri suscipimus, et eam sub speciali Apostolice Sedis protectione ac defensione perpetuis temporibus permanere sancimus. Ad hec cum eadem terra secundum indulgentias ipsis fratribus ab Apostolica Sede concessas nullum preter Romanum Pontificem habeant Episcopum vel Prelatum, districtius duximus inhibendum, ne quis Archiepiscopus in terram ipsam vel incolas eius interdicti vel excommunicationis sententiam sine speciali auctoritate Apostolice Sedis promulgare presumat,

vel jurisdictionem quamlibet exercere; sed Archipresbyterum, quem per venerabilem fratrem nostrum Strigoniensem Archiepiscopum, tunc Episcopum Agriensem, prefici fecimus ipsi terre, habeat clerus eiusdem populusque recursus pro questionibus emergentibus inter eos aliisque articulis, qui Ecclesie auctoritatem iurisdictionemve requirunt, et possunt per alium quam Episcopum expediri; ea vero, que desiderant Pontificalis dignitatis officium, ut puta crisma, oleum sanctum, ordinationes clericorum et consecrationes ecclesiarum seu altarium, a quocunque maluerint, recipietis (igy) Episcopo, ab Apostolica Sede communionem et gratiam obtinente, quousque ipsius terre populus Divina favente gratia sic fuerit augmentatus, ut dignum sit ei proprium Episcopum provideri. Ideoque fraternitatem vestram sollicitandam duximus et monendam per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus dictos fratres vel ipsius terre incolas contra nostre constitutionis et inhibitionis tenorem nullatenus molestetis, quin imo ipsos habentes specialiter pro Sedis Apostolice reverentia propensius commendatos, cum pro clericorum ordinationibus et aliis, que ad pontificale spectant officium, ab eis requisiti fueritis, benigne ipsorum iustis postulationibus annuatis, ut et ipsi possint de bono in melius favore vestro adjuti proficere, nosque caritatem vestram debeamus in Domino commendare. Datum Laterani II. kal. Maji (Pontificatus nostri) anno octavo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Teutsch és Firnhaber id. m. 27. l. és Theiner id. m. 51. l.)

118.

III. Honorius pápa a somogy megyei tizedek peres ügyében a pannonhalmi szent-mártoni apát és a veszprémi káptalan közt intézkedik. 1224.

Honorius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi, et dilectis filiis . . . Abbati de Peles et . . . Archidiacono Pestiensi Vesprimiensis et Waciensis Diocesis, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum olim . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia super questionibus motis ab eis contra Vesprimiense Capitulum super Ecclesia Sancti Saluatoris de Tord et quibusdam decimis de Simigiensi Comitatu plene ipsis prouenientibus, quas occasione Ecclesie Sancti Apollinaris idem Capitulum dicitur usurpare, super quibusdam decimis coram dilecto filio nostro G(regorio) Sancti Theodori Diacono Cardinale, tunc Capellano felicis recordationis I(nnocentii) Pape predecessoris nostri lis extitit apud Sedem Apostolicam taliter contestata, ut si Capitulum exceptiones suas, scilicet excommunicationis in personam Abbatis, et quod homines suos bobus et rebus aliis spoliauerit dictus Abbas, posset probare legitimis litis contestationibus et ualeret, nec non et super quibusdam aliis iniuriis aduersus predictum Capitulum, et causis quas haberent aduersus quosdam alios, Archidiaconum uidelicet, Rectores Ecclesiarum et presbiteros ac populos Comitatus prefati, et super quibusdam decimis et rebus aliis ad diuersos iudices diuersas a Sede Apostolica litteras commissiuas impetrarint, nec per eos super predictis, pro quibus sexdecim annis et amplius asserunt inutiliter laboratum, dicti Abbas et Conuentus suam iustitiam potuerunt obtinere, nos de ipsorum et venerabilis fratris nostri . . . Strigoniensis Archiepiscopi tunc Episcopi Vesprimiensis assensu tibi, frater Waciensis, et venerabili fratri nostro . . . Quinque-Ecclesiensi Episcopo et . . . Abbati de Sancto Gothardo Georiensis Diocesis super predictis omnibus sub certa forma negotium duximus committendum, qui licet non processissent in causa, duo tamen ipsorum

certis exceptionibus certum terminum peremptorium, uidelicet festum Sancte Pudentiane proxime preteritum partibus assignarunt, quo cum omnibus instrumentis et rationibus suis per se, uel per procuratores idoneos nostro se conspectui presentarent. Comparente igitur parte Monasterij et diutius expectante, tandem coram venerabili fratre nostro . . . Albanensi Episcopo, quem dederamus parti Monasterij auditorem, quidam pro Vesprimiensi duntaxat Capitulo comparuit procurator, qui licet coram eodem auditore mandatum sufficiens ostendisset, et libellum super predictis et aliis ab alia parte recipiens contendisset aliquantulum cum eodem; ad ultimum tamen dicens, se nolle defendere Capitulum suprascriptum coram dilecto filio Magistro O. Subdiacono et Capellano nostro, quem eidem subrogauimus Albanensi, quasdam litteras pro parte Capituli reuocatorias sue procuracionis ostendit, quibus cum iudicarentur esse suspecte, dictus procurator iuramento prestito fidem fecit litteris; et Monasterii pars instarat, ut cum pars altera contumax existeret, quoad illas decimas, super quibus lis extitit contestata, deberet ad calculum sententie definiri, et super eisdem et super aliis, uel adiudicari sibi possessio, uel saltem contumaces ex parte altera in expensis prefatos Rectores, sacerdotes et alios, pro quibus non respondit dictus procurator, absentibus incurrendis aggruari, facientes in iudicando, quod iuris et iustitie dictaret ordo obseruari. Itaque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus causam super predictis omnibus sufficienter per partes siue per earum procuratores etiam quoad reliqua instructam inspicientes, ipsam, si partes consenserint, etiam quoad exceptiones fine debito terminetis. Alioquin eam ad nos sufficienter instructam ad proxime uenturum festum Natiuitatis Dominice remittatis, prefigendo partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent, iustam a nobis in Domino sententiam recepture. Quodsi forte quocunque modo contigerit, ut coram uobis instrui causa non possit, vos quantum de iure poteritis procedentes, partes nichilominus ad eundem terminum ad nostram citetis presentiam, quo cum omnibus instrumentis et rationibus suis ueniant recepture, quod instum fuerit, et facture, nullis litteris obstantibus, si que apparuerint a Sede Apostolica impetrate.

Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu frater Episcopo cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Laterani V. Id. Julij Pontificatus nostri anno octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

119.

II. Frigyes római-német császár III. Honorius pápát a szent föld ügyeiről értesítvén, a keresztyén fejedelmeket, s névszerint a magyar királyt is új keresztes háborúra buzdíttatni kívánja. 1224.

(Sanctissimo in Christo patri Honorio Dei gracia Sancte Romane et universalis Ecclesie Summo Pontifici Fridericus eadem gracia Romanorum Imperator semper Augustus et Sicilie Rex salutem et reverentiam filialem etc.) . . . , .
 Preterea frater Hermannus Domus Theotonicorum Magister ad presentiam nostram accedens, proposuit et persuasit instanter, quod de consilio vestro erat et satis utile vobis et ei expediens videbatur, ut pro tam arduo negotio terre Sancte cum Principibus Imperii oretenus loqueremur, versus partes illas nos personaliter conferentes. Quod dum nostro proposito residisset, et in procinctu essemus versus partes illas dirigendi prosperum iter nostrum, venit Marescalcus noster Cathaniensis; etc. . . . Super quo habita deliberatione cum proceribus curie nostre, quid videretur agendum, visum est omnibus consultius expedire, quod deberemus in hoc articulo presentiam nostram de Sicilie partibus (non) absentare etc. Propter quod eundem Magistrum de tam arduo negotio utile vidimus onerandum, iniungentes ei legationem ad Principes faciendam, scribentes et promittentes per eum Duci Austrie, Lantgravio Thuringie ac ceteris Principibus nominatim, necnon Regi Ungarie ac suis magnatibus ad terre Sancte subsidium transituris, victum, pecuniam et alia necessaria in Regno nostro liberaliter exhibenda, prout idem Magister, quem ad vestram prius presentiam destinamus, proponet in conspectu

vestro singula singillatim etc. Erit itaque Sanctitatis vestre per Alamanniam, Hungariam et Regna finitima, nec non in Franciam, Angliam et ceteras partes orbis tam sufficientes et ydoneas delegare personas, et illa prestande remissionis et indulgentie auctoritate munitas, que ad crucis negotium promovendum audiri debeant et timeri Taliter super ceteris circumstantiis negotio providere dignantes, quod desidia vel remissa negligentia quelibet in Ecclesiam, sicut hactenus, non notetur; quia nos, que ad rostram spectat Imperii sollicitudinem etc. Datum Cathanie quinto die Martii duodecime Indictionis.

(Theiner id. m. 46. 1.)

120.

A velencei doge és annak tanácsa bizonyos kalmároknak magyar földön történt fosztogatási esete iránt vizsgálatot rendelnek. 1224.

Die XIII exeunte Marcio. Voluntas fuit domini Ducis et maioris partis eius consilii, vt Jacobus a Cotanto consiliarius domini Ducis iret colloquium habiturus cum Dimitrio Dei gracia Salanicensi Rege et aliis quibusdam militibus cum ipso Rege existentibus pro veritate inquirenda et cognoscenda, videlicet si aliquid scienter cognouisset dictus Rex uel aliquis de sua societate de robaria facta in terra Regis Vngarie rerum et denariorum Petri Alberti, Donati Auliuo et Vidonis Pentuli omnium Venetorum. Qui Jacobus cum recitationem uerborum dicti Regis et Vgonis militis domini Narzoli audiuisset silicet (igy) in Veneciam reuersus fuit ad dominum Ducem et eius consilium dicens, se hore ad hos audiuisse per singula dici eidem domino Dimitrio Regi et eidem Vgoni omnia que in cartula ista facta per Hermacorum Citopresbiterum et notarium continebatur (igy). Tenor ejus talis est:

In nomine domini Dei et Saluatoris nostri Jesu Christi. Anno Domini M.CC.XX.III. mense Marcio Indictione XII. Riwo alto. Testificamus nos Demitrius Dei gratia Salaniki (Rex) et

Vgo miles domini Narzoli et in veritate dicimus, quod nos fuimus in illo loco, silicet in terra Regis Vngarie, ubi Rex Bella filius domini Andree Regis Vngarie cum suis militibus et quidam milites Ducis Austrie per uiolentiam rapuerunt tantum inter aurum et argentum et zoias de Petro Alberto de Venecia, quod fuerunt ualentia marcas argenti sexcentas, et tantum de Vito Pentulo de Venecia, quod fuerunt marchas argenti quatuordecim et quatuor marche auri. Et hoc per uerum dicimus testimonium. Signum supra scriptorum domini Demitrii Regis Salaniki et Vgonis militis quoad hec rogatis.

† Ego Marinus Natale tt. ssi.

† Marinus Pentulo tt. ssi.

(*Jegyzői jegy.*) Ego Hermacoras Cito presbiter et notarius compleui et roborau.

(A „liber Plegiorum“ czimü velencei statuskönyvből Sichel Tivadar, Monumenta graphica medii aevii, II. füz. Bécs 1858. 4. tábla.)

121.

*Trau városban hagyatéki per a pápától kiküldött bírák előtt
1224.*

Omnibus ad quos presens scriptum pervenerit M. Sancti Stephani et D. Sancti Petri Abbates, nec non I. Canonicus Traguriensis eternam in Domino salutem. Suscepta delegationis autoritate a Summo Pontifice in cuiusdam terre caussa, que inter Canonicos Sancti Domnii et Conventum Monasterii Sancti Benedicti uertebatur, datis partibus legitimis induciis allegationes et exceptiones utrimque propositas audire curavimus diligenter. Proponebatur siquidem ex parte Canonicorum, quod quedam domina nomine Stria olim Gaudij Kalende relicta, cum morti proxima videretur, legavit quandam suam terram prenominitis Canonicis, uidelicet siue ueretur siue moreretur, et hoc sue donationis testamentum publico instrumento firmavit; et ostendebant Canonici huius cartulam instrumenti. E contra vero Moniales respondebant,

hanc terram prius legatam esse suo Monasterio a uiro ipsius Strie, et quarundam feminarum testimonio probare conabantur; demum vero cum iterum Stria ad exitum propinquasset, ab Abbatisa monachalem habitum postulabat; Abbatisa vero minime concedebat, nisi de suis bonis conferret Monasterio, vel saltem terram ipsam quam a uiro suo olim collatam monasterio asserebant, et sic Striam earum petitioni consensisse dicebant, et super hoc presbyterum Sabbe Calixti et Petrum Russum testes introducebant. Nos vero auctoritate, qua fungebamur, taliter in sententiam processimus, videlicet: Mulieres secundum antiquam ciuitatis consuetudinem in conficiendis testamentis ad testimonium admitti non posse, maxime in ciuitate factis, ubi clerici vel fideles layci possent uocari; alios vero testes non posse sufficere ad instrumentum Canonico-rum irritandum, presertim cum eorum alterum, scilicet Petrum Russum nobis per ciuitatis Iudices constitisset, publici furti nota infamatum. Vnde auctoritate nobis commissa ipsam terram Canonice adiudicauimus perpetuo possidendam, precipientes eis, ut instrumentum suum iureiurando firmarent, si a parte altera peteretur. Pars vero aduersa se iniuste grauari proclamans, Sedem Apostolicam appellauit, cui ad primum festum Assumptionis Sancte Marie terminum prefiximus suam appellationem cum nostris litteris proseguendi. Actum est hoc in claustro Sancti Stephani VII. Kal. Junii anno Domini MCCXXIII in presentia horum testium: Apollenaris Cacanfolli, Mathei Maurute, et quam plurium Clericorum et ejusdem Monasterij monachorum. Ad maioris autem roboris firmitatem hanc paginam sigillorum nostrorum munimine fecimus roborari.

(Gondos másolata találtatik a bécsi cs. titkos levéltárban.)

122.

*A királyi biztosok Kusok helység birtokállapotáról ítélnék.
1224 körül.*

G(regorius) Dei gratia Jeuriensis Episcopus, N(icolaus) Supruniensis et L. Musuniensis Comites omnibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino. Ad universorum pervenire volumus noticiam, quod cum ex precepto Regis terras, villas absque donacione Regis possessas in parrochys Castri-ferrei et Supruniensi et Musuniensi discuteremus, Micsa et Lampertus et Dionisius in termino a nobis assignato privilegium suum coram nobis ostenderunt super terra de Kusoku ad quatuor aratra, cuius privilegii tenorem inspicientes donacionem eisdem a Rege factam iuste et merito pronunciamus, sicut in eorum privilegio continetur. Et ne processu temporum factum nostrum in irritum revocetur, litteras nostras sigillorum nostrorum munimine roboravimus.

(Az eredeti után. *Czech*).

123.

*II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni főapátságot
Gönyövel adományozza meg. 1225.*

In nomine Sancte Trinitatis, et Individue Unitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmacie, Crohacie, Rame, Ser-
vie, Galicie, Lodomerique Rex in perpetuum. Inter universos,
qui superne largitatis dona recipiunt, multum obligatur Re-
gum sublimitas, quibus quia plura, ac specialia donorum in-
signia committuntur, merito ob eisdem plura exiguntur. Ne
igitur pro non augmentato commissi talenti lucro inutilitatis
arguamur, si Ecclesiis Dei, et locis Divino cultui mancipatis,
cum possimus et teneamur, honores et possessiones augmen-
tare renuerimus; Monasterio Beati Martini de Sacro Monte
Pannonie, quod pridem combustum, et funditus destructum,
et per Vros Abbatem opere laudabili reedificatum est, in die
consecrationis ejus, cui cum conjuge nostra, sicut jure pa-
tronatus nos contingebat, et multis Regni nostri Magnatibus
interfuimus, ad nullius petitionem, sed solo Dei nutu provo-
cati, tum ob remedium anime nostre, tum quia monaste-
rium dictum nobis et conjugii nostre et aliis magnatibus et
nobilioribus nostris maximas expensas et honores fecit; tum
quia ratio juris, et equitatis exigit, et ad officium debitum in-
cumbit patronis in consecratione monasteria dotare, et ma-
xime, cum nos ad reedificacionem illius monasterii in nullo
juvissemus Abbatem; triginta mansiones udvornicorum no-
strorum cum tota terra sua, quovis loco magis utilitati Ecce-
siae congrueret, firmiter dare promisimus. Sed Abbas et Con-
ventus se piscibus pre ceteris indigere dicentes, humiliter, et
subnixa prece institerunt, ut nos quandam terram udvornico-
rum nostrorum penes Danubium sitam, scilicet villam Gynu,
que dictum monasterium in tertia parte contingebat, in omni
portione cum quindecim mansionibus (et) incolis ejusdem ville
conferremus, et reliquos udvornicos, si qui remanerent, de
eadem villa alias transferri faceremus, ut dicta terra totaliter
exclusis udvornicis libere monasterio remaneret cum omnibus

pertinentiis suis; scilicet quod vulgo dicitur Euren, et Tonya, et aliis piscationibus suis et insulis, et quod eedem mansiones ad piscationes tenerentur faciendas et custodiendas. Quorum petitionibus et desideriis gratanter annuentes, dictam terram perpetuo pacifice possidendam prenominato monasterio nostro cum suis pertinentiis, et dictis quindecim mansiombus udvornicorum donavimus. Ceterum, cum nos reliquos udvornicos, numerum quindecim mansionum quas sepe dicto monasterio contulimus, excedentes fideli nostro Michaeli Magistro Agasonum nostrorum contulissemus, dictus Abbas et Conventus Sancti Martini timens sibi super hoc in futurum prejudicium generari; ne udvornici sub dominio Michaelis Magistri in eadem villa commorantes processu temporis temere contra Regiam donacionem venientes terram suam donatam monasterio attemptent sibi vendicare, nostro consensu requisito et habito, taliter cum Michaeli magistro conveniunt, ut omnes udvornicos supradicte ville, quorum nomina sunt hec: Kynus cum filiis suis, Bixoud cum filio, Banaleh cum filio, Kewa cum filiis, Micula cum filio, Salomon cum nepote, Mathei cum fratre suo Forcas, Karachan cum fratre suo Symone, Dema cum fratre suo, Bodov, Arnud cum nepote, Endre cum fratre suo Andrea, Thomas cum filiis suis, Warov cum fratre suo, Fiod, Pach cum fratre suo Mathia, Chomso cum filio, Paulus, Herchee, Wyd, cum medietate terre et Danubii et insularum, secundum quod concludunt mete ex utraque parte ville, monasterium Sancti Martini possideret; medietas autem cum septem mansionibus castrensiis in eadem villa existentium, quas idem monasterium a nobis in permutationem receperat, dicto Michaeli magistro pro permutatione udvornicorum a nobis sibi collatorum remaneret; ea autem, que extra metam sunt, videlicet quod vulgo dicitur Euren, et Tonya cum omnibus pertinentiis suis, monasterium supradictum integraliter possideret. Abbatem autem ejusdem monasterii in supradictam possessionem per fidelem nostrum nomine Detha filium Cornelii Comitis auctoritate Regia fecimus introduci. Ut igitur hec nostra donacio, pariterque utriusque partis convencio facta perpetue stabilitatis robur obtineat, presentem paginam hujus rei testimonium fideliter continentem sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum per manus magistri Stephani Domini Pape Subdiaconi, Zagrabiensis Electi, et Aule nostre Cancellarii. Anno ab Incarnaciónē Domini Millesimo CC.XX.V. Vacante venerabili Sede Strigoniensi, Reverendo Ugrino Colocensi Archiepiscopo existente, Desiderio Chenadiensi, Roberto Wesprimiensi, Bartholomeo Quinque-Ecclesiensi, Alexandro Waradiensi, Reynaldo Transsilvaniensi, Briccio Wachiensis, Gregorio Geuriensi, Cleto Agriensi Episcopis existentibus, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Jula Palatino et Comite Suprumiensi, Nicholao Curiali Comite Regine, Ladislao aule nostre Curiali Comite et Comite Nitriensi, Dionysio filio Dionysii Magistro Tawarnicorum, Demetrio Magistro Dapiferorum et Comite Poseniensi, et aliis quam plurimis Comitatus et Magistratus tenentibus, Regni nostri anno vicesimo secundo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

124.

III. Honorius pápa a veszprémi püspök és a székesfehérvári jánosrendűek közti perben intézkedik. 1225.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Abbati Sancti Godardi . . . Preposito Albensi, Geuriensis et Vesprimiensis Diocesium, et Magistro Enoc Archidiacono Nitriensi salutem etc. Venerabili fratri nostro . . . Vesprimiensi Episcopo et dilecto filio fratri R. procuratori Hospitalis Jerosolimitani in Ungaria in nostra presentia constitutis venerabilem fratrem nostrum P. Albanensem Episcopum dedimus auditorem, coram quo dictus petiit procurator quandam sententiam a felicis memorie Innocentio Papa predecessore nostro pro ipso Episcopo contra fratres Jerosolimitani Hospitalis Sancti Stephani Albensis, Vesprimiensis Diocesis, super quibusdam decimis promulgatam in melius commutari, tum quod causa super prefatis decimis coram ipso predecessore nostro per falsum procuratorem agitata fuerat, ut dicebat, tum quod ex

parte Hospitalis necessarie narrationes et probationes fuerant, sicut asserebat, omisse, que si omisse non essent, lata non esset contra ipsum Hospitale sententia supradicta. Quare petebat, si forsan de falso procuratore allegato non prodesset, Hospitale ipsum ad predictas narrationes et probationes per in integrum restitutionem admitti, presertim cum ex earum omissione sit enormiter lesus, vel saltem unum de fratribus suis statui eiusdem Hospitalis syndicum nomine Romane Ecclesie, ad quam spectat, et cui est in una marca auri annis singulis censuale. Prefatus vero Episcopus excipiendo respondit, quod super hiis respondere non tenebatur procuratori predicto, quod cum per de Tichon et de Bochan Abbates, quos ipse predecessor noster deputavit executores sententie supradicte, fuisset in predictarum decimarum possessionem inductus, fratres dicti Hospitalis licet ad tempus ipsi sententie paruissent, postmodum tamen ipsum spoliaverant decimis antedictis; quare dicebat, quod stare non debebat in iudicio spoliatus. Hiis igitur per relationem ipsius auditoris plenius intellectis, quod neutra pars eorum, que coram ipso auditore proposuit, potuit facere plenam fidem, de fratrum nostrorum consilio discretioni vestre de utriusque partis assensu per Apostolica scripta mandamus, quatenus dicto Episcopo prius integre restituto, si se probaverit spoliatum, et possessionem pacificam assecuto, audiatis ea, que pars Hospitalis super falso procuratore et probationibus omissis, necnon ea, que dictus Episcopus pro se duxerit proponenda, causamque super prenotatis articulis sufficienter instructam ad nostrum remittatis examen, preficientes partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent, quod iustum fuerit recepture. Quod si non omnes etc. Datum Rome XVI. Kal. Octobris (Pontificatus nostri) anno decimo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. 61. l.).

125.

A velencei kormánynak Arbe dalmatiai sziget ügyeire vonatkozó rendelete. 1225.

Ordinatum fuit per dominum Ducem et eius Consilium minus, tempore preterito, concurrentibus annis Domini MCCXXIII. Indictione XII. mense Augusti, quod *Arbenses* solvant scilicet pro questione *Golli* et *Arte* pro illis duobus annis, qui elapsi erant extunc usque ad mensem Augustum venientem, libras CCC, et a mense supra fato primo Augusto usque annos VI ipse insule *Golli* et *Arte*, inter dominum Comitum M. et *Arbensem* et *Arbenses* communes remaneant secundum datum eis factum a domino Duce et eius Consilio. Statuerunt quidem tunc dominus Dux et Consilium eius, et districte eis per sacramentum preceperunt, ut illas libras trecentas extunc usque ad proximum festum Sancti Andree mitterent domino Duci et eius Consilio in Venetias. Nunc autem concurrentibus annis MCCXXV. Indictione XIII. dominus Dux et eius Consilium p. fuerunt confessi, quod dicti *Arbenses* illas libras CCC solverant Communi Venetiarum eodem anno p. Indictione XIII.

(A „liber Plegiorum“ című velencei statuskönyv 43. lev., 354. szám után, dr. *Safarik János* a *Glasnik* című szerb folyóiratban, XI. kötet. Belgrád 1859. 319. l.)

1206-1218. 477 m. Bl. I. 6

126.

Iván lovag végrendelete. 1225 körül.

Vniuersis Christi fidelibus innotescat, quod Ego Iwan miles domini Regis et domini Archiepiscopi Colocensis totum predium meum in manus domini mei Archiepiscopi Colocensis ad defendendum uxori mee et pueris meis post obitum meum ordinaui. In predio quod uocatur Jorynburg dimidios redditus. In Gerolt dimidios redditus. In Luccman dimidios redditus. Preterea duo molendina; in uno molendino quatuor rote, quarum una rota criseum pannum pilat; in altero due rote et due, que criseum pannum pilant; et nouem uineas in Luzeman, que soluunt cybriones; preterea tres uineas in Luzeman, quas ego ipse excolui. In Jorrabure duas uineas et duo prata; preterea unum seruum in Jorynbruc cum duobus pueris, filium et filiam; filius uero Vid cum patre suo Petro pueris meis seruiant, filia autem libera permaneat; et tres equos, cum quibus uxor mea et pueri mei terre me commendent, et elemosinas pro anima mea largiantur. Iterum disposui de predio meo fratribus domini et Bani in monte Sancte Marie tria allodia integra, quorum scilicet est unum, quod possidet Weigman, secundum quod tenet Eberweyn et Wergart, tercium quod tenet Hyrsman et Hyresner, et unam uineam, quam pro sepultura mihi apud ipsos ordinaui. Horum omnium testes sunt fratres supradicti loci de monte Sancte Marie, et filiastrae mei duo, scilicet Ruver et Laurencius; et consobrini mei duo, Willern et Wallbrun; et jobagiones domini Regis Sesmoz, Buce, Forcos, et Carolus Jacobi, et Hartvicius, Zoycos, Prepositus Hercules de Ferres Castro, Nicolaus et Thomas; preterea sacerdotes isti: Paulus, Jacobus, Cosda, Dans, Heinricus, Marcwardus, Andreas et Haynricus. Si quis autem supradicta uiolauerit, et elemosinam, quam in monte Sancte Marie contuli, pro remedio anime mee defraudauerit, cum in nouissimis coram Deo et omnibus Sanctis eius ad examinandum steterimus, ipsum uelut inimicum manifeste accusabo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. V. ö. Fejér Cod. Dipl.
III. köt. 2. r. 59. l.).

127.

*Urias pannonhalmi szent-mártoni apát rendelete az apátság
birtokviszonyairól, melyet II. Endre király megerősít. 1226.*

In Nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Vnitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmacie, Chroacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerique Rex in perpetuum. Cum ad vltime voluntatis stabilitatem prouida dispositio sit necessaria et omnis dispositionis confirmacio ad Regie Maiestatis pertineat officium, presentibus et posteris notum esse volumus: Quod accedens ad nostram presenciam fidelis noster Uros, Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie nobis intimauit, quod quedam de bonis Ecclesie per ipsum acquisitis ad mensam fratrum suorum, et ad sustentacionem pauperum, et ad luminaria monasterii tam per diem, quam per noctem consensu et consilio fratrum suorum disposuisset, postulans a nobis, quod nos dispositionem per ipsum factam Regie Serenitatis priuilegio confirmaremus. Nos igitur iustis et honestis petitionibus ipsius fauorabilem prebentes assensum, seriem dispositionis sue priuilegii nostri munimine fecimus confirmari, cuius dispositionis series hec est:

Ego Uros dictus Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie vicesimum annum gerens in administracione, licet indignus tamen elaborans et desiderans in edificiis monasterii et officionalium domorum, que combusta et destructa totaliter erant, reedificandis satis proficiens, similiter et in pluribus negociis et causis requirendis et promouendis cum consilio et auxilio et consensu fratrum meorum plus quam omnes predecessores mei, qui fuissent a tempore Sancti Stephani Regis, sicut apparet per priuilegia et predia, que sunt acquisita vel empta vel recuperata tempore nostro; scilicet priuilegia, que acquisiui pro libertatibus et immunitatibus et conseruandis rebus Ecclesie, priuilegium Domini Innocencii tercii, et

confirmacionem eiusdem super priuilegio Sancti Regis Stephani, et sentenciam definicionis super decimis Simigiensibus, et priuilegium Honorii Pape tercii, et confirmacionem eiusdem super priuilegiis Montis Cassini Sancti Benedicti, in quibus declarantur et confirmantur libertates Ecclesie nostre et priuilegia, que obtinuimus ab Illustrissimo Rege nostro Andrea super confirmacionibus et renouacionibus priuilegiorum scilicet Sancti Stephani Regis, et Beati Ladizlai, et bone memorie Geyse et Bele Regum super omnibus possessionibus Ecclesie nostre, et villis, et prediis, et molendinis, que acquisita vel empta vel donata fuerunt tempore nostro, quorum nomina hec sunt: in Sala, villa Molva, et due ville clericorum, et villa Stara, et villa noua, et villa de Odvory, et villa de Precha, et villa de Sancta Cruce, et villa de Elbeu, et villa de Sceleus, et villa de Sochorou, et villa de Catl, et terra de Barsonus, et villa de Pethend, et terra de Wynar, et predia de Nema, de Aswantew, cum tribus molendiis de Chychou, et Gamos, et Hygmagos, et in sylua Selyz. Hec omnia verius sunt empta, quam acquisita vel donata. Preterea super decimis Simighiensis Ecclesie, quas reddere nolebant et contradicebant, et Templarium, et Hospitalarium, et villarum suarum, et Albensium Canonicorum similiter in Simighiensi Comitatu existencium, similiter Latinorum Albensium, et eciam Bissenorum, et populorum Vesprimiensis Episcopi. Sed quia super his omnibus acquirendis retraxeram aliquos prouentus, qui debebantur ad mensam fratrum meorum pro piscibus emendis ex consensu eorundem, scilicet, de predio de Knesa, et de piscina Miroth de eodem loco, et de Batha, et de Budrugh, et de piscacionibus de Sala, restituere curauim et superaddere ad mensam dictorum fratrum redditus de Sala de quinque villis, de tributis, de decimis cum omnibus appendiciis suis, similiter et de prediis Fysu et de ecclesia cum omnibus appendiciis suis, vt de cetero nulli successorum meorum fas sit vel audacia retrahendi de his, que ad mensam fratrum vel sustentationem infirmorum cum consensu omnium fratrum et fidelium jobagionum, et maxime ex consensu domini mei Illustris Regis Andree ex antiquis et nouis meis temporibus acquisitis stabiliui. Preterea similiter ad luminaria monasterii tam per noctem quam per diem ad decorem

Domus Dei assignauit prouentus temporales Ecclesiarum scilicet Sancte Marie, et Sancti Villebaldi, et Sancti Martini de Pannonia, et Sancti Martini de Keureishig, et de Tepey, et Sancti Ladizlai de Selyz, et Omuium Sanctorum de Temerd.

Vt autem series huius dispositionis nullis vnquam temporibus possit in irritum reuocari, sed salua semper et inconcussa nostri nostrorumque successorum temporibus, permaneat, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum anno ab Incarnatione Domini M^oCC^oXXVI^o, Regni nostri anno vicesimo tercio.

(Eredetie találtatik a szent-mártoni főapátság levéltárában).

128.

II. Endre király Tivald nevű vitéz katonának jeles tettét jutalmazza. 1226.

Gyarmas

Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Deo. Ad vniuersorum noticiam tam presencium quam subsequorum uolumus peruenire, quod nos Regie perspicacitatis sedula meditatione perpendentes, Regio congruere honori et conuenire rationi, eos Regiis debere extolli presidiis et premiis decorari donatiuis, quos suis seruiciis et Reipublice commodis perpendit laudabiliter insudasse. Consideratis itaque meritis ac seruiciis uirtuosisque complacenciis fidelis nostri cuidam (igy?) Thywaldi, uilla uidelicet Melete prope castrum nostrum Gumur existente orti, quibus idem a puericie sue temporibus in seruiciis fidelibus ac arduis nobis et corone exhibitis clarus enituit; in specie autem eum in subsidium terre Sancte Hierosolymit. anno millesimo CC^o septimo supra X^{um} non dudum elapso uersus Palstinam proficisceremur, quidam urus beticus in aciem mediam irruendo, atque adeo post multorum stragem et post inflicta quam pluribus letaliter uulnera, iam et nos transfixisset, nisi idem Thywaldus antesignanus mortis sese manibus seu uictime committens e medio aciei dextre

prodeundo, nibrata romphea sua capiti fere tam horribilis dissecato uiriliter directa intrepide aggressus, tam atrocem urum in terram letaliter uulneratum deiecisset, subinde deartatum; quo actu magne tam uicime recompensationem condignam, si uita comite in Regnum nostrum reuertemur, apromittentes. Sed et ideo quia idem Thywaldus inde a iuuenili etate diuersa fidelitatis opera et in Regno et extra Regnum prout condicio temporis et qualitas agendorum exigebat ad nostrum utique et corone comodum ac incrementum omnem humanam uim et constanciam transcendendo indesinenter ac indefesse, tot tantaque fidelitatis obsequia impendebat, ut illa sufficienter enumerari nequeant. Nos igitur, quibus ex officio Regie dignitatis incumbit metiri merita singulorum, et singulis pro meritis respondere cupientes, grata eisdem remuneratione occurrere, in recompensationem tantarum prohibitatum quandam possessionem Ozoran, hactenus jure Regio ad castrum Gumur spectantem et possessam, cum omnibus utilitatibus et pertinenciis ad eandem de jure et ab antiquo spectantibus pertinereque debentibus, sub suis ueris antiquis metis ac limitibus existentem libere usuandam et tenendam eidem Thywaldo, suis heredibus heredumque successoribus contulimus, concessimus ac condonauimus, una cum tributo dimidie uille Melete obueniendo, iure perpetuo possidendam. In cuius collacionis possessionem dictum Thywaldum per dilectum nostrum Dionysium Magistrum Tauernicorum nostrorum et Comitem Noui Castri auctoritate Regia fecimus introduci. At quoniam digne in memoria uertitur hominum, ubi fideles in seruciis exhibitis emeriti condignis meritorum premiis a suis recompensatoribus non priuantur, eo propensius ad illorum remunerationem merito prouocamur, ut eciam posterius fidelium quasi exemplariter ad obsequia contententes ad parem fidelitatis animentur accionem; eapropter eidem Thywaldo, heredibusque suis cognomen a memorato betico uro per se deuicto, uulgariter *Barna idu* dictum; preterea omne jus nobilitatisque titulum concedimus ac donamus eadem Regia, qua pollemur, auctoritate; ut et insignia nobilitaria militaria; caput uidelicet deuicti betici uri romphea insectum, imo discissum inclinate planicie subuiridi ab infra inditum in scuto seu clypeo coloris a parte inferiori albi, de-

in ad galeam sursum saltantis sereni celi seu lazulini, cui superius insistit corona aurei seu crocei coloris, supra ipsius scuti seu clypei magis quadrati galeam uir semiermis casside coloris subcerulei, et rubea tunica antesignanea prouisus, vna manu uibratam rompheam tenens, conferenda condonandaque duximus in speculum et claritatem probitatis constantisque fidelitatis. Ut autem hec nostra donacio et collacio in perpetuum permaneat ad memoriam posterorum in litteris duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum per manus Magistri Stephani Prepositi Zagrabiensis et tocius Hungarie Cancellarij; anno ab Incarnacione Domini millesimo CC^o nigesimo sexto.

(Ezen okmány másolatát közölte velünk tek. Meletei Barna Mihály úr. Igen kívántuk volna az eredetit látni. Mi egyébiránt a Meletei Barna család származását illeti, lásd Kaprinai tudósítását annak kézirat gyűjteményében XXXVII. köt. 31. sk. II., a honnan Fejér György néhány adatot közölt, Cod. Dipl. VII. k. 5. r. 219. l.)

129.

II. Honorius pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság jogait erősíti meg. 1226.

. Cum in nostra presentia, fli Abbas, constitutus devote ac humiliter cum multa precum instantia postularis, ut priuilegium Sancti Stephani Regis, quod idem pia liberalitate monasterio vestro concessit, Apostolico munimine roborantes, illud litteris nostris inseri mandaremus. Nos eidem favoris presidium impendentes tenorem ipsius, prout in Registro felicis memorie Innocentii Pape predecessoris nostri noscitur contineri, presenti pagina de verbo ad verbum iussimus annotari, qui talis est.

(Következik III. Incze pápa 1215-ki levele, Fejérnél III. k. 1. r. 172. l., III. Kelemen pápa 1189-ki levele u. o. II. k. 248. l. és III Incze levele u. o. III. k. 1. r. 180. l.; v. ö. ugyan Fejért, III. k. 1. r. 440. l.)

(Gróf Széchényi Ferencz kézirat gyűjteményéből a nemzeti muzeum könyvtárában I. köt. 473. l.)

130.

Miklós nádor Fen helység birtokáról ismét itél. 1226.

Nicolaus Dei gracia Palatinus et Comes de Suprun omnibus presens scriptum inspecturis salutem in saluatore omnium. Vniuersis notum fieri uolumus, quod cum V(rias) Abbas de Monte Sancti Martini et eius Capitulum in una parte, vduornici Regis et populi Regine castrensesque Wesprimienses ab altera constituti, coram nobis super diuisione terre que dicitur Fenu placitassent, et nos ordine iudicarie procedentes iustam porcionem, que Ecclesiam Beati Martini videbatur contingere, Abbati et Capitulo certis metis distinctam testimonio litterarum nostrarum pacifice possidendam contulimus; tandem post cursum plurimi temporis iidem vduornici Regii, cum iterato fungeremur Palatinatu, contra sententiam a nobis prolatam erumpentes, et metas a pristaldo nostro et Regis erectas destruentes, dictum Abbātem super eadem terra iustificata coram nobis denuo impecierunt. Cumque manifestam calumpniam ipsorum uidissemus, dampnauimus eosdem, sicut decet, seruos tonsis uidelicet dimidiis capitibus eorum crudeliter tractantes, et illam terram per prestaldum nostrum Budmerium iterato metis assignatam Abbati contulimus. Vt aufem huiusmodi rei series coram nobis pertractata perpetuam optineat stabilitatem, et nec ipsi vduornici, nec quisquam alius aliquid super hoc de cetero audeat attemptare, presentes litteras nostras testimoniales secundo concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Anno Domini M^oCC^oXX^oVI.

(II. Endre király 1229-ki megerősítő okmányából, mely található a szentmártoni főapátság levéltárában.)

131.

*Miklós nádor a pannonhalmi szent-mártoni apátnak több szolgát
ítél meg. 1226.*

Nicolaus Dei gracia Palatinus et Comes de Suprun presentibus et posteris salutem in eo, qui est salus omnium. Ad noticiam omnium uolumus peruenire, quod cum V(rias) Abbas de Monte Sancti Martini constitutus coram nobis quosdam homines, quorum nomina sunt hec: Nicolaus, Custa, Batha, Repe et Daniel filium eiusdem, asserens eos fuisse Ecclesie, sed contumaciter se a iugo seruitutis retraxisse, et affugisse; illi vero ab antiquo se liberos fuisse proclamauerunt, et priuilegium Regis Bele super libertate sua se eciam habere sunt professi. Cumque illud priuilegium in statuto termino coram Archiepiscopo Strigoniensi et aliis multis nobis presentassent, et diligenter ipsum una cum Archiepiscopo et omnibus aliis ydoneis et discretis ecclesiasticis personis inspexissemus, compertum omnino esse falsum. Quos cum attentius et sollicitate inquisissemus, confessi sunt uiua uoce a quodam sacerdote nomine Bulchu, capellano uidelicet Pothonis Comitis illud priuilegium sibi de nouo esse donatum. Vnde nos in hac causa ipsos censuimus ordine iudiciario esse conuictos, et eos in pristinam seruitutem esse redactos prelibate Ecclesie Sancti Martini contulimus iure perpetuo possidendos. Et ne ipsi uel aliquis pro ipsis aliquo unquam tempore agere, uel litem coram nobis decisam presumat retractare, presentes litteras concessimus sigilli nostri auctoritate confirmatas. Anno Domini M^oCC^oXX^oVI^o.

(II. Endre 1229-ki megerősítő okmányából, mely őriztetik a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

132.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság és a szent Jánosrendiek közt a Somogy megyei tizedek ügyében per lévén, a két fél választott bírókban egyezik meg. 1226.

Notum sit omnibus presentem paginam inspecturis, quod anno Dominice Incarnacionis M.CC.XXVI. secunda feria post Cathedram Sancti Petri Albe in claustro Albensi placuit partibus compromittere in arbitros sub hac forma. Nos iudices Abbas Plesiensis et Prepositus Albensis iudices a Summo Pontifice delegati in causa, que uertitur inter Abbatem et Conuentum Sancti Martini ex una parte, et Hospitalarios tam Albe quam in Curgou commorantes ex altera. Dominus Abbas Sancti Martini et Sindicus Domus et frater Johannes Prior Hospitalis procurator in hac causa, compromiserunt in nobis, scilicet Abbate Plesiense, et me Proposito et in Magistrum Casimirum et Magistrum Manassem super omnibus decimis possessionum, et prediorum, et uillarum omnium existentium in Comitatu Symigiensi, et super omnibus questionibus et expensis que facte sunt ac petite ab utraque parte a principio litis usque nunc. Et pena est apposita ab utraque parte CXXXV marcarum, in quam pars, que uellet resilire, incideret. Dominus Abbas et Conuentus Sancti Martini obligauerunt pro dicta pena uillam Sceuleus cum omnibus suis pertinentiis; Sindicus Hospitalis de consensu Magistri sui et fratrum suorum commorancium Albe, et Curgou, et Strigonij, et in Oratha, et Keztelech obligauit uillam Bodogo cum omnibus suis pertinencijs pro dicta pena, in potestate arbitrorum, et procedere in modum arbitrij et arbitratoris procedendo simpliciter et de plano. Statutum est reddere sententiam arbitrij tercia feria post Judica. Locus Albe. Et ut presens compromissum stabile sit et firmum, paginam istam cum sigillis Abbatis et Capituli Sancti Martini et fratris Johannis magni Magistri et J. Prioris Albensis dicte cause procuratoris fecimus corroborati et nostris.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

133.

II. Endre király Jakab, Zochyu fának intézkedését, melynél fogva gönyői birtokát a pannonhalmi szent-mártoni apátságra átruházza, erősíti meg. 1227.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex vniuersis presentes literas inspecturis salutem et omne bonum. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod cum Iacobus filius Zochyu de uilla Ganu, qui peccatis suis exigentibus prole uirilil sexus carebat, qui eciam de iobagionibus ad nostram Reginam pertinentibus, qui ad exercitum ire solent origmem duxerat, ex consensu et beneplacito nostro ac carissime coniugis nostre domine Yoles Regine in remissionem omnium peccatorum suorum terram suam ad culturam unius aratri cum piscina et siluula ac duabus mansionibus seruorum de predicta uilla Ganyu Ecclesie nostre, scilicet Monasterij Beati Martini de Monte Pannonie tali condicionis serie interposita, ut quamdiu uiueret dicta terra sua ad usum ipsius nullo contradicente deseruiret, perpetuo contulisset possidendam, nos ipsius donacionem iustam et utilem fore recognoscentes, ad eius instantem petitionem, ut perpetue stabilitatis obtineat robur, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine roboratam. Datum anno Dominice Incarnacionis MCCXXVII. Regni nostri anno vigesimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

134.

III. Honorius pápa II. Endre királyt, s Magyarorszáág főpapjait és főúrait új keresztés háborúra szólítja fel. 1227.

Honorius Episcopus etc. venerabilibus fratribus Archiepiscopis et Episcopis, ac dilectis filiis nobilibus viris Comitibus et Baronibus per Ungariam constitutis, salutem etc. Pridem vobis significasse recollimus, quod carissimo in Christo filio nostro F(rideric) II. Illustri Romanorum Imperatore semper Augusto et Rege Sicilie, se, sicut nobis per suas litteras et nuncios intimaverat, magnifice preparante ad terram, in qua Deus noster et Dominus Jesus Christus generis humani salutem misericorditer operari dignatus est, de infidelium manibus liberandam, nos dilectum filium Magistrum Domus Sancte Marie Theutonicorum pro ipsius terre procurando succursu ad partes Theutonie festinantem duxeramus aliquanto tempore retinendum, eo quod eius industria tum pro aliis magnis arduisque negotiis, tum specialiter ad sedandam quandam discordiam inter ipsum Imperatorem et Lombardos exortam nobis erat plurimum oportuna. Cum igitur super ipsa discordia per studium nostrum, actore pacis Deo cooperante, salubriter sit provisum, et ipse Imperator transfretandum illuc in instanti Augusto magnifice, prout Imperialem decet Excellentiam, se accingat, multitudinem navium et alia, que tanto negotio congruunt, studiosissime preparando, sicut eo nobis per solemnes nuncios et litteras intimante letantes audivimus, et ipsa rei evidencia, prout ab hiis, qui viderunt, asseritur, clarius manifestat. Sperantes itaque, quod Deus exurgens iudicare disposuit causam suam et Jerusalem, sicut diebus pristinis instaurare, universitatem vestram rogamus, moneamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ac per Apostolica vobis scripta mandamus, et in remissionem iniungimus peccatorum, quatinus zelo fidei ac devocionis accensi pro Jesu Christi redemptoris nostri amore pariter et timore, nec non pro honore Imperialis Celsitudinis et Imperii ita vos ad ipsius terre sanete subsidium preparetis, quod illi, qui iam crucis

susceperunt signaculum, et alii, quibus id Divina gracia inspirabit, in instanti Augusto, quo generale passagium est indictum, una cum ipso Imperatore, Deo duce, valeant transfretare ad laudem, honorem et gloriam nominis Christiani et suarum remedium animarum. Dictum autem Magistrum, qui huic negotio totaliter se impendit, et tandem ad vos propter hoc, omissis aliis negotiis et impedimentis exuperatis, accedit, universitati vestre studiosissime commendamus, cuius prudentiam et circa ipsum negotium terre sancte sollicitudinem vobis exponere seu commendare superfluum reputavimus, cum laudabilia facta eius ipsum habunde notificent et commendent. Datum Laterani III. Idus Januarii. Anno XI.

In e. m. A. Illustri Regi Ungarie usque instaurare, te qui ab olim suscepto crucis signaculo illi militare novisti, qui pro te in crucis patibulo militavit, rogamus, monemus et hortamur attente, ac per aspersionem sanguinis Jesu Christi nichilominus exhortantes, quatinus taliter preparare te studeas, quod in instanti Augusto, quo generale passagium est indictum, valeas, Deo duce, feliciter transfretare, recepturus ex hoc gratiam in presenti et gloriam in futuro. Dictum autem Magistrum etc. usque in finem, verbis competenter mutatis.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 71. l.).

135.

III. Honorius pápa Magyarország érsekeinek és püspökeinek az új keresztes háború hirdetését hagyja meg. 1227.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri . . Archiepiscopo Colocensi salutem etc. Benedictus Deus, qui ex hiis que mala videntur, frequenter bona dignatur dicere, et que timentur cedere ad dispendium, ad compendium revocare. Cum igitur super discordia, que inter carissimum filium nostrum F(ridericum II) Romanorum Imperatorem Illustrem semper Augustum et Regem Sicilie, et Lombardos exorta fuerat, per studium nostrum, actore pacis Deo cooperante, salubriter sit provisum, et idem Imperator ad transfretandum in instanti Augusto magnifice, prout Imperialem decet Excellentiam, se accingat, multitudinem navium et alia, que tanto negotio congruunt, studiosissime preparando, sicut eo nobis per solempnes nuncios et litteras insinuante letantes audivimus, et ipsa rei evidentia, prout ab hiis, qui viderant, asseritur, clarius manifestat. Sperantes, quod Deus exurgens iudicare disposuit causam suam, et Jerusalem sicut diebus pristinis instaurare, mandatum, quod, de predicanda cruce dudum a Sede Apostolica accepisti, duximus innovandum, fraternitatem tuam sollicitantes et hortantes attente ac per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus iniuncte tibi predicationis officium exerceas studiose, magnos et parvos secundum datam tibi a Deo prudentiam sedulis exhortationibus inducendo, ut in instanti Augusto, quo generale passagium est indictum, impendant suum dicte terre sancte subsidium modis omnibus, quibus possunt. Crucesignatos autem, ut occasione cessante in ipso passagio transeant, efficaciter moneas, et si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam, nisi quos evidens necessitas excusaverit, sublato appellationis impedimento, compellas. Datum Laterani III. Idus Januarii (Pontificatus nostri) anno XI.

In e. m. Archiepiscopo Strigoniensi, Episcopo Geuriensi
et Episcopo Hildesemensi (?) etc. etc.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 70. 1.)

136.

III. Honorius pápa II. Frigyes római császárt, míg a kereszties hadjáratban távol lesz, az apostoli szék különös oltalma alá vevén, Magyarország főpapjait ez iránt értesíti. 1227.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Sincera devotio, quam carissimus in Christo filius noster F(ridericus) Illustris Romanorum Imperator semper Augustus et Rex Sicilie, ad Deum et Ecclesiam habere dinoscitur, nos inducit, ut ad eius tranquillitatem et pacem diligenti studio et studiosa diligentia intendamus. Cum igitur zelo fidei ac devotionis accensus ad liberationem terre, in qua Rex Regum et Dominus dominantium Jesus Christus generis humani salutem dignatus est misericorditer operari, potenter, sicut Imperialem decet Magnificentiam, se accingat; nos, ut tam pium et salubre propositum melius valeat adimplere, suam et filii sui personas cum Imperio, Regno, iuribus et honoribus suis sub Beati Petri et nostra protectione suscepimus, districtius inhibentes, ne quis interim ea invadere, minuere vel quomodolibet perturbare presumat, set usque ad reditum eius sub speciali Apostolice Sedis et Archiepiscoporum et Episcoporum defensione libera et quieta consistent. Quocirca discretioni tue per Apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus si qui contra prohibitionem nostram ausu temerario venientes, ipsius Imperatoris honores et iura, que infra fines tue metropolis, frater Archiepiscopo, obtinet, invadere vel minuere, seu quomodolibet presumpserint indebite perturbare, hujusmodi presumptores undecumque fuerint, ut a sua presumptione desistant, et de presumptis debitam satisfactionem impendant, monitione premissa, per excommunicationem in personas et interdictum in

eorum terras, appellatione remota, cogas, quotiens fueris requisitus. Datum Laterani Idibus Januarii. Anno XI.

In e. m. aliis Archiepiscopis et Episcopis et Prelatis.

(III. Honorius pápa Regestaiból Theiner id. m. I. k. 71. l.).

137.

IX. Gergely pápa Urias pannonhalmi szent-mártoni apátnak az apátság jószágai körüli rendelkezéseit erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis . . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Pannonia, salutem et Apostolicam benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est nos facilem prebere consensum, et uota, que a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Ex uestra sane relatione didicimus, quod tu fili, Abbas, possessiones et redditus quarundam villarum tuo labore et studio Monasterio acquisita communi mense Conuentus et usibus infirmorum et pauperum, nec non eiusdem Monasterii luminaribus deputasti. Nos ergo uestris precibus inclinati, quod super hoc a te, Abbas, pie ac canonice factum est, sicut in tuis confectis exinde litteris plenias continetur, auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communitus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Anagnie X. Kal. Julij. Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

138.

IX. Gergely pápa a zágrábi prépost és káptalan számára Imre és II. Endre királyok privilegiumait és II. István zágrábi püspök adakozását erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus etc. dilectis filiis Preposito et Capitulo Zagrabiensibus, salutem etc. Dignum est et conveniens, ut hiis, que a Regibus et Principibus Christianis pro Ecclesiarum utilitatibus statuuntur, Sedes Apostolica, que tenetur profectibus ipsarum prospicere, favorem exhibeat; ut ea maneant inconcussa; diligenti debeat sollicitudine provide-re. Sane, dilecti in Domino filii, insinuantibus vobis didicimus, quod inclite recordationis Reges Regni Ungarie, nec non et alii Christi fideles Regni eiusdem predia, possessiones et red-ditus Zagrabiensi Ecclesie pietatis intuitu contulerunt, ac clare memorie Hemericus Rex Hungarie quasdam indulisit libertates et immunitates populis eiusdem Ecclesie, sicut ap-paret per privilegium speciale. Carissimus quoque in Christo filius noster A(ndreas) Rex Ungarorum Illustris eisdem popu-lis quasdam libertates et immunitates indulisit: qui etiam, quod predicti Reges et alii fecerant, approbavit; concessit quedam insuper, et specialia super hiis edidit instituta, sicut in eius privilegiis munitis sigillo cereo et bulla aurea continetur. Venerabilis quoque frater noster Stephanus Zagrabiensis Episcopus ad augmentationem mense ipsius Ecclesie proven-tus decimarum, Cutelli (? cultelli) scilicet Zagrabiensis paro-chie, ac decimas de Gercha, quibusdam exceptis, nec non du-centos porcos et ducentos cubulos vini, ac etiam quandam curtem cum omnibus domibus existentibus in eadem pia vo-bis liberalitate concessit, sicut in eius privilegio continetur. Nos ergo devotionis vestre precibus inclinati, quod a predi-ctis super hiis est pietatis obtentu factum, auctoritate Apo-stolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communi-mus. Ad maiorem autem cautelam tenores privilegiorum ipso-rum de verbo ad verbum presentibus duximis inserendos. Te-nor autem privilegii Hemerici Regis Ungarie talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik Imre király 1199-ki okmánya, mely olvasható Fejéرنél,
Cod. Dipl. II. köt. 363. l.)

Tenor autem privilegii Andree Regis Ungarie talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1217-ki privilegiuma, mely közzé van
téve Fejér által, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 214. l.)

Tenor quidem secundi privilegii eiusdem Regis Andree
talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1221-ki adománya, mely olvasható Fe-
jéرنél, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 320. l.)

Tenor insuper tertii privilegii predicti Regis Andree
talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely találtatik Fe-
jéرنél, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 210. l.)

Tenor autem privilegii Stephani secundi Zagrabiensis
Episcopi talis est:

• Stephanus Divina providentia Zagrabiensis Episcopus stb.

(István zágrábi püspök 1227-ki okmánya olvasható Fejéرنél Cod. Dipl.
III. köt. 2. r. 108. l.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si
quis autem etc. Datum Anagnie VII. Kal. Julii, Pontificatus
nostri anno primo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 73. l.)

139.

IX. Gergely pápa a zágrábi püspök számára a magyar királyoknak több privilegiumait erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Zagrabiensi salutem etc. Dignum est et conveniens, ut hiis, que a Regibus et Principibus Christianis pro Ecclesiarum utilitatibus statuuntur, Sedes Apostolica, que tenetur profectibus ipsarum prospicere, favorem exhibeat, et ut ea maneant inconcussa, diligenti debeat sollicitudine providere. Te sane, venerabilis in Christo frater, insinuante didicimus, quod inclite recordationis Reges Regni Ungarie, nec non Duces et alii Christi fideles Regni eiusdem, sicut ex privilegiis apparet eorum, predia, possessiones et redditus Zagrabiensi Ecclesie pietatis intuitu contulerunt, ac clare memorie H(emericus) Rex Ungarie quasdam indulisit libertates et immunitates populis eiusdem Ecclesie, et quosdam redditus Zagrabiensi Episcopo contulit ac confirmavit per privilegium speciale. Carissimus quoque in Christo filius noster A(ndreas) Rex Ungarorum Illustris eisdem populis quasdam libertates et immunitates indulisit; qui etiam, quod predicti Reges et Duces et alii fecerant, approbavit; concessit quedam insuper, et specialia super hiis edidit instituta, sicut in eius privilegiis munitis sigillo cereo et bulla aurea continetur. Nos ergo fraternitatis tue precibus inclinati, quod a predictis super hiis pietatis obtentu est factum, auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocínio communimus. Ad maiorem autem cautelam tenores privilegiorum ipsorum de verbo ad verbum presentibus duximus inserendos. Tenor autem privilegii Henrici Regis Hungarie talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik Imre király 1199-ki okmánya, mely olvasható Fejéرنél
Cod. Dipl. II. köt. 363. l.)

Tenor vero secundi privilegii eiusdem Hemerici Regis Ungarie talis est:

In nomine stb. Hemericus D. gr. stb. Arduum nobis stb.
 (Az 1201-ki okmány igen hiányos kivonata találtatik Fejéernél, Cod.
 Dipl. II. k. 386. l. Tartalma következöleg egészítették ki :)

Eapropter ad instantiam precum fidelis ac dilecti nostri Dominici venerabilis Zagabriensis Episcopi dignanter inducti, terras ac predia, que monasterio Zagabriensi devota contulit antiquitas, per fidelem clericum nostrum Thomam Albensem canonicum fecimus collustrari, et sub generali collectione Regia munire decrevimus auctoritate. Primum igitur tractum ratione dignitatis vendicat *Zagabria*, cuius prima meta incipit in loco, qui dicitur Kerec, ad rivum Curuniza; inde dirigitur versus meridiem ad arborem populeam crucesignatam; hinc protenditur per signa crucis usque fluvium Sanza, iuxta quem erigitur meta de terra; inde itur ad populum signatam, illinc ad fluvium Sava ad arborem nucis signatam, ibidem etiam preminet meta terrea; dehinc gradiens per cursum Sawa pervenit ad molendinum episcopale, quo rivulus qui dicitur Tornewa influit flumen Sawa; illinc versus septentrionem itur ad arborem platani signatam, iuxta quam stat meta de cespite dividens terram Ecclesie a terra cuiusdam hominis Cena nomine; illinc dirigitur per siluam usque quercum ad metam renovatam; dehinc protenditur per campum usque ad vinitores Regis et metam de cespite; illinc per silvam dirigitur ad rivum maioris Blisna, a quo usque ad alium rivum, qui minor Blisna dicitur, terra episcopalis quatuor aratris contenta protenditur; item a maiori Blisna versus septentrionem dirigitur ad villam Ecclesie, quam tenuit Baranus decanus; inde protenditur per vallem usque ad metam Turpigna, vbi renovata est meta; inde vero per magnum montem ad magnam stratam ibi renovata est meta in arbore pomorum; deinde tendit per vallem ad fluvium de Ze, qui in fine montis Ixes influit flumen Curunizam. In villa, que dicitur *Zisseria*, prima meta est fons fluens versus meridiem, qui dividit terram Bogdan; inde tendit ad magnum montem versus occasum ad quercum, ubi renovata est meta cespitibus; inde descendit ad septentrionem, ad viam, ubi est pirus; hinc dirigitur ad rivum Tristenich, ubi est arbor nucis signata cruce; inde tendit ad pirum quandam; hinc per vineam Dobrei ad quercum, que est in vertice montis signata cruce, que meta

dividit terram Lastei; inde ad arborem castanee, que dividit terram servorum Regis; inde per vallem ad verticem montis, ubi meta erecta est cespitibus; inde procedit per vallem ad pirum, ubi est signum crucis; illinc itur ad metam Haranc; deinde per montem versus meridiem extenditur ad quercum, dividens metam cum Meridiad, quo erecta meta protenditur ad lapidem, qui dividit metam Bratogne et supradicti Bogedan. Item prima meta predii, quod *Ugra* dicitur est fluvius Sepnica, qui dividit metam canonicorum; hinc dirigitur versus occidentem ad quercum, quo renovatur meta de cespitibus; illinc procedit ad rivum fluentem de fonte Lutaz, quo iterum stat meta terrestris iuxta pirum, que dividit metam Bolezod; inde protenditur ad montem Mescho, ubi stat meta iuxta arborem sorbe signatam; inde vero ad montem, ubi stat quercus signata et meta de cespitibus, que dividit metam cum Murgico; hinc ad predictum fluvium Sepnica, quo stat meta ad arborem nucis; hinc ad pirum; illinc ad verticem montis et metam de cespitibus, iuxta quam est vinea versus meridiem; hinc dirigitur per vallem ad viam, ubi meta erecta est ad pirum; deinde ad populum, que est iuxta portum Lixeu rivi, ibi est meta de cespitibus, que dividit terram Mical; rivus idem fluit ad domum Zuvisclau, ibi transiens rivum tendit ad verticem montis, ubi renovata est meta iuxta quercum signatam; inde tendit ad locum, qui vocatur Lisina, qui dividit metam Petri filii Tance; hinc per silvam ad magnam stratam, ubi est quercus signata et meta de terra; hinc per magnam stratam usque ad predictum fluvium Sepnice, ubi est predium canonicorum. Item de villa *Camenic* prima meta est iuxta rivum Bogaxaum in fago, ubi etiam erecta est meta de terra; hinc tendit versus occidentem per magnam viam ad quercum signatam, ubi renovata est meta; inde transiens per semitam, signatis diversis arboribus et truncis, transit rivum Camenni, ubi est meta de terra dividens terram Tosimer; inde tendit ad verticem montis, ubi est meta renovata dividens terram Kineginci; inde versus meridiem sunt plurime mete ad iam dictum rivum Bogozaum, ubi est meta terrea dividens terram de Sillau; hinc tendit versus orientem, transiens rivum et magnam silvam usque ad magnam viam, que est in modum crucis disposita, ubi meta renovatur, que dividit ter-

ram Bartholomei Comitibus; inde per magnam viam super montem ad quercum, ubi est meta terrea dividens terram Bogedan; deinde versus septentrionem per eandem viam ad viam, que est in modum crucis, ubi est meta cespitibus facta, que dividit terram Ysani; hinc dirigitur versus occidentem ad rivum, qui dicitur Clenounic, ubi est quercus signata; hinc ad arborem sorbarum, ubi renovata est meta cespitibus, dividens terram Soulad; hinc ad dictum rivum Bogoxaum, ubi est predicta fagus. Item in *Garaustino* prima meta est iuxta magnam viam levatam, que dividit terram Stane; inde tendit ad Plituzan rivum supra pontem versus meridiem; deinde super eandem levatam viam ad villam Suetesclavo; de qua tendit ad viam, que est in modum crucis, ubi est meta terrea dividens terram Sargas; hinc extenditur in vallem ad fagum signatam, ubi renovata est meta terrea dividens terram Vogriza; deinde usque ad silvam, ubi renovata est terrea meta; hinc transit silvam per semitam ad flumen Bensiza, dividens metam Hualimer; hinc tendit ad vadum Plituize dictum Prodni, hinc ad villam Hospitalariorum, ubi renovata est meta terrea; hinc extenditur ad metam predicti Stanie. Item in *Camarniza* prima meta est terrea versus occidentem, ubi est populus signata; inde tendit versus septentrionem ad arborem cerasorum signatam, ubi est meta terrea; hinc tendit per multas metas ad rivum, qui dicitur Semerdeia, ubi est pirus signata et meta terrea, dividens terram Tolimeri. Deinde predictus rivus fluit versus orientem, tendens ad metam magnam Rodoni Episcopi, que dividit metam Farcasii et Andree; inde extenditur versus meridiem, ad montem usque ad fagum signatam; deinde ad tiliam signatam; hinc tendit per viam ad rivum, qui dicitur Motilniza, ubi sunt arbores signate, hinc extenditur ad magnam stratam. Item prima meta in *Sdelia* est iuxta rivum, dividens terram Templariorum, unde procedit versus orientem per viam ad montem, ubi est tilia signata, que dividit terram Tomad; deinde versus meridiem ad fagum signatam, ubi est meta terrea; hinc ad vallem, ubi est fagus signata; deinde ad rivum qui influit rivum Hausta, qui dividit metam Cerneglau. Hinc transit rivum per magnam viam per metas ad pontem prenominati Zdelia; hinc transit pontem versus occidentem ad montem usque ad fagum signatam, que

dividit terram Petri filii Slon; hinc tendit per vallem ad iam dictum rivum Sdelia. Item prima meta in *Dembro* incipit ad rivum Clogonizan iuxta pontem Prodani Episcopi versus occidentem dividens terram Bele Ducis; hinc tendit ad meridiem ad aquam nominatam Sernes, que dividit terram Johannis, ubi transitur rivus, qui vocatur Canizica, qui dividit terram Kenegini; inde ad locum dictum Prelesia, ubi sunt signa antiqua in quereu et alia signa renovata, que dividunt metam Isani; inde ad tiliam signatam, ubi erecta est meta terrea; hinc ad rivum, qui nominatur Preteca, et dividit terram cum subulcis Regis; hinc tendit ad locum Lupoglau nomine, qui dividit terram filiorum Semerce; hinc per magnam viam ad rivum Zelina, qui fluens iungit se rivo nominato Cernez, qui dividit terram Macharii Comitis et influit fluvium Cesma; hinc procedit secus ripam iam dicti Cesme versus septemtrionem ad locum ubi rivus Velica iungit se iam dicte Cesme, et rivus Velica dividit terram Simnigiensem; de Velica proceditur ad rivum Cognici; inde ad fontem, ad quem studens (igy) videlicet stat arbor pomorum; hinc itur per semitam ad geminas quercus decisas quidem, sed signorum vestigia adhuc continentes; deinde proceditur ad rivum Cirquem, iuxta pontem cuius est tilia signata; hinc ad rivum Sigleni, qui influit rivum Xabiniza, quo est fagus signata; hinc tendit ad magnam viam ad metam Prodani Episcopi; hinc ad torrentem fluentem; inde ad pirum signatam, iuxta eandem est fagus signata; hinc itur per montem ad rivum Lubenizam; inde transitur ad rivum Salceniza, iuxta cuius ripam tendit ad magnam viam, iuxta quam est fagus signata et rivus Glogoniza fluit versus occidentem ad predictum pontem. Item in *Gorra* apud Sanctum Clementem prima meta est iuxta villam Oropoch rivus Lesconz, qui influit rivum Petrina, a quo tendit ad portum Zebedei, a quo tendit ad montem Gradez; deinde ad arborem castaneam, quo stat meta terrea, a qua tendit versus meridiem, ubi est meta Sancti Ladizlai Regis, ubi erecta est meta, a qua tendit ad magnam fossam, inde tendit ad rivum Poniqui; hinc ad montem ad salicem iuxta viam; hinc ad vallem, ubi est fons magna (igy); inde per vallem ad rivum Creme-nitez; inde ad magnam stratam in monte, a qua tendit ad rivum predictum Lescones. Item iuxta Oderam prima meta est

rivus Doben; hinc tendit ad quercum Citei, que dividit metam Joan; hinc ad pirum; de piro ad ulmum, quo stat meta terrea; hinc tendit ad metam lapideam; hinc ad arborem castaneam, a qua procedit ad tiliam iunctam quercui; hinc ad arborem ab incolis nominatum ursum; inde ad quercum, sub umbra cuius transeuntes quiescunt; hinc ad flumen Culpa, quod fluit versus meridiem ad rivum, qui dicitur parva Mese-niza; hinc ad sepulchrum Seledini; hinc ad paludem Piaviscinam; hinc ad locum Preidaca; unde dirigitur versus orientem descendens ad rivum Cepniza; hinc ad quercum Dobrodoeb; hinc ad populum stantem iuxta Sawam, quo transitur Sawa et tendit ad mortuam Odram, que dividit terram cum Machario Comite. Item in villa *Potogoria* prima meta est iuxta fluvium Volaula dividens metam cum Lada; hinc tendit versus orientem ad montem, ubi est quercus, ubi renovata est meta; hinc per vallem ad rivum Locauch, ubi renovata est meta, et fluens versus meridiem dividit metam cum Stephano Comite; hinc ad metam Sculis, ubi renovata est meta in quercu; hinc versus occasum transit rivum Volausam, renovata est meta cespitibus, ubi est salix; hinc tendit ad montem Isteneec, ubi erecta est meta terrea, dividens metam Wlc, inde tendit versus occasum per viam ad pontem Tolomas, qui est in fluvio Suibini; hinc versus septemtrionem tendit in montem, ubi est meta predicti Lada in quercu; hinc versus orientem ad quercum ad vineam Helapogna, qui est decimator Episcopi; de qua tendit ad rivum Heuni, qui iungitur predicto rivo Volaula. Item in *Dusa* prima meta est locus, qui nominatur Urtuca; hinc tendit versus orientem ad Obres; hinc ad quercum signatam que dividit terram Talimen; hinc versus meridiem ad locum qui dicitur Macra, ubi est meta dividens metam terream Zulung; hinc ad locum, qui dicitur Boga Toufeu; hinc versus occidentem ad metam terream, que est inter ecclesiam Sancti Jacobi et Sancti Stephani; hinc ad quercum signatam et metam terream, que dividit terram Radozlau; hinc versus septemtrionem ad metam terream, ubi est quercus signata dividens terram Petri filii Tatar; hinc revertitur ad primam metam Urcuta dividens terram Hensa. Item in *Gasca* prima meta est de terra, in qua est tyliam, iuxta quam est quercus; hinc ad rivum Bresniza; hinc ad rivum Jagen, qui iungitur

dicto rivo Bresniza ; hinc tendit versus septemtrionem ad metam terream , ubi est quercus signata ; hinc extenditur per campum , ubi sunt mete de terra usque ad piscinam , que dicitur Gasca , dividens terram de Wefer ; hinc transit per dictam Gascam ad populum signatam , ubi est meta terrea et quercus signata ; hinc tendit per viam , iuxta quam sunt mete terree ad pirum signatam ; hinc ad arbores signatas et metas iuxta villam ad paludem Sered , qui versus occidentem influit rivum Zomou , qui fluit usque ad portum Loiriu , ubi est meta terrea dividens terram Pousa ; hinc ad pirum signatam , deinde per silvam in longum ad predictam tiliam , que dividit terram Nycolai . Item in *Wasca* prima meta est Drawa tendens versus meridiem ad fraxinum signatam ; hinc ad quercum signatam , deinde ad finem silve Lounuc , ubi est quercus signata ; hinc per silvam ad magnam stratam tendit versus orientem ad quercum signatam , que dividit terram civilium Albensium , hinc versus meridiem ad quercum signatam iuxta paludem ; deinde ad erectam metam , in qua est quercus dividens terram Thome ; inde ad metam terream ; hinc ad colliculum , in quo est meta terrea ; hinc ad rivum Zagavica , qui fluens versus orientem dividit terram cum sorore Marc ; inde tendit per semitam , iuxta quam sunt arbores signate usque ad sepulturas Sclavorum ; inde per silvam ad rivum Lesenica , qui dividit terram Thome ; hinc fluit versus orientem ad metam terream , que dividit terram cum filiis Endus ; hinc extenditur versus septemtrionem ad magnam viam , ubi est meta de terra ; hinc per eandem viam extenditur ad semitam terream ; hinc per silvam ad viam , iuxta quam sunt arbores signate , que tendit ad stratam , iuxta quam sunt mete terree , in quibus sunt arbores , qui dividunt terram Benedicti ; hinc transit stratam , que dicitur Wersemort usque ad Drawam , ubi sunt mete de terra et arbores signate , que dividunt terram filiorum Endus . Item in *Wirtus* prima meta est terrea dividens terram Quirtus , que est sacerdotis Mozou ; hinc tendit versus septemtrionem per multas metas ad magnam metam , que dividit terram carpentariorum civilium ; hinc tendit per multas metas versus orientem ad rivum Sud ; hinc ad nemus Comitum , ubi est meta terrea , que dicitur terra Comitum Simigiensis ; hinc ad metam , qui dicitur terra servorum Regis ;

hinc per medium vallis ad nemus Abbatis, ubi est meta de terra, cuius vallis pars occidentalis est Episcopi; hinc ad metam, que dividit terram Beu; inde ad metam, que dividit terram Brenc; inde ad rivum Toutfich; hinc ad iam dictam metam, que dividit terram Quirtus. Item terra *Cesma*, donationis videlicet gloriosi Regis Ladislay, prima meta est pons Regis Colomani, secus quem nomen Episcopi Prodani arboribus inscribitur; hinc via dicti Regis dirigitur super magnum montem ad puteum eiusdem, a quo rofur (?); hinc ad montem Situa; hinc ad fluvium Dobouc; deinde Bela Blata; hinc ad fluvium Pritisca, qui influit fluvium Cesma. Populus vero in terra Cesma constitutus ad instar Dumbrogensis; imo omnium Zagrabiensi Ecclesie attinentium in marturinarum collecta, annone pensione, hospitii debito, imo universaliter et in iudiciis non Bano vel cuiquam alteri, sed soli Episcopo respondeat. Item ville *Zelina* prima meta inchoat versus septentrionem iuxta puteum, quo protenditur per medium vallis usque ad magnam viam dividendam terram Beraszlai, et tendit ad ecclesiam Sancti Johannis; hinc ad arborem signatam, que dividit terram Fugerini; hinc reflectitur versus occasum ad pontem Wratislai de Lomi, sub quo ponte currit fluvius Zelina; hinc itur ad magnum montem usque ad metam Regemani; illinc ad iamdictum puteum terminatur. Item inter alia dedimus Ecclesie, de qua loquimur Cachiianichsawa (?) sitam perpetuo possidendam. Sancimus autem incolumi statu volentes in posterum perdurari, ut de marturinibus nostris seu preventibus, qui loco marturinarum exolvuntur, et de portis, qui supra civiles imo universos in Episcopatu Zagrabiensi commorantes colliguntur, eiusdem loci Episcopus decimas sine alicuius contradiccione percipiat integraliter. Ut igitur istarum rerum veritas indissolubili statu duret in posterum, presentem paginam in nostre confirmationis et donationis ex parte (?) argumentum denotatam sigilli nostri caractere fecimus communiri. Datum per manum Desiderii aule Regie Cancellarii et Scybiniensis Prepositi anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo primo. Venerabili Job Strigoniensi Archiepiscopo existente stb. (mint Fejérnél:)

Tenor quidem privilegii Andree Ducis Dalmatie, Croatiae et Culme talis est:

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis, Andreas Dei gratia Dalmatie, Croacie, Culmeque Dux in perpetuum. Juris ratio videtur consulere omnium pie petentium vota animo sedulo attentisque auribus debere admitti. Verum earum precum certior specialiorque debet esse receptio, quas persone venerabiles, et cause, pro quibus fiunt, faciunt esse commendabiles. Dignum est enim et rationi consentaneum, ut in remedium et salutem transeat animarum indubitanter, quicquid Deo datur vel dicatur Ecclesiis. Nos igitur Dominice devotionis consideratione commoti ad fratris nostri domini Henrici Illustrissimi Ungarorum Regis admonitionem et iustam petitionem atque pias preces venerabilis sacerdotis Dei, Dominici videlicet Zagrabiensis Episcopi dedimus insulam, que vocatur Kaginis Zagrabiensi Ecclesie omni concussionem et contradictionem remota, perpetuo possidendam; contentam vero hiis terminis et metis. Ab oriente, ubi Sawa fluvius in duas distinctiones se dividit, prime mete signum occurrit videntibus in arbore populea; altera vero meta protenditur ad meridiam plagam iuxta Sawam, ubi arbor nucifera signum gestat evidens factum cespitibus; ibi dividitur meta Chrachuna; inde protenditur contra occidentem iuxta predictum fluvium ad rivum, qui vocatur Seregna; ibi vero predictus rivus intrat Sawam, ubi quercus est index mete; rivus iste dividit metam a filiis Zela. Idem vero rivulus versus occidentem exit de Sawa, ibique signum mete est positum in ulmo; inde vero protenditur ad septentrionalem plagam usque ad maiorem distinctionem predicti fluvii, ubi etiam in arbore populea signum mete apparet. Verum Sawa fluvius dividit omnes metas a filiis Zessa. Sed quoniam memorie novercatur oblivio, oblivionis enim ortus est memorie defectus, huius nostri facti seriem scripto commendare iussimus. Ut autem firmiter robur obtineat, sigilli nostri impressione communivimus. Anno Dominice Incarnationis MCCI. Regnante gloriosissimo fratre nostro Rege Henrico. Testes autem huius rei sunt jobagiones nostri, quorum nomina hec sunt: Mog Comes, Nycolaus Comes, Martinus Comes, Ata Comes, Oresen Comes; Crasun vero Comes est pristaldus eiusdem Regis. Datum per manum Jacobi Prepositi magistri nostri et Cancellarii.

Tenor insuper privilegii Andree Regis Ungarie aurea bulla muniti talis est :

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következék II. Endre király 1217-ki privilegiuma, mely olvasható Fejérmél, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 210. l.)

Tenor denique privilegii Bele Regis primogeniti Regis Ungarie et Ducis totius Sclavonie :

Omnibus ad quos presentes littere pervenerint salutem in Domino. Regie Maiestatis Celsitudo tam providam debet habere circumspectionem, ut quanto quis ad supportanda-Regis negotia officiosior occurrit, et in gerendis rebus se reddit promptiorem, tanto propensius dignis meritorum premiis remunerandus censeatur. Quapropter universis notum fieri volumus, quod dilectissimo et fideli nostro Stephano Sancte Zagrabiensis Ecclesie venerabili Episcopo, cuius discretione procurante pre ceteris Regni primatibus discordia inter patrem nostrum et nos olim exorta, et ad inextimabile Regni detrimentum subrescens est ad concordiam revocata, et universa gens variis perturbationum procellis fluctuans in pace collocata, terram Pzer de castro Zagrabiensi exceptam, licet respectu servitiorum suorum minimam et meritis inequalem, sibi et sue posteritati certis metis assignatam contulimus iure hereditario in perpetuum possidendam. Incipit autem prima meta supradicte terre, que est meta terrea, et dividit eandem terram de terra filii Petri Gurc, que tendit versus occidentem super montem usque ad quandam pomum, sub qua meta est terrea; inde procedendo parum sub quadam ylice est meta erecta de terra; inde tendit per metas in arbore cruce signatas, et in eodem monte superius est meta terrea, que dividit terram populorum castri; inde tendit per metas ad arbores crucesignatas; inde vadit ad magnam viam, iuxta quam est meta terrea, de qua declinat versus septentrionalem partem; item eundo iuxta eandem viam a capite eiusdem vie vadit super verticem montis cuiusdam, in quo est meta; item inter verticem eiusdem montis et alterius montis est vallis quedam, que licet sit pastus ferarum, tamen est meta; deinde tendit ad arbores crucesignatas usque ad summitatem montis, et ibi est meta de terra erecta sub quadam arbore, que vulgariter dicitur curtafa; et inde descendit per

arbores cruce signatas usque ad fluvium Bistrica, ibi est meta de terra erecta; et inde graditur inferius ad fluvium Breszonica, ubi uterque fluvius in unum conveniunt, et ibi est meta erecta de terra; de qua Breszonica vadit superius ad magnam viam, iuxta quam viam est meta in capite eiusdem fluvii de terra erecta; inde tendit versus meridiem per magnam viam usque ad locum, qui vocatur Predolia, ubi est meta de terra erecta; inde per eandem viam tendit usque ad metas, que tribus locis lapidibus sunt erecte; et inde descendit inferius usque ad terminum et fines terre Zeline, ubi sunt due mete de terra prope Sanctum Johannem, ubi conterminatur terre predictae proprie Episcopi. Ut igitur hec nostra donacio perpetue firmitatis robur obtineat, sigilli nostri impressione fecimus communiri. Presentibus jobationibus nostris Jula Palatino et Brudruwiensi Comite, Petro de Craponen (?) Scresmeris (?) de Zala, Cosma de Volco Comitibus, Woiwoda Camerario. Pristaldus terram assignans et metas erigens fuit Bisenus de Hotowon nomine Kochobur. Datum per manus magistri Heymonis nostri Cancellarii anno Dominice Incarnationis MCCXXII.

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Anagnie VI. Kal. Idus Julii, Pontificatus nostri anno primo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id m. 79. 1.)

140.

IX. Gergely pápa a zágrábi püspök számára szentLászló királynak 1134. biróilag oda ítelt alapítványát erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Zagabriensi salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Te sane, venerabilis in Christo frater . . . Episcopo, exponente didicimus, quod clare memorie Ladislavus Rex Ungarie populum de Dumbroa cum terra et silva Zagabriensi Ecclesie contulit intuitu pietatis; sed cum eadem silva fuisset per quondam Sudenem Ecclesie predictae subtracta, bone memorie F(eliciana) Strigoniensis Archiepiscopus causa sibi super hoc Regia auctoritate commissa, eidem Ecclesie per diffinitivam sententiam silvam restituit memoratam. Super qua processu temporis Adilbreth frater Kaladini Comitis Sumigiensis Comes, et quidam alii moverunt contra predictam Ecclesiam coram prefato Archiepiscopo questionem, qui cognitis cause meritis diffinitivam pro predicta Ecclesia sententiam promulgavit. Nos ergo tuis iustis precibus inclinati predicta, sicut eadem Ecclesia iuste possidet et quiete, ac dictas sententias, sicut sunt iuste, nec legitima provocatione suspense, ac in privilegio confecto exinde continetur, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem cautelam tenorem ipsius privilegii de verbo ad verbum presentibus duximus inserendum. Qui est talis:

In nomine Patris stb.

(Az okmány olvasható Fejérmél, Cod. Dipl. I. köt. 484. l., hol mindazáltal a hibásan kitett 1123. évszám 1134-re igazítandó.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Anagnie XV. kal. Augusti, (Pontificatus nostri) anno primo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. 85. l.)

141.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közt a somogy megyei tizedek peres ügyében intézkedik. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus . . . Waciensi et . . . Nitriensi Episcopis, et dilecto filio . . . Abbati Waradiensi Quinqueecclesiensis Diocesis, salutem, et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum causam, que inter ipsos ex parte una, et . . . Prepositum et Canonicos Albenses Diocesis Vesprimiensis ex altera super quibusdam decimis et rebus aliis uertitur, bone memorie H(onorius) Papa predecessor noster olim uobis duxerit committendam, et processum fuerit in negotio coram uobis, tandem de assensu uestro in venerabilem fratrem nostrum . . . Archiepiscopum Strigoniensem tunc Vesprimiensem Episcopum et eius collegas sic exstitit sub certa pena a partibus compromissum, ut si alterutra partium nollet arbitrium observare, ipsa soluente penam procederet in figura iudicii super negotio principali; et licet iidem arbitri ad arbitrandum processerint, et arbitrio ipsorum non fuerit per annum et amplius contradictum, illud tamen obseruare pars aduersa recusat. Quare postularunt a nobis, ut iuxta formam compromissi, si predicti Prepositus et Canonici soluere penam, quam arbitrio parere maluerint, procedi per uos in negotio mandaremus. Quocirca discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus dictos Prepositum et Canonicos ad obseruationem arbitrii per penam in compromisso expressam, sicut est equum, appellatione remota cogatis. Quod si maluerint penam persoluere, quam arbitrio prolato parere, in causa ipsa iuxta priorum continentiam litterarum seruato priori processu iudicii ratione preuia remoto cuiuslibet contradictionis et appellationis obstaculo procedentes, infra annum ad nos remittatis causam sufficienter instru-

ctam, prefigendo partibus terminum peremptorium, quo cum omnibus munimentis et rationibus suis per se uel procuratores idoneos compareant coram nobis iustam auctore Domino sententiam recepture. Quidquid autem super hoc feceritis, per uestras nobis litteras intimetis. Quodsi non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Anagnie XIII. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

142.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és Demeter gróf közti, a németujvári kolostor jogaira vonatkozó peres ügyben intézkedik. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus . . . Geuriensi, et . . . Nitriensi Episcopis, et dilecto filio . . . Preposito Geuriensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum causa, que inter ipsos ex parte una, et nobilem uirum Demetrium Comitem Geuriensis Diocesis ex altera super Monasterio Sancte Marie de monte Guizin, et eius possessionibus, ac insula Obda uertitur, fuisset olim venerabili fratri nostro . . . Waciensi Episcopo et suis coniudicibus ab Apostolica Sede commissa, quia dictus Demetrius citatus pluries peremptorie comparere contumaciter recusauit, iidem iudices ad predictorum Abbatis et Conuentus instantiam receperunt testes senes et uoletudinarios ac alios, de quorum diuturna absentia timebatur, et existente adhuc parte contraria contumace ipsos in rerum petitarum possessionem induci causa custodie decreuerunt. Quia uero prefati Abbas et Conuentus nobis humiliter supplicarunt, ut cum annus a tempore, quando

fuit adiudicata possessio, sit elapsus, parte altera in sua contumacia persistente, ipsos ueros possessores constitui mandauerimus. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus si vobis constiterit de premissis, memoratos Abbatem et Conuentum in possessionem rerum petitarum inducere, ac inductos defendere procuretis, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Quicquid autem super hiis feceritis per uestras nobis litteras exponatis. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Anagnie XII. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

143.

IX. Gergely pápa biztositja a pannonhalmi szent-mártoni apátságot, hogy a zágrábi püspök privilegiumainak pápai megerősítése jogainak semmi sértését nem foglalja magában. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis . . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Pannonia salutem et Apostolicam benedictionem. Cum quedam priuilegia Regum et Principum Vngarie Zagrabiensi Ecclesie duxerimus confirmanda, sicut ex litteris nostre confirmationis apparet, nos ita predictae Ecclesie uolentes consulere, ut uestrum Monasterium exinde non ledatur, uolumus ut per confirmationem huiusmodi nullum predicto Monasterio preiudicium generetur, uobis ad cautelam presentes litteras concedentes. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Anagnie V. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

144.

IX. Gergely pápa az esztergami érsek és a pannonhalmi apát közti egyenetlenségek ügyében intézkedik. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo et dilectis filiis . . . Preposito, et . . . Cantori Georiensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini in Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum venerabilis frater noster . . . Archiepiscopus Srigoniensis tunc Vesprimiensis Episcopus quandam eorum capellam cum suis hedificiis incendi fecerit, et monachos existentes ibidem bonis omnibus spoliari, et cum super hoc ad venerabilem fratrem nostrum . . . Colocensem Archiepiscopum et suos collegas Apostolicas litteras impetrassent, dictus Strigoniensis Sedem Apostolicam appellasset, sed appellationem suam non est infra tempus legitimum prosecutus. Ideoque discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita, negotium ad priores iudices remittatis; alioquin supersedentes eidem, condempnetis in expensis legitimis impetrantes. Quod si non omnes hijs exequendis poteritis interesse, tu frater Episcopo cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Anagnie XVII. kal. Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában).

145.

IX. Gergely ismét erősíti meg Urias pannonhalmi szent-mártoni apátnak az apátság jószágaira vonatkozó intézkedéseit. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio . . .
 Abbati Sancti Martini de Pannonia salutem et Apostolicam
 benedictionem. In nostra proposuisti nuper presentia consti-
 titus, quod preter sollicitudinem, quam impendisse te asseris
 in edificiis Monasterii tui, et officinalium domorum suarum-
 que combusta et destructa fuisse dicebas, circa ipsius Mona-
 sterij possessiones augendas, recuperando que de bonis suis
 alienata erant ab ipso, conseruandas libertates et immunita-
 tes eiusdem, ac utilitates suas alias promouendas, diligens
 studium impendisti. Acquisisse namque te dicis ipsi Monaste-
 rio plures villas; Moluam uidelicet, et duas que clericorum
 dicuntur, et Sataram, ac eam que Noua dicitur, et de Odwori,
 de Precha, de Sancta Cruce, de Elbeu, de Sceuleus, de Soch-
 rou, de Catl, de Petend cum terris, de Barsnuns, et de Wi-
 nar, nec non predia de Nema, de Assuanteu, cum molendinis
 de Sichou et Gamas, et Higmogos, et in silua Seliz. Recupe-
 rasti etiam, sicut te referente accepimus, decimas quasdam
 a Simigiensi Ecclesia, Templariis, et Hospitalariis, ac villis
 suis, et Albensibus Canonicis in Simigiensi Comitatu existentibus,
 atque Latinis Albensibus, populis Vesprimiensis Episcopi,
 et etiam a Bissenis. Et quia in acquirendis et recuperandis pre-
 dictis aliquamdiu conuerteras redditus predii de Kanesa, de pi-
 scina Miraceh, de Batha, de Budug, de piscatoribus de Sala
 ad mensam fratrum tuorum spectantes, ipsos mense restitu-
 isti eidem, et eis redditus de Sala, de quinque uillis, de tribu-
 tis, de decimis, de prediis suis, et de ecclesia cum omnibus
 suis appendiciis adiunxisti prouentibus Ecclesiarum Sancte
 Marie, Sancti Wilibaldi, Sancti Martini de Pannonia, et Sancti
 Martini de Keurishig, de Tepey, et Sancti Ladíslai de Seliz
 ac Omnium Sanctorum de Temerd, luminaribus tui Monaste-
 rii deputatis. Nos ergo tuis supplicationibus inclinati, predi-

ctas villas, terras, predia, molendina, et decimas eidem Monasterio, sicut ea iuste possidet et quiete, nec non quod a te prouide ac canonice factum est circa redditus et prouentus mense predictae, ac luminaribus assignatos auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocínio communi-mus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursum. Datum Anagnie XVI. kal. Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

146.

II. Endre király Ugrin kalocsai érseknek a pannonhegyi szent-mártoni és a száva-szentdemeteri apátok közti Miroht nevi halasra vonatkozó ítéletét erősíti meg. 1228.

Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Galitie, Lodomerieque Rex inperpetuum omnibus presens scriptum inspecturis salutem et gratiam. Cum ea, que deliberacione bonorum legitime disponuntur posterorum commendanda noticie rata semper et inconcussa permanere debeant, ad Regie Maiestatis excellenciam precipue pertinet, ut que Regum auctoritate seu donacione in ampliandis locis ad Dei cultum dedicatis pertractantur, standi uigorem in perpetuum sorciantur. Hac siquidem et nos animaduersione moniti ad petitionem fidelium nostrorum, Vrie Abbatis et Conuentus Sancti Martini annuimus, ut dilectum nostrum Cancellarium Bulsu, Prepositum Geuriensem ad ipsorum monasterium dirigeremus, qui litteras venerabilis patris Vgrini Colochensis Archiepiscopi super piscina Miroht eisdem indultas fideliter inspiceret, et de nerbo ad uerbum nostre pagine annotaret, et nobis fideliter renunciaret. Cui fidem adhibentes ea que dictus Archiepiscopus diffinierat, ne aliquando super

hijs inuida quippiam subprimere posset obliuio, et de nouo lites insurgerent, auctoritate litterarum et sigilli munimine fecimus roborari. Quarum tenor talis est:

V(grinus) diuina miseracione Colochensis Archiepiscopus vniuersis Christi fidelibus salutem et sincere caritatis affectum in Domino. Delegatam a domino Rege causam suscepimus cognoscendam inter Abbatem Sancti Martini de Pannonia et Abbatem Sancti Demetrii de Sirmia super quadam piscina sita iuxta Knesa, que uulgariter Miruht nominatur. Cum itaque uentum esset ad processum negocii dictus Abbas de Pannonia piscacionem in piscina memorata uiolenter esse factam a jobagionibus Abbatis Sancti Demetrii ad dampnum marcarum XVI testimonio prouincialium comprobauit, asseuerans firmiter per autenticum Sancti Ladizlai se debito probaturum, quod piscina memorata supra semper ad monasterium Sancti Martini pertineret; Abbate tamen Sancti Demetrii suisque populis reclamantibus et dicentibus, quod eandem piscinam esse sue ius Ecclesie priuilegio, quod haberent apud Episcopum Quinqueecclesiensem et Comitem Cletum, comprobarent. Statuto uero termino et diu protelato, cum sepe dictus Abbas de Pannonia exemplar sui priuilegii presentaret, paratus eciam autenticum presentare; altera parte nullo inuitente instrumento, de misericordia que super exaltat iudicio, distulimus uenturum Pascha domino Abbati Sancti Demetrii approbandum (ad probandum) suum ius et presentandum sua priuilegia terminum prefigentes; piscinam tamen et eius usum usque illud tempus apud Abbatem Sancti Martini sine contradiccione reliquentes. Hoc addito, quod dictus Abbas Sancti Demetrii et eius populi dampnum marcarum XVI Abbati Sancti Martini de Pannonia, et nobis iudicium persoluerent incunctanter, et in Pascha dato sibi termino cum suis priuilegiis ad nos accederent responsuri. Que priuilegia, si tunc presentare non ualere, de cetero piscina sepe memorata in ius Abbatis Sancti Martini de Pannonia deuolueretur in perpetuum Datum anno uerbi incarnati M^o.CC^o.XX°.VIII°.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

*II. Endre király a templomosok rendét Kon helységgel
adományozza meg. 1228.*

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomericque Rex in perpetuum. Quanto in sublimiore dignitatis culmine per Divine dispensacionis providenciam sumus constituti, tanto propensiori sollicitudine iure erga plurima intendere tenemur; maxime Ecclesiarum Dei pie querulancium necessitatibus subuenire. Ea igitur animadversione salubriter inducti uiversis Sancte Matris Ecclesie filiis, presentibus ac posteris, volumus fieri manifestum: quod nos pro salute ex remedio anime nostre villam Conu (Kon), quondam Petri filii Endre sine herede defuncti ad manus Regias devolutam cum omnibus suis pertinenciis et libertinis sub ea condicione vel forma, qua idem Petrus prius possidebat, Sancte Domui Milicie Templi liberaliter contulimus libere et pacifice possidendam, eidem per fidelem hominem nostrum Donatum Comitem de generacione Theth Regia auctoritate assignari faciendam. Cuius prima meta est versus occidentem in principio piscine de Gach; deinde vadit versus septemtrionem ad pratum de Hamer, ubi est secunda meta terrea; deinde tendit versus orientem ad pratum quod Saharreth (Sárrét) dicitur, ubi est tertia meta; exinde progreditur versus eandem partem ad viuarium, quod vulgo Donathawa (Dunatava) dicitur, ibique est quarta meta; deinde progreditur ad viam per quam tenditur de Conu ad Marchyta, et in eadem via est meta quinta; exinde vero progreditur ad terram que Thelky nominatur; abhinc proceditur ad piscinam de Conu, que Coneweyzy (Konvize) nominatur, et ibi est meta; deinde vadit ad locum, qui Czehenyes vocatur, et ibi est meta; abhinc vadit ad rivulum, qui Fergesher (Férgesér) dicitur, et idem rivulus est meta terre de Conu; deinde vadit ad locum, qui Halasthow nuncupatur, et idem locus est

meta eiusdem terre; abhinc tendit ad Laaz, et ibi quoddam fossatum est meta; deinde progreditur ad rivulum, qui Compw dicitur, et ibi est meta idem rivulus. Item vadit versus orientem ad piscinam Jakow, que vulgo Jakoweize (vize) nuncupatur, et eadem piscina est meta; deinde progreditur ad dexteram partem versus meridiem ad aquam que dicitur Syvhere, que dividit terram Templi et terram Georgij; abhinc vadit versus eandem plagam ad caput cuiusdem lacus, qui Nultoffij nominatur; deinde progreditur versus occidentem ad terram, que dicitur Bard, et ibi est meta, et eadem meta dividit terram Templi et terram Georgij; deinde vadit ad quandam arborem, que Kalandafyze nuncupatur; abhinc progreditur ad locum qui Lechehery nominatur, et idem locus est meta terre Templi; abhinc vadit ad Gyznoouuel, et ibi est meta terrea, que dividit terram Templi et terram de Bagyuk; abhinc vero progreditur ad locum, qui dicitur Caueat; deinde proceditur ad locum, qui Weyzer dicitur⁴, et ibi est meta terrea; et inde revertitur ad prenominatam metam, et sic mete Templi de Conu terminantur. Nomina autem libertinorum in eadem villa Conu commorancium sunt hec: Buhta cum duobus filijs, Vrka cum tribus filijs, Eguethew cum filio suo et nepote, Hareghwes cum tribus filijs, Buth cum duobus filijs, Chun, Buza cum tribus filijs, Martinus cum filio, Jacobus cum filio, Burbeh cum tribus filijs, Queregh cum filio, Boy cum duobus filijs, Buxa cum tribus filijs, Fioch cum filio, Bulchow, Fichok cum duobus filijs, Weyek cum quatuor filijs, Mach filio, Bona cum filio, Petrus cum filio, Chuzech cum duobus filijs, Vitalis cum duobus filijs, Reea cum duobus filijs et nepote, Maradec cum filio, Michael cum duobus filijs, Zotimaz cum tribus filijs, Burd cum duobus filijs, Sitew cum duobus filijs, Tyasa, Mathias cum filio, Theoder, Ews, Sech cum duobus fratribus, Abpas, Cheda cum duobus filijs, Ywa, Buchea, Teca cum duobus filijs, Beth, Lega, Chema cum tribus filijs, Bacha, Laurencz cum duobus fratribus, Potchan cum tribus filijs, Stephanus cum tribus filijs, Marcel, Petur cum filio, Cusda cum duobus filijs, Thob, Chon, Raob cum tribus filijs, Hema, Fyz cum filio, Cecher cum filio, Thomozow cum quatuor filijs, Wela. Vt ergo hec nostra donacio nullis vnquam temporibus ab aliquo successorum nostrorum valeat retra-

ctari; sed perpetue robur obtineat firmitatis, hoc nostro priuilegio fecimus communiri. Datum per manus magistri Bulchu aule Regie Cancellarii et Geuriensis Prepositi, anno Dominice Incarnacionis millesimo ducentesimo vigesimo octauo. Venerabili Roberto Strigoniensi, reuerendo Vgrino Colochensi Archiepiscopis existentibus; Desiderio Cenadiensi, Alexandro Waradiensi, Raynaldo Transsiluano, Bartholomeo Quinque Ecelesiensi, Gregorio Gwriensi, Cleto Agriensi, Briccio Wacieni, (Stephano) Zagrabiensi, Bartholomeo Wesprimiensi Episcopis existentibus Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Dyonisio Comite Palatino, Ladizlao (aule nostre) Curiali Comite et Comite Bachiensis, Olchuz Cu(rie Comite domine Regine et Comite Bodrogiensi, Jula magno Comite Suppruniensi, Dyonisio filio Dyonisii Magistro Thauarnicorum (et Comite de Zonuk) Demetrio Magistro Dapiferorum et Comite Posoniensi, (Jula Magistro Pincernarum et) Comite Musuniensi, Nicolao Magistro et Comite Agazonum, et aliis quam plurimis Comitatus et Magistratus tenentibus; Regni nostri anno XXV°.

II. Ulászló király 1491-ki átiratából és megerősítő okmányából, kelt „Bude in festo Beate Lucie virginis“, mely őriztetik a győri káptalan levéltárában.)

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a veszprémi káptalan közti peres ügyben intézkedik. 1228.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro salutem et Apostolicam benedictionem. Ex insinuatione dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conventus Sancti Martini de Pannonia nobis innotuit, quod causas inter ipsos ex parte una et Capitulum Vesprimiense ex altera super quibusdam decimis et Ecclesia Sancti Saluatoris de villa Tord agitari noseuntur . . . Abbati de Buccon et coniudicibus suis sub certa forma de assensu partium committentes, eis mandauimus inter alia, ut si Capitulum ipsum infra duos menses post susceptionem litterarum nostrarum exceptiones quasdam apud Sedem Apostolicam propositas non probaret, extunc in causis procederent supradictis, et ipsas, si de partium uoluntate procederet, fine debito terminarent; alioquin usque ad proximo uenturum festum Pentecostes causas easdem ad nos remitterent sufficienter instructas, iniungentes partibus, ut coram nobis predicto termino comparerent. Mandato quoque nostro adiecimus, quod graue feremus, si dicti iudices negligentes existerent uel remissi, ac uerendum erat eisdem, ne si per negligentiam eorum quicquam difficultatis emergeret, ipsis contingeret imputari, et alias non transiret etiam impunitum. Cumque citate partes comparuerint termino assignato, pars aduersa, quod tertius predictorum iudicum absens erat et se per litteras excusabat, usque ad proximo preteritas octauas Natiuitatis Dominice sibi petiit terminum prorogari. Et licet ipsi e contra proponerent, quod cum a susceptione litterarum duos menses ad probandas exceptiones haberent, si huiusmodi tempus efflueret, non admittere ad probandum hoc partem contrariam, sed procedere super principali iudices ipsi debebant; nichilominus tamen illis contradicentibus et inuitis postulatum terminum parti alteri concesserint, in quo cum apertis actis sub auditoris sigillo transmissis pars aduersa proponeret, se ad-

huc habere duorum mensium spatium ad probandum exceptiones easdem, quia iudices interlocuendo dixerunt, quod ab illo die usque ad duos menses futuros probare illas poterat, et noluerunt humiliter requisiti interlocutoriam huiusmodi, cum tempus ad hoc indultum effluerit, reuocare, iidem nostram audientiam appellarunt. Ideoque discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita, reuocato in statum debitum, quicquid post appellationem huiusmodi temere inueneris attemptatum, in principali iuxta prioris mandati nostri tenorem preuia ratione procedas, sic sollicite, sic prudenter, quod inde debeas a nobis merito commendari. Ceterum cum supradicti iudices non solum ex negligentia, sed etiam ex malitia mandatum Apostolicum minus diligenter executi dicantur, penam eorum pro tanta culpa debitam providentie nostre duximus reseruandam. Datum Reate III. kal. Maji Pontificatus nostri anno secundo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

149.

IX. Gergely pápa a németújvári bold. asszony kolostorát illető peres kérdéseknek elintézését sürgeti. 1228.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus Georiensi et . . . Nitriensi Episcopis, et dilecto filio . . . Preposito Georiensi salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum causam illam inter ipsos ex parte, et nobiles uiros Demetrium Comitem et Fauianum militem Georieusis et Strigoniensis Diocesum ex altera parte pro Monasterio Sancte Marie de Monte Guizin, Capella de Sancto Spiritu, et Insula de Obda, et possessionibus eiusdem uobis duxeramus committendam, uos, uti intelleximus, metu laicalis potentie anno et amplius iam elapso in eadem causa procedere hacte-

nus non curastis in ipsorum preiudicium et grauamen. Ideo discretioni uestre per Apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus acceptis hijs infra duorum mensium spatium post exhibitionem presentium iuxta primi mandati nostri tenorem appellatione postposita in ipsa causa procedatis, alioquin dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro litteras dedimus, ut ipse mandatum hoc Apostolicum exequatur, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum Perusii VIII. kal. Id. Iulii, Pontificatus nostri anno secundo.

(Az eredeti után. *Czech*).

150.

IX. Gergely pápának ugyanazon ügyre vonatkozó más intézkedése. 1228.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio. Egidio Subdiacono et Capellano nostro salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum causam illam inter ipsos ex parte una, et nobiles uiros Demetrium Comitem et Fauianum militem Georiensis et Strigoniensis Diocesis ex altera parte pro Monasterio Sancte Marie de Monte Guizin, Capella de Sancto Spiritu, Insula de Obda et possessionibus eiusdem venerabilibus fratribus nostris . . . Georiensi et . . . Nitriensi Episcopis, et dilecto filio Preposito Georiensi duxeramus committendam, iidem, sicut intelleximus, metu laicalis potentie anno et amplius iam elapso in eadem causa procedere hactenus non curauerint in ipsorum preiudicium et grauamen. Vnde ipsis damus nostris litteris in preceptis, ut in causa ipsa infra duorum mensium spatium post exhibitionem earum iuxta prioris mandati nostri tenorem appellatione remota preuia ratione procedant. Ideo discretioni tue per Apostolica scripta

mandamus, quatinus, si dicti Episcopi et Prepositus nostrum preceptum neglexerint adimplere, tu ex tunc mandatum super hoc Apostolicum exequaris, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum Perusii VIII. Id. Julij, Pontificatus nostri anno secundo.

(Az eredeti után. *Czech*).

151.

Kálmán galicziai király és szlavoniai herczeg Lőrincz, Ompud fia vétkeinek büntetése iránt intézkedvén, egyszersmind Lipow nevű birtokot Demeter mesternek adja el. 1228 körül.

Colomanus Dei gracia Rex Ruthenorum et Dux totius Slavonie omnibus, ad quos presens scriptum pervenerit salutem in eo qui dat salutem Regibus. Cum ea que geruntur in tempore testimonio litterarum roborentur; ad vniuersorum igitur pervenire volumus noticiam, quod cum Laurencium filium Ompud Comitem in Gerha primo statuissimus, non ut probus in eo aliquid lucri fecit, sed tanquam malus mala intulit, de quo Comitatum hunc denuo abstulimus, penam, ut meruit inferentes. Quem postmodum obtentu precum fratrum eiusdem, Dionysii scilicet tunc temporis Palatini, et Michaelis magistri in gratiam nostram recepimus et Comitatum maris sibi de Podogola contulimus. Qui non obliviscens nequiciarum viginti quatuor villas ad idem castrum pertinentes personaliter combussit, ac duas ecclesias, putans pecuniam in ea (igy) invenire, destruxit. Verum cum honor noster iudicium amplectitur, licet de eo nobis satisfacere potuissemus; verum tamen ipsum coram patre nostro Rege Andrea ac omnium jobagionum suorum iudicio discutiendum statuimus. Quem pater noster et omnes Barones fere Regni in hoc facto ipsius reum cum omni possessione sua iudicarunt condemnandum; cui nos multorum precum instancia maxime patris nostri pepercimus, et de possessione sua solummodo predium quoddam Lipow nomine, cum idem Laurencius, et pater noster, et

alii instanter rogassent, accepimus. Quod predium fideli nostro Demetrio magistro, cum aggravacione patris eiusdem alienatum esse percepimus, pro mille marcis totaliter in proximo persolutis vendidimus. Ideo eam (igy) a nobis tam care emit, quia libertate et institucione eadem, qua tunc predia nostra tenebantur, sibi vendidimus; que tunc nobis de prediis nostris est a patre nostro constituta, quod nulla collecta vel aliqua exaccione, quam in Regno suo quandocunque vel ubicunque constituet, predia ad nos pertinencia teneantur. Ut autem hec talis accio vel composicio in irritum non possit revocari, presens scriptum sigilli nostri munimine roboratum concessimus.

(Czech kézírataiból).

152.

Az esztergami káptalan bizonyosága Ryucska és Bela nevű földek eladásáról. 1228.

Testantibus litteris Capituli Strigoniensis Paulus filius Terezen, Vid et Dobruzlov jobbagiones castri Barsiensis terram Ryuchka et Bela ad se et omnem generationem suam pertinentes, de comuni omnium cognationum suarum consensione, et ex permissione ac beneplacito domini Andreae Regis, Leustachio Comiti anno MCCXXVIII coram Capitulo Strigoniensi vendunt. Regis nomine Samuel Comes et Burunch coram Capitulo aderant, ut de hujus permissione fidem facerent, et reambulatione terrarum in praesentia jobbagionum provinciae instituta, et partes, et nuncii Regis litteras emptori postulabant extradari.

(Bartal György után „Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae aevi medii libri XV“ czűnű munkájában, Pozson 1847. II. köt. 122. l. Az okmány eredetie találhatók a szépesi káptalan levéltárában. Csech.)

153.

A zágrábi káptalan Kulpatö nevé nemesi birtoknak örök időre történt átruházásáról bizonyítást ad. 1228.

Capitulum Ecclesie Zagradiensis stb. Quod Wolsheca nobili viro vna cum fratribus suis Scida et Mega filiis Mezten ab una parte, et Roberto Comite filio Abel ab altera coram nobis personaliter constitutis, idem Wolsheca Comes et fratres sui superius annotati publice sunt protestati, quod ipsi vinculum proximitatis volentes cum ipso Comite Roberto contrahere eidem introductu filie prefati Wolsheca nomine Dragozt possessionem ipsorum hereditariam Culpateuu vocatam, cum omnibus vtilitatibus et pertinenciis seu circumstanciis suis metis subscriptis interclusam dederunt seu contulerunt eidem Roberto Comiti et per eum suis heredibus heredumque successoribus jure perpetuo possidendam, dando eidem Roberto Comiti et suis successoribus liberam et plenam opcionem de ipsa possessione ordinandi, disponendi iuxta libitum sue voluntatis. Pro cuius facti ampliori cautela vnum ex nobis, uirum utique fidedignum, magistrum scilicet Dragoslaum pro inspiciendis et considerandis metis et circumstanciis terre prescripte transmisiimus; qui demum ad nos rediens indicauit nobis quod prescriptam possessionem sub certis metis et limitibus, presentibus commentaneis et vicinis ac in nullo contradicentibus reambulasset. Astiterunt eciam consanguinei seu proximi Ultece Comitis seu fratrum suorum scilicet . . . (következnek ezeknek nevei) . . . qui donacionem memoratam sub metis et limitibus infrascriptis consensu suo ratificantes sine contradiccione aliqua admiserunt et consensum prebuerunt vnanimem et assensum. (Következnek a határok.) In cuius rei certitudinem stb. Datum in octauis Sancti Stephani Regis MCCXXVIII.

(XV. századi hiteles átiratból.)

154.

Brazza dalmatiai sziget bírának bizonyága. 1228.

In Christi nomine Amen. Anno Incarnacionis Jesu Christi MCCXXVIII. die 21. Marcii dominantibus Illustre Rege Andrea, Bracie Comite Drasina, Zupano Dragoslav, Iudices Parvoslav, et Gregorius Dragosii. Comparuit ante curiam in Nerczi Ivan Bloj, et presentavit pecuniam, prout in subbina pro vinea Viverine; et licenciatus fuit. Et ego Barnabas archipresbyter juratus scriba communitatis scripsi.

(Ciccarelli után, Osservazioni sulla Isola della Brazza, 106. l. *Czech.*)

155.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni apátság számára Miklós nádornak hét íteletét erősíti meg. 1229.

Andreas Dei gracia Vngarorum Rex omnibus quibus presens pagina patuerit salutem, et omne bonum. Cum ea, que deliberacione bonorum legitime disponuntur posterorum commendanda noticie rata semper et inconcussa permanere debeant, ad Regie Maiestatis excellenciam precipue pertinet, ut que Regum auctoritate seu donacione in ampliandis locis ad Dei cultum dedicatis pertractantur, standi vigorem in perpetuum sorciantur. Hac siquidem et nos animaduersione premoniti ad petitionem fidelium nostrorum Vrie Abbatis, et tocius Conuentus Sancti Martini annuimus, ut dilectum nostrum, Bulsu aule Cancellarium et Geuriensem Prepositum ad ipsorum monasterium dirigeremus, ut literas Nicolai filii Borch quondam Comitis Palatini duplici sigillo suo roboratas, in (quibus) possessiones continentur, quas per iudicium dicti Palatini iusto titulo requisierant, fideliter inspiceret, et de uerbo

ad uerbum nostre pagine annotaret et nobis fideliter rescriptas aportaret. Quarum tenor talis est.

Cum Ego Nicolaus Palatinus et Comes de Suprun discussissem causam V(rie) Abbatis Sancti Martini et fratrum suorum cum vduornicis Regiis Simigiensibus super uno molendino et terra super adiacenti, et ipsi Abbati cum testibus, Johanne scilicet Abbate Tyhoniensi et Borsio, iuramentum prestare adiudicassemus, ipso die iuramenti Abbas et uduornici conuenerunt tali modo: ut idem Abbas duo molendina ecclesie daret uduornicis Regis; unum quod erat super Duna-zorma, cuius cultor fuit Vthos, aliud quod est sub molendino Abbatis de Libin cum terris eorum; et ipse Abbas reciperet ab uduornicis Regiis duo molendina, unum quod tenebat Kewe, quod est sub molendino Bors, aliud quod tenebat Carachun, quod est inter molendina Sancti Martini, et istam commutationem fecerunt omnes iobagiones uduornicorum de Simigio, prestaldo mediante Palatini Budmero contubernario eiusdem Palatini de genere Budmer, Gregorio Decano Wesprimiensi et Ypolito germano Bors; presentibus et multis aliis ydoneis uicinis circumiacentibus. Taliter eciam conuenerunt, ut II darentur molendina cum omnibus pertinentiis suis, terra scilicet supra molendina et inferius circum adiacenti et fenetis, darent, ut quidquid fuisset Abbatis, esset de cetero Regis, et quidquid Regis, esset Abbatis, ut de cetero nulla lis et causa maneret inter ipsos. Vt autem talis pactacio commutationis perpetue stabilitatis robur optineat, presentem paginam fecimus diuidi per alfabetum, et utramque partem duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari; ita quod una pars reseruetur in Camera Ecclesie Geuriensis, altera retineretur in Camera Ecclesie Sancti Martini. Precepimus eciam, ut tales litteras acciperent ab Albensi similiter per alfabetum diuisas, ut unam partem dicti uduornici retinerent apud semetipsos, aliam autem facerent retineri in Camera Albensis Ecclesie, et terciam partem in Camera Ecclesie Sancti Martini.

(Következik még:

második helyen Miklós nádor 1221-ki ítélete, mint fenebb 101. sz. a.;

harmadik helyen: Miklós nádor ítélete, mint fenebb 92. sz. a.;

negyedik helyen: Miklós nádor ítélete, mint fenebb 93. sz. a.;

ötödik helyen: Miklós nádor 1226-ki ítélete, mint fenebb
130. sz. a.;

hatodik helyen: Miklós nádor 1226-ki ítélete, mint fenebb
131. sz. a.;

hetedik helyen: Miklós nádor 1220-ki ítélete, mint 91. sz. a.)

Nos igitur ea, que a sepe dicto Palatino sunt diffinita, rata et firma habentes presenti pagina dupplicis sigilli nostri munimine auctoritate Regia in perpetuum roboratam confirmauimus. Actum anno Dominice Incarnacionis millesimo CC.XX.(V)III. Regni nostri anno XX°. sexto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

156.

II. Endre király privilegiuma, melylyel az ausztriai szentkereszti apátság Leguentov nevű bessenyő birtokának Jakosait adómenteseknek nyilatkoztatja. 1229.

Ego A(ndreas) Dei gracia Rex Hungarie omnibus presens scriptum inspecturis notum facio, quod Abbati Ecclesie Sancte Crucis in Austria super terram Byssenorum nomine Leguentov, quam eidem per priuilegium contulimus, talem concessimus libertatem, quod de triginta mansionibus hominum, quos ipse Abbas super eandem terram collocauit, nullam exactionem, uidelicet nec libertinos denarios, nec pondera, nec tributum, nec tricesimam, nec aliquam collectam lucri camere nostre, nec ullam omnino pensionem, que succedente tempore in Regno nostro emergere possent, alicui persoluat, set remota contradiccione qualibet tota illa pensio ad usum Abbatis predictae Ecclesie colligatur, quam pro remedio anime nostre, predecessorum successorumque nostrorum in donum Deo oblata sunt. Et ideo terram dictam cum iam dictis prouentibus sic extra cameram nostram liberrimam ac exemptam esse uolumus, sicut nobis a Deo retribui cupimus. Concessimus etiam, ut populus dicte terre nec ad incidendas in-

dagines, nec fossam faciendam extra castrum uel citra Musuniense, siue alias a quoquam ullo modo ire compellantur, nec etiam denarios, qui uocantur *uothpenez* alicui persoluant, sed etiam chibriones uinearum, que ibi ab eisdem triginta mansionibus facte fuerint, eidem ecclesie totaliter recipiantur. Pronunciamus eciam cum: auctoritate Regia, quod nullus iudex eos iudicare audeat, nec aliquis exactor coram aliquo, preter nos uel quem uice nostra nos eis iudicem constituerimus, cum eisdem fratribus uel populo contendere audeat. Hoc ideo dicimus, ne aliquis adeo nobis premium repromissum sua falsa audacia uel improbitate perdat. Volumus eciam cos liberos in portis, in pontibus et in omnibus locis siue importando sua, siue exportando nostra donaria, uidelicet pisces, sales, animalia, lanam, agnos, caseos, siue annonam, uel certe (?) frumentum, seu quelibet alia, nec non et domos, et curiam, et cellarium, quas ipse Abbas in Musunio construxit, ab omnibus tributariis, monetariis, tricenariis, salinariis, illesos in perpetuum permanere. Et ut huius rei concessio tam nostris quam et nostrorum successorum temporibus salua semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine roboratam. Anno Dominiue Incarnacionis millesimo CC^oXX^oVIII^o. iudiccione II concurrente VII. epacta XXIII. Datum in Pest.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cisterciensier-Stiftes Heiligenkreuz, 71. l.)

157.

*II. Endre király a Borsod vártól fölmentett Zymhud földét
Detre zólyomi ügyvédének adományozza. 1229.*

Andreas Dei gracia Vngarie Rex omnibus quibus pre-
sens pagina patuerit salutem et omne bonum. Notum facimus
uniuersis, quod nos considerata fidelitate Detrici procuratoris
nostri de Zoulum, quandam terram nomine Zymhud, ad de-
cem aratra a castro de Borsod exceptam per pristaldum no-
strum Bagyn cognatum Yule comitis, sibi et per eum suis he-
redibus iure perpetuo contulimus possidendam. Et ut hec a
nobis facta donacio salua semper et inconcussa permaneant
presentem concessimus paginam duplici sigillo nostro (robo-
rat)am. Datum anno gracie M^oCC^oXX^oV^o — -- — Regni no-
stri anno XX^oVI^o.

Jegyzet. Eredetie három újnvi széles bőrhártyára van írva, ket-
tős pecsége elveszett, ezzel a hártya alsó része is az évszám végével
kiszakadt; de Endre király országlásának 26. éve mutatja, hogy 1229.
kelt mind a mellett, hogy Endre országlásának éve különbözőleg szok-
tak előfordulni (Kovachich, Vestigia Comitiorum 79. l.). A most is vi-
rágzó báró Balassa nemzetség nem ezen Detre zólyomi ügyvédtől, ha-
nem azon Detrétől származik, ki 1222. zólyomi ispán (Comes) volt.
(Cod. Dipl. Tom. III. Vol. pag. 393); mert hogy a királyi ügyvéd De-
trét, a királyi szolgálatban elaggott ispán (Comes) Detrével azonagy
személynek tartjuk: azt az időtan nehezen engedi meg. A Bagyn, vagy
Bagon személynevet, a Hont és Zólyom vármegyei Badin, valamint a
nógrádi Bagon helységek nevei tartották fen. A kékkői levéltárban:
Fasc. XXXIII, n. 1. *Érdi.*

158.

*IX. Gergely pápának a pannonhalmi szent-mártoni apátság és az esztergami szent-tamási prépost közti törvénykezési rendelete.
1229.*

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Magistro Egidio Subdiacono et Capellano nostro, salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum . . . Prepositus Sancti Thome Strigoniensis ipsos supra quadam summa pecunie coram . . . Priore de Pel auctoritate Apostolica conueniret, ipsi habentes Priorem eundem suspectum ex eo, quia cum ipso similem causam facti et iuris habebant, dari sibi arbitros, coram quibus suspensionem probarent huiusmodi petierunt. Quos cum dictus Prior eis concedere denegaret, nostram audientiam appellarunt. Ideoque discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus si est ita, reuocato ad statum debitum quicquid post appellationem huiusmodi temere inueneris attemptatum, in causa ipsa iuxta prioris Apostolici mandati tenorem appellatione remota preuia ratione procedas. Alioquin partes ad iandicti (igy) Prioris remittas examen, appellantes in expensis legitimis condemnando. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam appellatione cessante compellas ueritati testimonium perhibere. Datum Laterani Id. Martij. Pontificatus nostri anno tercio.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

159.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság vagyonát igazságtalan károsítás ellen védi. 1229.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi salutem et Apostolicam benedictionem. Conquesti sunt nobis dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, quod Dyonisius filius Georgii laicus Jauriensis Diocesis, super quibusdam equis, quadam pecunie summa, terris possessionibus ac rebus aliis iniuriauerat eisdem. Ideoque fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus conuocatis audias causam et apellatione remota debito fine decidas, faciens quod decreueris per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerunt censura simili appellatione cessante compellas ueritati testimonium perhibere. Datum Lugduni kal. Junii, Pontificatus nostri anno tertio.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában.)

160.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közti egyenetlenségek barátságos uton intézettek el. 1229.

Uniuersis presentes litteras inspecturis Egidius domini Pape Subdiaconus et Capellanus, salutem in eo qui est uera salus. Cum de speciali mandato et auctoritate Sedis Apostolice inter V(riam) Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia ex una parte et C. Prepositum et Capitulum Albensis Ecclesie ex altera, super decimis possessionum canonicorum et populorum Albensis Ecclesie in Comitatu Simigiensi existentium, et super arbitrio super eisdem prolato, ac quadam conuentione super premissis facta coram nobis questio uerteretur; post multas et longas disceptationes ad multam instantiam et exhortationem nostram talis de consensu utriusque partis inter eos compositio interuenit, quod si Prepositus et Capitulum Albense possent ab Andrea Illustri Rege Vngarie obtinere, quod vnum timinum salium Regalium in Posonio Monasterio Sancti Martini concedet annuatim, ut in priuilegio Albensium continetur, sicut et sui antecessores lites inter ecclesias exortas talis donationis munificentia sepius sopiere, Abbas et Conuentus Sancti Martini a petitione omnium decimarum possessionem Albensis Ecclesie, et Sancti Nicolai et canonicorum, clericorum et populorum predictarum Ecclesiarum in Comitatu Simigiensi usque ad hec tempora existentium perpetuo et prorsus discedent, nec de cetero occasione predictarum decimarum uel arbitrij uel conuentionis supradicte uel alicuius autentice scripture ad ecclesiam Albensem recursum haberent, ita tamen, quod predicti Albenses ponerent suis expensis dictum Abbatem in possessionem predictorum salium, et de nonaginta marcis et de omnibus, que occasione dictarum decimarum Abbas uel aliquis nomine Monasterij Sancti Martini aliquo tempore ab Albensibus petierant, tam dictus Abbas et Conuentus eiusdem, quam predicti Prepositus et Capitulum mandato et arbitrio nostro, et magistri Manasses Archidiaconi de Saswar et Canonici Strigoniensis

starent, et omnia scripta et instrumenta ad dictas causas pertinentia in nostris manibus resignarentur, et si qua etiam quocunque modo retinerent, uel inuenta essent, pro cassis et inutilibus haberentur, et tam Abbas cum duobus monachis suis in anima omnium monachorum suorum, quam Prepositus cum duobus canonicis suis in anima omnium canonicorum Albensium promiserunt procurare et obseruare omnia suprascripta prestito corporaliter iuramento. Cum igitur Albenses priuilegium, ut conuenerat, impetrassent, et per Samuelem hominem Regis tunc salinarium pro dictis salibus quinquaginta marcis solutis in nostra presentia Abbatem Sancti Martini in possessionem induci fecissent, de uoluntate utriusque partis ita statuimus, et per iuramentum, quod, sicut predictum est, prestiterunt, utrique parti mandauimus obseruare, quod Abbas et Conuentus Sancti Martini et eorum successores non habebunt a modo recursum ad Ecclesiam Albensem pro sepe dictis decimis, nec ab ipsa occasione dictarum decimarum de cetero aliquid petent, sed pax erit super hoc facto perpetua inter ipsos. Item statuimus, quod omnes possessiones Albensis Ecclesie, clericorum et populorum eius in Comitatu Simigiensi usque ad tempora priuilegii super hoc obtentum existentes et in priuilegio A(ndree) Illustris Regis Vngarie annotate, a solutione decimarum perpetuo sint immunes. Si quas uero decimales de cetero Albenses uel ipsorum populi in predicto Comitatu quocunque modo acquisierint, Monasterio Sancti Martini decimas in posterum soluant, ut in predicto priuilegio Monasterio Sancti Martini a Rege consesso plenius continetur, quod in omnibus precipimus obseruari. Item statuimus, quod Albenses non impediunt Abbatem et Conuentum Sancti Martini, nec faciant, nec permittant pro posse suo impediri, quominus Monasterium Sancti Martini unum tantum salium regalium in Posenio, sicut in Albensi priuilegio uidimus contineri, et in priuilegio pro Monasterio Sancti Martini a Rege nuper obtento exprimitur, percipiat annuatim. Item statuimus, quod unum Prepositi et canonicorum et communitatis Albensis Ecclesie, et Sancti Nycolai clericorum, et populorum predictarum Ecclesiarum, cum sigillo canonicorum Albensium ab uno ex canonicis dato, et iurato, quod fraudem non faciat Abbati Sancti Martini de alio uino exportando, et presente

homine Abbatis, ac similiter iurato, quod malitiose non contradicat, educatur. Vinum uero emptitium nullus canonicorum uel populorum Albensis Ecclesie educat; nisi homini Abbatis, si presens fuerit et ire uoluerit, uerum uenditorem assignet. Si uero homo Abbatis absens fuerit, uel presens ire noluerit, assignato uenditore sacerdoti loci in presentia trium de melioribus hominibus ibidem cohabitantibus emptor libere recedat. Item statuimus, quod si Abbas et Conuentus Sancti Martini, uel Prepositus et Capitulum Albense, uel eorum successores contra tenorem dicti priuilegii aliquid facerent, in penam quingentarum marcarum inciderent, et quecunque pars contra faceret, medietatem predicte pene Ecclesie Romane solueret, et medietatem parti arbitrium obseruanti, et pena soluta omnia supradicta in sua remaneant firmitate. Item reseruauimus nobis potestatem coercendi contumaces usque ad tempus per decretalem felicis memorie Innocentii Pape tertii concessam. Ad maiorem autem cautelam presentes litteras fieri fecimus sigilli nostri et sigillorum magistri Manasses Archidiaconi de Saswar et Canonici Strigoniensis, et Abbatis et Conuentus Sancti Martini, et Prepositi, et Capituli Albensis munimine roboratas. Actum est hoc in Hospitali Sancti Stephani Regis in Strigonio, anno Incarnacionis Christi millesimo ducentesimo uicesimo nono, Pontificatus domini Gregorij noni Pape anno tertio, mense Julio, die sexta. Indictione secunda. Hij sunt rogati testes, scilicet: Dompno Laurentio Magistro Hospitalis Sancti Regis Stephani supradicti tt. ss. Aaron Custode tt. ss. Ysuntino tt. ss. Michaelae tt. ss. et Johanne sacerdotibus predicti Hospitalis tt. ss. Magistro Petro Vngaro et pluribus tt. ss.

Et Ego Bartholomeus Sancte Romane Ecclesie scrinarius hoc scriptum de speciali mandato predicti magistri Egidij et utriusque partis assensu scripsi et compleui rogatus et signum feci.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

161.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni apátságot szent Jakab kápolnájával és földjeivel adományozza meg. 1230.

Andreas Dei gracia Vngarie Rex omnibus Christicolis, ad quos littere presentes peruenerint, salutem in Domino. Ad uniuersorum noticiam presencium tenore uolumus peruenire, quod nos pro stabilitate Regni nostri, et pro salute nostra ac filiorum nostrorum, et maxime ad instanciam et petitionem fidelium nostrorum, uidelicet Vrie Abbatis Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie et fratrum ejus, capellam Sancti Jacobi de Heremo, que per quorundam maliciam et inuidiam combusta et destructa fuerat, iussimus rehedificari per Abbatem et fratres supra scriptos, et eandem Monasterio Sancti Martini supra Montem Pannonie sito contulimus perpetuo possidendam. Et ut in eadem capella monachi et heremite possint degere ac sustentari, ipsis de terra ciuiliu Symigiensium ac odwornicorum, nec non preconum nostrorum, contulimus terram per fidelem nostrum Nycholaum Comitem Musuniensem assignandam ad duo aratra hoc modo, quod de singulis generibus hominum supra scriptorum iussimus dare octoginta iugera ferrarum. Vt autem hec nostra donacio perpetue stabilitatis robur ualeat obtinere, presentem paginam duplicis sigilli nostri munimine iussimus roborari. Datum per manus magistri Petri aule nostre Uice-Cancellarij ac Albensis Prepositi, anno Verbi Incarnati M.CC.XXX. Regni nostri anno vicesimo septimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

162.

Béla ifj. király az ausztriai sz. keresztii apátság Magyarországbani jószágait megerősíti. 1230.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Bela Dei gracia Rex primogenitus Regis Hungarie omnibus presentem paginam inspecturis in uero salutari salutem. Cum ea, que facta sunt, temporis diurnitate soleant obliuisci, idcirco tam ad presentium quam ad futurorum uolumus noticiam peruenire, quoniam, cum perpetuitates, et terra castrorum, atque priuilegia terrarum a nobis reuocarentur, singulis inspectis et perlectis quedam sunt confirmata, quedam uero irritata. Sed cum hec a nobis et a maioribus terre de uoluntate patris nostri Regis Andree et fratris nostri Colomani Regis discuterentur, inter cetera priuilegia Abbatis in Sancta Cruce de Austria nobis sunt presentata, que Abbati eiusdem Ecclesie, sicut antecessores nostri, nec non et pater noster Rex Andreas pro salute sua, et remedio anime matris nostre, atque predecessorum successorumque suorum salute contulerant, reddidimus, et terras uidelicet, que uocantur curia Regis, et alia terra, que dicitur Leginthov, cum omnibus pertinentiis suis, et sales trium millium zwanorum, quas ipse Abbas in festo Sancti Regis Stephani in Supprun a salinariis accipere debet, et chybriones et libertinos denarios, qui uulgo fumarii uocantur, et pondera et omnem collectam, quam monetarii ad cameram nostram colligere solent, atque exactiones et omnem pensionem, que succedente tempore in Regno nostro emergere posset, et omnes libertates, sicut in priuilegiis ipsius continentur, sigilli nostri munimine fecimus roborari eidem Ecclesie. Et ideo terras iam dictas et populum Ecclesie cum omnibus prouentibus sic extra cameram nostram ab omni grauamine et exactione atque infestatione liberrimum et exemptum esse uolumus, sicut nobis a Deo in nouissimo die retribui cupimus. Concessimus quoque, ut populus predictae Ecclesie nec ad incidendas indagines, nec fossam faciendam extra castrum uel citra Musuniense, siue alias a quoquam

ullo modo compellatur ire, nec etiam denarios, qui uocantur *utp̄miz* alicui persoluant. Pronunciantes quoque cum auctoritate Regia omnibus in Regno nostro constitutis atque firmiter precipientes, ut nullus iudex, nec Palatinus, nec Comes Munsuniensis, uel curialis comes, eosdem fratres uel populum iam dicte Ecclesie pro predictis terris atque libertatibus eos determinare, uel preter nos iudicare audeat. Volumus quoque eos liberos in portibus, in pontibus, et in omnibus locis Regni nostri siue importando sua, siue exportando nostra donaria, uidelicet sales, pisces, frumenta, uinum, caseos, lanam, pannos, agnos, animalia, seu quelibet alia ab omnibus tributariis, monetariis, tricesimariis, salinariis, et ab omnibus exactoribus illesos permanere. Notum sit igitur omnibus tam presentibus quam futuris, quod et nos scientes, non posse sufficere ad querendam ueram uitam, auxilia religiosorum fratrum uidelicet predicti monasterii querere decreuimus, eisque bona nostra tradidimus, quatenus eorum precibus eternorum bonorum participes esse mereamur. Dedimus ergo fratribus nostris iam memoratis ducentos husones, qui uocantur *wizahal*, singulis annis de camera nostra persoluendos. Et ut huius rei concessio salua semper et inconcussa permaneant, presentem paginam concessimus sigilli nostri impressione roborari. Datum per manus Mathie Zagrabiensis Prepositi et nostre aule Cancellarii.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz, 75. l.)

163.

IX. Gergely pápa a bakonbéli apátság jogait megerősíti, s az apátot és a kolostort pártfogása és oltalma alá veszi 1230.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Abbati Monasterij Sancti Mauricii in Bocon silua Pannoniorum siti, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem uitam professis in perpetuum. Religiosam uitam eligentibus Apostolicum adesse conuenit presidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eos a proposito reuocet; aut robur, quod absit, sacre religionis infringat. Quapropter, dilecti in Domino filij, uestris iustis postulationibus clementer annuimus, et Monasterium Sancti Mauricij in Bocon silua Pannoniorum situm, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostram protectionem suscipimus, et presentis scripti priuilegio comunimus. Inprimis siquidem statuentes, ut ordo monasticus, qui secundum Deum, et Beati Benedicti regulam in eodem loco institutus esse disnoseitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quasunque possessiones, quecunque bona idem Monasterium in presenciarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum uel Principum, oblatione fidelium, seu alijs iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma uobis uestrisque successoribus et inlibata permaneant. In quibus hec proprijs duximus exprimenda uocabulis. Locum ipsum in quo prefatum Monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis, ibidemque capella Sancte Marie super rupem Sancti Gerardi, et super (h)ortum Soruul, et Marie Magdalene. In Episcopatu Geuriensi capellam Sancte Crucis sub monte Mancii, capellam Omnium Sanctorum in Cuppan. In Episcopatu Vesprimiensi capellam Beati Marci Euangeliste in Endred, capellam Sancti Stephani Regis in Borsot. In Episcopatu Waradiensi capellam Saluatoris mundi secus fluuium Krisium cum omnibus pertinentiis earum, cum pratis, uineis, terris, nemoribus, usucapijs, et pascuis, in bosco et plano, in aquis et molendinis, in uiis et semitis, et om

nibus alijs libertatibus et immunitatibus suis. Sane omnium prediorum vestrorum et hospitem infra metas eorum constitutorum de omnimoda cultura siue de uestro et animalium nutrimentis nullus Episcopus decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque uobis clericos uel laicos liberos et absolutos e seculo fugientes ad conuersionem recipere, et eos absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum uestrorum, post factam in Monasterio uestro professionem, fas sit sine Abbatis sui licencia de eodem loco, nisi arcioris religionis obtentu, discedere; discedentem uero absque communium litterarum uestrarum caucione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat uobis clausis ianuis, exclusis excommunicatis et interdictis, non pulsatis campanis, suppressa uoce diuina officia celebrare; dummodo causam non dederitis interdicto. Crisma uero, oleum sacrum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promouendi, a Diocesano suscipiatis Episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et gratiam atque communionem Sacrosancte Romane Sedis habuerit, et ea uobis uoluerit sine prauitate aliqua exhibere; alioquin ad quem malueritis, Catholicum adeatis Episcopum, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum deuocioni et extreme uoluntati, qui se illic deliberauerint sepeliri, nisi forte excommunicati uel interdicti sint, aut publice usurarij, nullus obsistat; salua tamen iusticia illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur. Obeunte uero te, nunc eiusdem loci Abbate, uel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astucia seu uolencia preponatur, nisi quem fratres communi consensu, uel fratrum pars maioris et sanioris consilii secundum Deum et Beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Prohibemus eciam, ut nullus Episcopus audeat in iam dicto Monasterio, aut capellis eidem subiectis missas publicas celebrare, aut ordines facere, nisi ab Abbate eiusdem loci fuerit inuitatus, nec clericos aut presbiteros illius loci iudicare, excommunicare, aut ad sinodum uocare. Libertates quoque et immunitates a predecessoribus nostris Romanis Pontificibus Monasterio uestro concessas,

nec non libertates et exemptiones secularium exactionum a Regibus et Principibus vel alijs fidelibus; specialiter a beate memorie Rege Stephano rationabiliter uobis indultas, auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti priuilegio communimus. Paci quoque et tranquillitati uestre patria in posterum sollicitudine prouidere uolentes, auctoritate Apostolica prohibemus, ut infra clausuras locorum seu grangiarum uestrarum, nullus rapinas seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem fundere, hominem temere capere vel interficere, seu uolenciam audeat exercere. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum Monasterium temere perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conseruentur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentacione concessa sunt usibus omnibus profutura; salua Sedis Apostolice auctoritate. Ad hec mitram, uirgam pastorem; usum annuli uobis uestrisque successoribus concessimus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere uenire temptauerit; secundo, tercioue commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat; reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei et domini Redemptoris nostri (Jesu Christi) aliena fiat, atque in extremo examine districte subiaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini Jesu Christi, quatinus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen. Amen.

(P. H.)

(Pápai jegy.)

† Ego Gregorius Catholice Ecclesie Episcopus. ss.

† Ego Johannes Sabinensi Episcopus. ss.

† Ego Jacobus Tusculanus Episcopus. ss.

† Ego Thomas tt. Sancte Sabine Presbit. Cardinalis. ss.

† Ego Johannes tt. Sancte Praxedis Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Bartolomeus Sancte Pudenciane Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Guefredus Sancti Marci Presbit. Cardinalis. ss.

† Ego Sigemb... tt. Sancti Laurencij Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Stephanus Sancte Marie trans Tiberim et Calixti Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Octavianus Sanctorum Sergii et Bacchi Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Rainerius Sancte Marie in Cosmidin. Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Romanus Sancti Angeli Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Egidius Sanctorum Cosme et Damiani Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Petrus Sancti Georgii ad uelum aureum Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Rainaldus Sancti Eustachii Diac. Cardinalis ss.

Datum Laterani per manus Magistri Martini Sancte Romane Ecclesie Vicecancellarii XIII. Kal Maji, Indictione II. Incarnat. Dominice MCCXXX. Pontificatus vero domini Gregorii Pape VIII. anno quarto.

(Az eredeti után.)

164.

IX. Gergely pápa Egyed káplánjának hagyja meg, hogy P. aldiákont a győri prépostság birtokába iktassa. 1230.

Gregorius Episcopus etc. dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro salutem etc. Dilectus filius P. Subdiaconus noster porrecto nobis petitorio declaravit, quod cum auctoritate nostra Preposituram Geuriensem tunc vacantem contulisses eidem, et ipsum in eius possessionem fecisses induci, . . . Geuriensis Episcopus dictam Preposituram Primo cuidam, et postmodum renunciante illo, nepoti suo excommunicato de facto, eum de iure non posset, excommunicatus conferre presumpsit, qui super hoc et alias recepto a te auctoritate litterarum nostrarum citationis edicto, per laicalem impressionem ab eo promissionem extorsit, quod huiusmodi causam prosequi de cetero non debetur. Cumque . . . Abbati de Becon et suis collegis sub certa forma direximus scripta nostra, iidem, quia de priori rescripto et processu per illud habito mentionem non fecerant, et Episcopus ipse ad malitiosa diffugia se convertit, ulterius in negotio procedere obmiserunt: sicque memoratus Subdiaconus est haecenus gratie nostre frustratus effectum, propter hoc exhaustus expensis et laboribus fatigatus; quare humiliter supplicavit, ut cum dicto Episcopo malitiose contra ipsum agente, cogatur propter expensarum defectum negotium deserere imperfectum, quod de mera gratia incepimus, illud erga eum misericorditer profici mandaremus. Nos autem volentes eum fructum consequi de gratia nostra speratum, ad te, qui totius facti potes habere noticiam pleniorum, duximus negotium remittendum, discretioni tue per Apostolica scripta precipiendo mandantes, quatenus ante omnia in statum pristinum provide revocans, quicquid post collationem a te factam de Prepositura predicta inveneris in ipsius Subdiaconi prejudicium attemptatum, promissione non obstante predicta, sublato quoque cuiuslibet contradictionis et appellationis obstaculo, eum quietam facias eiusdem Prepositurae cum fructibus medio tempore perceptis

possessione gaudere, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum Laterani II. Idus Maii. Pontificatus nostri anno quarto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból id. m. I. köt. 92. l.)

165.

IX. Gergely pápa a templomosok számára megerősíti Gyula bán és neje Ilona adományát. 1230.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Magistro et fratribus Militie Templi Jerosolimitani salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Quapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus gratum impertientes assensum, insulas quasdam, terras, possessiones, homines et nemora, et res alias a nobili viro Julia Bano, nec non et partem terre de Necha a nobili muliere Helena uxore ipsius J. Domui vestre pia liberalitate concessas, sicut eas iuste et pacifice possidetis, et in litteris exinde confectis plenius dicitur contineri, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocínio communimus. Nulli ergo etc. Datum Laterani X. kal. Januarii, Pontificatus nostri anno quarto.

(Pray, Diplomatarium Sacrum Hung., I. köt. 13. sz., kézirat a pesti egyetem könyvtárában.)

166.

Egyed, pápai kiküldött bírónak ítélete a pannonhalmi sz. mártóni apátság és a veszprémi káptalan közti perben. 1230.

In Christi nomine Amen. Super causa, que inter Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia ex una parte, et Prepositum et Capitulum Vesprimiense ex altera uertitur, Nos Egidius domini Pape Subdiaconus, et Capellanus litteras et mandatum domini Pape recepimus in hunc modum :

Gregorius Episcopus stb. (mint fenebb 148. sz. a.)

Cumque auctoritate dicti mandati partibus ad nostram presentiam conuocatis, Abbas et Conuentus supradicti talem porrexerint libellum :

Nos Abbas et Conuentus Sancti Martini specificamus Vesprimiensi Capitulo salvo iure corrigendi, augendi et minuendi libellum super quibusdam decimis quarundam villarum integrarum, quarundam particularium, quas decimas nobis debitas violenter diripuit nomine Ecclesie Sancti Apolinaris, que sita est iuxta monasterium Symigiense in villa magna, et habet parochianos suos pro se; sed ipsi Vesprimienses Canonici a villis parrochianalibus aliarum Ecclesiarum auferunt decimas nobis debitas, scilicet villarum Gere, Mach, Sag, Beren, Almad, Wosian, Corthon, Faisci, Bard; que dicte ville Ecclesias parrochianales pro se habent. Preterea decimas villarum Chegl et Amach disturbare de nouo ceperunt, quia dicte ville longius sunt quam dieta una, et ecclesias pro se habent, et respectu ecclesiarum illarum etiam decimas noualium a Sclauis prouenientes nobis debitas et a nobis receptas a VII annis retro, quia illi Sclavi non plures habent annos quam VIII, ex quo destruere et colere ceperunt silvas de Seliz, que silve semper a tempore Sancti Regis de apibus et porcis et aliis animalibus nobis persolvebant decimas. Similiter repetimus de villa Chernech, que curia regalis fuit, sed modo donata est nobilibus, et decem villarum pertinentium ad eandem curiam, et circum adiacentium, quarum villarum nomina sunt hec: In villa Morad XXVII man-

siones; in villa Seub et altera Seub XL mansiones; in villa Kariag sunt XXV mansiones; in villa Bolchas sunt XXV mansiones; in villa Chycou sunt XXX mansiones; in villa Sycoua sunt XV mansiones; in villa Sancte Marie sunt XL mansiones; in villa Birzence sunt XL mansiones; in villa Baratala sunt XL mansiones; in villa Zunug sunt XVI mansiones; in curia Cyrnic sunt C et VII mansiones; in villa Boda sunt XXII mansiones; in villa Garab iuxta aquam CXIII mansiones; in villa Bolugd sunt XXX mansiones; in villa Gregorfolva sunt VIII mansiones; in villa Coc sunt XX mansiones pulsatorum, primo pertinebant ad Sanctum Martinum, modo persoluunt decimas Johanni Archidiacono; in villa Cure XV mansiones; in villa Rechen XXXIII; in villa Mach XXXIII; in villa Egude XXXIII; in villa Lura XXV; in villa Sancti Sixti XXII; in villa Kecil XXXV; in villa Amach XL altera Amach XXV; in villa Rupul CCC mansiones Sclavonicorum; in villa Dedna XL mansiones Sclavonicorum; in villa Rengeusar sunt X. Ista sunt adnumerata, salvo iure addendi vel minuendi; et omne ius nostrum deducimus in iudicium, decimas nobis debitas, quas fraudulenter diripiunt a nobis, dicas capetiis in eis minus faciendo, et recipiendo a singulis capetiis duos obulos uel unum frisaticum, ut eis libentius et festinantius reddantur, et postquam receperint, decimatores eorum fugiendo recedunt, et quodcumque eos inuenerunt decimatores nostri ibi, uerberari et spoliari fecerunt cum hominibus dictarum villarum, quia minus accipitur ab eis, ideo plus fauent parti canonicorum ita, quod Ecclesie nostre talia faciendo enorme dampnum faciunt ad estimationem XXX marcarum singulis annis, et hoc facere inceperunt ab inceptione causarum; nam ante inceptiorem causarum minus dampni fere decimam partem faciebant; sed postquam incepta fuit causa, singulis annis uel fere singulis mensibus exacerbauerunt, et augmentauerunt violentiam suam contra Ecclesiam nostram, et adhuc plus conantur. Inde est quod supplicamus sanctitati uestre, ut inhibeatis eos, ne plus dampnare uel grauare uelint Ecclesiam nostram, et precipiatis eisdem, ut iniuste a nobis ablata restituant. Item repetimus ab eisdem Ecclesiam Sancti Salvatoris fundatam in fundo nostro ante curiam nostram, cum quarta parte decimationis parrochiano-

rum eiusdem Ecclesie, quod nobis debebatur et debetur, scilicet fructus temporales quos habuimus a L annis retro, usque ad tempus Hemerici Regis; et repetimus residentiam monachorum nostrorum habitam usque ad dictum tempus.

Demum de utriusque partis consensu attestationibus receptis, et hinc inde rationibus plurimis propositis coram nobis compromiserunt in nos voluntarii sub hac forma:

In Christi nomine Amen. Abbas Sancti Martini de consensu Conuentus sui, et Prepositus et Custos Vesprimiensis de consensu Capituli sui compromiserunt in Magistrum Egidium domini Pape Subdiaconum et Capellanum sub pena ducentarum marcarum argenti super controversia, que uertitur inter ipsos super quibusdam decimis, Comitatus Symigiensis, scilicet: super tribus partibus decimarum Sancti Apolinaris, et super tribus partibus decimarum spectantium ad curiam de Chenech, super quibus attestationes sunt recepte; ita quod ipsi ratum habebunt, quidquid predictus Magister Egidius super hac causa iudex a domino Papa delegatus, siue amicabilem tamquam arbitrator, siue tanquam iudex sententialiter ordinare uel mandare uoluerit. Item promiserunt sub eadem pena, quod in terminis et in aliis, que ad dictam causam pertinent, parebunt mandato ipsius, nec aliquo tempore in hijs, que ipse ordinauerit de predicta controversia, contradicent; et si aliqua pars contrafaceret, soluat penam supradictam parti arbitrium obseruanti, et nichilominus teneatur arbitrium obseruare. Item idem dominus de consilio bonorum uirorum, cum quibus ipse deliberare uoluerit, uisus priuilegijs, instrumentis, rationibus et attestationibus utriusque partis, et non facta copia ipsorum, partibus statuet quod uidebitur statuendum. Item de consensu utriusque partis data fuit sibi potestas addendi, minuendi uel immutandi, secundum quod sibi visum fuerit sub eadem pena. Item in Letare Jerusalem partes comparebunt coram eo, si fuerit Albe, uel Bude, uel Strigonii; alioquin in alio termino, quem ipse assignauerit suis litteris. Actum apud Hospitale Albense XV. kal. Martii, Pontificatus domini Gregorii Pape noni anno II., et tenentur partes procurare, quod Conuentus Sancti Martini et Capitulum Vesprimiense ratum habebunt, quod supradictum est.

Nos igitur de consilio iurisperitorum scilicet: Vbaldi

Prepositi Sancti Thome, Magistri Helie Prepositi Sancti Laurentii, et Magistri Manasses Archidiaconi de Saxwar, consiliariorum de uoluntate utriusque partis ad consilium electorum, statuimus et arbitrando pro bono pacis precipimus sub pena ducentarum marcarum boni argenti in compromisso statuta, quod Capitulum Vesprimiense sine contradictione Abbatis et Conuentus Sancti Martini recipiat in perpetuum decimas nouem villarum, quarum nomina sunt hec: villa Orda, villa Thour, villa Berin, villa Alehi, villa Wosod, villa Almad, maior villa Berin, villa Mach, et villa Sagu; et istis solis sit contentum. Monasterium uero Sancti Martini sine contradictione Capituli Vesprimiensis recipiat in perpetuum decimas de Appati et omnium aliarum villarum, qui (igy) in libello suprascripto plenius declarantur. Et hec omnia suprascripta statuimus et precipiendo mandamus ab utraque parte firmiter obseruari sub pena predicta, qua soluta hoc arbitrium in sua semper maneat firmitate. Pronuntiatum fuit hoc arbitrium ab ipso Magistro Egidio suprascripto apud Hospitale Sancti Regis in Strigonio; in Capella Sancti Alexii. Presentibus Laurentio Magistro predicti Hospitalis, Euerardo Cellarario Peliensi, Gerardo Priore Sancte Marie de Campis, et fratre Bernardo, magistro Johanne, magistro Petro Ungaro, et magistro Bartholomeo clericis ipsius Magistri Egidii, et Alberto eiusdem dapifero et . . . monacho de Clus, et magistro Jacobo physico, Canonico Sancti Thome Strigoniensis. Anno Domini millesimo CC.XXX. die VIII. Julio exeunte. Indictione tertia. Pontificatus domini Gregorii Pape noni anno quarto.

Et ego Crescius, Apostolice Sedis Scriiniarius, de mandato supradicti Magistri Egidii, domini Pape Subdiaconi et Capellani, et de consensu et uoluntate utriusque partis hec omnia supradicta scripsi et in publicam formam redegi. Et ad maiorem cautelam et perpetuam firmitatem sepedictus Magister Egidius hoc arbitrium sigilli sui fecit munimine roborari.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

167.

*II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni főapátságnak
Billa helységét adományozza. 1231.*

Andreas Dei gracia Rex Hungarie vniuersis quibus presens pagina patuerit salutem et omne bonum. Cum ea, que Regia confert uel confirmat auctoritas legum imperatrix, salua semper et inconcussa permanere debeant; presentibus ac posteris notum esse uolumus, quod nos ob remedium anime nostre terram quandam nomine Billa de Zulgageur exceptam, cum molendinis et fenetis super eandem sitis, cum eisdem terminis et metis, et cum castrensibus eandem terram inhabitantibus, Monasterio Sancti Martini de Monte Pannonie, pro dote in dedicacione eiusdem Monasterij compromissa, iure perpetuo contulimus possidenda (1gy); in cuius terre possessionem per dilectum et fidelem clericum nostrum magistrum Plaudum auctoritate nostra introduci facientes. Et ut hec nostra donacio nostris nostrorumque successorum temporibus perpetue stabilitatis robur optineat, presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno Dominice Incarnacionis millesimo CC^oXXX^oI^o, Regni uero nostri anno vicesimo octauo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárálan.)

168.

II. Endre király előtt a győri káptalan és M. mester közti pernek elintézése. 1231.

Nos Andreas Dei gracia Rex Hungarie ad noticiam universorum volumus pervenire presencium et futurorum. Universum Capitulum Jauriensis Ecclesie cum Magistro M. filio Thome Comitis in nostra presenciam sunt rixati pro terra, que dicitur Zoa, et pro piscatura. Secundum vero iuris rationem consciencia Magistrorum nostrorum inter ipsos, quod wlgo dicitur boij, adjudicavimus. In die autem assignato, dum ad preliandum essent preparati, consensu nobilium ad pacem sunt perducti tali ratione. Ut dictam terram, unde M. Magister suam esse assereret, in vera fide inde fratres ei committerent; sed petitione plurimorum nobilium dictus M. in piscatura fratribus quartam partem concederet; et a nobis in pace abierunt. In eodem autem anno non multo post Janus Decanus et Weda Custos ejusdem Jauriensis Ecclesie ad nos accesserunt, et litteras totius Capituli destinaverunt, in quibus hec continebantur; ut cum Magistro M. talem cambicionem exegissent, quod quartam partem piscature, que eis contingebat, Magistro M. in pace relinquerent, et sepe dictus M. de terra hereditaria, que Bacha dicitur centum jugera et — fratribus commendavit. Hec sunt autem attinencia terre illius, que dicitur Zoa. Egreditur a parte meridiana, que dicitur Muchulafew, et vergit ad sabulum magnum; et in latere ejusdem sabuli vergit ad septemtionem; post hec autem venit ad viam, cujus signa hec est † (így); inde autem ad Revencechat, et in eodem dorso dum pervenit ad Curgu, ibi fixa est meta; inde vero egreditur ad orientalem partem, medietas autem dicte aque tenetur Magistro M., hinc vere vergit ad Brangtu, et inde vadit ad Cururtu, et ibi fixa est meta; et inde egreditur aqua, que vocatur Striga, et vergit ad Danubium; inde autem ad Peneurtu, et ibi est meta, Striga autem dum appropinquat ad Danubium, ibi sunt pira magna; inde vero egreditur aqua una, que vocatur Gerensa, et vergit ad septemtrionem,

et ibi Magistro M. fixa est meta; hinc vero, usque dum iret in Sapulnuch sepedictus Magister M. petitioni fratrum concessit terram, quod wlgō dicitur *Feledechtew*; quia villa *Bacha* indigebat terra ubi pecora eorum pascerentur. Hec autem in presencia nostra sunt definita, ut de inceptis os calumniatoris claudatur. Que duplicis sigilli nostri munimine fecimus consignare. Datum Bude anno Dominice Incarnacionis M^oCC^oXXX^oI^o, anno autem Regni nostri vicesimo octavo.

(Czech kázirataiból.)

169.

IX. Gergely pápa az esztergami érseknek koronázási jogát megerősíti. 1231.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Strigoniensi Archiepiscopo salutem etc. Justis petentium desideriis etc. Jus, quod a bone memorie Alexandro Papa predecessore nostro, et inclite recordationis Bela Ungarorum Rege ac Ecclesia Colocensi, videlicet ut Ungarici Reges ab Archiepiscopis Strigoniensibus semper debeant coronari, Strigoniensi metropoli fuit manifeste recognitum, sicut in eorum autenticis continetur, et felicitis recordationis Clemens et Celestinus predecessores nostri suis litteris confirmarunt; jus quoque, quod habes in conferendis ecclesiasticis sacramentis Regibus et Reginis Hungarie ac heredibus eorundem, et iurisdictionem ecclesiasticam, quam in prepositos et officiales Regie domus habes, quam idem predecessor noster Celestinus Ecclesiam tuam habere decrevit; iurisdictionem etiam, quam obtines in Abbatibus et Preposituris Regalibus Ecclesie Strigoniensis per Ungariam ubicumque subiectis; decimas insuper, primitias et incensum, que de Camera Regis Ecclesie memorate debentur, sicut omnia de ratione vel consuetudine ad Ecclesiam tuam pertinere noscuntur, tibi et successoribus tuis ad exemplar felicitis recordationis Innocentii Pape predecessoris nostri auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocini-

nio commuimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Siquis autem etc. Datum Laterani II. kal. Martii, Pontificatus nostri anno quarto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. 93. l.)

170.

IX. Gergely pápának némely elkövetett erőszakoskodásokért az anyaszentegyházbóli kizárásra meghatalmazó oklevele 1231.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Strigoniensi et Suffraganeis eius, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis, Prepositis, et aliis Ecclesiarum Prelatis, per Strigoniensem provinciam constitutis, ad quos littere iste pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem. Non absque dolore cordis et plurima turbatione didicimus, quod ita in plerisque partibus ecclesiastica censura dissolvitur, et canonice sententie severitas enervatur, ut viri religiosi et hii maxime qui per Sedis Apostolice privilegia maiori donati sunt libertate, passim a malefactoribus suis iniurias sustineant et rapinas, dum vix invenitur, qui congrua illis protectione subveniat, et pro fovenda pauperum innocentia se murum defensionis opponat. Specialiter autem dilecti filii Abbas et fratres Monasterii de Monte Sancte Marie Cisterciensis Ordinis, tam de frequentibus iniuriis, quam de ipso cotidiano defectu iustitie conquerentes universitatem vestram litteris petierunt Apostolicis excitari, ut ita videlicet eis in tribulationibus suis contra malefactores eorum prompta debeatis magnanimitate consurgere, quod ab angustiis, quas sustinent, et pressuris vestro possint presidio respirare. Ideoque universitati vestre per Apostolica scripta mandamus atque precipimus, quatinus illos qui possessiones, vel res, seu domos predictorum fratrum, vel hominum suorum irreverenter invasserint, aut ea iniuste detinuerint, que predictis fratribus ex testamento decedentium relinquuntur, seu in ipsos fratres vel eorum aliquem contra Apo-

stolice Sedis indulta sententiam excommunicationis aut interdicti presumpserint promulgare, vel decimas laborum de possessionibus habitis ante concilium generale, quas propriis manibus aut sumptibus excolunt, seu nutrimentis animalium ipsorum, spretis Apostolice Sedis privilegiis extorquere, monitione premissa, si laici fuerint, publice candelis accensis singuli vestrum in diocesibus et parochiis vestris excommunicationis sententia percullatis; si vero clerici vel canonici regulares seu monachi fuerint, eos appellatione remota ab officio et beneficio suspendatis; neutram relaxaturi sententiam donec predictis fratribus plenarie satisfaciant, et iam laici quam clerici seculares, qui pro violenta manuum iniectioe in fratres ipsos vel ipsorum aliquem anathematis vinculo fuerint innodati, cum diocesani Episcopi litteris ad Sedem Apostolicam venientes ab eodem vinoulo mereatur absolvi. Datum Laterani XI. kalendas Aprilis, Pontificatus nostri anno quarto.

(Az eredeti után Beeli Fidel a tudománytárban, új folyam XV. köt.
Budán 1844. 126. l.)

171.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a veszprémi püspök közt a Somogy megyei tizedek ügyében kötött egyezkedést megerősíti. 1231.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis . . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Pannonia Ordinis Sancti Benedicti salutem et Apostolicam benedictionem. Ea que iudicio vel concordia terminantur firma debent et illibata persistere, et ne in recidiue contentionis scrupulum relabantur, Apostolico conuenit presidio commuiri. Quapropter, dilecti in domino filii, uestris iustis precibus inclinati, compositionem inter uos ex parte una et Episcopum Vesprimiensem ex altera, per bone memorie Innocentium Papam predecessorem nostrum super quibusdam decimis in Comitatu Simigiensi existentibus amicabiliter initam, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio comunimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani VIII. kal. das Maji, Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

172.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és Demeter gróf közti peres ügyben ismét intézkedik. 1231.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Geuriensi et dilectis filiis . . . de Sancto Gothardo et . . . de Tata Abbatibus Geuriensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Abbas et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum olim causa, que inter ipsos ex parte una, et nobilem uirum Demetrium de genere Cata Geuriensis Diocesis super Monasterio Sancte Marie de monte Quizin cum possessionibus suis, et insula Obda de Danubio ex altera uertebatur, venerabili fratri nostro Waciensi Episcopo et coniudicibus suis fuerit a Sede Apostolica delegata, eis tandem negotium remittentibus ad Apostolice Sedis examen deuolutum dilecto filio E. Subdiacono et Capellano nostro tunc in Ungaria commoranti duximus committendam, cui cum plene constiterit, quod eis propter eiusdem nobilis contumaciam in possessionem rerum petitarum inductis, prelibatus ex hoc procurator in eadem contumacia perseuerauerat ultra annum, licet ab eo pluries monitus extitisset, ut per se uel procuratorem idoneum in sua presentia praefatis Abbati et Conuentui responderet, demum veram predictarum rerum possessionem adiudicauit eisdem, dictum nobilem in expensis legitimis condemnando. Quare nobis humiliter supplicarant, ut processum huiusmodi Apostolico dignaremur munimine reborare. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus processum eundem, sicut est legitimus, faciatis per censuram ecclesiasticam appellatione remota firmiter obseruari. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu, frater Episcopo, cum eorum altero ea nihilominus exequaris. Quidquid autem super hoc factum fuerit, nobis curetis absque more dispendio uestris lit-

teris intimari. Datum Reate II. Kal. Octobris Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

173.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni és a pilisi apátságok közti peres ügyben intézkedik. 1231.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo et dilectis filiis . . . Preposito et . . . Cantori Jauriensi salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia nobis conquerendo monstrarunt, quod orta olim inter ipsos ex parte una, et Abbatem et Conuentum Pellisiensem Vespriemiensis Diocesis ex altera super quibusdam decimis questione, demum in dilectum filium Egidium Subdiaconum et Capellanum nostrum tunc in Vngaria existentem fuit hinc inde tanquam in arbitrum compromissum, qui equum inter partes arbitrium promulgauit, quod supradictus Abbas et Conuentus Pellisiensis obseruare pro sue uoluntatis arbitrio contradicunt. Quocirca discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus ipsos ad eiusdem obseruationem arbitrii, sicut est equum, per penam in compromisso expressam appellatione remota cogatis. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, tu, frater Episcopo, cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Reate III. Idus Nouembris. Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában.)

174.

Uriás pannonhalmi apát és Paulin gróf közti egyesség. 1231.

Vrias Dei gratia Abbas Sancti Martini et eiusdem loci Conuentus omnibus Christi fidelibus, ad quos presentes littere peruenerint salutem in Domino. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod nos causa pietatis concessimus et promisimus, quod si Paulinus Comes posset obtinere a domino Rege A(ndrea) Hungarie totam terram uillarum de Vdworch, simul cum nostro adiutorio, ipse medietatem rectam ipsius terre nobis daret; similiter si nos possemus eandem terram habere a domino Rege cum adiutorio P(aulini) Comitis, ipsius terre medietatem sibi daremus; si autem dominus Rex susciperet et promitteret dare Comiti Paulino terram uel uillam in alio loco, tunc nos totam terram uillarum Vdorch plenarie possideremus. Vt autem hec conuencio non possit tradi obliuioni, presentem paginam fecimus diuidere per alfabetum ita, ut una pars, quam uellet retinere Paulinus Comes, penes se esset roborata munimine sigillorum nostrorum; alia autem pars, quam nos uellemus retinere, esset sigillata sigillo Capituli Geuriensis. Actum in Dominica Exurge anno Domini M^oCC^oXXX^oI^o.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

175.

*A pannonhalmi szent-mártoni convent birtokeladásról tesz
bizonyoságot. 1231.*

Conuentus Beati Martini de Sacro Monte Pannonie vniuersis Christi fidelibus, ad quos littere presentes peruenerint, salutem in Domino. Ad uniuersorum noticiam tenore presentium uolumus peruenire, quod cum dominus Vrias Abbas noster contulisset quandam uineam in Nykkasocrou suo fideli seruienti nomine Benke de Barsunus perpetuo possidendam, eandem uineam idem Benke uendidit cuidam seruiciali Ecclesie nomine Necku de uilla Torjan. Et ut ipsam uineam decursu temporis non possit aliquis aliqua occasione a dicto N. uel a suis filiis recipere uel alienare, presentem paginam diuisam per alfabetum sibi duximus nostro sigillo roboratam concedendam. Itaque una pars seruabitur penes ipsum Necku uel suos filios, altera autem deponetur in camera Ecclesie. Datum per manus Vrbanj, anno uerbi incarnati millesimo CC^o.XXX°. primo.

(Eredetie a szent mártoni főapátság levéltárában.)

176.

*II. Endre király adakozása a bakonybéli kolostor számára.
1232.*

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Crohacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Pia est fides et sancta deuocio, qua peccata deliquencium elemosinarum largitione redimi posse quiuis catholicus non desperat; ut ea, que humane condicionis fragilitas contra Diuina precepta cômmitit, benignitas indulgeat Saluatoris, dum suis pauperibus misericorditer erogantur, que ipsius misericordia ad sustentacionem uite presentis humano generi contulit possidenda. Hac itaque consideracione inducti pro salute anime nostre et progenitorum nostrorum, monasterio Sancti Mauricii de Bely, dum illuc post regressum nostrum de partibus transmarinis causa uisitandi accessissemus, uidentes illud multis antecessorum meorum institutis destitui, ad releuandam eius inopiam, de prouentibus salium terrestrium de Zolocha triginta marcas in argento uel in equipollentibus in quolibet anno in Pentecosten contulimus iure perpetuo persoluendas; statuentes firmiter, ut salinarii, qui pro tempore constituti fuerint, iam dicte summam pecunie in termino supra dicto memorato monasterio iuxta formam, sicut pretaxatum est, sine aliqua diminucione soluere teneantur. Vt igitur hec a nobis liberalitate Regia facta donacio nullis unquam temporibus possit retractari, sed in generaciones generacionum salua et inconcussa semper permaneat, in argumentum donacionis a nobis solempniter facte, presentem concessimus paginam priuilegiantis sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus reuerendi Vgulini Colocensis Archiepiscopi et aule Regie Cancellarii, anno Dominice Incarnacionis M^oCC^oXXX^oII^o. Venerabili Robertho Strigoniensi Archiepiscopo existente, Cletho Agriensi, Gregorio Geuriensi, Bartolomeo Vesprimiensi, Briccio Vaciensi, Bartholomeo Quinque-Eclesiensi, Renaldo Transsiluano, Bulchu Chenadiensi, Benedicto Varadi-

ensi Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Dionisio Comite Palatino, Benedicto filio Samud aule nostre Curiali Comite, Ladislao Mussuniensi, Nicolao Baachiensi, Buzad Suppruniensi Comitibus, Nicolao Tauuarnicorum, Phyla Dapiferorum, Michaelae Agasonum, Stephano Pincernarum Magistris, et aliis quam pluribus Magistratus et Comitatus tenentibus; Regni autem nostri anno vicesimo nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

177.

II. Endre király adománya a bakonyi szent-keresztii egyház számára. 1232.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex omnibus quibus presentes littere fuerint ostense salutem et omne bonum. Ad unie sorum tam presencium quam futurorum noticiam uolumus peruenire, quod nos studio pie deuocionis salubriter inducti Ecclesie Sancte Crucis in Bokon sub monte Manth constitute ad Monasterium de Belly pertinentis, quam non muneris quantitas, sed offerentis pia placat deuocio, ob remedium anime nostre contulimus tantum terre ibidem circa memoratam capellam, quantum a cimyterio potest bis saggita attingere, iure perpetuo possidendam; per fidelem nostrum Lucach tunc temporis Comitem de Bokon sibi facientes assignari. Et ut super duplici iactu saggitte aliqua non possit fieri occasio seu contradiccio, debet sagitta mitti a medio cimyterio ad quatuor partes, videlicet orientem, meridiem, occidentem et aquilonem. Vt igitur hec a nobis facta donacio nullis unquam temporibus possit retractari, sed salua semper et inconcussa permaneat presentem paginam in argumentum nostre donacionis duplici sigillo nostro fecimus communiri. Datum anno verbi incarnati M^oCC^oXXXII. Regni nostri anno vicesimo nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

178.

IX. Gergely pápa intézkedése a kereszties háborúk ügyében.

1232.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Geuriensi salutem etc. Cum sicut in nostra proposuiti presentia constitutus illo inspirante, qui ubi vult spirat, qui pias hominum actiones et aspirando prevenit et prosequitur adiuvando, memor Dominice passionis et tue redemptionis existens vexillum salutifere crucis assumpseris, et ei te voveris pro ulciscenda eius iniuria laudabiliter militare, qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in suavitatis odorem; quia negotium terre Sancte adeo est peccatis exigentibus intricatum, quod ad id sine quodam medio non videtur utiliter laborandum: tu prudenter attendens, quod si prevenisset Dominus vota supplicum et ante terre orientalis excidium Constantinopolitanum Imperium ad Latinos a Grecis, sicut postea transtulit, transtulisset mansissetque adeo solidatum, ut ex nulla parte status eius penitus fluctuaret, desolationem terre Sancte hodie forsitan Christianitas non defleret, ac votum tuum de licentia nostra commutans, ad succursum eiusdem Imperii totis viribus te exponis. Unde cum per subventionem ac defensionem ipsius Imperii pro certo speretur terre Sancte subsidium preparari, quicumque pro reverentia Jesu Christi pie suspirat ad liberationem illius, ad istius quoque defensionem debet efficaciter aspirare. Quare nos rem Deo placitam exequi reputantes, quotiens urgente necessitate vota fidelium ita utiliter commutamus, ut commutata fructum pariant potiore, trecentorum militum cruce signatorum de Ungaria volentium ire in succursum eiusdem Imperii, ac saltem per annum ibi morari, vota duximus taliter commutanda, ut videlicet eidem Imperio in personis et rebus iuxta proprias facultates ex animo succurrentes carissimo in Christo filio nostro I. Regi Illustri in Imperatorem Constantinopolitanum electo intenderent reverenter, ituri termino, quem idem Rex duceret prefigendum, venerabili fratri nostro . . . Episcopo

Quinqueecclesiensi et dilecto filio G. Decano Sancti Petri Laudunensis nostris super hoc litteris destinatis, sed eis in mandati nostri executione tepentibus, et cruce signatis ipsis non curantibus exequi vota sua, nullum dicto Imperio de provisione nostra commodum est secutum. Quia vero negotium prefati Imperii auxilio indiget festinato, nedum adhuc tempus subsidii prestandi differtur, interveniente mora, quod absit, cui subveniri valeat, non existat, et sic negotio terre Sancte quasi penitus desperato nequeat commode subveniri, attendentes, quod etsi voluntarium sit votum, votum tamen necessarium est reddendum, cum dicat Dominus per prophetam: „Vovete et reddite Domino Deo vestro“; fraternitati tue per Apostolica scripta districte precipiendo mandamus, quatenus predictis litteris ad eundem Episcopum et Decanum obtentis nequaquam obstantibus, memoratos milites, quos tu duxeris eligendos, efficaciter moneas et inducas, ut vota sua Domino exsolventes, cum familiis suis cruce signatis vel in terre Sancte, vel in succursum Imperii suprascripti, termino quem duxeris pefigendum, studeant tecum ire, ipsos ad id, si monitis acquiescere forte noluerint, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compellens, concessa illis indulgentia, quam haberent, si transfretarent in subsidium terre Sancte. Datum Reate II. Idus Februarii, Pontificatus nostri anno quinto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id m. I. köt. 102. l.)

197.

*IX. Gergely pápa a szerémi püspökség ügyében rendelkezik.
1232.*

Gregorius Episcopus etc. venerabli fratri . . . Archiepiscopo Colocensi salutem etc. Cum inferior potioem solvere nequeat vel ligare, sed potior inferiorem liget regulariter et absolvat, et satis indignum et absonum videatur, ut maior subditus sit minori, et filius potestatem habeat in parentem: miramur non modicum et movemur, quod cum tu monasterium de Cuher (Kőér) tue Diocesis Ecclesiam erexeris Cathedrallem, venerabilem fratrem nostrum Sirmiensem Episcopum ad titulum ipsius Ecclesie in Episcopum consecrando, . . . Archidiaconus Sirmiensis in tantam prorumpit temeritatis audaciam, ut in eundem Episcopum et Ecclesiam suam iurisdictionem exercere presumat: quare idem Episcopus nobis humiliter supplicavit, ut cum eodem Archidiacono in ipsum et dictam Ecclesiam iurisdictionem huiusmodi exercente, ipse in eadem Ecclesia Episcopus quodammodo non existat, providere sibi super hoc salubriter dignaremur. Nos igitur eisdem Episcopo et Ecclesie paterno compatibles affectu, ipsos cum omnibus iuribus et pertinentiis eorundem a iurisdictione ipsius Archidiaconi penitus eximentes, mandamus, quatenus prefato Archidiacono, ne in eos iurisdictionem aliquam de cetero exercere presumat, ex parte nostra districte studeas inhibere; proviso prudenter, ut si ex hoc Archidiaconatus Sirmiensis iura leduntur in Diocesi tua, ubi expedire videris, absque iuris alieni preiudicio recompensationem illi facias congruentem. Contradictores etc. Datum Reate XIII. kal. Aprilis (Pontificatus nostri) anno quinto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 103. l.)

180.

IX. Gergely pápa Béla ifjabb királyt felszólítja, hogy a német rendnek elfoglalt földét adja vissza. 1232.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Bele primogenito carissimi in Christo filii nostri Andree, Illustris Regis Ungarie salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Magister et fratres Domus Hospitalis Sancte Marie Theutonicorum Jherosolimitane humili nobis et instanti conquestione monstrarunt, quod cum carissimus in Christo filius noster Andreas Illustris Rex Ungarie pater tuus eorum Domui terram *Borcze* pia liberalitate donasset, sicut in ipsis privilegiis perspeximus plenius contineri, ipsi pro colenda et munienda terra eadem, per quam Comanis Regnum Ungarie multipliciter perturbantibus frequens introitus et exitus habebatur, numerosam pecuniam expenderunt ibi cum multo labore et proprii effusione cruoris quinque castra fortia construendo. Sed licet idem Rex eis terram abstulisset, eandem ipsam tandem restituit, ut debebat, quin etiam pro recompensatione dampnorum ipsis ultra montes nivium partem contulit Comanie, in qua cum dicti Magister et fratres castrum munitissimum construxissent, Comani perterriti et dolentes ademptam sibi ingressus et exitus facultatem, congregata ingenti multitudine bellatorum fratres inibi commorantes hostiliter agressi fuerunt, sed Domino propiciante devicti, confusi et reveriti destiterunt, quin etiam quidam ex illis dictis fratribus se reddentes, cum uxoribus et paruulis ad baptismi gratiam convolarunt. At Rex predictus terram ingrediens ipsam cultamque perspiciens, fratres de terra eis per Sedem Apostolicam confirmata, et sub eius protectione suscepta, expulit violenter, quam tu detines occupatam non absque Romane Ecclesie injuria manifesta; cum eadem terra nullum preter Romanum Pontificem habens Prelatum vel Episcopum, eidem Ecclesie duas marcas auri pro censu solveret annuatim; et quamvis pluries tam predicto patri tuo, quam tibi affectuosas preces, monita diligentia direxerimus,

ut eis terram ipsam liberaliter redderetis; nequaquam tamen fuimus exauditi, quin potius idem Magister ad Presentiam Regiam in spe vocatus accedens, frustratus rediit fatigatus multis laboribus et expensis alias Domo sua propter hoc attrita variis et euormibus detrimentis. Ne igitur inexorabilis videaris, si, quod absit, seductus prauis suggestionibus malignorum reddere renuas, que non potes salva conscientia retinere, Serenitatem tuam rogamus, monemus et hortamur in Domino, in remissionem tuorum peccaminum iniungentes, quatenus conscientie et fame tue salubriter consulens, cum peccatum minime remittatur nisi restituatur ablatum, eisdem Magistro et fratribus restituas terram ipsam, de dampnis et irrogatis injuriis satisfactionem congruam impendendo; ita quod veritati verax existens te illi reddas placidum et acceptum, qui acceptos provehit ins alutem et nos tibi constituamur exinde non immerito debitores. Datum Laterani VI. kal. Maii. Pontificatus nostri anno V.

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, I. köt. 50. 1.)

181.

IX. Gergely pápa a boszniai püspök ellen emelt eretnekségi vád ügyében intézkedik. 1232.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus... Archiepiscopo Colocensi et... Episcopo Zagrabiensi, et dilecto filio... Preposito Sancti Laurentii Colocensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Graues et enormes venerabilis fratris nostri.. Episcopi de Bozna excessus et maculas, que nuper nostro sunt Apostolatui reserata, non potuimus obaudire, ne ipsius culpas nostras efficerere uideamur, fiatque anima nostra pro eius anima tanquam ipsum in suis iniquitatibus foueamus. Idem enim, sicut accepimus, imperfectum suum minime recognoscens, utpote literalis expers scientie, ac hereticorum publicus defensor; per

quemdam manifestum hereticum Simonie uitio mediante se in Episcopum procurauit assumi. Et quia que malo sunt inchoata principio uix bono exitu pociuntur, ipse, qui uinee Domini Sabaoth deberet cultor utilis inueniri, et subditis suis proficere uerbo pariter et exemplo, nullum in Ecclesia sua celebrat Diuinum officium, nec ministrat ecclesiasticum sacramentum, adeoque factus esse dicitur ab ecclesiasticis officiis alienus, quod baptismi forme penitus est ignarus, nec mirum, quod, sicut asseritur cum hereticus in quadam villa moretur et fratrem eius carnalem manifestum heresiarcam, quem deberet ab initio ad viam rectitudinis reuocare, idem ut ei possit illud propheticum adaptari: „Sicut populus sic sacerdos“, in suo errore foucat dampnabiliter, et defendat. Quia igitur hec non debent relinqui aliquatenus indiscussa, utpote Deo et hominibus odiosa, uolentes descendere et uidere, utrum premissa dictus Episcopus impleuerit actione, discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus inquirentes super hiis et aliis diligenter ueritatem, que inueneritis, fideliter redigatis in scriptum, et sub uestris sigillis ad nostram presentiam destinatis, ut ex uestra relatione sufficienter instructi procedamus, exinde prout secundum Deum uiderimus procedendum, prefixo ei termino competenti, quo nostro se conspectui representet, pro meritis recepturus. Quodsi non omnes hiis exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Spoleti Nonis Junij, Pontificatus nostri anno sexto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

182.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a somogyi eszterrestség közt a Somogy megyei tizedekre nézve kötött egyességet megerősíti. 1232.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Vesprimiensi salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia nobis humiliter supplicarunt, ut compositionem, que inter ipsos ex parte una, et . . . Archidiaconum Simigiensem, Rectores Ecclesiarum et presbiteros Archidiaconatus ipsius, Vesprimiensis Diocesis ex altera, super decimationibus hominum conditionalium propria cellaria et (h)orrea habentium in Comitatu et Archidiaconatu Simigiensi existentium amicabiliter interuenit, obseruari per te inuolabiliter faceremus. Ideoque fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus compositionem eandem, sicut sine prauitate prouide facta est, et ab utraque parte sponte recepta, facias, ut teneris, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita firmiter obseruari. Alioquin venerabili fratri nostro . . . Nitriensi Episcopo, et de Chut, et de Rabacuz Archidiaconis Strigoniensis et Geuriensis Diocesium per litteras nostras iniungimus, ut te in executione mandati nostri cessante, ipsi illud, hac uice appellatione postposita exequantur. Datum Spoleti Id. Julij, Pontificatus nostri anno sexto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

183.

IX. Gergely pápa a Garam melletti szent-benedeki apátságnak megengedi, hogy egyházi interdictum idejében is bizonyos korlátok közt az istentiszteletet végezhesse. 1232.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Abbati et Conuentui Sancti Benedicti de Grana Ordinis Sancti Benedicti Strigoniensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Suscepti cura regiminis, que facit nos et reddit omnibus debitores, nos ammonet locis religiosis diligentiam impendere specialem, ne aut Ordo ibidem constitutus aliqua possit occasione destitui, seu grauaminibus vel molestiis aliquorum secundum propositum impediri. Eapropter dilecti in Domino filii, vestris supplicationibus inclinati presentium vobis autoritate concedimus, ut cum credamus indignum a laude Diuina sine uestra culpa cessare, cum generale interdictum terre fuerit, vobis sit licitum, clausis januis, excommunicatis et interdictis exclusis, non pulsatis campanis, suppressa voce celebrare Diuina, dummodo nullam causam interdicto dederitis, vel hoc ipsum vobis non fuerit specialiter interdictum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Anagnie XI. kal. Septembris. Pontificatus nostri anno sexto.

Hevenesí kézirati gyűjteményében XLIV. köt. 397. l. és Kaprinai gyűjteményében IV. köt. 353. l. V. ö. Fejért, Cod. Dipl. III. k. 2. r. 339. l.; hol azonban hibás az évszám.)

184.

II. Endre király az ausztriai szent-keresztí apátságának soproni sójövedelmét megerősíti. 1233.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Gallitie, Lodomerique Rex uiris religiosus Abbati et Conuentui Sancte Crucis de Austria Cisterciensis Ordinis eorumque successoribus in perpetuum. Per presens scriptum omnibus nunc et in posterum facimus manifestum, quod olim affectu misericordie prouocati tria millia zwanorum de salibus, quos inclite recordationis pater ac frater noster monasterio uestro in Supprun contulerant intuitu pietatis, nos pro remedio anime nostre, successorumque nostrorum ac Regni nostri salute uobis ac monasterio uestro in eodem Supprun confirmauimus in perpetuum annuatim, ita uidelicet, ut ex ratione et fisci nostri computatione a salinariis preter quorumlibet exactio- nem tributorum auxilio Suppruniensis Comitis annuatim in Supprun ad festum Sancti Regis iure perpetuo libere persoluantur, sicut in priuilegio nostro uobis concesso plenius perspeximus contineri. Quam piam collationem et confirmatio- nem nunc et in futurum ratam habemus, et Regali auctori- tate ex certa scientia confirmamus, promittentes per nos no- strosque successoresob seruare et facere obseruari, quod supe- rius est expressum et in priuilegiis uestris plenius continetur. Et iuxta compositionem, que inter venerabilem patrem domi- num Jacobum Prenestinum Electum Apostolice Sedis Lega- tum ex una parte et nos ex altera intercessit, hanc damus uobis et uestris successoribus libertatem, ut de predictis sali- bus ad usus uestros tantum retineatis, quantum Prelatus ue- ster in anima sua dixerit salinariis nostris; ceteri uero uel pars ipsorum, cum uobis fuerint persoluti, libere et absque ulla contradictione in domo uestra sub sigillo salinariorum nostrorum et Prelati uestri, qui pro tempore fuerit, deponan- tur, depositique seruentur usque ad octauas Sancti Stephani Regis. Et tunc ab illo die usque ad Natiuitatem Beate Marie

Virginis faciemus uobis solui argentum pro salibus, quos tunc apud uos habebitis, pro singulis centum zuanis unam marcā. Et si in illo termino nos aut salinarii nostri sales ipsos non emerimus, et uobis et Ecclesie uestre argentum secundum dictam extimationem non soluerimus, ex tunc omni tempore omnes sales illos libere in proprium usum Ecclesie uestre percipiatis et uendatis iuxta uestre arbitrium uoluntatis. Et omne lucrum, quod deberemus nos uel alius Rex, qui pro tempore fuerit, uel ipsi salinarii nostri percipere, totaliter cedat in usus Ecclesie uestre. Nec a salinariis ipsis ueteribus seu nouis aut aliis personis permittemus uos molestari, nec ipsi molestabimus, quin possitis quidquid uobis placuerit facere semper de salibus ipsis, ex quo in dicto termino non fuerit uobis pecunia persoluta. Idem dicimus uobis de secundo termino uidelicet, quod a festo Beati Nicolai usque ad festum Sancti Thome Apostoli pro salibus, quos in domo uestra apud uos habebitis sub sigillo salinariorum et Prelati uestri, faciemus uobis solui argentum secundum extimationem superius annotatam. Quod si factum non fuerit, uolumus, quod idem fiat, quod in casu superiori de salibus primi termini dictum est, argentum uero, quod uobis faciemus solui, erit in bonis frixaticis, uel in argento, cuius decima pars comburetur. Ut autem hec nostre confirmationis et concessionis et libertatis pagina robur perpetue obtineat firmitatis, contra quam scienter non uenimus, nec contra priuilegia monasterio uestro a nobis aut predecessoribus nostris indulta, Regio sigillo eam uolumus communiri, statuentes, ne nos aut nostrorum aliquis successorum, uel aliquis alius contra eam quidquam audeat attemptare, uel ei ansu temerario contraire. Datum per manus reuerendi Vgolini Colocensis Archiepiscopi et aule Regie Cancellarii anno Dominice Incarnationis M^o.CC^o.XXXIII°. Indictione VI^a kal. Octobris. Venerabili Roberto Strigoniensi Archiepiscopo existente, Cleto Agriensi, Gregorio Geuriensi, Britio Waciensi, Bartholomeo Wespriensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Renaldo Transsiluano, Bulchi Cenadiensi, et Benedicto Waradiensi Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Dionisio Comite Palatino, Demetrio aule nostre Curiali Comite et Bachiensi, Nicholao filio Bors Suppruniensi, Wratislao Missiensi (igy), Petro

fratre Marcelli Nitriensi et Stephauo Bichoriensi Comitibus, Nicolao Magistro Tawernicorum et Comite Poseniensi, Mauritio Dapiferorum, Michaelae Agasonum, et Bagin Pincernarum Magistris, et aliis quam pluribus Comitatus tenentibus. Regni nostri anno tricesimo.

(Az eredeti után Weis, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligen Kreutz, 82. 1.)

185.

II. Endre király a szolgálásban elaggott Detre ispán ifjabbik fiának, Miklósnak, a Liptó vármegyei Ujfalut adományozza. 1233.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam posteris litteras presentes inspecturis salutem et omne bonum. Ad uniuersorum tam presentium quam posterorum noticiam uolumus peruenire, quod nos Nicolao, filio iuniori, Detrici Comitis fidelis nostri, qui nobis tam in Regno, quam extra Regnum fideliter et indeliberanter deseruinit, et in nostro seruicio ad decrepitam iam peruenit etatem, ipsius fidelitates et seruicia ingratitude silentio nolentes preterire, sed in condigna premiorum remuneratione retribuere intendentes, quandam terram cuiusdam uille nomine Oyufoluu, sitam et iacentem in Lyptou, que ad predium nostrum pertinebat, cum eisdem metis et terminis, quibus antea et actenus termina undique et distincta exstiterat, contulimus ipsi Nicolao et ipsius heredibus in perpetuum possidendam. In cuius terre possessionem per fidelem nostrum pristaldum Alexandrum ensiferum, filium Moys Comitis, auctoritate Regia ipsum fecimus introduci. Vt igitur hec a nobis facta liberaliter donacio salua semper et inconcussa permaneat in posteros, nec nostris unquam seu nostrorum successorum temporibus ualeat retractari, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri

munimine in perpetuum roboratam. Datum anno gracie Millesimo CC^oXXX^oIII^o Regni autem nostri anno XXX°.

Jegyzet. Eredetie tenyérnyi széles bőrhártyára van írva, melynek elvesztett kettős pecsége az alól fölhajtott hártýáról, zöld és fehér sodrott selyemről függött. Ujfalu Liptóban többé nem létezik.

(Eredetie a kékkői levéltárban, Fasc. A. n. 2. *Érdy.*)

186.

II. Endre adományja a pannonhalmi apátság számára. 1233.

Andreas Dei gracia Rex Hungarie omnibus Christi fidelibus presentes literas inspecturis salutem et omnium bonorum incrementum. Licet iustas petitiones Regia mansuetudo admittere debeat; ad ea tamen promovenda elemencioribus oculis et ardenciori cordis desiderio debet intendere; in quibus specialiter Ecclesie Dei et personis Divino officio mancipatis misericorditer subvenitur. Ad universorum igitur Sancte Matris Ecclesie filiorum noticiam tam presentium, quam posterorum harum insinuacione volumus pervenire, quod dominus Vryas vir religiosus, Abbas Ecclesie Sancti Martini de Monte Pannonie, et ejusdem Ecclesie fratres, viri utique providi et discreti ac bone conversacionis, ad nos accedentes, humiliter nobis suplicarunt, ut terram agasonum nostrorum sitam iuxta fluvium Sar modicam, vix ad sexaginta iugera sufficientem, cum terra Ecclesie Sancti Martini communem, Ecclesie prefate, cuius patronatus nullo medio ad nos pertinere dinosscitur, misericorditer conferremus in perpetuum possidendam. Quorum petitionibus iustis et honestis, Deum pre oculis habentes, eupiendo opus caritatis et misericordie in presenti seminare, ut tempore messis metere possimus fructum graciosum in futuro; Regia benignitate misericorditer inducti et admoniti acquievimus, et terram prememoratam, licet modica sit, cum aqua et feneto et una mansione nomine Petro, cohabitatore terre ejusdem, ne occasione donacionis nostre aliquis Baronum nostrorum se interponendo populis

Ecclesie ibidem commorantibus molestiam inferat et gravamen, et Ecclesia nostra exinde dampnum pateretur non modicum, sepedicte Ecclesie' pro remedio anime nostre perpetuo possidendam contulimus. In cuius terre possessionem per dilectum et fidelem nostrum iudicem curie nostre Demetrium, et comitem Bachiensem auctoritate nostra fecimus introduci. Vt autem hec nostra donacio perpetue stabilitatis robur optineat, nec unquam nostris aut nostrorum temporibus successorum queat in irritum reuocari, in testimonium amplioris fidei litteras nostras concessimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno gracie millesimo ducesimo XXX.III., Regni nostri anno XXVI.

(Az eredeti után. *Czech*).

187.

Béla ifjabb király esküje, hogy ő az atyja II. Endre király, s Jakab prenesztei püspök és püspai követ közt megállapított egyességét meg fogja tartani. 1233.

Universis pateat hec lecturis, quod nos Rex Bela super facto compositionis servande inter venerabilem dominum Jacobum Prenestinum Electum, Apostolice Sedis Legatum, et dominum Andream Illustrissimum Regem, patrem nostrum quondam facte, et nuper solempni sacramento et aurea bulla firmate, iuravimus in hunc modum: Nos Bela Dei gratia Rex, primogenitus domini Andree Illustris Regis Ungarie, vobis patri Bartholomeo Vesprimiensi Episcopo et Magistro Cognoscenti Strigoniensi Canonico, nuncio et capellano venerabilis dicti Legati, recipientibus nomine et mandato eiusdem, et vice ac nomine Romane Ecclesie et omnium Ecclesiarum de Ungaria, de consilio Curie nostre sponte absque ulla conditione, tactis sacrosanctis evangelis, promittimus et iuramus, quod in omnibus et per omnia tenebimus et observabimus bona fide, sine fraude, nunc et imperpetuum omnia et singula

capitula scripta in compositione prefata, in hiis videlicet, que nos tangunt vel tangent, et faciemus a nostris subditis inviolabiliter observari. In hiis vero, que tangunt vel tangent prefatum patrem nostrum, dabimus operam studiose, rogando et consulendo bona fide, sine ulla dolositate, ut omnia et singula capitula diete compositionis ipse impleat penitus et observet. Cumque, Deo propicio, erimus in solio debite successionis Regie Maicstatis, quecumque nos tangent de predicta compositione, vel de contingentibus, ea in omnibus et per omnia implebimus, et observabimus cuncta penitus bona fide, et faciemus a cunctis nostris subditis ea quelibet in omnibus observari fideliter, nec super predictis vel aliquo predictorum fraudem seu machinationem aliquam commitemus, vel per aliquem vel ab aliquo faciemus, vel patiemur ullo modo committi: quin omnia et singula per nos et nostros maneant illibata, et incorrupta omni tempore observentur. Preterea jobagiones nostros, qui tunc aderant, iurare fecimus, sicut in factis inde litteris continetur. Ista et omnia supradicta iussimus nostri pendentis sigilli munimine roborari. Actum apud Silvam Bereyg, Pous Magistro Tawarnicorum nostrorum, Dionisio Voiawoda, Matthia Preposito aule nostre Cancellario, Luca Bano de Scevrin, et multis aliis Regni nobilibus presentibus, sub anno Domini millesimo ducentesimo (trigesimo) tertio, Indictione sexta, die decimo exeunte Augusto.

(Theiner, Monumenta historica Hungariae Sacrae I. köt. 123. I. V. ö. II. Endre király esküjét Fejérmél, Cod. Dipl. III. k. 2. r. 319. és 326. ll.)

Magai V.

188.

Béla ifjabb király a borsmonostrai apátság számára II. Endre királynak Sydan helységre vonatkozó adományát megerősíti. 1233.

Bela Dei gracia Rex, primogenitus Regis Hungarie omnibus Christi fidelibus salutem in vere salutis largitore. Cum monasteria in Vngaria constituta multum indigeant solitudine Regalis providentie, maxime talium, qui mundo ignoti solummodo vivunt Deo, oportet possessiones vel ex nostra donatione vel ex beneplacito aliorum in elemosynas assignatas diligenti providencia custodire, quia in custodiendis illis retributio multa. Hinc est, quod universis tam presentibus quam futuris tenore presencium volumus pervenire, quod cum monasterium Dominici Bani de Monte in honorem Sancte Marie terra quadam Sydan nomine sub eodem monasterio sita nimis indigeat, et hoc patri nostro Illustri Andree Dei gracia Regi Hungarie per Abbatem et fratres Ecclesie eiusdem fuisset declaratum, et pater noster virorum condescendens petitionibus religiosorum terram dictam exceptam a Castro Soproniensi pro remedio anime matris nostre contulisset, idem Abbas et fratres ad nostram accedentes presenciam super collacione patris nostri confirmacionem privilegii nostri sibi, imo Ecclesie humiliter et diligenter postularunt indulgeri. Nos igitur et anime matris nostre, prout possumus, miserentes, et petitionibus dictorum Abbatis et fratrum satisfacere volentes, super dicta terra collacionem patris nostri Ecclesie dicte confirmamus. Cuius terre prima meta incipit ab occidente et tenet metam cum eodem monasterio; inde vadit inferius iuxta aquam Rebeche et tenet metam cum terra Bajka a parte septemtrionali; inde vadit versus orientem iuxta eandem terram, et incipit tenere metas cum terra Perscina, que eciam est terre Ecclesie eiusdem, ubi sunt tres mete capitales, prima meta predicti Baka, secunda Perscina et tertia Sydan; inde incipiendo tenere metas cum supra dicta terra Perscina vadit versus partes meridionales, et venit ad arborem magnam

pomiferam, sub qua eciam sunt tres mete item principales, prima Prescina, secunda Tivan et Boeffia(?), tertia Sydan; inde incipit metas tenere cum terra Tivan et vadit ad villam secundam Tivan; inde ascendit montem et vadit ad vineam Borotey; et de eadem vinea descendit in vallem quandam Ablanch nomine, ubi item sunt tres mete capitales, prima meta Tivan, secunda Tumind de Ferreo Castro, tertia Sydan; inde incipit tenere metas cum Tumind in eadem valle et ad occidentem versus idem monasterium; vallis autem illa dividitur ita, quod Borsbanenses occasionem terre sue ad terram Sydan transferre non possent, neque terra Sydan ad Borsvanenses; inde revertitur meta ad idem monasterium ubi inchoata fuerat, videlicet ad Vigna Poteka, et in eodem Potek (igy) sunt tres mete, prima Chedenka, secunda predicti monasterii, tertia Sydan; et sic terminantur. Preterea eciam omnes collaciones alias eidem Monasterio Dominici Bani a patre nostro racionabiliter et honeste factas, tam in liberis denariis, quam in cybrionibus, vel in tributo, nostro confirmamus privilegio. Vt autem collacio patris nostri nullis unquam temporibus revocetur, sed per confirmacionem a nobis factam Ecclesie eidem salua semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam sigilli nostri munimine roboratam. Datum per manus Mathie Zagrabiensis Prepositi aule nostre Cancellarii anno gracie millesimo ducesimo trigesimo tercio, Dionysio Palatino existente, Pous Magistro Tavernicorum, Andrea filio S ephani Dapipherorum, Pronsa filio Solum Agazonum, Belud filio Osl Pincernarum nostrorum Magistris.

(Kún László király 1277-ki és III. Endre király 1291-ki megerősítő privilegiumából, mely találatik Hevencesi gyűjteményében LIX. k. 426. l.)

189.

Jakab prenesztei püspök és pápai követ Fábián nevü lovag egyházi bitnetése ügyében intézkedik. 1233 körül.

Venerabili in Christo patri . . . Dei gracia Nitriensi Episcopo, et dilecto in Christo . . . Archidiacono eiusdem loci, Jacobus Diuina miseracione Prencstinus Electus Apostolice Sedis Legatus salutem in Domino. Cum olim dilecti in Christo V(rias) Abbas et Conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie super Ecclesia Sancti Spiritus, quibusdam palaciis et aliis pertinenciis ad eandem, coram diuersis indicibus a Sede Apostolica delegatis, tandem coram nobis contra nobilem uirum Fabianum militem Strigoniensis Diocesis mouerint questionem, et idem propter multiplicem eius contumaciam ab eisdem et a nobis fuerit excommunicacionis uinculo innodatus pro eo, quod dicti Abbas et Conuentus missi in porcionem iusticia exigente, non poterant eam nancisci propter potenciam aduersarii memorati. Postmodum ipse Fabianus reuersus ad cor, uolens parere mandatis Ecclesie, a nobis beneficium absolucionis humiliter postulauit, quem nos absolui fecimus recepto ab eo prius corporaliter iuramento, quod uidelicet porcionem predictarum rerum procuratoribus Abbatis et Conuentus inferioris designatis restitueret absque mora, nullam uiolenciam de cetero uel grauamen super dictis porcionibus Abbati et conuentui inferendo, reseruata sibi proprietatis questione, prout postulauerit ordo iuris. Si uero mutata uoluntate sepedictos Abbatem et Conuentum super premissis presumpseret aliquatenus molestare, uoluit et sponte peccit a nobis, quod in ipsum exnunc excommunicacionis sentenciam proferremus, quam nos ferimus in presenti, in quam si contrarium fecerit, incidat ipso facto. Vnde discrecioni uestre firmiter precipiendo mandamus; quatenus si idem Fabianus premissa, et que in suis litteris continentur, quarum tenorem presentibus litteris inseri fecimus de uerbo ad uerbum, non obseruauerit ut promisit, auctoritate nostra sepedictum Fabianum denunciatis excommunicacionis uinculo innodatum, credentes super

hoc simplici uerbo sine sacramento, et aliis probacionibus Viti et Michaelis procuratorum Abbatis et Conuentus predictorum, quos iidem Abbas et Conuentus presente dicto Fabiano et consenciente in nostra presencia suos nuncios et procuratores ad recipiendam porcionem prefatarum rerum constituerunt, et ad denunciandum uobis, si illa possessio non foret restituta, uel restitutam auferre idem Fabianus presummeret, uel turbare. Continencia autem litterarum eiusdem Fabiani hec est:

Sanctissimo in Christo patri ac domino J(acobo) Dei gracia Prenestino Electo Apostolice Sedis Legato, Fabianus filius Ambrosy Comitis, Strigoniensis Diocesis debitam reuerenciam. Sanctitati uestre presencium tenore innotescat, quod cum auctoritate uestra essem excommunicacionis uinculo innotatus pro eo, quod ecclesiam Sancti Spiritus cum suis palaciis ac pertinenciis, usus minus prouido consilio, Abbati et Conuentui Sancti Martini ad mandatum uestrum restituere noluissem, tandem reuertens ad cor, cum alias de iure non possem absolucionis beneficium obtinere, promisi et promitto Deo et uobis bona fide et sine fraude, prestitio nichilominus a me ipso corporaliter iuramento, sponte et sine aliqua coaccione, quod usque ad tres dies predictam ecclesiam cum suis porcionibus, seruis et aliis pertinenciis ad eandem, restituiam Abbati et Conuentui supradictis, inducendo eos in ueram porcionem, et promitto sub debito iuramenti, quod nunquam de cetero per me uel per alium, dando consilium uel auxilium, uel aliquo malo ingenio impediam, uel faciam impediri, quominus Abbas et Conuentus superius nominati utantur porcione predictarum rerum pacifice et quiete. Nec intrabo dictam porcionem ulterius per me uel per alium animo retinendi, salua michi proprietatis in omnibus questione. Et quod ad ista faciendia mea intencio possit procedere sine aliqua ficcione, uolo et peto a Sanctitate uestra, quod ex nunc contra me excommunicacionis sentenciam promulgetis, in quam incidam ipso facto, si dictam porcionem non restituo infra spacium temporis memorati, uel si restitutam turbare uel auferre per aliquam uiolenciam, per me uel per alios antequam ipsam proprietatem in iudicio euincam, ausus fuero attemptare. Et quia proprio careo sigillo, presentem cartam obligacionis mee duxi

sigillo fratris mei Marcelli Comitis muniendam. Et nichilominus peto, quod istam formam obligacionis in formam publicam redigi faciatis auctoritatis uestre patrocinio roborantes. Datum apud monasterium Sancti Martini III. kal. Marcii.

Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, alter uestrum ea nichilominus exequat.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

190.

Jakab prenesztei püspök és pápai követ előtt Uriás pannonhalmi apát és a Somogy megyei papság a tized ügyében egységre lépnek. 1233.

Jacobus miseratione Diuina Prenestinus Electus Apostolice Sedis Legatus vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Ad Vniuersitatis uestre noticiam uolumus peruenire, quod cum inter fratrem Joancam, procuratorem Vrie Abbatis et Conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ex una parte, et Berillum sacerdotem Sancti Georgii de villa Joba, procuratorem seu sindicum sacerdotum de Samard, de Gan, de Endred, de Kevrushig, de Zovlad, de Cepel, de Tur, de Gomas, de Chega, de Kerali, et de Joba, et ceterarum Ecclesiarum in Comitatu Simigiensi existencium ex altera, questio in nostri presencia uerteretur; questionis cuius tenor talis erat:

Vobis domino J. Prenestino Electo Apostolice Sedis Legato conqueror procuratorio nomine Ego Johanca procurator seu Sindicus domini Abbatis et tocius Conuentus Sancti Martini de Pannonia, et peto, quod inhibeat sacerdotibus in Simigiensi Comitatu existentibus, scilicet de Samard, de Gan, et ceteris supradictis, ut cessent ab exactione cubulorum cuiuslibet speciei ab hominibus cuiusuis condicionis propria horrea et cellaria habentibus, cum per huiusmodi collusionem Ecclesia nostra grauiter ledatur et dampnificetur. Dampna au-

tem, que singuli eorum singulis annis ab octo annis infra nobis fecerunt, estimamus quolibet anno pro singulis eorum unam marcam argenti. Vnde iusticiam petimus. Item petimus, quod faciatis nobis solui a singulis eorum tres marcas argenti, in quibus sunt condempnati nobis a iudicibus delegatis, videlicet . . . Episcopo Waciensi et suis coiudicibus. Item petimus resarciri dampna, que ratione huius facti passi sumus eundo ad Romanam Curiam, et ibi moram facendoi, et redeundo in persecucione huius cause; que omnia estimamus, scilicet iter et expensas LXX marcas.

Saluo iure et eciam lite coram nobis legitime contestata, proposicionibus, confessionibus, et allegacionibus ab utraque parte factis, placuit utrique parti a lite recedere, et ad talem compositionem seu concordiam deuenire :

Ego Berillus sacerdos Ecclesie Sancti Georgii de Joba, procurator sacerdotum Simigiensium iuro in animam meam iurare, et promitto pro me bona fide et sine fraude, quod iurare faciam et promittere eodem modo predictos sacerdotes, quorum procurator sum, quod nos non impediemus, nec impediri faciemus per nos, uel per alios, nec consilium, uel auxilium dabimus, quo minus dominus Abbas et Conuentus Sancti Martini, uel eorum officialis seu decimator integre et sine aliqua diminucione ab omnibus hominibus, cuiuscunque condicionis sint, propria horrea et cellaria habentibus, iustas et integras decimas percipiant et exigant iuxta morem. Et sub eodem promittimus iuramento, quod quodocunque requisiti fuerimus ab Abbate et Conuentu Sancti Martini uel eorum officialibus super eo, quod aliquis uel aliqui de parrochianis nostris iustas decimas eis debitas denegauerint, per interdictum Ecclesie ad solutionem decimarum eosdem diligenter compellemus. Et hec omnia facere curabimus bona fide.

Ne igitur super hoc aliquod dubium aliquo tempore oriat, in testimonium dicte compositionis presentes dedimus literas nostri sigilli munimine roboratas. Datum Strigonii III. Idus Septembris anno gracie M^o.CC^o.XXX°.III°. Pontificatus domini Gregorij noni Pape anno septimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában).

191.

Bertalan veszprémi püspök nyilatkozata a samsói kápolna ügyében. 1233.

Vniuersis presentes litteras inspecturis Bartholomeus Diuina permissione Wesprimiensis Episcopus salutem in Domino. Ad uniuersorum uolumus noticiam peruenire, quod cum venerabilis Abbas et Conuentus Beati Martini de Sacro Monte Pannonie traheret nos in causam coram Reuerendo patre domino J(acobo) Prenestino Electo, Apostolice Sedis Legato super capella de uilla Samsou, quam ipsi dicebant, quod nos ipsam fieri faciebamus in eorum preiudicium et grauamen, nec non et dampnum et iniuriam matricis Ecclesie ipsorum in Keurushig, nos confessi fuimus, et promisimus uiua uoce, quod dicta capella fiat absque omni iniuria et lesione eorum, et illud jus habeant ipsi in capella iam dicta, quod in ipsa matrice Ecclesia habere noseuntur. Et ut presens scriptum robur habeat firmitatis, ipsum nostri sigilli munimine fecimus communiri. Actum anno Domini millesimo CC^o.XXX°. tercio, mense Septembri.

(Eredetie a szent-mártoui főapátság levéltárában.)

192.

A vigmani ispánoknak ítélete Uriás, pannonhalmi apát és a szentei vár jobbággyai közt. 1233.

Nos Gregorius filius Basillei et Hab Comites de Wigman significamus omnibus presentes litteras inspecturis, quod cum Rex Andreas bone memorie causam Abbatis Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, quam habuit cum jobagionibus castri de Scemte, videlicet super terram magistri Smaragdi communem cum jobagionibus castri supradicti in duobus locis, quam etiam dictus Abbas asserens, ut dictus magister Smaragdus pro remedio anime sue Ecclesie Sancti Martini dimisisset. Nos igitur tam Abbatem quam jobagiones castri provocantes ad sententiam, juxta quos jobagiones castri Curialis Comes de Scemte vice Comitis Cepani filij Petri stans ipsos interrogavimus, ut si magister S(maragdus) terram habuisset communem in duobus locis jobagionibus castri. Qui respondentes, ut in duobus locis haberet communem cum jobagionibus castri. Nos autem sententia taliter judicantes et agnoscentes, ut tediosum esset jobagionibus castri in duobus locis cum dicto Abbate detinere, Abbati sepedicto ab una parte terram, quantam in duobus locis possedisset per pristaldum nostrum nomine Zounuk de Vigman juxta palatium magistri Smaragdi ultra Wag fecimus assignari. Et ut hoc in posterum inviolabiliter permaneat, ad petitionem utriusque partis sigillorum nostrorum munimine corroboravimus. Anno Dominice Incarnacionis M^o.CC^o.XXX°.III°. Hee sunt nomina jobagionum, qui contra Abbatem adstiterunt: Wz major exercitus, Petrus filius Cuk, Daminia, Buskard cum sum suis consimilibus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

193.

IX. Gergely pápa Kálmánt, szlavoniai herceget inti, hogy a pannonhalmi apátságot somogyi tizedében ne károsítsa. 1234.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio nobili uiro Colomanno Duci Sclauonie salutem et Apostolicam benedictionem. Significantibus dilectis filiis . . . Abbate et Conuentu Monasterij Sancti Martini de Pannonia intelleximus et miramur, quod cum te deceat sicut uirum Catholicum et deuotum loca religiosa diligere et in sua iusticia confouere, tu quasdam decimas in Comitatu Simigiensi pertinentes ad ipsos eis minus iuste subtractas tuis usibus applicasti in enorme ipsius Monasterii detrimentum. Quia uero id in fame ac salutis tue noscitur dispendium redundare, nos retrahere te a noxiis, et ad salutaria dirigere cupientes, nobilitatem tuam monemus per Apostolica tibi scripta mandantes, quatinus decimas ipsas pro diuina reuerentia tueque salutis obtentu Monasterio restituas memorato, et alias illud habeas propensius commendatum, ita quod Dominum tibi reddas inde placatum, et tua prouidentia debeat commendari. Datum Perusii IX Martij. Pontificatus nostri anno octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

194.

IX. Gergely pápa Fábián lovag ellen, ki a pannonhalmi apátság jogait és jószágait háborgatta, intézkedik. 1234.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Nitriensi et dilectis filiis . . . Abbati de Subro (Zobor) et . . . Archidiacono de Tyrinchen (Trencsin) Strigoniensis et Nitriensis Diocesium salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum ipsi Fabianum militem Strigoniensis Diocesis super eo, quod ecclesiam Sancti Spiritus, terras, prata, molendina, nemora, seruos, ancillas, palatia, et res alias ad eorum Monasterium pertinentes contra iusticiam detinebat, post uarias commissiones ad diuersos iudices impetratas coram E. Subdiacono nostro, cui tunc in Vngaria existenti causam huiusmodi a nobis obtinuere committi, et deinde coram venerabili fratre nostro . . . Prenestino Episcopo in partibus illis legacionis officio fungente auctoritate Apostolica conuenissent, et idem miles in ipsius Legati presentia recognoscens ad Monasterium pertinere predicta, et prestito iuramento promittens ea ipsi restituere, ac non molestare illud de cetero super ipsis lata de uoluntate sua per eundem Legatum excommunicationis sententia in eundem, si contra premissa ueniret, tandem licet ea restituerit memorato Monasterio, postmodum tamen religione iuramenti et sententia ipsa contemptis, ipsos super rebus eisdem multipliciter aggrauat et molestat, captis monachis et conuersis eiusdem monasterij existentibus in locis predictis, uulneratis seruis eorum, et quibusdam edificiis Monasterii ac domibus quorundam suorum hominum incendio deuastatis. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus, si est ita, eandem sententiam publicantes, seruari eam usque ad satisfactionem condignam, sicut rationabiliter est prolata, sublato appellationis obstaculo faciatis, eumque nichilominus, si de huiusmodi captione uobis constiterit, tamdiu appellatione remota excommunicatum pu-

blice nuntietis et faciatis ab omnibus artius euitari, donec passis iniuriam satisfecerit competenter, et cum uestrarum testimonio litterarum ad Sedem uenerit Apostolicam absolendus. Super aliis uero, partibus conuocatis audiatis causam, et appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreueritis per censuram ccelesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, per censuram eandem appellatione cessante cogatis ueritati testimonium perhibere. Quodsi non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu frater Episcopo, cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Perusij Id. Martii. Pontificatus nostri anno octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

195.

IX. Gergely pápa a kúnok püspökének részére az esztergami érsek, akkor ott pápai követ rendeletét megerősíti. 1234.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Cumanorum salutem etc. Justis petentium desiderijs etc. Significasti siquidem nobis, quod venerabilis frater noster . . . Strigoniensis Archiepiscopus, tunc in provincia Cumanorum Apostolice Sedis Legatus, tuam Diocesim limitans, perpetuo statuit obseruari, quod nulli laico, patronis exceptis, in ecclesijs tue Diocesis presentare liceat capellanos, et sacerdotes quartam habeant decimarum, ac quedam alia, prout in ipsius litteris inde confectis plenius dicitur contineri, que contempta periculum, custodita salutem pariunt animarum. Nos itaque fraternitatis tue precibus inclinati, quod per eundem legatum super hijs rite ac canonicè factum est, ratum habentes auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocínio commuimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Datum Perusii V. Idus Octobris. Pontificatus nostri anno octavo.

(IX. Gergely pápa Regestából, Theiner id. m. I. köt. 128. l.)

196.

IX. Gergely pápa Kálmán királyt a katholika hit érdekében működésre szólítja fel. 1234.

Gregorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio nostro Illustri Regi Colomanno salutem etc. Si tue Serenitatis obsequiis desudantes per devotionis promptitudinem et fidei puritatem apud te, ut credimus, fili karissime, consecuntur, quod ipsos et dilectionis dono reficis, et foves beneficio largitatis, quid divinis intentos beneplacitis exequendis apud celorum Regem extimas adepturos? Porro non aliud, quam inexplicabilis claritatem luminis et vitam ineffabilem, quam sola novit superne prementia Trinitatis. Igitur, fili benedictionis et gratie, sollerti meditatione considerans, quod tibi conditor omnium in bonis visibilibus speciale contulerit, et quid in retributione iustorum sit honoris et glorie largiturus, si studeas vigili mente perficere, per que possis in sui conspectu culminis complacere, ad convertendum in robore tue fortitudinis infectos macula heretice pravitatis, te versus partes Slavonie ita magnanimiter et potenter accingas, quod et alii huiusmodi sanctitatis opus animo prompto suscipiant, et sedentes in perfidie tenebris ad lucem catholice properare fidei non postponant. Sicque fiat, quod dum virtutis tue studio, favente Deo, numerus Dei filiorum augebitur, ita honor tue celsitudinis amplietur, quod et favorem Apostolice Sedis obtineas, et tandem in Beatorum collegio conquiescas. Datum Perusii II. Idus Octobris. (Pontificatus nostri) anno octavo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 128. l.)

197.

IX. Gergely pápa Kálmán királynak megengedi, hogy az egyházi interdictum alatt lévő helyeken is isteni szolgálatot tathasson. 1234.

Gregorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio nostro Illustri Regi Colomanno salutem etc. Ut pro Regis reverentia sempiterni studeas circa devotionem Sancte Matris Ecclesie promptus assidue reperiri, libenter tibi specialis gratie dona conferimus, et que fructum vite proferant, liberaliter adhibemus. Eapropter, karissime in Christo fili, tuis iustis precibus inclinati, auctoritate tibi presentium indulgemus, ut ad quemcunque locum ecclesiastico suppositum interdicto devenis, nominatim interdictis et excommunicatis exclusis, non pulsatis campanis, clausis ianuis, et voce suppressa, tibi Divina facias celebrari, dummodo causam non dederis interdicto. Nulli ergo etc. nostre concessionis iufringere etc. Si quis autem etc. Datum Perusii XVII. kal. Novembris, Pontificatu nostri anno VIII.

In e. m. scriptum est Salomee Regine uxori Colomanni Regis nati . . . Illustris Regis Ungarie. Ut pro Regis reverentia sempiterni etc. ut supra usque in finem.

(IX. Gergely pápa Regestaiból Theiner id. m. I. köt. 129. l.)

198.

*IX. Gergely pápa a boszniai eretnekek ellen harczoló keresztese-
ket pártfogása alá veszi. 1234.*

Gregorius Episcopus etc. dilectis filiis cruce signatis contra hereticos Sclavonie in partibus Ungarie constitutis, salutem etc. Sacrosancta Romana Ecclesia etc. Cum igitur zelo fidei ac devotionis accensi, signo vivifice crucis assumpto, proposueritis in Sclavoniam contra hereticorum perfidiam proficisci, nos vestris iustis precibus inclinati, personas vestras cum omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possidetis, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, statuentes, ut postquam arripueritis iter peregrinationis huiusmodi, ea omnia, donec de vestro reditu vel obitu certissime cognoscatur, integra maneant et quieta. Nulli ergo etc. nostre protectionis et constitutionis infringere etc. Datum Perusii XVI. kal. Novembris, Pontificatus nostri anno octavo.

Scriptum est super hoc . . . Episcopo Zagabriensi. Cum dilectos filios cruce signatos contra hereticos Sclavonie, in partibus Ungarie constitutos, qui zelo fidei ac devotionis accensi signo vivifice crucis assumpto proposuerunt in Sclavoniam contra hereticorum perfidiam proficisci, cum omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possident, sub Beati Petri susceperimus protectione ac nostra, statuentes, ut postquam etc. usque integra maneant et quieta: fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus non permittas ipsos contra protectionis et constitutionis nostre tenorem ab aliquibus super hiis indebite molestari, molestatores huiusmodi per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum ut supra.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 129. l.)

199.

IX. Gergely pápa Kálmán királyt, ki a boszniai paterenok ellen kereszties hadba indúlt, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 1234.

Gregorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio Colomanno Regi Illustri salutem etc. Pro fidei meritis, qua rutilare diceris ad obsequia Redemptoris, te libenter speciali favore prosequimur, et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur, firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiozem ab Apostolica Sede perceperis, tanto ferventiori studio ad exterminium pravitatis heretice laborabis. Hinc est, quod te affectionis paterne brachiis amplexantes, personam tuam cum omnibus bonis tuis, que impresentiarum rationabiliter possides, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, et presentis scripti patrocinio confirmamus, districtius inhibentes, ut dum pro reverentia Redemptoris contra hereticos perstiteris debellandos, nullus super bonis eisdem te presumat indebite molestare. Nulli ergo etc. nostre protectionis et inhibitionis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Perusii XVI. kal. Novembris, Pontificatus nostri anno octavo.

Scriptum est super hoc . . . Episcopo Zagabriensi. Cum Illustrissimum in Christo filium Colomannum Regem illustrem, qui zelo fidei ac devotionis accensus signo vivifice crucis assumpto proposuit hereticos de Selavonie partibus in manu forti et brachio extento viriliter extirpare, cum omnibus bonis suis, que impresentiarum rationabiliter possidet, sub Beati Petri susceperimus protectione ac nostra, inhibentes districtius, ut dum pro reverentia Redemptoris contra prefatos hereticos perstiterit debellandos etc. ut supra usque molestare, fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsum contra protectionis et inhibitionis nostre tenorem non permittas ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. ut supra. Datum ut supra.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 130. l.)

200.

Jakab prenesztei püspök és pápai követ a pannonhalmi apát-ság és Fábián lovag közti perben ítéel. 1234.

Jacobus miseratione Diuina Prenestinus Electus Apostolice Sedis Legatus vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Cum olim dilecti in Christo V(rias) Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie super Ecclesia Sancti Spiritus, quibusdam palatiis et aliis pertinentiis ad eandem coram venerabili patre . . . Waciensi Episcopo et coniudicibus eius a Sede Apostolica delegatis contra nobilem uirum Fabianum Diocesis Strigoniensis mouerint questionem, et idem propter suam multiplicem contumaciam ab eisdem fuerit excommunicationis uinculo innodatus, et nichilominus dictis Abbati et Conuentui causa rei seruande possessio adiudicata fuerit a iudicibus supradictis, quam non potuerunt nancisci propter potentiam aduersarii memorati, tandem dicti Abbas et Conuentus super hoc obtinuerunt litteras prudenti et discreto uiro Magistro Egidio domini Pape Subdiacono et Capellano, tunc in Vngaria pro negotiis Romane Ecclesie existenti Qui cognoscens contumaciam nobilis memorati ueram, possessionem ex secundo adiudicauit Abbati et Conuentui supradictis, ex qua propter proteruitatem eiusdem nullum fructum consequi potuerunt. Vnde cum dicti Abbas et Conuentus dicerent, se multis expensis et laboribus fatigatos, petierunt a nobis, quod eos in possessionem ueram predictarum rerum de facto faceremus induci, et eos inductos tueri iuxta formam libelli inferius annotati, cuius tenor est talis :

A nobis, domine J. Prenestine Electe Apostolice Sedis Legate, petit Abbas Sancti Martini de Pannonia nomine suo et Conuentus sui, quod faciatis ipsum induci in ueram possessionem Ecclesie Sancti Spiritus cum palatiis et possessionibus suis, quas nobilis uir Fabianus possidet, quarum rerum possessio adiudicata fuit dictis Abbati et Conuentui per . . . Waciensem et . . . Waradiensem Episcopos et . . . Abbatem

de Felduar iudices a Gregorio Pontifice delegatos; et post Magister Egidius, domini Pape Capellanus, dictos Abbatem et Conuentum ueros constituit possessores; sed propter contumaciam nobilis supradicti non potuerunt possessionem nancisci. Quare petunt dictum nobilem sibi condemnari ad restitutionem fructuum perceptorum et expensarum, quos et quas extimant centum quinquaginta marcarum. Item petit, quod faciatis ipsos tueri in dictarum rerum possessione. Saluo iure etc.

Quam petitionem licet litem contestando nobilis predictus responderit non debere admittere, nec fieri debere, quod continebatur in ea; tamen ante cognitionem cause se contumaciter absentauit, propter quod nos eum excommunicationis uinculo duximus innodandum. Et cum idem F. non uideatur curare de excommunicatione predicta, dictus Abbas et Conuentus a nobis cum instantia super hoc sententiam postulabant. Cum de omnibus supradictis nobis liqueret per processum iudicum predictorum, nos uisis processibus eorundem, et auditis allegationibus dictorum Abbatis et Conuentus, absentiam dicti nobilis Dei presentia supplente et Abbate ac procuratore Sancti Martini presentibus, ueram possessionem rerum petitarum in libello dictis Abbati et Conuentui duximus sententialiter iudicandam, et eos corporaliter debere mitti in possessionem rerum petitarum in libello superius memorato, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo, jure proprietatis utrique parti in omnibus reseruato. In cuius rei testimonium presentes nostri sigilli munimine iussimus communiri. Actum anno gratie M.CC.XXXIII., III. kal. Februarii. Indictionis VII.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

201.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közti per választott bírák ítélete által elintéztetik. 1234.

In nomine Domini Amen. Cum dominus Vrias Abbas, Thomas Custos, et Joancha monachi procuratores Conuentus Sancti Martini de Pannonia ex parte una; et magister Marcus canonicus et procurator ad hoc Prepositi et Capituli, Cosme quondam Episcopi Geuriensis et omnium canonicorum et clericorum Albensis Ecclesie et Sancti Nicolai Hospitalis Albensis et Sancti Henrici Ecclesiarum ex altera de bona uoluntate compromiserint in nos Jacobum miseratione Diuina Prenestinum Electum Apostolice Sedis Legatum, et fratrem Enoch Ordinis Predicatorum, et magistrum Saulum Archidiaconum Nitriensem de omnibus questionibus, que uertebantur inter ipsos super decimis possessionum dicte Albensis Ecclesie, et possessionum canonicorum et clericorum Albensium et possessionum Sancti Nycolai, Hospitalis Albensis et Sancti Henrici, nec non domini Cosme Episcopi quondam Geuriensis et aliarum Capellarum ad Ecclesiam Albensem pertinentium, sicut in priuilegio domini A(ndree) Regis, de quo fit mentio in arbitrio prolato per magistrum Egidium domini Pape Subdiaconum et capellanum, continetur. Hoc scilicet modo, ut secundum formam predicti arbitrii lati per prefatum magistrum E. in arbitrando procederemus, habentes potestatem illud idem arbitrium mutandi, corrigendi, approbandi, et temperandi, interpretandi et declarandi, addendi, et subtrahendi, uel diminuendi, uisis instrumentis, auditis rationibus et allegationibus partium secundum quod nobis uideretur, et super dampnis et expensis cognoscendi, et cognitio cause meritis inter cetera, que Monasterio Sancti Martini de Pannonia uiderentur nobis arbitris assignanda; vicesimam quoque, quam dominus Rex Albensi Ecclesie in Simigiensi Comitatu contulit, assignaremus eidem, ita tamen, quod procurator Albensis Ecclesie et ipsi Albenses procurare tenerentur, quod donatio facta a Rege cum sigillo domini Bele Regis confirmaretur; de sigillo autem

Colomanni diete donationi apponendo dictus Abbas et Alben-
ses communiter laborarent. Eo nichilominus saluo, quod pro-
curaretur a dictis Albensibus bona fide, quod domini Archi-
episcopi sua sigilla apponerent donationi predictae. Si uero
iam dicta donatio vicesime predicto modo confirmari non pos-
set infra terminum a nobis arbitris statuendum, tunc nos sta-
tueremus et decerneremus, prout nobis uideretur esse melius
ordinandum. In quo casu dictus Abbas promisit cedere iuri
et actioni Albensis Ecclesie, que sibi competunt in decimis
antedictis. Et ambe partes promiserunt obseruare sub pena
centum marcarum argenti, quicquid per nos siue tanquam ar-
bitros, siue tanquam per arbitratores inter ipsos arbitratum
fuisset, et pena soluta arbitrium ratum nichilominus perma-
neret, ita quod pena in singulis capitulis seu articulis, si con-
trauentum fuerit, in solidum peti posset. Nos commissum no-
bis officium exsequi capientes petitiones utriusque partis re-
cepimus, ex parte namque Abbatis contra Prepositum et ca-
nonicos Albenses nobis fuit porrecta petitio in hunc modum.

Vobis sancto patri ac domino J. Dei gratia Electo Pre-
nestino, Apostolice Sedis Legato et in hac parte coarbitro; et
uobis fratri Enoch Ordinis Predicatorum, et magistro Saulo
Archidiacono Nitriensi eiusdem Legati coarbitris conqueri-
mur nos, Abbas et Conuentus Sancti Martini de Sacro Monte
Pannonie, de Preposito et Capitulo Albensi, qui decimas Mo-
nasterio Beati Martini debitas de omnibus agris, uineis, pre-
diis et villis, mansis ac curtibus et possessionibus et populis,
qualicumque nomine censeantur, ad ipsos pertinentibus in Si-
migiensi Comitatu existentibus contra iustitiam detinent et
soluere contradicunt. Item conquerimur de eisdem, quod po-
pulos suos, qualicumque nomine censeantur, et ceteros ad
ipsos confluentes de possessionibus prediis, negotiationibus,
uineis, segetibus, uectigalibus ad ipsos populos pertinentibus,
ac proles eorundem, et ceteris rebus que decimari debent in
predicto Comitatu existentibus, decimas soluere predictae Ec-
clesie Sancti Martini non permittunt. Item conquerimur de
eisdem, quod de portionibus Ecclesie Sancti Henrici, nec non
Sancti Nycolay Hospitalarium Albensium, et omnium clerico-
rum Albensium, et de possessionibus et populis omnium ca-
pellarum ad ipsos Albenses pertinentium, decimas nobis sol-

uere non permittunt. Vnde super premissis omnibus iustitiam petimus exhiberi et eisdem precipi firmiter ac mandari, ne ulterius decimas nobis et Ecclesie nostre subtrahant; et quod non prohibeant nec faciant prohiberi, quominus a supradictis omnibus decime nobis integre persoluantur. Item petimus restitui nos et ecclesiam nostram in possessionem uel quasi, perceptionis decimarum omnium Cosme Episcopi, quibus per Prepositum et Capitulum Albense sumus spoliati, petentes nobis fructus a decem annis infra perceptos, uel qui percipi poterant, uel eorum extimationem singulis annis quindecim marcas argenti. Item petimus de omnibus dampnis, que fecerunt et faciunt dando sigillum indifferenter siue suis, siue alienis, tam mercatoribus quam ceteris asportantibus uinum tempore uindemiarum de Comitatu Symigiensi et alias in suis ibidem hospitiiis uinum retinentibus, in quo a viginti annis infra quolibet anno in quinquaginta marcis argenti Ecclesiam nostram dampnificarunt: supplicantes, ut interdicitis et firmiter inhibeat is eisdem, ne sigilla sua exportantibus uina sua seu retinentibus supradicto modo dare presumant, cum non ipsi, sed nos sigilla dare debeamus, in signum decimationis per nos facte, ne per nos, seu per alios possint impediri tanquam indecimata deferentes. Specialiter conquerentes dicimus, quod in anno proxime iam transacto ultra quantitatem dampni predictam occasione sigilli indifferenter cuilibet concessi in centum et quinquaginta tunellis uini dampnificati sumus per eosdem, super quo iustitiam petimus exhiberi. Item petimus nobis restitui fructus decimaram ab eisdem a quadriennio et infra perceptos, uel qui percipi potuerant, uel eorum ex(s)timationem, singulis annis octoginta marcas argenti. Item petimus dampna et expensas occasione questionis factas, que et quas extimamus mille et trecentas marcas argenti. Item petimus expensas faciendas saluo etc.

Ex parte uero Albensium contra Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia porrecta fuit nobis petitio in hac forma:

A uobis, domine J. Prenestine Electe Apostolice Sedis Legate, et fratre Enoch Ordinis Predicatorum, et magistro Saulo Archidiacono Nitriensi, arbitris communiter electis petit Marcus procurator et canonicus Albensis procuratorio no-

ruine Prepositi et Capituli Albensis, quod condempnetis et compellatis Abbatem S(ancti) M(artini) et Conuentum eius ad restitutionem omnium, que dictus Abbas consecutus est per arbitrium latum a magistro Egidio domini Pape Subdiacono et capellano, que sunt hec, uidelicet centum et quindecim marce, et ad restitutionem priuilegii domini Regis, quod Albenses dari fecerunt super salibus regalibus in Posonio, quod ita fuit; et salium, quos ipsi Albenses percipere potuissent, quod extimant ducentas marcas, cum dictus Abbas pridem arbitrium a partibus omologatum et iuramento firmatum petierit irritari. Item petit mille et quingentas marcas, quas dictus Abbas dictos Prepositum et Capitulum in multis causis et compositionibus contra iustitiam coegit expendere super decimis, quas a canonicis et populis Albensis Ecclesie petiit in Comitatu Symigiensi. Item petit penam centum marcarum pro eo, quod instrumenta omnia!, secundum quod sibi mandatum fuerat sub eadem pena a magistro Egidio, domini Pape subdiacono et capellano, et coarbitris non resignauit, quibus nunc usus est coram uobis. Item petit, quod imponatur Abbati et Conuentui silentium perpetuum super decimis canonicorum et populorum Albensis Ecclesie in Comitatu Symigiensi, cum nullum ius habeat in eisdem.

Lite igitur super predictis petitionibus contestata, utrinque receptis testibus et attestationibus publicatis uisis priuilegiis et instrumentis, 'auditis nihilominus partium confessionibus, rationibus et allegationibus ab utraque parte propositis plenius intellectis, quia nobis constitit euidenter, decimas Comitatus Symigiensis, de quibus pars Monasterii Sancti Martini in suprascripto libello rationaliter petiit ad ipsum Monasterium de iure spectare; et quia accepimus ex confessione procuratoris Albensis Ecclesiam Albensem nihil aliud spirituale habere, quod posset dare Monasterio Sancti Martini in permutationem decimarum, quas ab Albensi Ecclesia postulabat, nec vicesimam Comitatus eiusdem, quam ex donatione Regia ad se spectare dicebant, que omnino erat insufficiens, ad permutationem decimarum, quas pars Monasterii postulabat; tum ex difficultate iuris, quia non poteramus nec debebamus temporalia cum spiritualibus permutare, tum ex difficultate facti, quia non habebat Albensis Ecclesia sufficientia spi-

ritualia, que cum vicesima posset Monasterio S(ancti) M(artini) pro decimis assignare. Nolentes de cetero Albensem Ecclesiam locupletari in iacturam Monasterii supra dicti predictas decimas detinendo, presente parte Albensi et Abbate S(ancti) M(artini), uocatisque procuratoribus Monasterii de suo hospicio ad arbitrium audiendum, nec inuentis, utpote quia recesserant nulla a nobis licentia postulata; Abbate tamen satissdante, quod procuratores partis sue ratum et firmum habent, quicquid in his duxerimus statuendum, corrigentes in hac parte Magistri Egidii arbitrium, et mutantes sicut arbitri, uel ut arbitratores, seu amicabiles compositores arbitramur, pronuntiamus, statuimus, et laudamus, quod Ecclesia Albensis et Canonici eiusdem Ecclesie, presertim Cosmas quondam Episcopus Geuriensis, de omnibus agris, uineis, prediis et villis, mansis et curtibus et possessionibus qualicumque nomine censeantur, ad ipsos pertinentibus, in Symigiensi Comitatu existentibus, et de omnibus rebus, que decimari debent Monasterio S(ancti) M(artini) de Pannonia, decimas integre et absque contradictione persoluant. Arbitramur etiam et laudamus, quod non inquietent de cetero, nec impediant, nec prohibeant, nec prohiberi faciant per se uel per alios dicti Albenses, quominus de possessionibus et omnibus rebus, que decimari debent, Ecclesiarum Sancti Henrici et Sancti Nycolai Hospitalis Albensis, et omnium capellarum et clericorum et populorum ad ipsam Ecclesiam Albensem pertinentium in Comitatu iam dicto prefato Monasterio, a supradictis omnibus decime integre persoluantur. Item arbitramur, preecipimus et laudamus, quod Abbas et conuentus Monasterii prefati restituant Albensi Ecclesie priuilegia uel priuilegium domini Regis, que uel quod Albenses ei dederunt uel dari fecerunt super salibus Regalibus in Posonio, in permutationem decimarum ipsarum, que fuit per Sedem Apostolicam irritata. Item in hoc arbitrium magistri Egidii approbantes statuimus et laudamus, quod uinum Prepositi et canonicorum et communitatis Albensis Ecclesie et Sancti Nycolai et clericorum predictarum Ecclesiarum cum sigillo canonicorum Albensium ab uno ex canonicis dato et iurato, quod fraudem non faciat Abbati S(ancti) M(artini) de alio uino asportando, et presente homine Abbatis et similiter iurato, quod malitiose non con-

tradicat, educatur Vinum uero emptitium nullus canonicorum uel populorum Albensis Ecclesie educat, nisi homini Abbatis, si presens fuerit et ire uoluerit, uerum uenditorem assignet. Si uero homo Abbatis absens fuerit, uel presens ire noluerit, assignato uenditore sacerdote loci in presentia trium de melioribus hominibus ibidem cohabitantibus, emptor libere cedat. Ab aliis autem, que continentur in petitionibus suprascriptis ab utraque parte propositis, partem utramque, alteram ab altera absoluimus per hoc nostrum arbitrium seu laudum. Que omnia et singula precipimus ab utraque parte fieri et seruari, et non contraueniri, sub pena centum marcarum argenti in singulis commissa capitulis, qua soluta parti arbitrium obseruanti hoc nostrum arbitrium amicabile compositionis seu laudum in omnibus et per omnia perpetuo in sua maneant firmitate. Actum est hoc, uidelicet promulgatum est hoc arbitrium in Suprunio presente domino Roberto Archiepiscopo Strigoniensi, domino Johanne Episcopo Bosnensi, Rombaldo Magistro Hospitalis Sancti Johannis Jerosolimitani Vngarie et Sclanonie, Magistro Zoen Lectore Batiensi, Magistro Raynaldo Archidiacono Pactensi (igy), et pluribus aliis clericis, et magnatibus Vngarie. In cuius rei euidenciam pleniorum nos predictus Jacobus Penestinus Electus Apostolice Sedis Legatus hoc arbitrium a nobis et nostris coarbitris promulgatum, ne unquam possit in posterum dubitari, nostri sigilli munimine duximus roborandum.

Et Ego Bartholomeus de Campania Clericus, Sacrosancte Romane Ecclesie Seriniarius hoc arbitrium de mandato predicti Legati, et coarbitrorum ipsius manu propria publicauit et signum fecit. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentissimo tricesimo quarto. Pontificatus domini Gregorii noni Pape anno VII. mense Marcio die octaua. Indiet. VII.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

202.

*A bakonybéli apátság és a győri várnak jobbágyai közti határ-
igazítás. 1234.*

In nomine Domini Amen. Uniuersis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris Vryas Dei gracia Abbas Sancti Martini de Monte Pannonie, et Bug et Baya, Judices perpetuitatum a domino Andrea Rege constituti salutem in uero saluari. Vniuersitati uestre significamus, quod cum nos essemus iudices perpetuitatum a domino Andrea Rege constituti, Symon Comes Jauriensis, Jacobus Curialis Comes eiusdem, et Egidius, jobagiones castri Jaurinensis, citaueri(n)t coram nobis Abbatem de Bel super quadam parte terre uille Sceez, asserentes eandem partem terre a meridie falsis metis possidere. Nos autem iussu Regio uolentes causam terminare, indiximus domino Abbati de Bel testes producere, et priuilegium Ecclesie sue ostendere; produxit autem testes copiosos, uiros nobiles et ydoneos. Nos uero testibus diligenter examinatis ordine iuris, ut decet, nichil aliud audiuimus, quam id, quod predictam partem terre a meridie iustis metis Ecclesia de Bel sine alicuius contradictione possedisset. Inspeximus autem et priuilegium diligenter, et tenor priuilegij autentici et ueri easdem metas scribendo girabat; quas et testibus ydoneis ueras esse comprobaueramus. Ad maiorem etiam cautelam ego V(rias) Abbas Sancti Martini ex consensu et consilio Comitis Bug et Baya, Comitis Arquibaya(?), cum uiris honestis et nobilibus iuimus ad uidendas metas terre prememorate, et giratis circumquaque metis secundum tenorem priuilegij Sancti Ladizlay, uidimus metas multas antiquas, et magnas, ueras, et sine aliqua fraude. Mete uero eiusdem terre Cuyar secundum priuilegium sic incipiunt: terminatur ab occidente ad caput uoraginis, quod dicitur Churhufeu, et ibi sunt IIII cumuli; inde in ascensu montis III; inde in latere montis III; inde ad caput arbustarum Bolugd IIII cumuli; hinc ad agrum Lusua IIII cumuli; inde uersus occidentem in ascensu montis IIII cumuli; inde ad caput quereus IIII cumuli; inde

uenitur ad meridiem et iuxta uiam publicam IIII e(cumuli) inde iterum ad meridiem itur per uiam ad caput Hasag, et ibi IIII cumuli; inde uadit per uiam ad meridiem, et sunt IIII cumuli; inde ad Feusceuleu, et ibi sunt IIII cumuli; inde ascendit ad monticulum et ibi IIII cumuli; item primum eundo in eodem monte IIII cumuli; item in eodem monte IIII cumuli; item ad agrum Poth, hoc est in summitate montis sunt multi et magni cumuli; inde in descensu montis eius IIII cumuli; inde uadit per agros in descensu adhuc eiusdem montis IIII cumuli; inde cadit ad paludes, et ibi sunt cumuli magni; inde uadit per paludes, et ibi sunt IIII cumuli; inde ad caput paludis, et ibi sunt cumuli magni ex utraque parte; postea uadit ad occidentem, et ibi sunt cumuli magni; item ad occidentem per agros et in agris sunt IIII cumuli antiqui et magni; inde uadit per agros ad uiam publicam, et per uiam publicam ad Fyzeg, et ibi sunt cumuli magni et antiqui ex utraque parte aque; inde uadit iterum ad occidentem, et ibi sunt quinque cumuli; inde ultro per campos et agros cadit ad uias publicas, et per uias uadit ad Aruch; inde per Aruch et per uiam publicam uadit ad septemtrionem, super eundem autem Aruch plurimi sunt cumuli in longitudine maximi et antiqui, a quibus itur ad rus Bissenorum, quod uulgo dicitur Beseneuthorlou; inde per plurimas metas in diuersis locis positas antiquas et magnas cadit in presignatum locum — — ad caput voraginis. Vt autem talis uentilatio inter Abbatem de Bel ex una parte, et Simonem Comitem Jauriensem, Jacobum et Egidium et ceteros jobagiones eiusdem castris ex altera coram nobis iusto fine terminata, ne processu temporum queat in irritum deuenire, litteras presentes contulimus Abbati de Bel, ne de cetero Comes Jauriensis, et jobagiones castris eiusdem pro predicta parte Sceez possint trahere in causam, que coram nobis ordine iudiciario terminata est ordine superscripto, et sigillo domini Vrie Abbatis Sancti Martini de Monte Pannonie, et nostris communita. Anno Dominice Incarnationis millesimo CC^oXXX^oIII^o. Datum per manus Pangracii Sacerdotis monachi Sancti Martini de Monte Pannonie.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

203.

IX.-Gergely pápa Magyarország főpapjainak meghagyja, hogy az apostoli széktől kiküldött bírák ítéleteit foganatosítsák. 1235.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus . . . Archiepiscopo Strigoniensi et Suffraganeis suis, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus et aliis Ecclesiarum Prelatis per Strigoniensem prouinciam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filij . . . Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum ipsis plures commissiones ad diuersos iudices diuersis temporibus super diuersis questionibus et dampnis ac iniuriis sibi et ipsi Monasterio irrogatis, nec non et rebus aliis a Sede Apostolica impetrantibus, iudices ipsi quandoque interdicti, nonnunquam uero suspensionis uel excommunicationis sententias exigente iustitia proferant in rebelles, ac mandent locorum ordinariis, ut easdem sententias et ipsi reuerenter obseruent, et faciant a suis subditis firmiter obseruari; dicti ordinarii huiusmodi mandato recepto non solum predictas sententias non obseruant; uerum etiam eosdem excommunicatos nuntiatos publice ac suspensos, in suo errore confonent et defendunt, in eorundem Abbatibus et Conuentus preiudicium ac ecclesiastice discipline contemptum. Quia uero error, cui non resistitur approbatur, et uiros decet ecclesiasticos prouidere, ne dissoluatur neruus ecclesiastice discipline, vniuersitati uestre per Apostolica scripta firmiter precipiendo mandamus, quatinus cum a iudicibus a Sede Apostolica delegatis super obseruandis eorum sententiis fueritis de cetero requisiti, et nos ipsi eos humiliter obseruetis, et faciatis a subditis uestris inuiolabiliter obseruari. Datum Perusij V. Idus Julij, Pontificatus nostri anno nono.

Régi jegyzet. Eodem prorsus uerborum tenore et decodem dato expedita fuit bulla ad Archiepiscopum Colocensem,

eius Suffraganeos, Abbates, Priores et alios ecclesiarum Prelatos.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

204.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi apátság birtokának háborogatói ellen határozott egyházi kiátkozás büntetésének végrehajtását sürgeti. 1235.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis . . . Simigiensi et . . . Tychoniensi Abbatibus et . . . Decano Tychoniensi Vesprimiensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia nobis significare curarunt, quod cum olim ipsi Demetrium, Vrulou, Budou, Benedictum et alios homines de villa Wiza Vesprimiensis Diocesis coram dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro de mandato nostro tunc in Vngaria commorante super combustione capelle Sancti Jacobi de Heremo Monasterio ipsi subiecte, ac iniectioe manuum uiolenta in monachos et conuersos eiusdem, nec non dampnis et iniuriis irrogatis eisdem traxissent in causam, idem Capellanus in eos exigente ipsorum contumacia manifesta excommunicationis sententiam promulgauit, et excommunicatos denunciauit ac nunciari publice fecit eosdem. Sed ipsi claues Ecclesie contemnentis, in eadem excommunicationis sententia iam per sex annos damnabiliter perseuerarunt, nichilominus se Diuinis temere ingerendo in animarum suarum periculum, eorum preiudicium et ecclesiastice discipline contemptum. Vt igitur vexatio huiusmodi forsitan eis tribuat intellectum, discretionis uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus predictam excommunicationis sententiam, sicut rationabiliter est lata, faciatis usque ad satisfactionem condignam auctoritate nostra sublato appellationis obstaculo inuiolabiliter obseruari, et singulis diebus domini-

cis et festiuis pulsatis campanis et candelis accensis solenniter publicando, si de huiusmodi manuum iniectioe uobis constiterit, dictos sacrilegos tamdiu appellatione remota excommunicatos publice nuncietis et faciatis ab omnibus arctius euitari, donec passis iniuriam satisfecerint competenter, et cum uestrarum testimonio litterarum ad Sedem uenerint Apostolicam absoluendi, inuocato ad reprimendam eorum maliciam si opus fuerit auxilio brachii secularis. Quodsi non omnes his exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Perusii. X. kal. Augusti, Pontificatus nostri anno nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

205.

IX. Gergely pápa Jolánt, II. Endre király leányát, az apostoli szék pártfogása alá veszi. 1235.

Gregorius Episcopus etc. karissime in Christo filie J. Regine, nate karissimi in Christo filii nostri . . . Illustris Regis Ungarie, salutem etc. Sincera devotio filiorum merito in se corroborat matris affectum, et digne meretur, ut favorem, quem ipsi ab illa postulant, consequantur. Cum itaque, sicut exhibite tue nobis littere continebant, clare memorie . . . genitrix tua Regina Ungarie desideraverit, ut Sedem Apostolicam, quam pio venerabatur affectu, matrem semper et dominam reputares, sicut etiam tibi precepit, dum ageret in extremis, tuque mandatum huiusmodi reverenter amplectens Ecclesie Romane tanquam matris cupias presidio communiri: nos tuis supplicationibus annuentes, personam tuam sub Beati Petri et nostra protectione ac tutela suscipimus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum Perusii III. Idus Augusti, (Pontificatus nostri) anno nono.

Jegyzet. Jolán, kihez ezen pápai levél intézve van, II. Endre királynak második neje, Jolán királyné utáni leánya volt és 1235-ben ment nőül Jakab arragoniai királyhoz. L. Fejér Cod. Dipl. III. köt. 2. r. 448. l.

(Az itt közölt pápai levelet IX. Gergely pápa Regestáiból közzé tette Theiner id. m. I. köt. 133. l.)

206.

IX. Gergely pápa II. Endre királyt felszólítja, hogy a pannonhalmi apátságot Fábán lovag háborgatásai ellen oltalmazza. 1235.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio . . . Illustri Regi Vngarie Salutem et Apostolicam benedictionem. Saluti tue conuenit et honori, ut uiros ecclesiasticos Regni tui maxime regulares in sua iustitia tuearis, malefactores suos potentie tue dextera cohibendo, ut inquietis correctis pusillanimes consoleris. Significarunt nobis sane dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia, quod cum ipsi Fabianum militem Strigoniensis Diocesis super eo, quod ecclesiam Sancti Spiritus, terras, prata, molendina, nemora, seruos, ancillas, palatia et res alias ad eorum Monasterium pertinentia per uolentiam occuparat, post diuersas commissiones ad diuersos iudices impetratas primo coram E. Subdiacono et Capellano nostro, cui tunc in Vngaria existenti causam a nobis obtinuere committi; dein coram venerabili fratre nostro . . . Prenestino Episcopo in partibus illis legationis officio tunc fungente auctoritate Apostolica conuenissent, et idem miles in ipsius Legati presentia recognoscens ad Monasterium pertinere predicta, et prestito iuramento promittens ea ipsi restituere, ac non molestare illud de cetero super ipsis, lata de uoluntate sua per eundem Legatum excommunicationis sententia in eundem, si contra premissa ueniret. Tandem licet ea restituerit

memorato Monasterio, postmodum tamen religione iuramenti et sententia ipsa contemptis, ipsos super rebus eisdem multipliciter aggrauat et molestat, captis monachis et conuersis eiusdem Monasterii existentibus in locis predictis, uulneratis seruis eorum, et quibusdam edificiis Monasterij ac domibus quorundam suorum hominum incendio deuastatis. Cum autem prefatus F., ut dicitur, excommunicationem contempnat, et transgredi non metuat iuramentum, propter quod merito est contra eum seculare brachium adhibendum, Serenitatem tuam monemus et hortamur in Domino, quatinus pro Diuina et nostra reuerentia ac tue salutis obtentu predictum Monasterium tue protectionis presidio confouens, et in suo iure conseruans, memoratum militem ab eorundem Abbatis et Conuentus super predictis molestatione cessare Regia auctoritate compellas; ita quod in presenti gratiam et in futuro gloriam merearis. Datum Perusij VIII. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

207.

IX. Gergely pápa az egyházak számára fizetendő pénzüsszegre nézve II. Endre királynak meghosszabbítja a határidőt. 1235.

Gregorius Episcopus etc. carissimo in Christo filio A(ndree) Illustri Regi Ungarie salutem etc. Illius vicarii licet insufficientibus meritis constituti, qui penitentiam nostram libenter suscipiens dignatione pietatis sue nostra tegit errata, Celsitudini Regie, que per litteras et nuncios salutis et fame sue consilium a Sede Apostolica humiliter imploravit, affectione paterna curauimus non sine speciali gratia providere. Sane cum ad mandatum venerabilis fratris nostri . . . Prenestini Episcopi, tunc Apostolice Sedis Legati pro dampnis illatis Ecclesiis, per compositionem, ad quam te iuramento prestito astruxisti, annuatim promiseris usque ad quinquennium duo millia marcarum argenti Ecclesiis restituere memoratis, et redditibus tuis, sicut asseris, per Regales munificentias assignatis ex eis tribus partibus tuis filiis et nepoti, sola, ut creditur, quarta tibi retenta, plurimum diminutis, id facere nequeas; neque primo anno propter debita, que necessario te oportuit pro defensione Regni contrahere, satisfacere potuisses; suppliciter postulasti, ut necessitatibus tuis inspectis, clementer super hoc agere dignaremur. Nos igitur tuis devotis precibus inclinati, qui, quantum cum Domino possumus, Excellentie proponimus Regali deferre, tibi usque ad decennium, ita quod singulis annis mille marcas eisdem Ecclesiis solvere tenearis, terminum duximus prorogandum, remittentes benigne, quod ex defectu solutionis primi termini contraxisti. Datum (Perusij II kal. Septembris, Pontificatus nostri anno nono).

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 135. l.)

208.

IX. Gergely pápa rendeli, hogy az apostoli szék különös parancsa nélkül II. Endre királyra és családjára az egyházi átok vagy interdictum ne határoztassék. 1235.

Gregorius Episcopus etc. carissimo in Christo filio A(ndree) Illustri Regi Ungarie salutem etc. Cum ad personam tuam specialem, sicut hactenus, habeamus caritatis affectum, quo te gerimus abundantius in visceribus Jesu Christi Celsitudini Regie, quo excellentius preeminet, eo amplius quantum cum Domino possumus, deferre proponimus et maiorem tibi favorem et gratiam impertiri. Eapropter, carissime in Christo fili, tuis devotis supplicationibus inclinati, auctoritate presentium inhibemus, ne quis absque mandato Sedis Apostolice speciali presumat in tuam, uxoris et filiorum tuorum personas excommunicationis vel interdicti sententias promulgare. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum (Perusii II kal. Septembris Pontificatus nostri anno nono).

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 135. l.)

209.

IX. Gergely pápa a II. Endre királytól ujonnan fogadott kereszties hadjáratra nézve intézkedik. 1235.

Gregorius Episcopus etc. carissimo in Christo filio A(ndree) Illustri Regi Ungarie salutem etc. Indignum et inconveniens videretur, si te oporteret ad terre sancte subsidium aliis erogare, unde ipsius terre necessitati emisso voto teneris magnifice subvenire. Cum itaque, sicut tua nobis Excellentia intimavit, zelo fidei et devotionis accensus de novo signum crucis acceperis ad obsequium crucifixi, ut ei quamvis non ex condigno retribuas pro innumeris beneficiis, que contulit ipse tibi: nos Serenitatis tue supplicationibus inclinati auctoritate tibi presentium indulgemus, ut te prosequente personaliter votum nuper emissum, et ad mandatum Sedis Apostolice transeunte, ad redemptionem prioris nullatenus tenearis. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum Perusii II. kal. Septembris. (Pontificatus nostri) anno nono.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 135. l.)

210.

IX. Gergely pápa II. Endre király káplánainak tilos misézése miatt büntetése iránt intézkedik. 1235.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi et dilecto filio . . . Abbati de Monoroud Waciensis Diocesis salutem etc. Carissimus in Christo filius noster . . . Illustris Rex Ungarie nobis humiliter supplicavit, ut Capellanis suis, qui tempore, quo tenebatur excommunicationis et interdicti sententiis, a venerabili fratre nostro . . . Prenestino Episcopo tunc Apostolice Sedis Legato prolatis in ipsum, celebrarunt eidem, sententiis illis eum non teneri credentes, misericorditer parcere dignaremur. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus iniuncta ipsis penitentia competenti, eisque ad tempus aliquod ab ordinum suorum executione suspensis, secum super hoc auctoritate Apostolica dispensetis. Datum (Perusii II. kal. Septembris Pontificatus nostri anno nono).

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 136. l.)

211.

IX. Gergely pápa az esztergami érsek és a Garam melletti sz.-benedeki apátság közti peres ügyben intézkedik. 1235.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Cenadiensi, et dilectis filiis . . . Abbati Bellifontis Colocensis Diocesis et . . . Preposito Baciensi, salutem etc. Cum venerabilem fratrem nostrum . . . Tusculanum Episcopum, venerabili fratre nostro Strigoniensi Archiepiscopo et Jacobo syndico dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conventus Monasterii Sancti Benedicti de Grana Strigoniensis Diocesis apud Sédem Apostolicam constitutis, in causa que inter eos vertitur dederrimus auditorem: coram eo syndicus proposuit antedictus, quod cum quondam bone memorie J. predecessor ipsius Archiepiscopi monasterium ipsum quibusdam villis et pertinentiis ac iuribus earundem, in quorum possessione vel quasi monasterium extiterat, spoliaverit, vel mandaverit spoliari, iamdictus Archiepiscopus ea cum quadam terra, qua ipse de novo spoliavit, vel spoliari mandavit monasterium suprascriptum, vel spoliationem inde factam ratam habuit, detinet et restituere contradicit. Ad que cum perceptis inde fructibus se idem syndicus nomine Abbatis et monasterii restitui postulavit; magister vero Albeus eiusdem Archiepiscopi procurator eundem reconveniens syndicum ab auditore petebat eodem, Abbatem ipsum ab amministrazione predicti monasterii penitus amoveri, tanquam quod nec postulatus canonice, neque ab ipso Archiepiscopo aut de mandato suo confirmatus, seu institutus fuerat in Abbatem. Verum cum super hiis coram auditore prefato lis fuerit legitime contestata, nec super premissis potuerit apud Sedem Apostolicam de veritate liquere, discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus recepto hinc inde a partibus iuramento de veritate dicenda, facientes eas proponendis hinc inde interrogationibus respondere, testes, quos utraque pars coram vobis duxerit producendos, legitime recipere ac diligenter examinare curetis, causam ipsam, si de partium voluntate processerit, fine debito

terminantes, et facientes, quod decreveritis auctoritate nostra firmiter observari: alioquin eam sufficienter instructam ad nostram presentiam remittatis, prefigendo partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent, iustam dante Domino sententiam recepture. Testes autem etc. Quodsi non omnes etc. Nullis literis veritati et iustitie preiudicantibus a Sede Apostolica impetratis. Datum Assissi XV kal. Octobris. Pontificatus nostri anno nono.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 136. l.)

212.

A pápától kiküldött végrehajtók Bertalan veszprémi püspököt a 204. sz. alatti pápai bullának teljesítésére intik. 1235.

Reuerendo in Christo patri ac Domino B(artholomeo) Dei gracia Vesprimiensi Episcopo. Nos Simigiensis et Ticoniensi Abbates, et decanus Ticoniensi, exsecutores a summo Pontifice oraciones in Domino. Nouerit uestra paternitas, nos litteras domini Pape recepisse sub hac forma:

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei stb.

(Következik IX. Gergely pápa bullája mint fenebb 204. sz. a.)

Vnde consulimus paternitatem uestram et hortamur, quatenus, sicut continetur in presentibus litteris, faciatis inuolabiliter obseruari, et dictos excommunicatos et uillam euitetis. Et hec omnia ut obseruetis auctoritate qua fungimur precipimus, alioquin contra fautores secundum quod ius dictaret procederemus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

213.

A pápától kiküldött végrehajtók a 204. sz. alatti pápai bullának foganatosítását sürgetik. 1235.

P. miseratione Diuina Simighiensis, T. Tychoniensis Abbas et Prior Tychoniensis, uniuersis Ecclesiarum Prelatis per Hungariam constitutis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Nouerit iam dudum uestra uniuersitas litteras summi Pontificis recepisse sub hac forma:

Gregorius Episcopus stb.

(Következik IX. Gergely pápa fenebb 204. sz. a. olvasható bullája.)

Quia uero error cui non resistitur approbatur, et uiros decet ecclesiasticos prouidere, ne dissoluatur neruus discipline ecclesiastice, quia rem inuenimus ita esse, uestram uniuersitatem omni affectione qua possumus in hac parte duximus exorandam, auctoritate domini Pape uobis firmiter iniungentes, quatenus predictam excommunicacionis sentenciam in ipsos plene et firmiter faciatis obseruari, et a uobis arcius euitari, ne censura ecclesiastica uideatur omnino contempti. Sciat eciam uestra uniuersitas, quod sub eadem forma domino Episcopo Vesprimiensi tanquam ordinario scripsimus, rogantes diligenter eundem, et auctoritate domini Pape firmiter iniungentes, ut per se et per suos subditos ipsam sentenciam firmiter faceret obseruari, et ab omnibus arcius euitarentur, donec eisdem Abbati et Conuentui satisfacerent, et cum nostrarum testimonio litterarum ad Sedem accederent Apostolicam absoluendi.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

214.

Poglizza dalmatiai kerületnek magyarországi nemesek általi alapítása. 1235.

Adi 5 Aprile 1235 in Dalmazia luogo chiamato Gorizza ossia Rogosnizza sopra la marina di terra ferma. La sopragranda misericordia e Maestà del Signor Iddio Nostro ha costituito sopra questo mondo i Rè, Principi et altar Dominatori in luogo suo per regger il di lui popolo e per essere eseguiti i di lui precetti Ha voluto dunque che Noi Miklos Diclicich, Radivoi Rubnich, Mattias Davidovich, Uladmir Blaxeovich, Radivoi Miculich, Pribislau Vojnich et Uladislau Radich Nobili coo. Ungari, che veniamo dal Regno di Ungaria con tutte le nostre famiglie ad abitare in questo Regno di Dalmazia in terra ferma sulla Marina, e con se abbiamo condotto venti schiavi per servitù nostra, ancora questi anni passati anni quattro populando questo luogo, a cui abbiamo dato nome di Rogoznizza avendolo trovato Noi fortissimo ei aspro adornato con forte bosco e gravemente grebandoso, e si portarono qui altri dieci pastori da Bosina, li quali con li sopra detti venti schiavi li abbiamo messi nel loro numero, perchè abbiano à servirsi, e perchè svegrino e lavorino queste terre per il nostro vivere nobile.

Jegyzet. A poglizzai kerület alapításáról érdekes vizsgálatokat tett Franceschi G. zárai tanár „La Dalmatia“ nevű folyóiratnak 1845-ki 22-dik számában (september 25-ke alatt).

(Ezen okmány hiteles mását láttam a zárai előbbi cs. k. kormányzék levéltárában.)

215.

*A bakonybéli apátság és a noszlopi várjobbágyok közti kibékülés.
II. Endre király korából. 1204—1235.*

Nos D. Abbas monasterii Beate Marie de Almad, et Conuentus eiusdem loci, damus pro memoria, quod Abbate Ecclesie Beati Mauricij de Bel cum suis iobagionibus ab una parte; item villa Nuztup, iobagionibus castri de Koraco, ac Vros et Thoma pro Gurk de Harasti coram nobis constitutis propositum extitit per eosdem et relatam, quod causam quam pro destruccionibus ville Palan (Polyán) ac pro morte duorum hominum ex parte Abbatis et uille Nuztup (Noszlop) ac pro morte duorum hominum Jonuance uidelicet et alterius cuiusdam ex parte iobagionum de Koraco habebant, per condignam satisfaccionem in pacis deuenissent unionem; ita tamen, quod si aliqua lis, uel accio per aliquam partem oriretur, parti aduerse ante litis ingressum viginti marcas soluere teneatur. Nec hoc pretermittimus, quod si Capitulum Vespriemiense de spoliacione, et uerbere hominis sui pro testimonio missi satisfaccionem habere uellet, communiter partes teneantur deffensare. Datum in quindenis Pasce.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

Γörög és ó-szláv nyelven szóló okmányok.

216. (4. b.)

Szent István magyar király a veszprémeölgyi apácák számára adott privilegiumának görög szövege.

† Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐντέλλομαι ἐγὼ Στέφανος χριστιανὸς, ὁ καὶ κράλ πάσης Οὐγγρίας ποιοῦντα καὶ διοικοῦντα, καὶ καταστένοντα τὸ μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ μητροπολίτου, τὸ εἰς τῷ Τεσπρέμ, καὶ ἐν αὐτῷ ἀθνάος πλήθος μοναζουσῶν ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας ἐμοῦ, συνβίου, καὶ τοῖς τέκνοις μου, καὶ πατριᾶς πάσης: καὶ δίδωμι ἐνοῦς αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ ἐννεὰς μετὰ τῶν χωραθιῶν ἀειθνόων, τὰ δὲ ὀνόματα δύο τως τῶν χωρίων αὐτῶν εἰσὶν ταῦτα: τὸ πρῶτων Σαγαρβρὲν ἔχον τοὺς καπνους τεσσαράκοντα ὀκτώ, καὶ ψαράδας ἕξ. Καὶ ἕτερον χωρίον το Σανατον ἐχέχων ταθαλίους τριάκοντα, ὅπερ ἐστὶν εἰς τὸν Δούναον καὶ κ, Βασιλίους εἰς τον ἐνθρονιασμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τὸ πέραμα τοῦ Ὀμπάδα μετὰ καὶ περαῶντας ἑπτά. Ὅμοίως καὶ τὸ πανήγυριν, καὶ ἐπιαρίτας ἐξήκοντα, καὶ ψαράδας εἰς τὸν Δούναον δώδεκα, καὶ ξυλουργοὺς τρεῖς, καὶ χαλκεῖς δύο, καὶ βατζιαρὶν ἕνα, καὶ τορναρὶν ἕν. Καὶ στοῦ Πολόσνικ, καὶ τοῦ Μάμα πελαργοῦς 5, στοῦ Ὀμπάδα δ' ο, μελεκδῖς, ἀμπελουργοὺς ἕξ. Ἴνα δὲ ἔχη καὶ Σάνταν νήσιν τὴν ἁγίαν τριάδα εἰς μετόχιον. Ὅμοῦ δὲ πάντων τῶν χωρίων τα ὀνόματα εἰσὶν ταῦτα: α, Σαγάρβριέν'

καὶ Τούνη, Σαίνδρου, καὶ Κνήσα, καὶ Κνήτα, Τζίτου; καὶ τὰ α. Σάμτον, Πώδρουγου, καὶ Ζαλέση, καὶ Γριντζάρι, καὶ ἕτερα πλείονα δίδωμι σὺν ὑπεραγίαν Θεοτόκου τοῦ μητροπολίτου τῷ μοναστήρι, ἵνα μεχρὸς ἰστικῆ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἵνα εἰσὶν τοῦ μοναστηρίου. Λίδωμι δὲ καὶ ἐξουσίαν ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ, ἵνα τοὺς θέλοντας κατοικεῖν εἰς τὸ κράτος τῆς ἀγίας μονῆς ἀνευ προστάξεως τῆς ἡγουμένης, καὶ τῶν ἀδελφίδων, ἵνα διοχθήτω ἐκ τοῦ τόπου ὁ καὶ να μη βουλόμενος. Ἡ δὲ τίς φοραθῆ ἐξ αὐτῶν, ὧν περ δέδωκα ἀειεὼς μονὴν ἀποκόψαι, ἢ ἀποποιησασθαί τι, ἢ ἐκ τῆς γενεᾶς μου, ἢ ἕτερός τις, ἦτε βασιλεῖς, ἦτε ἄρχοντες, ἦτε στρατηγοὶ, ἦτε ἐπίσκοποι, ἦτε ἕτεροι τινές, ἵνα ἔχον τὸ ἀνάθεμα παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος, τῆς ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ὑπερενδόξων ἀποστόλων, καὶ τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ πατέρων, καὶ πάντων τῶν ἀγίων, καὶ ἀπ' ἐμοῦ, τοῦ παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος, τῆς ἐνδόξου δεσποίνης μας καὶ Θεοτόκου, παν ἀεὶ ἀμαρτωλοῦ.

Jegyzet. Szent Istvánnak ezen görög nyelven kiadott okmánya a magyar diplomatica legnevezetesebb tárgyai közé tartozik (I. Schwartner Márton, *Introductio in rem diplomaticam*, második kiadás. Budán, 1802. 60. l.); miért is, miután Fejér annak csak latin fordítását vette fel okmánygyűjteményébe, a görög szöveget itt pótlólag közzé tenni szükségesnek láttam. Az okmány eredetie, mint látszik, nem létezik többé. Azonban Kálmán király átírta és megerősítette annak görög és latin szövegét (lásd Fejér *Cod. Dipl. II. k. 46. l.*), s Kálmán okmánya eredetiben őriztetik jelenleg is a budai kir. kamarai levéltárban. Már Péterfy és Szegedi János hivatkoztak e görög okmányra; melyet először Pray tett közzé (*Vita S. Elisabethae viduae, nec non B. Margarithae virginis*. Nagy-Szombat, 1770. 221. l.), később hasonmással és érdekes tudományos fejtegetéssel Szerdahelyi Gy. A. (*Diploma Graecum Sancti Stephani Regis*, Budán 1804); és legújabbán Télfy János (Gyakorlati ó és új görög nyelvtan. Budán, 1848. 187. l.)

217. (40. b.)

Kulin boszniai bán egyezkedése Gerváz raguzai főnökkel, a raguzaiak kereskedéséről Boszniában. 1189.

Ѹ име шца и сына и светога доуха. ѿ бань босьньски Квлинъ присезак тебѿ, кнеже Кръваши, и всѣмъ граѿкамъ дѣбровьчамъ правы приѿтель быти вамъ вѣдъ селѿ и до вѣка и правъ гон дръжати съ вами и правѣ вѣрѣ, до колѣ съмъ живь, вси дѣбровьчане кире ходо по моемъ владанию трыгъ-юке, гдѣ си кто хоче крѣвати, годѣ си кто мине, правовъ вѣровъ и правымъ сръценмъ дръжати е безъ вьсакое зьле-ди, развѣ шю ми кто да своновъ воловъ поклонъ, и да имъ не бѣде вѣдъ моихъ четььниковъ силе, и до колѣ ѣ мене вѣдъ, дати имъ съвѣтъ и помокъ, какоре и себѣ, коликоре може, безъ вьсега зьлога примысла, тако ми богъ помаган и сие свето еванѣелне. ѿ Радое днѣкъ банъ писахъ сию книгъ по-веловъ бановъ вѣдъ рождства хрьстова тисѣка и съто и вьсьмъ десеть и деветъ лѣтъ, мѣсеца авьгъста 8 дѣвадесети и де-вети днь, сѣчченне главе Ишвана крѣститела.

(Tvrtkovity Pál Szrbszki szpomeniczi, Belgrád 1840, 1. l.; Safarik P. J., Památky dřevního písemnictví jihoslovanův, Praga 1851, Listiny 2. l.; Miklosich F., Monumenta Serbica Bécs 1858, 1. l.)

(A raguzai levéltárban található régi latin fordítás.)

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Ego Banus Culinus Bosnae juro Comiti Gervacio (igy) et omnibus Raguseis rectus amicus fore perpetuo, et rectam vobiscum

pacem manutenere, et amicitiam veram, et omnes Raguseos per totam terram nostram ambulantes, mercantes seu habitantes vel transeuntes recta fide et conscientia vera recipere absque ulla datione, nisi quis suam per voluntatem mi donum dare uoluerit, et aput nos dum fueritis manutere et consilium eis praeberere ut nostrae personae ad nostrum posse absque fraude et malo ingenio. Sic me Deus adiuuet et haec sancta — — euangelia.

218. (42. b.)

Aszán a bolgárok és görögök czárja a raguzaiaknak kereskedelmi szabadságokat ad. 1186—1196.

† Дава царство ми врнзѣмъ си хврѣ всен джервништѣи, любѣвнзим (в)сѣвѣрнзимъ гв(стемъ) царства ми, да ѣдѣс ходать по всен хврѣ царства ми с кѣпѣжъ какѣжъ (ли)бѣ, или нѣсѣ или женѣ, или кѣпѣжъ какѣжъ либѣ носатъ, и до кѣпѣ либѣ земѣ или хорзи дѣндѣ, или дѣ Бѣдзинѣ или Браничьва и Бѣлграда дѣндѣтъ, или дѣ Трѣнѣва и по всемъ Загорио — — (и)л(и) дѣ (П)раслав(а) или карѣвнзскѣ хорзи придѣтъ, или крѣнзѣтѣи хорѣ или бѣрѣн(тѣ)и или в Ѡдринѣ и в Димѣт или в скѣпѣскѣжъ хврѣ или прилѣ(п)скѣжъ или Дѣвѣлскѣжъ хврѣ или в зѣла арѣбанскѣжъ или в Сѣвѣнѣндѣтъ, по всѣдѣ да си кѣпѣважъ и продаважтѣ свѣвѣдѣнѣ безъ всѣкѣжъ пакѣсти, да не имаж(т)ъ пѣ всѣхъ хврѣхъ царства ми и г(ра)дѣвѣ хъ и клѣсѣрахъ запрѣтѣниѣ, н(ж) да си хѣдатъ и кѣпѣжтѣ и продаважтѣ бесъ печѣлиѣ(к)ѣ и всѣвѣрни любѣвнни гѣсте царства ми. кѣ ли имъ спѣкѣсти ѣ томъ либѣ или на клѣсѣрѣ или на фѣрѣсѣхъ или гдѣ(ѣ) л(и)бѣ прѣзъ законъ о кѣмерки, тѣ да е вѣстѣ, тѣи е про-

ТИВНИКЪ ЦАРЬСТВЪ МИ, И МИЛОСТИ НЕЩЕТЪ (И)МЪТИ, (И)Ж ВЕ-
ЛИК(Ж) — — МЕ ВРГИЖ ПАТИТ — — МИ †.

† ІІСѢИ(Ж) — — Б(ЛЗГР)В(МЗ) И ГРЖКОМІ. †.

(Safarik id. m. és oszt. 2. l.; Miklosich id. m. 2. l.)

(Magyar fordítás.)

Czárságom határoz szabadságot az egész raguzai vidéknek, czárságom szeretett éjszaki szomszédainak (vagy vendégeinek, gosztem = hospitibus), hogy bármely áruikkal járassák be czárságom földét, akár viszik azt, akár hajtják, s bárminő vásárlott árút visznek is, s avval akármely földre vagy vidékre jöhetnek, akár Budinba (Viddinbe), akár *Branicsovába* (a mai Pancsova) és *Belgrádba*, akár Trnovába és az egész Zagórián végig — —, akár Priaszlavába vagy Karvunszka vidékére mennek, akár a krajnai földre vagy Boruisztába, akár Odrinba vagy Dimotba, avagy Albániába vagy Szalonikba jönnek; mindentűt szabadon vásárolhassanak és árulhassanak minden bántalom nélkül; ne légyenek kitiltva czárságom semmi vidékéből, vagy városából, vagy várából (kliszurach = clausuris); hanem mint czárságom éjszaki szeretett szomszédai mindentűt járassanak, vehessenek és árulhassanak minden kár nélkül. A ki pedig bántaná őket vagy a várakban, vagy a vásárokon (forosziech = foris), vagy bárhol a kereskedelmi törvény ellenében; tudja meg, hogy czárságom ellensége, s nem leszen kegyelme, és részemre nagy pénzbírsággal bünhődik.

Aszán, a bolgárok és görögök (czárja).

219. (45. b.)

Nemanya István szerbiai nagy-zsupán adománya az athosi hegyen (szveta gora, szent hegy) lévő chilandari kolostor számára. 1198—1199.

Ис-кони сътвори богъ небо и землю и чловѣкы на ней, и благослови ихъ, и дасть имъ власть на всѣхъ твари свои, и постави шви царе, другые кнезе, нни владныкы, и комоужде дасть пасти стадо свое и съблюудати е штѣ всакога зыла находещаго на не. тѣмже братие, богъ премилостивы оутверди Грѣке царьми а Оугре кральми, и когожде езика раздѣливъ и законъ давь и нрави оуставы и владыкы надъ ними по нравоу и по законуу раставль своею прѣмоудростию. тѣмже по мнозѣхъ его и неизвѣрнѣхъ милости и чловѣколюбю дарова нашимъ прадѣдомъ и нашимъ дѣдомъ швладати сиювь землювь срьвсковь, и всакоѣко богъ строе на оуныша чловѣком не хотѣ чловѣчи гнѣблн, и постави ме велнега жоупана, нареченаго въ свѣтѣмъ крѣщени Стѣфанѣна Неманоу, и шеновиухъ свою дѣдиноу, и больше оутвердихъ кожиювь помокию и своею моудростию, дановъ ми штѣ кога, и въздвигохъ погнѣшю свою дѣдинѣ, и приобрѣтохъ шдѣ морьске земле Зетоу и съ градовы. а шдѣ Ирѣканась Шилоть, а шдѣ грѣчске лемле Лавъ с Лѣпланемъ, Гькочицоу, Рѣке, Загрѣлатоу, Лѣвьче, Бѣлнцоу, Лепеницоу. и кожиювь помокию и своимъ троудомъ та вса приобрѣть, поспѣшнемъ кожимъ миръ и тихость въсьпрнѣмшоу владичьствоу моемоу шдѣ въсоуда, зачехъ по(о)шравати мысль свою и пооучавати оумъ свои, въжделѣвати и пеци се ш доуши свои, въ которое число въчтень бѣдоу въ днь страшнаго сѣда, и како би мощно въсприети ми ангельски и апостольски шбразъ и послѣдовати

владичьнемъ глаголомъ: възъмѣте нго мое на се. и наоучите
 се шть мене. ꙗко кроткъ есмь и сьмѣренъ срьдцемъ, нго во
 мое благо и брѣме мое лько есть. миноувьшоу же врѣмени
 многоу владика мои прѣмилостивы не прѣзърѣ молениѣ съплѣ-
 сканиѣ своего, н ꙗко щедры трѣдоположннкъ и мьздовьз-
 датель. иже рече нескврными своими оустѣ: не придохъ
 призвати праведннкъ н грѣшннкъ въ покаѣние; и мьнѣ
 по милосрьдью его вьнезапоу приклоучьшоу се врѣмени ꙗсно,
 и вса мира сего чьсть и слава ни въ чьтоже ми вьлѣнена
 бысть. и вьсоу красотоу житиѣ сего и дивно възьрѣние ꙗко
 и дымъ ми бысть видимо. а христова любы паче привезова-
 ше се къ мьнѣ аще и къ недостоиноу. и вьнезапоу вьставихъ
 владичьство мое и вса моѣ, разлчнѣ моѣ, Христоу изь-
 вольшоу тако и прѣсветѣи госпожди когородници, и сподоб(и)
 ме грѣшнаго светаго нга его благого, и шьщьнника ме
 сътвори чьстьнаго и ангельскаго и апостольскаго вьбраза ма-
 лаго и великаго. семоу же коньчавьшоу се о мьнѣ, оустроу
 семоу бываемоу, вьставихъ на прѣстолѣ моемъ и въ христо-
 дарованѣмъ ми владичьствѣ лоувьвнаго ми сына Стѣфана,
 велиега жоупана и севастократора, зети вдь кога вѣнчанаго
 кирь Ялезнѣ царя грьчькога, и аще и не достоинъ рабъ Хри-
 стоу нареци се, Симеонъ мнихъ, благословнхъ и всакимъ
 благословеннемъ. ꙗкоже благослови Исакъ Иѣкова, сына своего,
 еже посьнѣшьствовати емоу вь всакомъ дѣлѣ вьзѣ оу вла-
 дичьствѣ своемъ и благосрьдѣ быти на миръ кръстиѣнскы
 и вь цркъв(а)хъ пеци се и о слоужещнхъ въ ннхъ и никакоже
 быти зазорноу вдь всѣхъ творьца и господа. по семь же
 изьволеннемъ владикы моего Исоу Христа, ꙗкоже вѣщаваеть
 писание: нноториже пророкъ въ штьчествѣ своемъ приеть
 есть, начеть подвизати се мыслъ моѣ изити ми вдь знаниѣ
 моего и дѣти и постигнути нѣкое мѣсто и тоу полоучити
 съпасение, и не вьстави мене владика мои и моего желаниѣ,
 паче во радѣть се вь грѣшнницѣ каюци се. изидохъ изь шть-

чства своего въ Светоуоу Гороу, и обрѣтохъ монастырь нѣ-
коли бывши, зовомы Хиландарь, въведение светые и прѣ-
славные владичице наше богородице, идѣже не бѣ камень
осталь на камени ноу разваленъ вдьноудъ; и потроудивъ ста-
рость свою, поспѣшьствоуюшоу ми сыноу ми, велнемоу
жоупаноу Стѣфаноу, съподови ме владика мои быты емоу
кытиороу. и чести его погнѣвшее възискахъ, и шеновихъ и
по изьволению владичице богородице, и да, ере испросихъ
Парике оу цара оу Призьрѣнѣ, да дахъ вдь нихъ монастыроу
оу Светои Горѣ светои богородици оу Милеахъ села Непро-
виша, Момоушои, Сламодравы, Ретивоу, Тръние, Ретивь-
щица, Тръновць, Хоча и дрѣга Хоча и трѣгъ Тѣнге и дѣва
винограда Тѣнге насадихъ и оулиѣнике .д.: еднь оу Тръпе-
зѣхъ, дрѣги оу Гавьшорѣ, трети 8 Голишевѣ, четврѣти 8
Парицѣхъ; а за коимъжде оулиѣникомъ по дѣва чловѣка, и
планиноу Богачоу, и вд влахъ Радово, Соудьство и Тѣргево,
а всеге влахъ .ро., и дахъ вдь бытъка чьто може, и оу Зетѣ
кобыле и соли .л. съпоудовъ. и аке кьто вдь монастырскихъ
лѣди бѣжи или влахъ подь келиега жѣнана или кодъ инога
кога, да се вракаю шпетъ; ако ли вдь жѣпанихъ лѣди при-
ходе 8 монастырске лоуди, да се вракаю опеть. и вса елико
дахъ манастыреви оу Светоуоу Гороу, да нѣ трѣбѣ ни моемоу
дѣтетеви ни моемоу оуноучетеви ни мо(емоу) ро(ди)моу
ни иномоу никомоуре. ако ли кьто сие прѣтвор(и да) моу
богъ соуди, и да моу е соупьрница света богородица на
страшномъ соудиши шномъ и ѣзь грѣшникы Симешнь.

Крѣсть Симешншвъ и подь писанне.

(Avraamovity, Opiszenie drevnosztij szrbszki, Belgrád 1847, 16. l., ha-
sonmással együtt; Safarik id. m. és oszt. 3. l., Miklosich id. m. 4. l.)

(Magyar fordítás.)

Kezdetben teremté Isten az eget és a földet, és rajta
az embereket. Ő megáldá azokat, és ada nekik hatalmat
minden teremtményei felett, s teve némelyeket császárokká,

másokat fejedelmekké vagy uralkodókká, s kinekkinek meghagyta legeltetni nyáját, és megóvni minden rosztól, mely aztérhetné. Ennél fogva, testvérek, a legkegyelmesebb Isten a görögöket császárokkal, a magyarokat pedig királyokkal erősíté meg; és valamennyi népeket nyelvek szerint osztályozván, nekik törvényt, státus-szervezeteket, szabályokat és uralkodókat adván, végetlen bölcseséggel állította fel közöttök szokáshoz és törvényhez képest batárokat. Kimérhetetlen kegyelmében s emberszeretében déd- és nagyapáinknak hasonlólag adá uralkodni ezen szerb földön; s minden, bármimű rendeletében nem akará, hogy azok, kiket a többiek fölé helyezett, az emberiség romlására legyenek. Ő engem is nagyzsupánná tett, ki a sz. keresztségben Némányá Istvánnak neveztettem. Én a nagyapai örökséget megújítottam, s jobban megerősítettem. Isten segítségével s Istentől adományozottsaját eszélyemmel emeltem nagygyá a feldúl nagyapai örökséget, s ahoz még a tengermelléki vidékből Zetát városokkal együtt; Albániából pedig Pilotot, és a görög földből Labot Liplanéval, s azon kívül Glebocsiczát, Rjekát, Zagrlatot, Ljevesét, Bjeliczát és Lepeniczát szereztem hozzá. Midőn mindezt Isten segítségével és saját fáradtságommal megszereztem, s mindentűt Isten pártfogásával a békét és nyugalmat helyreállítottam volt, elhatározám magamban elmémet élesíteni és oktatni eszemet; lelki üdvösségemről és arról gondoskodni, melyik oldalra jönék a rettenetes ítélet napján, s mikép utánozhatnám az angyalokat és az apostolokat, s követni a Megváltó szavait: „Vegyétek fel igámat, s tanuljatok tőlem, mert én szelid és szerény szívű vagyok; igám elviselhető és terhem könnyű.“ Sok időt lefolyta után az én legkegyelmesebb Megváltóm imádságomat és kívánatomat nem veté meg; mint bőkezű munkaadó és jutalomosztogató, kinek szűz ajka így szól: „Én nem jöttem hinni az igazságot, hanem a bűnöst a vezeklésre.“ S én is az ő könnyőritességből ezen időben váratlanul öntudatra ébredvén, átlátam, hogy a földnek minden érdeme és dicsősége hiú, és az életnek minden szépsége és kecsegtető reménye múlandó, miként a füst. Krisztus szeretete mindinkább lekötött, ámbár rája méltatlan valék. S tüstént lemondtam uralkodásomról, és mindenről, ni enyém volt, így tetszván ez Krisztusnak és

a legszentebb Istenanyának; s méltónak talált ö engemet bűnöst szent és jóságos igáját hordani, és az angyalok és apostolok tisztos, nagy és kis közösségének részesévé tett. Midőn tehát ez mind velem ily módon megtörtént, trónomon a Krisztustól nyert uralkodásomban drága fiamat István nagyzsuzpánt és önralkodót, Istentől koronázott Elek görög császárnak sógorát, hagytam hátra; s ha méltatlan vagyok is Krisztus rabszolgájának (*rab*) neveztetni, én Símeon barát, megáldám öt minden áldással, melylyel Izsák fiát Jakobot (áldotta meg), hogy uralkodása idejében minden jó igyekezetében teljes sikere legyen, s hogy ő a keresztyén békét szívére vegye, s az egyházzól és annak szolgálairól gondoskodjék, s ne legyen soha bűnös Isten mindenek teremtője előtt. Ezek után Jézus Krisztus Megváltóm akarata szerint, mint a szentírás hirdeti, hogy bármiféle próféta hazájában fel nem vétetik; kezdtem erősödni gondolkozásomban, hogy ismerőseim és gyermekeim köréből távozzam, s oly helyre jussak, hol megváltásomat keressen. Megváltóm engem és kívánságaimat el nem hagyá; sőt inkább örvendett a megtérő bűnösnek. Én hazámból elindultam a szent hegyre, (*szveta gora, hagiosz órosz, athosi vagy szent hegy*), és jutottam az egykori kolostorhoz, melynek neve Chilendár, és mely a legszentebb és dicsőbb mennyei királyné, az Istenanya, bevezetésének szentelve van, a hol egy követ sem találtam a másikon épen, mert egészen el volt rombolva. Öregségemben fáradoztam (annak megújításában) támogatva fiam István nagyzsuzpán által. Megváltóm méltóvá tett alapítójává lennem, s én gyűjtém össze elszórt részeit, és újra felépítém a mennyei királyné és Istenanya kívánatára. A prizreni czártól (?) pénzajándékokat kérék, s azokat a szent Istenanya kolostorának a szent hegyen adám; hozzácsatolva Neprobiste, Momusa, Szlamodravi, Retivlja, Trnja, Retivsesicza, Trnovacz, Hotsa falukat és másik Hoecsá vásárt; és itt alapíték két szőlőt és négy olajkertet, egyet Trapezában, a másikat Dabsorában, a harmadikat Golisevóban, a negyediket Parikéban; hozzáadván minden olajkerthez két munkást és Bogatsa erdőshegyet; s a vlahok közt Radovot, Szudusztvót és Girgevót, és ehez egészben 170 vlahot; s ajándékozáék évi jövedelmemből annyit, mennyit lehet, és Zetában kanczákat és 30 mérő sót.

S ha a kolostor valamelyik embere vagy vlah megszöknék a nagyzsúpánhoz vagy más valakihez, az vissza-szolgáltatandó; azon esetben pedig, ha a zsupán valamelyik embere a kolostoréihoz menekülne, hasonlólag visszaadandó. Mindent, mit a szent hegyen lévő kolostornak adományoztam, se gyermekeim, se unokáim, se rokonim, se más valaki ne vonja vissza. Ha sértené ezt valaki, legyen bírája Isten, s a szent Isten-anya a rettenetes ítélet napján lépjen fel ellene mint vádló, valamint én is, a hűnös Simeon.

(Simcon keresztjele és aláírása.)

220. (151. b.)

István szerb király a sztudeniczai kolostor számára tett adományának töredéke. 1222—1228.

— — ПАКЫ ДА ЕСТЬ ВЕДЕМО ВАСЕМЬ ХОТЕШИМЬ ЗНАГН,
ДВКЛЕ ЕСТЬ МЕКА МОНАСТИРСКЕ ЗЕМЛЕ: ДО ИСЕНІЦЕ ОУПРАВО НА
ДОЛАЦЬ, ОУПРАВО ФЫЛОМЬ НА ВРЪХЬ НА ЦАВНИЦОУ, НИС-ПЛА-
НИНОУ ОУПРАВО НА ГОУЩЕРИЦЕ, ОУПРАВО ПРЪККО РЕКЕ, ОУПРАВО
ОУЗ БРЪДО НА ПЛАНИНОУ КРЪКНИЧКОУ, ОУПРАВО НА ПОЛОУМИРЬ,
ОУПРАВО НА ИВАРЬ, ОУПРАВОМЬ ИВРОМЬ НА ОУСКЕ РЕКОМЬ СТОУ-
ДЕНИЦВМЬ, ОУПРАВО НА РЕКОУ ИСЕНІЦОУ — — —

(Safarik P. J.: Serbische Lesekörner, Pesten 1833. 121. l.; a pesti matice szerbszka *Szrbcszkij ljetopisz* című évkönyvei, 1845. I. köt.; Miklosich id. m. 8. l.)

(Magyar fordítás.)

— — — — — tudva legyen tehát mindenek előtt, kik tudni akarják, meddig ér a kolostori földnek határa: Jaszeniczáig egyenesen Dolaczra, onnan Bila mentében egyenesen a hegynek Csávniczára; a hegytől lefelé egyenesen Guszeritzára; onnan a folyón át és a domb mentében egyenesen a bresznitzai erdőhegyre; egyenesen Polumirra, egyenesen Ibarra, Ibaron át a torkolathoz, Sztudenicza folyó mentében, onnan Jaszanicza folyóra — — — — — .

221. (151. c.)

István szerb király adománya a Meleda szigetén létező boldogságos asszonyi kolostor számára. 1222—1228.

Датель блгынхъ и источникъ всакомоу данию неускоуднии, оуслышитель всакомоу призывающоумоу истинью. не хоте ни единогоже погивенне, нь веле всѣмъ спасти се и въ разоумъ истинныи принти. възѣхъ владыка. Христосъ когъ, истыина моудрость штьча, иегоже аще кто шерѣтъ въ истиноу блжень, кто оубо доволнь изыглаголати сиани господне? ш смѣренни таковаго владыкы. всачьскаѣ оудивляють се, яко за наше спасенне кьнсть чловѣкк. всѣкк когъ выпактвни се въ прѣчнствю си матеръ, и свонмъ си благоволениемъ вѣнчача насъ. даіе испльненне неускоудно съ любовию припадающнхъ къ нему. иегоже блгостиноу чловѣколюбыѣ разоумѣвъ азъ грѣшныи Стефанъ, велии краль, намѣстьвыи господинъ все срьбске земле и Днвканіе и Дальматіе и Травоуніе и хльмьске земліе, припадіе молю ти се, господи, ты приеть ме ис-чрѣва матери мое. тыи іеси мои покровитель. тебе оутврѣженіе и надежду имамъ, и тебе молительницоу прѣдълагаю прѣчистоу си ти матеръ, мене оубо изьбравъ домоу штьца моего быти ми на(мѣ)стьннкоу стола штьца моего и въ братии моиен вишьша ме іавивъ и мнѣ прѣдасть пастн стадо штьца моего съ блгословеніемъ штьчимъ ми. иже наоученне сицево заповѣдавъ мнѣ и рекыи: сыню, моіе глаголы вьнимай, къ монмъ же словесемъ прилаган оухо твоіе, съхрани іе оу твоіем срьдци. и боуди оупьваіе всѣмъ срьдцемъ на кога, блгослови кога на всако врѣме, выноу хвала іего въ оустѣхъ твоихъ. клызь бо господь всѣхъ боіещнхъ се іего. и молитвоу ихъ оуслышить. и спасеть іе аминь. тѣмъже и азъ разоумѣвъ блженоую жизнь

КОГОРОДИЦИ БЛАГОДѢТЕЛЬНИЦИ, ТАКОВЫИ ДА БОУДЕТЬ ПРОКЛЯТЬ
 УДЪ ГОСПОДА БОГА ВЪСЕДРЪЖИТЕЛЯ И ПРѢСВЕТЫИЕ КОГОРОДИЦЕ, И
 СИЛА ЧАСТНАГО И ЖИВОТВОРЕЦАГО КРЪСТА ДА МЪСТИТЬ ЕГО ВЪ
 МИННА(Ш)ИМЪ ВЪЦѢ И ВЪ ВЪДОУЩЕМЪ, И УДЪ МЕНЕ ГРѢШ-
 НАГО КОУДИ ЯМОУ АНЛОЕМА, СЕГО РАДИ ПИСАВЪ И ПОДПИСАХЪ.

СТЕФАНЪ ПО МИЛОСТИ БОЖИИ ВЪКНЬЧАННЫ
 КРАЛЬ И САМОДРЪЖЬЦЪ ВСІЕ СРЪНСКЕ ЗЕМЛІЕ И ПО-
 МОРЬСКІЕ.

(*Tvrtkovity id. m. 63. l.; Miklosich id. m. 8. l.*)

(*Magyar fordítás.*)

A jónak megadója, forrása minden adománynak, és minden hozzád fohászkodónak kész kihallgatója, ki senki-
 nek nem akarod elkárkozását, sőt inkább mindenkinek elibe
 szabad, mikép üdvözüljön és voltakép észére térjen; te min-
 dennek uralkodója, Krisztus Isten, az atya igazi bölcsesége,
 kit ha valaki megtalált, igazán boldog. Mert, hiszen, ki volna
 képes az Úr hatalmát kimondani? Ily uralkodónak szerény-
 ségét mindenki bámulja; mert, hisz, megváltásunk végett
 emberré lett, a mindeneknek Istene testté lévén a legtisztes-
 ségesebb anyában, s a maga kegyes akaratával minket meg-
 koronázván, hogy kifogyhatatlan elégtétele legyen a hozzá
 szeretettel leborulóknak. Kiknek kegyteli emberszeretetét ért-
 vén, én bűnös István nagy-király (*velij királ*), az egész szerb
 földnek, Diokleának, Trebiniének és a chulmi földnek he-
 lyettes ura; hozzád könyörgök leborúlva, anyám méhéből te
 fogadtál, pártfogóm te vagy, téged bírlak erősödésemül és
 reményül; neked terjesztem elő legtisztább anyádat illető
 könyörgésemet. Mert atyám, házából engemet választván ki,
 hogy uralkodói székének helyettese legyek, s testvéreim fölé
 emelvén engem, nyáját legeltetés kedvéért reám bízva, ilyen
 tanítást hagyott rám, mondván: „Fiam, szavaimra hallgass,
 figyelj reájok, véd be azokat szívedbe, s légy egész szívvel
 Istenben reményteljes, áldd az Istent minden időben, örökké
 ajkodon legyen dicsőítése, mert közel van az Isten mind-
 azokhoz, kik őt félik, s kegyteljesen hallgatja meg, és meg-
 váltja azokat. Ámen.“ Ennél fogva megértvén atyám boldog-

ságos életét, ki az Űristen parancsaiban erélylyel buzgó volt, a körülle lakóknak Krisztus Istent hirdetvén; miért is uralkodása napjaiban béke és nyugalom volt, Dávid próféta szavai szerint: Az Isten nem vónja meg jóságát azoktól, kik nem részesek a ravaszságban. Ennél fogva én is leborúlok, s tudván a te emberszeretetedet, könyörgök kiáltva ekkép: Te Jézus, nyisd meg szivemnek szemeimet, hogy értsék és teljesítsék a te akaratodat élttem minden napjaibau, mert jövevény vagyok; ne rejtse el parancsaidat előlem, hanem nyisd meg szemeimet, hogy megértsen törvényednek csudáit. Legfőbb bölcseségednek nem ismert titkait nyilvánítsd, mert beléd helyezem reményemet, hogy elmémet és érzéseimet fel fogod világosítani; mikép 'újjászületésem végett irataidhoz hü maradjak, az igazság által felvilágosítottván, s testem és lelkem megráltatván. Ámen. S ebben megállapodván, ha magamtól egyéb erényt nem gyakoroltam is, majd megtudja az Isten, hogy ha valahol valami szentnek monostora volt, azt szives törekvéssel mindennemű kényelemmel elláttam. A legtisztességesebb asszonyunk, Isten asszonyanyja ezen kolostorának Meledában is ezeket adományozom: Az egész szigetet és Babino mezőt; Corcyra (Curzola) másik szigeten szent Vid templomát, Janinát Popov ligettel, Sz.-Istvánt és Sz.-Györgyét. Határai pedig ezeknek a következők: Zsulijan a tengertől a tengerig; és a másik oldalról Motruzniczáról, a tengertől a tengerig; Sztonjnal pedig sz. Miklós temploma. S ez legyen az Istennek szent anyja meledai templomának birtoka; és a szölök, melyeket az apát egyházi jószágúl, a Rjeka mellett és Zsernovniczánál Raguza közelében bír, szintén legyenek a templomé. Mindez (tehát) legyen a templomé. S ezen birtok tekintetében senkinek ne legyen a meledai apát részéről megterhelése; és senkinek ne legyen baja vagy törvényhatósági alárendelése. A ki pedig utánam uralkodó lesz; legyen bár gyermekem, bár rokonom, vagy bárki más, ezt ne rontsa meg, akármi erőszakoskodással bántván azt. Ha pedig valaki a sátán irigységének hatalmában lévén arra vetemedik, hogy azt megsértse, a mivel én a legszentebb Istenanya és jóltévőhöz járultam, legyen megátkozva a mindeneket fentartó Űristentől, a legtisztább Istenanyától, s a szent és éltető keresztől, bossút állván ezek

rajta most és mindenkoron; s tőlem bűnöstől is az anathema sújtsa őtet. Ennél fogva ezt megírtam és aláírtam.

István, Isten kegyelméből koronás királya és önralkodója az egész szerb földnek és a tenger melléknek.

222. (151. d.)

István szerb király és fia Radoszló Szerbiában a zsiczai kolostort alapítják. 1222—1228.

I.

Семоу же прѣсветоу храмоу спаса нашего Исоуса Христа по неисповѣднѣи милости его, еже створи ѿ нас. Стефан, по божие милости вѣнчани прѣви краљъ все сръпскіе земле, Диуклитіе и Травоуниіе и Дальмаціе и Захълміе. и съ прѣвъзлоуєленимъ ми синомъ Радославомъ, по кожнеи милости намѣстъникомъ ми, приносивѣ твоѧ ѿ твоиухъ въ мольбѣноую память наю, даръ спасоу нашему Исоусоу Христоу и его светимъ, светими дрѣви чьстнаго и животворещаго крѣста господна и светыми страстьми христовами и ѿ прѣсветые когородице ризи и поѧсь и светаго пророка прѣдѣтече крѣститела Иввана деснице, юже възложи на врѣхъ жиждителя и крѣсти, и ѿ глави прѣдѣтечеви и мощьми всѣхъ светыхъ апостоль, пророкъ, моученикъ, светитель прѣподобниихъ, иконами светыхъ и чьстниихъ ѿвразъ и съсоуди златими и сребрьними і риаидами доволно и завѣси и покрови светыми и ризами чьстниими и светими іеуангели и книгами многоами, ииѣми правдами, паже быше на просвѣщеніе спасоу нашему Исоусоу Христоу. и на крѣмоу и на ѿдѣланиіе слоужецинимъ светоу храмоу семоу: село Тальско и съ Ратиновъ і съ Захлопитовъ Лоуковъ. Топольница съ Коушами, Рикьница и съ въскми ѿвѣршкми и съ Брѣновъ. Жича съ Батиномъ, Рикичи съ Чьрновъ Рѣкомъ, Тальсто Брьдо съ Рашькимъ Дѣломъ и с Цитариновъ, Пѣшьчаница вса съ

Пѣчаномь, Боуковица, Граховица вьса, Свиньци, Грачаница, Раднево, Конарево. Чрънаве съ Сѣрчовь, Брѣстница съ тръгомь, Свиньница съ Сѣкроугломь. Бокале съ Чечиномь, Гвочаница съ Поупавними. оу Вьльцихъ села : Дольна вьсь, Борькь, Гънила, Докриня, Витахово. а оу Хвостнѣ села : Пекь съ заселіемь си, Чръни Врѣхь, Стальпези, Трѣбовитики, Горажда вьсь. Накль вьсь съ Челпекни и съ Лаклани, Лютоглавы съ градомь. а оу Сатонѣ села : Чрънъча съ заселіемь. Замьчане съ заселіемь, Доуковно, Гаіе, и вьса снѣ села съ заселіями си. а се оу Зетѣ села : Трѣколе. Плавници. оу Горской Жоупѣ Голичь. а се планине : на Спорихъ Поздри, Шворне съ Лоукавицани; оу Хвостънѣ Слано Полѣ съ Тамавсѣмь Гвоздомь, надь Брѣзницами Желнъ, а зимне паше одь Брѣзне долоу низ Боутѣскоу съ вьсѣми пашами, акоре прѣемле црковьна меда, съ вьсѣми пашами зимними и лѣтними по шнѣ срѣнѣ Котаѣника. а се власи, чьто сьмо дали сѣи цркви, имена си соутъ : Грьдь кнезь и зь дѣтию, Радота, Вьвкославь, Тихомирь, Станимирь. Вонхъна, Драгъшань. Нѣгославь, Злина, Мирошь, Браіень, Нѣгоушь, Нѣгота, Сьна, Радомирь, Драгань, Братинь, Конло, Дрѣжихъна, Пачемиль, Батина, Братьмирь, Драгоушь, Тихомирь, Братешь. Грьдошь, Гостило, Попь, Пачень, Боушь, Стань, Драгомань. Стань, Десиславь, Коуплень, Даншла, Берило, Нѣгь, Боунило. Драгомирь, Братень, Станимирь, Братонѣгь. Нѣгота съ дѣтию, Драгоушь, Братило, Радославь, Тоудорь, Лоуцань, Докромірь, Драгославь, Моужило, Тихочь, Драгомирь, Драгоушь, Коумань, Милократь, Драгоушь, Драгославь, Брапа, Предило, Драга, Прьвославь, Драгюушь, Полиградь. Падншь, Тихомирь, тьща моу и съ дѣтию, Злата, Стань, Драгнь, Попь, Микь, Докриша, Берило и съ дѣтию, Гостимирь. Радь, Гостимира мати, Чоучь, Коумань, Братославь, Боута, Нѣгь, Василь, Братешь, Братославь, Докрьц, Лѣвь, Драгомирь. Брацинь, Тоудорь, Тихамирь, Боунило, Брага, Гостило, Воимірь, Божала, Тоурьакь, Прѣдимирь, Боучь, Красимирь.

Братило, Бсудиславъ, Сихославъ, Мръгела, Радоушь, Коупленъ, Братанъ, Коунъ. Проданъ. Коунъна, Братоуна, Гостина. Иана. Коукорь. Радъ. Братина. Пала. Брацинь. Хрела, Милецъ. Добромиръ, Сина, Владъ, Десло, Добраславъ. Тешемиръ. Коудинъ. Пожица. Коуманъ. Коукорь, Радъ. Владъ. Станъ. Поиѣкъ. Роугъ. Грьдошь. Злата. Станъ. Драгоутъ. Влькьсанъ, Погдан. Братославъ. Бѣгота и съ дѣтню. Толькъ. Драгоунъ. Лоукота. Коулинъ. Велимиръ. Бръзѣи, Тоудоръ. Коукорь, Ианота, Сира Иѣкъ, Братеша. Бериславъ. Прьвславъ. Коуцкаты, Црьномоужь. Грьданъ, Никола, Драгошь, Драгославъ, Коинъ, Коугота, Коусинъ, Скоромиръ. Проужинъ, Вонславъ, Дода, Радота. Велимиръ. Повръжень, Коислав, Берило. Мирошь, Велѣкъ. Брацинь. Аньдрна, Бѣгота, Гостило. Чвьръѣга, Гргоуръ. Коукорь, Погданъ, Станъ, Десмиръ, Бѣжанъ, Иѣкъ, Братина, Дѣдоль, оудовица Драгоушла и Тоусъ, и с матерню, Грижонъ. Чьрнота, Стан. Шарканъ. Коинѣкъ, Бѣлота, Коила, Мирошь, Славко, Гостило, Иѣжь. Проданъ, Коунъ, Дѣдъ. Драгоушь, Коуна, Братимиръ, Кокозавъ, Гостимиръ, Ходиша, Иѣдихна. Коукорь. Троуѣкъ. Нерадъ. Синьгоуръ, Драгоушь. и сие жюне приложихомъ под власть сие црькви: Кроушилицоу, Моравоу, Борьчь, Лепеницѣ мѣѣ. Бѣлица, Лѣвочъ. Лоугомъа, Расина, Вльшаница. и сие что се прилага сиеи црькви. симъ да иѣма протоппа дворьски никоiere власти, нъ что доходи или шть поповъ или шть влахъ, или земляна поповска кирь, что доходи шть поповъ, половина да се оузима сиеи црькви. и да се не позива архиепискоуповъ чловѣкъ кралю безъ кралеве печати. нъ ако је комоу чимъ дакънъ архиепискоуповъ чловѣкъ. да га позива с кралевымъ печатню къ кралю, да ако не понде по печати. то тоузи да се оуписою печати оу краля. и да је оузима архиепискоупъ севѣ. и аще се позове кралевъ чловѣкъ къ архиепискоупоу. и да коудет — — —

II.

Си же светы и прешвещени храмъ спаса нашего Ісоуса Христа, азъ, милостию вожиною вѣнчани краљь Стефанъ, и с прѣвзлюбленимъ синомъ своимъ Радославомъ прѣвѣнцемъ, іегоже и благословіемо бити емоу краљу все сие дръжаве. въ сем же храмѣ спаса нашего здѣ да поставляютъ се вси кралиіе, хотеце бити дръжавѣ сѣи, и архіепискоупіе и пискоупіе (и) игоуменіе здѣ да поставляютъ се. и сие жоупе приложихомъ поудъ власть сиен цръкви: Кроушнльницюу, Моравоу, Борьчъ, Лепеници шѣѣ, Бѣланца, Лѣвочъ, Лоугомира, Расина, и власи вси сие кралевьске дръжаве. и сие жоупе, чьто приложихомъ цръкви спаса нашего, съ снмъ да не имлю протопопе дворске никоре швласти. а цю доходи шть поповъ или шть влахъ или земльски люди, чьто е поповска бирь, чьто се оуземле на людехъ да се та вса оуземля сѣи цръкви. а ннѣмъ пискоупіиамъ ке соу дошле жоупе, да оузима протопопе дворски половиноу бири поповьске. а іере іе врѣховниа попомъ, да шдь тога не оуземле протопопе чьсты, нъ все то пискоупъ да оуземле. а сие . д. жоупе: Ізльшаница, Пноука, шка Нкра, шдь ис-прѣва нѣ оулазиль протопопе. да и іеще да соутъ шть протопопъ свободне и . д. намастири кралевци: света богородица стоуденичьска и светы Геургии оу Расѣ и светогорьски манастирь и света богородица градьчьска. тѣмн . д. — ми ни самѣми ими, или гдѣ имъ соу села подъ коими пискоупіиами, да не имають надъ ними никоре швласти пискоупіе. а ш поповьщѣмъ поставлени сихъ манастирскихъ швласти и ш всякомъ доуховномъ исправлени прѣдлагемъ та вса на архіепискоупа. а ш поставлени игоуменьскомъ. іегоже по правдѣ изволи кралевьство. сего архіепискоупъ благославляетъ божьствьно, а краљь даваетъ емоу жьзль. и целовъ іего поставляетъ его игоумена.

и по томоу божьствени съ законъ наоучивъше по црковномуу оуставоу и прѣдани, и господско запрѣщеніе кысть, нераз-
 лоучаты се моужоу вть жене и женѣ вть моужа; аще ли
 котори вкрѣщеть се сию страшноюю заповѣдъ престоупае.
 симь наказаниемь да наказоуеть се: аще ли котори коудеть
 вть властель. да оуземлеть се на немь кралю . в . конь; аще
 ли вть инихъ воиникъ, да оузимлеть се на немь по . в .
 кона; аще ли вть оубогихъ люди створить се, да оузимлеть
 се на нихъ по . в . воли. женамь такожде повелѣваемъ: аще
 ли котора въ прѣстоупление закона выпадеть, аще коуде вть
 властель, то властельскимь наказаниемь да наказоует се;
 аще ли вть нижнихъ, то противоу родоу да наказоует се:
 аще ли котора родители втемлет се или инѣмь конимь симь,
 то такови да наказоует се противоу самоу своіемоу; аще ли
 в себѣ сама иметь вѣсновати се, вставляющи своіего моужа,
 да аще има добитькъ, добитькомь да наказоует се; аще ли
 добитка не има, то своимь тѣломь да наказоует се, такоже
 коудеть изволение моужа іее. наказавъ ю, да ю водить. аще
 ли не коудеть іемоу оугодна водити, то наказавъ ю да ю
 продаст, камо іемоу годіе. и по наказани всаки моужь, кон
 коудеть поустыль женоу, да ю възврати въ домь свон; аще
 ли сего не иметь послушати, то такови и вть божьствение
 цркви да коудеть завезань, и вть господина ен да не коу-
 деть оу милости. и аще второу женоу понметь, да дастъ
 влоухоу подобноу прьвон. или кто по таковомь женоу дастъ,
 иже не име хѣтѣти своіе възлеци, то и ты да оупадаеть оу
 такоже наказаніе, такоже и поустивни. и женамь же симь
 вбразомь запрѣщенія да бивають, да не имать власти оста-
 вившии своіего моужа иного оузети; светителемь же и го-
 сподьствоующимь запрѣщеніемь божьственимь запрѣщеніемь,
 ниткоже да не вставляегь божьственаго сего закона. развѣ
 словесе прелюкодѣннаго. и тон истинно да испицаеть се съ
 расоужденіемь на властелѣхъ же и на воиницѣхъ. да оузем-

лють на нихъ вслоухе господьствоующи. а еже соуть оукозни, на нихже оуземлю по . в . воли, то гдѣ вврѣтают се оу жоупахъ, ке соу подь областью архіепискоупниє, да оузимаєть архіепискоупниа, а подь ввластию инѣхъ ієпискоупниєн аше вврѣцетъ се такови, то да оузима ієпискоупниа ієднь воль. а дроуги да оузима господьствоующи. аще кто сватвицоу прѣзаконь оузме, аше боудет вть властель или вть воиника, да оузимаєть вслоухоу господьствоуієи по . в . воли; аше ли вть оувогихъ, то да оузима светитель половиноу, а таковы да се распоуцають оу распоустѣхъ или оу сватвицахъ. иже позивают се прѣдъ светителіє, ієре пороукоу светителємь іємоут се, то такове роуке и печати светителієн да оузимають. и да се не позива архіепискоуповъ чловѣкъ къ кралоу безъ кралеве печати нь ако іє комоу чимь дльжнь архіепискоуповъ чловѣкъ, да се позива съ кралієвомь печатію къ кралоу. да ако не поиде по печати, то тоузи да се оупнсоюу печати оу крала, и да іє оузима архіепискоупъ себѣ. и се вса сврьшихомь ти, спасе мон, и прѣдахомь божьствнѣи и неизреченѣи славѣ царствіа твоего, да аше кто прѣстоупитъ и иметъ разарати нѣчто вть сего прѣданого тѣбѣ, кто любо боудетъ прѣтвараіє сна, не тькмь да іє повиннь и втриновень божьствнѣному тѣлоу и крвы господа кога и спаса нашего Ісоус Христа и когоуматери рождшен прѣсвѣтніє приснодѣвніє Маріє, нь днатѣма іємоу боуди и клетва на немь светыхъ небеснихъ силъ. Івана прѣдтече и крѣститела и светыхъ прѣславнихъ апостоль и светаго прѣвѣмоученика Стефана и светаго втца нашего Сави и светыхъ втць нашихъ . тн . иже в Пикын, и много грѣшнѣмь да іє забезанъ в си вѣкъ и в коудоуцини, и наслѣдникъ да боудетъ прѣдатею Іюдѣ и причестъникъ рекъшимъ : взьми, разьпни ієго, крвь ієго на насъ и на чедѣхъ нашихъ, да причть се къ тѣмь.

(Ezen okmány a zsiczai kolostor falának két oldalán találatik felirva, névszerint az I. alatti rész a bal, és a II. alatti a jobb oldalon; a hon-

uan másoltatván közzé tették azt Safarik J. P. id. m. és r. 6 l.; Magarasevics G. a *Ljetopisz srbski* 1828 évfolyamában II. k. 9. l.; Vuics Joak., *Putesesztvie po Szerbij*, Buda 1828. 147. l.; és Miklosich F. id. m. 11. l.)

(Magyar fordítás.)

I.

Jézus Krisztus megváltónk ezen legszentebb templomához pedig (így) annak kimondhatatlan kegyelméből, melyet felettünk végzett, mi István, Isten kegyelméből az egész szerb föld, Dioklea, Trebinia, Dalmátia és Zachulmia első koronázott királya, legszeretettebb fiammal Radoszlóval, Isten kegyelméből helytartómmal együtt ketten, a tieidből és tieddel mi ketten Jézus Krisztus megváltónk imálandó emlékezetére s az ő és szentjeinek ajándokául is, hozzá járultunk az Úr tisztességes és éltető keresztének szent farészeivel, s Krisztus szent szenvedéseivel, s a legszentebb Istenanya öltözékeivel és öveivel; s Keresztelő szent János előbirtető szent próféta jobbával, melylyel a teremtőt megkeresztelte, azt rátevén; s a próféta fejének, és valamennyi szent apostol, próféta, vértanu és tisztelendő szenteknek ereklyéivel; s a szentek képeivel és ábraival; s elegendő mennyiségű arany és ezüst edényekkel; s függönyökkel és sz. fátyolokkal, s tisztességes rukákkal, s evangéliumokkal és sok könyvekkel, s egyéb dolgokkal és jogokkal, mik Jézus Krisztus megváltónk dicsőítésére valók. Továbbá ezen szent templom szolgálóinak éjelmére és öltözéké (rendelve vannak): Talszko falu Ratinával, és Zaklopeta, Luka, Topolnicza Vojusával, Ribnicza tartozékaival és Brjenóval, Zsicza Batinával, Ribicsi Cserna Rjekával, Tolszto Brdo, Raska Djlával és Scsitarinóval, egész Pjescsanicza Pjescsanával, Bukovicza, egész Grahovicsa, Szvinicza, Gracsanicza, Radnevo, Konarevo, Csernave Sziercsóval, Brjesztnicza a vásárral, Szvibnicza Okruglával, Bobole Csecsinával, Gvoicsanicsa Pupavnikkal együtt. Jelcziekben ezen faluk: egész Dolna, Bork, Gnila, Dobrinia, Vitachovo. Chvosztniában pedig ezen faluk: Pck falumegetti földével (*zaszelo*) együtt,

Cserni-Wrch, Sztolpeczi, Trjebovitiki, egész Gorazsda, egész Nakal Cselpékivel és Lablanival együtt, Ljutoglava a várral. Zatonyban pedig ezen faluk: Cserncsa, megette fekvő földeivel, a két Iváni falumegetti főjdeivel, Zamcsane falumegetti földeivel, Dubovo, Gaje minden ottani falumegetti földeikkel együtt. Zetaban pedig ezen faluk: Trjebile, Plavniczi, és a felső zsupában Golics. Ezek pedig a hegységek: a Szporiakon Nozdri, Javorje Lukaviczákkal; Chvosztnyában Szlanöpolje Tmaszvi- Gvozddal; a Brjezniczán Zselin, és a téli legelő Brjeznától lefelé Sutjeszka hoszszában minden legelőkkal, a mint a templom határában foglaltatnak, minden téli és nyári legelőkkal Kotljeniknak túlsó oldaláig. Ezek pedig a vlachok (pásztorok), kiket adtunk ezen templomnak, s kiknek nevei ezek: Grd knéz gyermekeivel, Radota, Vlkozló, Tichömir, Szfanimir, Voichna, Dragsan, Njegozsló, Zlina, Miros, Brašēn, Njegus, Njegota, Szina, Radomir, Dragán, Bratan, Voilo, Drzsična, Pacsemil, Batina, Bratmir, Dragus, Tichomir, Brates, Grdos, Gosztilo, Pop, Paesen, Bun, Sztan, Dragoman, Sztan, Désziszló, Kuplen, Daisa, Berilo, Njet, Buniló, Dragomir, Braten, Sztanimir, Bratonjet, Njegota gyermekeivel, Dragus, Bratilo, Radoszló, Tudor, Luczan, Dobromir, Dragozsló, Muzsilo, Tichocs, Dragomir, Dragus, Kuman, Milobrat, Dragus, Dragozsló, Brapa, Predilo, Draga, Prvoszló, Dragus, Poligrád, Radis, Tichomir, ennek nénye gyermekeivel, Zlata, Sztan, Dragin, Pop, Mik, Dodrisa, Berilo gyermekeivel, Gosztimir, Rad, Gosztimir anyja, Csucs, Kuman, Bratoszló, Buta, Njet, Vazil, Brates, Bratoszló, Dobrocz, Ljev, Dragamir, Szrastn, Tudor, Tichamir, Bojnilo, Braja, Gosztilo, Voimir, Bozsaija, Turiak, Prjedimir, Bucsa, Kraszimir, Bratilo, Budiszló, Tichozsló, Mrgela, Rarus, Kuplen, Bratan, Bun, Prodan, Voichna, Bratochua, Gosztisa, Ilija, Bukor, Rad, Bratina, Bala, Szraczin, Chrelia, Milez, Dobromir, Szina, Vlad, Desziló, Dobroszló, Tesemir, Budin, Bozsicza, Kuman, Bukor, Rad, Vlad, Sztan, Ponjeg, Rug, Grdos, Zlata, Sztan, Dragut, Vlkszan, Bogdan, Bratoszló, Bjegota gyermekeivel, Tolk, Dragun, Lubota, Kulin, Velimir, Brzjei, Tudor, Bukor, Nanota, Szina, Njeg, Bratesa, Beriszló, Proszló, Buczkat, Czrnomuzs, Grdan, Nikola, Dragos, Dragozsló, Voin, Gugota, Vuszin, Szkoromir, Pruzsin,

Vuszló, Doda, Radota, Velimir, Povrszen, Vuszló, Berilo, Miros, Veljen, Szraezin, Andrija, Bjegota, Gosztilo, Csvrnjega, Grgur, Bokor, Bogdan, Sztan, Deszimir, Bjezsán, Pljén, Vratisa, Djedol, Dragus özvegye és Tusz az ő anyjával, Gripon, Csrnota, Sztan, Sarban, Voinjeg, Bjelota, Voila, Miros, Szlavko, Gosztilo, Njezs, Prodan, Bun, Djed, Dragus, Gunia, Bra-timir, Vokoszó, Gosztimir, Chodisa, Prjedichna, Bukor, Trusz-jen, Nerad, Szingur, Dragus. És ezen zsupákat adtuk a nevezett templomnak hatalma alá: Krusilniczát, Moravát, Borsot, minkét Lepeniczát, Bjeliczát, Ljevocsot, Lugomát, Raszinát, Jelsaniczát. S minthogy evvel mi járultunk ezen templomhoz, mind ezen az udvari protopopnak (főpapnak) ne legyen semmiféle hatalma; hanem a mi jövedelem van, vagy a papoktól, vagy a vlachoktól, vagy a papi földek után, a papoktól jöven be, fele része a templomra fordíttassék. Az érsek embere soha se idéztessék a királyhoz a királynak pecsété nélkül; és ha az érsek embere valakinek valamivel tartozik, idéztessék a királyhoz királyi pecséttel; s ha ezen idézés után nem indul, úgy a pecsétek azonnal irattassanak a királynál, s vegye át ezeket az érsek magának. S ha a király embere megidéztetik az érsekhez, úgy legyen — — — —.

II.

Én István, Isten kegyelméből koronázott király pedig, legkedveltebb elsőszülött fiammal Radoszlóval együtt, kit már megáldottunk, hogy legyen ezen egész birodalom (drzsave) királya, Jézus Krisztus megváltónk ezen szent és különösen szentséges templomának részére (rendeljük), hogy megváltónk imezen templomában iktattassanak be minden királyok, kik ezen birodalomban uralkodni fognak, valamint az érsek-ek, püspökök és iguménok is. Ezen zsupákat pedig adtuk a nevezett templomnak hatalma alá: Krusilniczát, Moravát, Borsot, mindkét Lepeniczát, Bjeliczát, Ljevocsot, Lugomirát, Raszinát, és ezen királyi birtoknak minden vlachjait. S ezen zsupák felett, melyekkel megváltónk templomához járultunk, az udvari protopopáknak ne legyen semmiféle hatalma. A mi pedig bejön a papoktól, vagy a vlachoktól, vagy a földmivelőktől, a mely papi jövedelem az embereken meg-

vétetik, az mind ezen templomra fordítottassék. Az udvari protopopa pedig felét vegye azon papi jövedelemnek, mely egyéb püspökségeknek a zsupákban jut; de mivel a Vrchovina a papoké, ebből a protopopának semmi része ne jusson, s az egészet vegye meg a püspök. Ez pedig a négy zsupa: Jelsanicza, Pnuka és a két Ibra, melyek már régi időtől fogva protopopa hatalmában nem voltak. Sőt a protopopa alól kivéve legyen ezen négy királyi kolostor is: a sztudeniczai szent Istenanya, Raszában szent György, a szenthegyi és a gradacsaczi szent Istenanya kolostorai. Ezen négy kolostorral, valamint faluikkal, a hol ezek valamely püspökség alatt vannak, ne legyen a püspökségeknek hatalma semmikép sem rendelkezni. A papok beiktatását ezen kolostori hatóságba, és minden egyéb lelki igazgatást, az érsekre bizom. Az iguménok beiktatását illetőleg, mennyiben a jog szerint a királyság választ, az érseknek Istenben kell őket megáldani, a király pedig adjane nekik a pálczát (zsezlo = scerptrum), és megcsókolván őket felavatja iguménoknak. S ehez képest Istennek törvényét követve, az egyházi alkotmány és a hagyomány értelmében, uri tilalom történt, hogy ne szabadjon a férjnek elválni nejétől, és ennek se férjétől. Ha pedig valaki ezen szigorú parancs áthágójának találtatnék, a következő büntetéssel büntetessék: ha a főurak közül lesz, vétessék meg rajta a király részére hat ló; hogyha pedig egyéb lovag (vojník), vétessék tőle két ló; ha pedig valaki a szegények közül teszi azt, úgy vétessék tőle két ökör. Hasonlólag parancsolom a nőknek, ha valamelyikök e törvényszegésbe esik; ha a főrangúak közül való, úgy a főurak büntetésével büntetessék; ha pedig az alsóbb rendűek közül való, úgy nemzetsége (rodu) szerint büntetessék. Hogyha pedig valamely nő szülőitől vagy egyéb előljáróitól elszöktetetik, úgy büntetessék meg a(z öt elszöktető) férfi a maga rangja szerint. Hogyha pedig egy maga találna elvetemedni és férjét oda hagyná; jószága lévén, annak elvesztésével büntetessék; ez nem lévén, testével lakoljon, miként férjének tetzeni fog; s megbüntettetvén őt elviheti magával, ha pedig nincs kedvére magával elvinni, úgy megbüntettetvén, eladhatja a hová neki tetszik. S minden férfi, ki nejét ehagyja (? elüzi) büntetés után fogadja azt vissza házába; és ha eb-

ben nem engedelmeskednék, akkor az Isten egyházától is köteleztessék és az uralkodónál ne legyen neki kegyelme. S hogyha más nőt venne, úgy adja az engedetlenség birságát, hasonlót az elsőhez. Vagy a ki olyanhoz ad nőt, kinek nem szabad akarni nőt birni, úgy ez is hasonló büntetésbe essék, mint az elhagyó. S a nők tekintetében is legyen ezen tilalom; hogy oly nőnek, ki férjét elhagyta, ne legyen joga máshoz menni. S ez a szentek és az uralkodó isteni tilalma által tiltva lévén, senki ezen törvénytől el ne álljon: kivéve a paráznság esetét. S ez igazságosan vizsgáltsassék meg a főurak és a lovagok irányában, és a kormányzók vegyék meg rajtok az engedetlenség birságát. A kik pedig szegények, azokon vétessék meg két ökr. Ha (a bűnös) valami zsupában találatnék, mely az érseki hatóság alatt van, úgy legyen (a birság) az érsekségé; ha azonban egyéb püspökök hatóságában találatnék, vegyen meg rajta egy ökröt a püspökség, a másikat vegyék meg a kormányzók. Hogyha valaki sógornéját törvényellenesen elveszi, ha főurak vagy lovagok közül való, fizessen két ökröt a kormányzó iránti engedetlenség fejében; ha pedig szegények közül való, úgy vegye meg rajta annak felét a felszentelt (? szvetitel, püspök), és olyanok választassanak el az elválás vagy sógorság tekintetéből. A kik a felszenteltek elejébe idéztetnek, mert azoknak irányában kezeseknek elfogadtattak, úgy ilyenek a felszenteltek kezét (írását) és pecsétét vegyék. És ne idéztessék az érsek embere a királyhoz a király pecsété nélkül; hanemha az érsek embere valakinek valamivel tartozik, úgy idéztessék meg a király pecsétével a királyhoz. Ha pedig el nem megy a pecsét után, úgy azonnal irassanak be a pecséték a királynál, és vegye azokat az érsek magához. S im mindezeket teljesítettük, ó megváltóm, és átadtuk a te országod isteni és kimondhatatlan dicsőségének. Ha pedig valaki abból valamit megszegni és megdönteni találna, mit neked átattunk, legyen az bárki is, ezeket megmásítva; nem csak bűnös legyen az Úr Isten isteni teste és vére ellen, s taszittassék el Jézus Krisztus megváltónktól és a legszentebb örökiglen szűz Mária Isten anyjától; hanem anathema is legyen rajta és átka a szent égi cröknek, előhirdető és keresztelő Jánosnak, és a szent dicső apostoloknak, és szent Istváunnak

első vértanúnak és a szent atyánknak Szabbásnak, és a 318 nicéai szent atyáinknak, s általom bűnös által kötve legyen ezen században és a jövőben; és legyen örököse Judásnak az árulónak, és részese azoknak, kik mondták: „Vedd, feszítsd meg őt! vére ránk és gyermekeinkre!“ — Hogy számittassék ezekhez.

232. (151. e.)

*István szerb király a raguzai kereskedőket pártfogolja
1222—1228.*

Милостъ створи господсво мп доуѣровъчькимъ тръжни-
комъ, да ходѣ по моѣи земли свокодно с тръгомъ, безъ
правѣде никто да имъ ница не испакости; оукоѣи ли се жѣпѣ
цю испакости, тази жѣпа вола да да кривъце вола да плати
Господинъ Стефанъ.

(Tvrkovity id. m. 48. l.; Miklosich id. m. 16. l.)

(Magyar fordítás.)

Kegyelmet tett uraságom a raguzai kereskedőknek, hogy járhassanak szabadon földömön áruikkal; jogkereset nélkül senki semmit tőlök rossz akaratból el ne vegyen; a mely zsupán rossz akaratból valami történnék ellenök, ugyanazon zsupa vagy szolgáltatassa ki a bűnösöket, vagy fizessen.
István úr.

224. (151. f.)

István szerb király ísmét a raguzaiak kereskedéséről.
1222—1228.

Пише краљвство ми, всѣмъ да е с свѣдѣнне. сиковѣ милость створи краљвство ми властеличникомъ дѣровъчъ-кимъ, да гредѣ съ тръгомъ с землѣ краљвства ми, и гдѣ гредѣ с кое мѣсто или с Бръсково или индѣ гдѣ годѣ, да имъ нѣ никоере неправѣде ни силниа; и крѣчъмъ да носе; и прѣбѣгарь да не влада надъ ними; и съ сръблиномъ с коемъ годѣ свдѣ индѣ индѣ да се не прю, да гредѣ прѣдъ краљвство ми. кто ли се дрѣзне прѣтворити, да приме гнѣвъ и наказанне шть краљвства ми, сие бо все писа краљвство ми, да е всѣмъ с свѣдѣнне.

Стефанъ краљ и съ богомъ самодръжьць сръпски.

(Tvrkovity id. m. 51. l.; Miklosich id. m. 16. l.)

(Magyar fordítás.)

Királyságom írja, hogy legyen tudva mindeneknek. Ím eféle kegyelmet tett királyságom a raguzai uraknak, hogy járjanak áruikkal királyságom földén; és a merre járnak valamely helyre, akár Borszkóba akár máshova, ne legyen semmiféle bántalmuk vagy erőszak; s élelmeket (kresma, koresma) magokkal vigyenek; és pandur (prjevjetar) ne parancsoljon felettök. S szerbbel semmi más törvényszék előtt ne perlekedjenek, csak királyságom elé járuljanak. A ki pedig ezt megszegni merészlené, érje őt királyságom haragja és büntetése. Mert mindezt királyságom írta, hogy tudva legyen mindeneknek.

István király, Istentől szerb autoocrator.

225. (151. g.)

István szerb király ugyanarról. 1222—1228.

† ПИШЕ КРАЛЕВСТВО МИ, ДА Е ВЪДОМО ВСАКОМУ. ДАЛО Е КРАЛЕВСТВО МИ МИЛОСТЬ ДЪБРОВЧАМЪ, ДА СИ ПРОДАЮ ВИНО БЕЗЪ ВОДЕ И МЕДЪ 8 ШЦЕНЬ 8 БРЪСКОВЪ 8 ТРЪГ8 КРАЛЕВСТВА МИ. И АКО СЕ КТО НАНДЕ ПРОДАВА ВИНО С ВОДОМЪ И МЕДЪ ПРЪЗЪ ШЦЕНЬ, ДА М8 СЕ ВСЕ 8ЗЪМЕ, ЦЮ ИМА. А ЗА НИЕ ТРЪЖНИКЕ ДА НЕ ИМА ПЕЧАЛИ КРАЛЕВСТВО МИ. ДА НИМЪ СЕ СЕ НЕ ПОМЕТЕ. ДОК8 СТОЕ 8 ПРАВДЪ КРАЛЕВСТВ8 МИ.

СТЕФАНЪ КРАЛЬ СРЪПСКИ.

(Tvrkovity id. m. 38. l.; Miklosich id. m. 17. l.)

(Magyar fordítás.)

Királyságom írja, hogy tudva legyen mindenki előtt. Királyságom kegyelmet adott a raguzaiaknak, hogy árulhasanak bort viz nélkül és mezet az árszalály szerint Brszkóvóban, királyságom vásárán. S ha valaki találtatnék bort vízzel árulván és mezet az árszabály ellen; hogy minden, a mije van, tőle etvétessék. Egyébb kereskedőkre pedig királyságomnak ne legyen semmi gondja; és semmi akadály ne tétessék nekik, míg királyságom törvényében állnak.

István szerb király.

226. (190. b.)

Szabbás szerbiai érsek a Vranindban lévő szent-miklósi kolostort a zetai püspök hatóságától felmenti. 1233.

† Спасѣ нашѣмъ рѣкъшѣ(м)ѣ: славецнхъ ме прославлю; иже исповѣсть ме предъ чловеки, исповемъ и азъ предъ вѣщцемъ моимъ, иже іестъ на небеси; и, аще ктѣ постидитъ се мене и моихъ словесъ въ родѣ семь прелюбоудѣнимъ и грѣшнемъ, и спасъ чловѣчьски постидитъ се іего предъ ангели божи въ славе своіей. сего бо ради и си христолюбиви мѣжь Иларіѣвъ, всвещенны іепискѣпъ зетѣски, последіе словесемъ спаса нашего, многіе трѣди подыетъ ѣ своіемъ свѣтительствѣ: прѣви бо бысть си свѣтитель зетѣскен земан поставлень мьною, начело всакон вѣщи — — ѣство предъставліметъ се, дондѣже чловѣчьскоіе іестъство ѣ вкнчан божьств(ьныи) наставитъ се. семоу же когѣлюбивомъ іепискѣпѣ зетѣскомъ Иларіѣвъ трѣждьшъ се ѣ своіемъ божьствьнемъ стаде когѣ даюшомъ крѣпость, и ише мери пакн въсхот — — трѣдити се, и в — — — Вранина — — створи жилище господевн цркъвь божію — — свѣтаго и прѣподокнаго вѣщца нашего чюдотворѣца Николн, и въсели тѣ неколико црквиризыцъ въ словословленіе божіе. си же свѣти и божьствьни храмъ съврѣшнвк іего и прѣда іего мьне, и да не има съ нимъ никѣторіе вѣласти іепискѣпъ зетѣски. азъ же Сѣва, архііепискѣпъ сръбьскіе земле, заповедь даваю вѣщцѣ господѣ бога спаса и всѣдръжителѣ и вѣщцѣ моіего смѣреніѣ, иже вѣдѣтъ по мьне архііепискѣпн, да не поравощен(о) вѣдетъ сіе свѣтвіе место, и не конмъ ѣзрокомъ ѣствирѣтъ ю метохію архііепискѣпн, или ине работѣ заповедети имъ, нѣ да прѣбивліметъ ѣ всакон божьствьненн свободѣ вѣщцѣ коіе годѣ ине вѣидѣ, и да мѣ іестъ вѣдѣговоритель и всвѣтитель архііепискѣпъ, и оу сіемъ божьств(ьн)ымъ

храме да поменс(іє)ть се архієпискѣпъ ѡ местѣ ѿпискѣпа
зетъскаго. аще ли кто иметь сіе светоіє (место) нечимъ
ввидети или работаніємъ или бесхарънимъ ѡзиманіємъ не-
чеса вть сего светаго храма. такови да ієсть проклетъ и тръ-
клетъ и завезанъ оу си векъ и въ вѣдѣши вть господа бога
всєдръжителя и спаса нашего Иисоу Христа. писахъ и подѣ-
писахъ, да ієсть въ ѡведеніє всемъ. и кога иєпискѣпъ — — —
постави старѣшинѣ — — по семь, и поставише вть житиѣ
сего да — — (и)зверѣтъ братіа ж — — ѡ месте семь светѣмъ,
тъ да пондетъ (къ) архієпискѣпѣ, да га благословитъ архіє-
пискѣпъ, да имъ вѣде старѣшина ѡ месте семь. а да се не
поставієтъ по митє или по наговорѣ старѣшина ѡ месте
сечь. и да се не ѡзме ничьто ѡ месте сечь светемъ ѡнѣтръ
цркви или извънь или ѡ живє или ѡ мрѣтвє. кто ли изъпа-
костн светомѣ местѣ семѣ кѣмъ любо злєдїю, да ієсть про-
клетъ а завезанъ. и молю се хотєцимъ бити по мнє архіє-
пискѣпомъ намєстникѣмъ моимъ, сіє место видєвъ азъ, ієрѣ
ієсть въ пѣстємъ вѣтровє сѣтворѣно ієсть, и вьсемъ правѣрѣ-
нимъ намъ христїанѣмъ, помень ієсть ѡ месте сечь и прѣ-
пѣтїє всемъ христїанѣмъ. и азъ видєхъ, ієре не има гдє те-
жлги, ієрѣ ієсть ѡ вѣтровє, д(ахъ) моу ѡтъ метѡхїє спасѡвє
ѡ Плавницѣ вть мєстѣ, гдє ієсть бнль свети Ивѣанъ ѡ Плав-
ницѣ ѡ м—ь брѣдо, гдє стѡи крѣсть, коудє сѣ тєговницѣ нис-
Плавницѣ и ѡнамо ѡ Лєськовѣць, кон потѡкъ вть Гѡстїла
тєчє, и коіє члѡвѣкє тѣзи посаде на томъ мєстє, коіє мѣ
сць азъ даль, да не има надъ ними вѣласть ни вѣльможа
ни архієпискѣпъ ни ієгѡвѣ вѣтрѡкъ ни инъ кѣто ни малъ ни
вєликъ, ни вєликє работє, ни малє — — — ни винограда
да тєжє ни инє никоіє работє, ни на пѣтъ да не ходє, ни да при-
кладѡ вѣрока, ни вѣискє да не тєраю, ни инъ кто вть про-
чїхъ вѣластєль да вѣладѣієтъ ними, нѣ да сѣтъ сѣврѣшєни ра-
ботѣницѣ светомѣ втьцѣ Никѡлє. вѣшє жє христѡлюбіє молю
азъ хотєцїє бити по мнє архієпискѣпи, да ви нищѣ — — —
божію — — — светомѣ мє(стѣ) (сє)мѣ. пѣдѣвѣієтъ бо всѣ-

КѢМЪ КЪ ЦРЬКВИ ПРИЛАГАТИ И ДАВАТИ А НЕ ШТЬ ЦРЬКВЕ СЗИМАТИ.
СЕГО БО РАДИ ПИСАХЪ И ПОДЪПИСАХЪ И ПРѢДАДХЪ ВЪ ВСАКО ШТЬВРЬ-
ЖДЕНІЕ И СЪХРАНИЕНІЕ ЦРЬКВИ МЕСТА СЕГѢ ВЪ ЛЕТО 888ѢМА
БОГОУ ЖЕ СЛАВА ВЪ ВЕКИ. АМИНЬ.

ГАВА БОЖНІЕЮ МИЛОСТІЮ АРХІЕПІСКѢ ПЪ
СРЬБСКЕ ЗЕМЛЕ И ПОМОРСКЕ.

ПРОСТИТЕ ПИСАВША П — — КЛАЦОСѢФѢ. А ВАСЬ БОГЪ
ДА ПРОСТИ. АМИНЬ.

(Másolat után Miklosich id. m. 17. l.)

(Magyar fordítás.)

Megváltónk monda: „Kik engem dicsőitének, megdicsőítem azokat én is; a ki engemet vall az emberek előtt, vallom azt én is atyám előtt, ki a mennyekben van; és hogyan valaki megszegyenít engem és szavaimat, azokkal visszajelölve és vétve, az emberek megváltója is megszegyeníti ötet az Isten angyalai és annak dicsősége előtt.“ Ennélfogva ezen Krisztust szerető férfi, Zetának felszentelt püspöke Iláron is követvén megváltónk szavait, sok munkát elvállalt szent hivatásában. Ő első volt, kit én a zetai föld szent hivatalába beiktattam; mert minden dolognak (csak) kezdete tűnik fel mindaddig, míg az emberi természet az Isten szokásaira (obicsa, igéjére?) megtanítatik. S ezen Istent szerető püspök Iláron a maga lelki nyájának dolgában fáradozva az Istentől erővel megáldva, s a mily mértékben újból megtetszett — — — fáradoznia, és — — Vraniná—ban felépítette Istennek lakhelyétül a templomot — — szent és főtiszteletű atyánk csodatévő Miklósnak (tiszteletére), oda állítván Istennek dicsőítésére néhány feketét (fekete ruhást = barátot). Ezen szent és Isteni templomot befejezván, ő átadta azt nekem; miért is ne legyen e felett semmi hatalma a zetai püspöknek. Én pedig Szabbás, a szerb föld érseke, parancsot adok a megváltó Isten, mindenek fentartója, és szerénységem nevében, hogy utódaimnak ne legyen alá vetve ezen szent hely, és ne aljasítsák az bármi okból is az érsek metochiájává (birto-kává), vagy pedig más szolgamunkát ne vessenek reá; hanem maradjon az Istennek minden szabadságában, mentve minden bántalomtól; és legyen védője és megbosszúlója az ér-

sek ; és ezen isteni templomban a zetai püspök helyett említessék az érsek. Hogyha pedig valaki ezen szent helyet bánítani találná, legyen bár munka, vagy bárminek méltatlan elvétele által, legyen az megátkozva és kitagadva ez időben és jövőben az Úr Istentől, mindenek fentartójától, és Krisztus Jézus megváltónktól. Irtam pedig és aláírtam ezt, hogy tudtára legyen mindeneknek. S a kit a püspök — — — a legöregebbnek beiktat — — — ezután, és beiktattak ezen életből valót mikép — — — válaszszaak meg a szerzetes barátok zs — — — ezen szent helyen, és menjen el az érsekhez, hogy szentelje ötet fel előljárójuknak. S ne iktattassék be se megvesztegetés, se rábeszélés útján ezen helyen az előjáró. S ne vétessék el ezen szent helyen semmi a templom belsejéből vagy külsejéről, legyen az bár élő vagy életnélküli. A ki pedig botrányt követne el e szent helyen bármily rossz akaratból, legyen kárhoztatva és átokkal sújtva. És kérem azokat, kik utánam érsekek és helyetteseim lesznek, én ki láttam ezen helyet, mert (így) pusztá szigeten létezik és mindnyájunknak, kik igazhitű keresztények vagyunk emlékezetéül (legyen, hogy) ezen helyen mintegy átvezető útjok van minden keresztyéneknek ; és én láttam, mert nincs semmi művelésre alkalmas föld, mert szigeten van, (és) adtam neki a megváltó birtokából Plavniczában azon helyből, hol szent János Plavniczában volt, M—kben a dombot, hol egy kereszt áll, hol a Plavnicza alatt szántó földek vannak, és a Leszkovácz mentében, mely folyó Gosztilatól foly le ; s oda ezen helyre, a mely embereket telepít kiket én adtam neki, ne legyen ezen emberek felett hatalma se főúrnak, se érseknek, se az érsek emberének, se senki másnak, legyen az bár kicsi vagy nagy ; ne tartozzanak annak semmi munkával, se kis — — — ; se szőlőt ne műveljenek, se semmiféle szolgamunkával ne tartozzanak, se útra ne járjanak, se obrokat (úri adót) ne szolgáltassanak, se hadi szolgálatra ne köteleztessenek, se senki más a főurak közül ne uralkodjék felettök, hanem legyenek mindenkép Miklós szent atyának munkásai. Titeket pedig, Krisztusnak hívei, kik utánam lesztek érsekek, kérlek, hogy semmit — — — — Istent — — — ezen szent helyen. Mert illik, hogy mindenki adjon és adományoz-

zon az egyháznak; nem pedig hogy valamit elvegyen az egyháztól. Épen azért adtam ezt ki és irtam alá; s adtam át ezen helységet mindennemű megerősítéssel és megőrzéstül az egyháznak 6741. esztendőben. Dicsősége legyen az Istennek örökre. Ámen.

Szabbás Isten kegyelméből érseke a szerb és a tengerparti földnek.

Bocsássatok meg annak, ki ezt irta, P — — klith Czthsfuty; nektek pedig bocsásson meg az Isten.

227. (199. b.)

István szerb király vám- és adószabadságokat ígér a ragúziaiaknak. 1234.

† Стефанъ, въ Христа бога вѣрныи краля всѣхъ рашькихъ земля и тревоунинскихъ, оуноукъ светаго Симеона Немане и сынъ прѣвовѣнчаньнаго краля блажено почившего Стѣфана монаха, Радославъ, въ лѣтъ 5756. излѣзохъ прѣдъ братомъ ми Владиславомъ за правовѣрнѣи моего и за негова ради великаго прѣклетвьства, придохъ оу си градъ Доубровникъ: кнезь Петръ Полеславникъ и Твдръ Крвсникъ и съ всѣми властелы шѣркиновъ градьскова вѣдъ мала и до велнѣи приеше съ почьстнѣю, и много ме почьтише, и правовѣрно ми послоужнше. видѣ кралевьство ми толнкоу вѣдъ нухъ почьсть и вѣрно послоуженнѣе, и снѣ оучиннѣи нѣмъ и оутвѣрдихъ, такоре ако ми богъ да, и воудоу господарь, како съмъ былъ, да си ходе съ своимъ си трьги по всѣи земанъ шѣласти кралевьства ми свободно и по Хльмьсцѣ Земан и по Зетѣ и по всакимъ трьгомъ кралевьства ми, а да нѣмъ се царина не вземле ни вѣдъ

мала ни до велика, и могорыше хльмьске, и дань, что да-
 яете за Рѣкон и за затоньске винограде и за полнчке вино-
 прадѣ, вѣдь тога вы вдовоага кралевство ми, да не даєте
 ничесаре; и за винограде жрьновьничьке вѣдь дѣдь вашнхъ
 и вѣдь вѣтьць вы дори до васъ до дньсь, что сте посадили
 лозиемь земле кралевства ми, или же много или мало, пра-
 цяю вы, да сте вѣдь тога вдовоади, и данн да не даєте. а
 вѣдь дньсь по вноуге земле мое да не покряете ни яедне
 педи или лозовь или житомь или воемь коньмь. хоке ли что
 вѣвкниа ваша прѣкъзь снѣ оутврѣгненнѣ кралевства ми что
 примькноути мое земле, свѣнѣ ме клетва, поневаге вы вста-
 яете оу прѣклетствѣк. вѣкрѣте ли се кто чловекъ зьяь или
 вѣдь монхъ или вѣдь вашнхъ потварае снѣ, оу томь да нѣ
 зледи никере, нь то да се нсправла соудомь правымь кожь-
 ствннмь, макоре да е право и безьгрѣшньо кралевствоу
 ми и вамь вѣрннмь ми приателемь. и кто коудоу подь
 роуковь кралевства ми, коудоукоу ми съ милостнѣю вожнѣвь
 и прѣчнстнѣе яего матере оу моемь господствѣк, или яе братъ
 мон или стрнць ми или вратоучедь ми или инь кто люко
 вѣдь боларь кралевства ми, кто хоке снѣ потворити, не малъ
 грѣвь и наказаннѣ има вьспряети вѣть кралевства ми. по
 животѣ же моемь наконь мене или встане дѣте мое или
 оуноуче или праоуноуче или инь кто люко присни мон, и
 хоке снѣ потворити, богъ да моу соуди и света богородица и
 крьсть чьстны и вси свети оу си вѣкъ и оу коудоуки, нь
 сввршенѣ коудоуки вашѣи вѣкрѣ и любьви и клетвѣк внон,
 коиевь ми се хокете вѣекати вь всемь къ миѣ и къ послѣдѣ-
 ннмь монмь. сего бо ради снѣ оутврѣдивь и подьписахъ роу-
 кою кралевства ми вь лѣто вше писано, мѣсеца феврьвара
 . д ., индиктивна . д . (и да е сдѣь 8 врѣменѣхъ по старомь
 законѣ вѣдк мнхолоа дѣне до гюргева дѣне).

Στέφανος ἱηξ ὁ δέκας,

(Tvrkovity id. m. 2. 1., Safarik id. m. és oszt. 10. 1.; Miklosich id. m. 19. 1.)

(Magyar fordítás.)

Én István Krisztus Istenben hívő királya minden rácz és trebiniai földeknek, Nemanya szent Simeon unokája s az úrban szenderült elsőkoronázott István király, Radoszló barát fia, 6449-ben igaz hitemnél fogva Ulászló testvérem elől az ő hitének nagy káromlása miatt elindultam, Raguza városba értem, hol engem Bolezlavity Péter és Krusity Tivadar a városi község minden nagyaival, s nagygyal és kicsivel mind tisztelettel fogadtak, kitüntettek, és igaz hit szerint megvendégeltek. Királyságom tőlök annyi tisztelet és hű szolgálatot tapasztalva, biztosítottam őket arról, miszerint ha Isten megsegít s uralkodóvá lennék, miként valék, ők királyi hatalmam alatt lévő minden földön áruikkal szabadon járhatnak és kelhetnek; s a chulmiai földön, Zétán és királyságom vásárain a vám fizetésétől szabadok lesznek, kicsi valamint nagy után. Továbbá nem vagytok kötelesek a zachulmiai adót fizetni, sem azon adót, mely Rjeka és a ztoni és policzai szőlők után jár; a zsernovnoki szőlők után pedig nagyapaitok és atyáitok már szabadok voltak eddig is. A hol királyságom földét mostanig tőkékkel beültettétek, legyen az sok vagy kevés, ott az adó fizetésétől szabadok vagytok; de mától fogva egy talpalatnyi földemet sem szabad beültetnetek, se szőlővel, se gabonával, se bármi gyümölcsessel. Ha pedig községtek királyságomnak ezen okmánya ellenében valami földemet el akarná tulajdonítani, a mely igazán engem esküm köt, maradjatok átkomban. Azonban ha találkozik gonosz ember vagy az enyéim vagy a tieitek közül, ki ilyet mivel, erőszak ne tétessék rajta, hanem igaz istenitélettel igazittassék el a dolog, hogy királyságom közt és köztetetek, hű barátaim, gonoszság nélkül történjék az igazság. S ki királyságom keze alatt lesz, ki Istennek és az ő legtisztább anyja kegyelméből hatalmamat birom, legyen az bár testvérem, bár bátyám vagy unokaöcsém, vagy bárki más királyságom boérjai közül, ki ezt megmásítani tö-

rekszik, egyaránt vonja magára királyságom haragját és büntetését. Halálom után pedig, maradván utánam bár fiam, bár unokám, bár másodunokám, vagy rokonaim közül más valaki a trónon, ha ő ezt megmásítani akarná, annak legyen bírása az Isten, és a szent Istenanya, és a tisztességes kereszt, és minden szentek ezen században és a jövőben. S ennek kivitele hűségtekre, szeretetekre, s azon esküre legyen maradandólag bizva, melylyel irányomban és utódaim iránt le fogjátok magatokat kötni mindenben. Ezért hagytam is ezt helyben s irtam alá királyi kezemmel a fén irt évben, február 4. napján, a 4. indictióban. (S hogy legyenek a törvénykezési napok a régi törvény szerint szent Mihály napjától szent György napjáig.)

Dukász István király.

Függelék.

Kritikai jegyzetek

Fejér György „Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus et Civilis“ című munkájának az Árpádi korszakot illető része felett.

Árpádkori Új Okmánytárunk, habár magában álló Diplomatóriumot képez, irodalmi tekintetben még is egyszersmind a Fejér György-féle „Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis“ hét első kötetének kiegészítése is lévén; feladatunkban fekszik Fejérnek gyűjteménye, — a mennyiben az árpádi királyok korát illeti — és annak tudományos jelentősége iránt tisztába jönnünk. Csak ha azon álláspontot fogjuk fel, melyre Fejér gyűjteménye a magyar történeti okmányismeretet emelte, vagyunk képesek az itt közzétett Okmánytár kiindulási pontjára nézve a szükséges tájékozást kinyerni; ez pedig mellőzhetetlen feltétele annak, hogy a két gyűjtemény közti belső összefüggést átlássuk, s ennek folytán történeti nyomozásoknál az azokban közölt okmányokat kellőleg egybefoglalhassuk.

Itt tehát sem Fejér György személyéről, sem összes tudományos és irodalmi munkásságáról nincs szó. Okmánygyűjteményének becsét tárgyilagos fel fogás szerint megvizsgálván, annak ha nem csak elvitézhatatlan értékét, hanem gyöngye oldalait is kiemeljük; egyáltalán véve nem szándokunk, az érdemdús férfi személyes jellemét vagy bámulatos szorgalmát és munkásságát legkevesebbé is illetni. Egyedül a Codex Diplomaticus tárgya kritikai fejtegetésünknek; s így

I. a gyűjtemény céljáról és tervéről s annak Magyarországra árpádkori történetére vonatkozó feladatáról; II. a tartalmát képező okmányok szövegének hiteléről, azoknak egybeállításáról és elrendezéséről; végre III. azon nyereményről fogok szólni, melyben a magyar történet tudományos ismerete a Codex Diplomaticus által részesített.

I.

A Codex Diplomaticus célját és alaptervét Fejér annak több helyein, különösen pedig és legvilágosabban az olvasóhoz intézett azon szavaiban fejtette ki, melyek az árpádkori okmányok lajstromát tartalmazó kötetnek mintegy bevezetésül szolgálnak. Ezen szavak már 1825. voltak írva; s minthogy az első kötetek csak 1829. tétettek közzé; bennök azon alapszavakat is találjuk, melyek Fejért okmánygyűjteményének kiadására már kezdettől fogva bírták.

A magyar történelem akkori kútfői segéd munkáin érdekes kritikai szemlét tartván, Fejér abban állapodik meg, hogy az okmányok egyrészt ugyan hazai történetünk legnevezetesebb kútfőit teszik; másrészt azonban, a mennyiben kiadattak, annyira szét vannak számos munkákban szórva; az azokat őrző levéltárak pedig, sőt a másolataikat tartalmazó kézirati gyűjtemények is a tudósok előtt oly szigorúan elzárva, hogy azokhoz csak igen nehezen férhetni. Kezdve XVI. századi tudósainktól hosszú sorozatát közli azon érdemes férfiaknak, kik a magyar történetet illető okmányoknak gyűjtésével és tanulmányozásával foglalkodtak; megfejteti továbbá, mi számosak azon okmányok, melyek ilyenmű gyűjteményekben találhatók; de legott fel is

sóhajt, hogy ezen gyűjtemények egytől egyig még csak kéziratban vannak, melyek kevés kivétellel a közhasználatra nyitva nincsenek. „Tanta — mond ő — cum sit documentorum et auctorum solennium copia et varietas, qua natio Hungara nulla non cum gente de principatus gloria possit contendere; miraberis sane, unicum duntaxat eorum apud nos existere tabularium usus publici, penes bibliothecam scilicet nationalem Széchenyiano-Regnicolarem Pestini. In huius catalogo voluminibus tribus anno 1814. Sopronii edito chartae diplomaticae omnis generis diserte admodum multisque paginis exhibentur. — — Diplomatum conditoria, quorum usus historiographis concessus non est (!!), eo apud gentiles nostros sunt numero, ut potius ubi non? quam ubi? merito queras.“ (XXVIII. és XXIX. l.) Igy történik, hogy „ea sit historiographorum domi nostrae molestissima conditio, ut impalescant licet diurnis nocturnisque studiis, scriptoribus typo expressis sine diplomatibus aliisque manuscriptis in historia civili proficiant parum, in Ecclesiastica nihil. — — Necessitati huiusmodi cultissima Europae Regna Gallia, Italia, Anglia, Germania, Saxonia, Bavaria, Belgium, ultima etiam Hispania editis diplomatum codicibus succurrerunt; non universalibus solum Regni diplomtariis, sed specialibus etiam Episcopatum, Abbatiarum, coenobiorum, urbium etc. glorianantur; nos Hungari caremus singulis. Adeo nos segnes, ac argumenti huius incurios prodidimus. Operi huic desiderato prolusit quidem idea diplomatarii universalis Martinus Georgius Kovachich in suo Instituto Diplomatico-Historico I. Regni Hungariae, sublimioribus auspiciis excitato; sed laborem nec ipse, nec alter ullus, edito specimine, occupavit. Mansit ager hic, multo-

rum cultus sudore, sine semente“ (XLVIII. és XLIX. 1.)

Harminczöt év folyt le, mióta Fejér ezen szavakat írta, s napjainkban alig vagyunk már képesek hazai történetírásunk akkori nyomasztó állapotát megérteni. E sorok írója csak fiatal korának visszaemlékezéseiből ismeri azon panaszokat, melyeket az egészen oktalan kútfőitkolódzás ellen történetíróink akkor emeltek, és azon akadályokat, melyek nem ritkán a legjobb és leghivatottabb tehetségeket a hazai történet mivelésétől vissza ijesztették. Hogy ezen keserves állapot elvégre már nem, vagy csak kivételképen nehezedik történeti irodalmunkra; hogy ma a történetmivelő már igen gyakran igyekezeteinek egyenes felbátorítását és elősegítését találja; hogy ott, hol nem támogatják is munkásságát, legalább akadályokat nem gördítenek többé eléjébe, s hogy a legrosszabb esetben is szorgalmának eredménye iránti részvétre és rokonszenvre bizton számíthat; nagyobbára ugyan a kor megváltozott viszonyaiban leli magyarázatát, egyébiránt sok tekintetben még is közvetlenül vagy legalább közvetve épen Fejér Codex Diplomaticusának is érdeme.

Fejér t. i. elszomorodva azon, hogy Katona Historia Criticáján kívül a magyar történeti irodalom, bármi számos és jeles művekkél birt is egyébként, nem volt még képes munkát felmutatni, mely historiai okmányainkat tüzetesen egybeállitná; s észre vévén, hogy Katonáról is nem csak „nemo existimaverit sane diplomata singula, numero prope infinita, lustrasse, suaeque Historiae Criticae Regum Hungariae inseruisse; aut lustrare et inserere potuisse;“ hanem hogy „ipsa Historia Critica Katonaina cum ob raritatem, tum etiam molem operis carere coguntur plurimi;“ egy minél

teljesebb magyar okmánygyűjtemény kiadására határzá magát el. Ezen eszme felfogása már magában véve is, de még inkább az erős akarat, melylyel azt foganatosítani törekedett, Fejér Györgynek igen nagy érdeme volt akkor, a munka sok gyöngeségei mellett is.

Egyébiránt Fejért is kezdetben nagyobbára, csak a szükség vezérelte. Árpádkori történetünkre, s névszer szerint a magyar egyház történetére vonatkozó kútfői tanulmányok közben és saját tanulmányainak érdekében kezdte ő eredetileg az okmányokat egybefoglalni és elrendezni; úgy a mint azok később tőle közzétéve voltak. „Me, mond ő e tekintetben, non ut optima in Patriam studia invaderem, libido, sed Ecclesiae Hungaricae Christianae origines, vices prosperas et adversas, speciem, formam, dogmata ac ritus, Magistratus sacros, Regum et Regni in Ecclesiam, et huius in utrumque beneficia, scitu ac memoria digniora, enarrare conatum, ac saeculum usque XIII. progressum, dum occurrentibus aliis et aliis diplomatibus lineamenta eiusdem reformanda continuo fuissent, necessitas impulit, in labore hoc ingrato, colligendis prius diplomatibus vires periclitari meas; labem genti nostrae per seignitiem impactam detergere; historiographis tempus ac impensas lucri facere; rerum aevo superiori gestarum studiosius prodesse; captivas denique litteras in scientiarum incrementum ac lucem publicam asserere.“ (XLIX. I.).

Ezekben foglaltatik a munkának alapeszméje; ezek tudatják velünk egyszermind a czélt és feladatot is, melyet Fejér gyűjteményének kitűzött volt, s mely őt annak közzé tételére birta. Eredetileg ez mind egyedül az árpádi korszakra terjedt; és csak a köztetszés, melyben a munka a külföldön nem kevesbbé,

mint a hazai tudományosság képviselői előtt részesült, határozták őt arra, hogy azt később 1439-ig folytassa.

Az Árpádkori Új Okmánytár szempontjából a Codex Diplomaticus ezen folytatásáról itt már nem szönlünk. S így csak azt említjük még: hogy annak hét első kötetei (volumina) az árpádkori okmányokat tüzetesen foglalják magokban; s ezek közt a hetedik kötet az előbbieket kiegészítő pótgyűjteményt tartalmaz; és hogy a későbbi kötetekben is számos arpadianumok vannak itt-ott elszórva. Minthogy pedig a III. kötet két, a IV. és V. kötet három-három, a VI. kötet két, és a VII. kötet öt részből állnak; ezen hét kötet tulajdonkép 17 kötetet képez; mi már magában véve is hazánknak a XIII. század végéig lefolyt történetére nézve nevezetes okmányi anyagra mutat. Az Árpádkori Új Okmánytár ezen kötetek számát szaporítja most.

II.

Fejér Györgynek nem igen volt módja Codex Diplomaticusának tartalmát eredeti okmányokból összeállítani. Ő csaknem kizárólag másolatokkal élt, és csak kivételképen történt, hogy munkájának egyik vagy másik jóakaró barátja vele egyes eredeti okmányokat közölt. Még a gyűjtemény Zsigmondkori részében is, hol gyakran eredetiekre hivatkozik, ilyenek általa igen ritkán használtattak közvetlenül. Hevenesi, kinek kéziratait követte, sok okmányokat az eredetiekből másolván le, Fejérnek a Codex utóbbi kötetiben szokása volt, ezekre úgy hivatkozni; mintha az eredetiek általa használtattak volna; mit e sorok írója több alkalommal némi megütkezésessel is tapasztalt.

Egyébiránt itt csak az árpádkori okmányokról lévén szó, hogy Fejérnek, ezek közlésére és egybeállítására, s munkája e tekintetbeni elrendezésére vonatkozó igyekezeteit kellőleg méltányolhassuk, legcélszerűbbnek látszik, az ő saját vallomását és néhány más irodalmi adatokat követve, mindenek előtt azon forrásokot venni szemügyre, melyek neki a felhasznált okmányi anyagot nyújtották. Ezek a következők:

1) Hevenes Gábor kéziratának gyűjteménye, melyről a Codex Diplomaticus V.kötet 2. része 10. s k. ll. körülményesen tudósít.

2) Kaprinai István kéziratának gyűjteménye, melyről a Codex Diplomaticus VI.kötet 1. része a 11 s k. ll. szól.

3) Más kézirati gyűjtemények, melyek hazánk több könyvtáraiban találhatóak, s melyekről a Codex Diplomaticus VII. köt. 1. részének előszava nyilatkozik. Különösen fontosak ezek közül a *gr. Széchenyi Ferencz-*, *Práy Ggörgy-*, (v. o. a Cod. Dipl. IV. k. 1. r. előszavát) *Cornides Dantelféle* és néhány más gyűjtemények.

4) Eredeti okmányok másolatai, melyeket ő többnyire második kézből vett, névszerint a Vaticanum pápai és nápolyi királyi levéltárakból Ő cs. k. fensége József nádor főherczeg által (l. a Cod. Dipl. V. k.1. r. előszavát); a pécsi püspöki könyvtárban őrzött eredeti okmányokat tartalmazó négy kötetből (Cod. Dipl. VII. k. 1. r. az előszóban 4. l.) stb.

5) Önálló okmányi kutatások.

6) Egyes tudósok közleményei; kik közül különösen *Beke Kristóf* „*Anecdota historiae Cathedralis Ecclesiae Wesprimiensis*“ czimű gyűjteménye (Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 631 — 737.) *Czech János*

(lásd a VII. k. 1. r. előszavát) *Gyurikovics György*, báró *Mednyánszky József* stb. említendők.

Vége

7) Nem csekély számú okmányokat állított össze Fejér bel- és külföldi nyomtatott munkákból, monographiákból, folyóiratokból, és másnemű irodalmi művekből is.

Teljesebb felvilágosítást nyújt mindezekre nézve Fejérnek előszava a *Codex Diplomaticus* hat első kötetének lajstromához, mely egyszersmind álláspontját is feltünteti. Azonkívül tekintetbe veendő még *Authentia et vis probandi diplomatum* című értekezése is (Budán 1838.), melyet ő a gyűteménynek mintegy befejezéseül (in *Codicis Diplomatici coronidem*) tett közzé, s mely a X. kötet 3. részéhez szokott kötve lenni.

Látjuk ezekből, hogy Fejérnek nem volt célja kiadni csupán eredetiket, hanem általános, a Magyarország történetére vonatkozó meglévő és ismert összes okmányi anyagot öszpontosító gyűjteményt, s hogy ő ezen közzétételnek részletei iránt is határozott tervet követett. Személye iránt méltánytalan, a munka iránt pedig igazságtalan volna, ki, ha ezen tervet nem helyeslyi is, a munkát más mértékkel merné. Ezen oknál fogva, habár a *Codex Diplomaticus* hiányait és gyöngye oldalait nem tagadom is; Waltherr László túlszigorú bírálatával (a *Figyelmezőben*, 1837. I. félév 24. sz. II. félév. 3. és 12. sz.) még is tökéletesen nem tudok egyet érteni.

Waltherrnek azon nézetéről, hogy az okmánytárak kiadói a közölt okleveleket csak az eredetiekről adják, különben elvétik céljokat; már a bevezetésben szoltam. Egyedül azért, mert Fejér ezt nem tette,

nem tehetette, a Codex Diplomaticus felett páltezáat törni, nem igazságos. A munkának is megvan ezen oldalról a maga érdeme; s habár kívánatosb volna, hogy a közzé tett okmányok, mennyire lehetséges, eredeti példányokból legyenek véve, ne felejtszünk arról soha, hogy ha Fejér csak eredetieket akar használni, meg a munka igen rövid lett volna; hogy az okmányoknak ezen formábani kiadása is csaknem folytonos akadályokkal és nehézségekkel volt kénytelen küzdeni; hogy oly gyűjteményt adni, mely az okmányokat teljesen az eredetiekből veszi (egyes okmányoknál is a kiadóknak nem ritkán elég bajok volt) irodalmunk akkori körülményei közt merő lehetetlenség lett volna; hogy végre régi okmányokat tartalmazó, és ezen alapon készült, csak félig meddig teljes gyűjteménnyel egyetlenny státus vagy nemzet sem dicsekedhetik.

Máskép áll a dolog, ha elvonatkozva az említett kérdéstől, a meglevő okmányi apparátusnak azon használati módját tekintjük, melyet a Codex Diplomaticus mutat. Itt Walther László ítélete ellen, am-bár azt szigorúnak tartjuk, Fejért igazolni nem, leg-feljebb némi részben mentegetni vagyunk képesek. Mert nem tagadhatjuk, hogy akár az okmányoknak itt közölt szövegét, akár azoknak egybeállítását, akár végre az egész munka elrendezését vizsgáljuk, ab-ban igen számos hibákat és fogyatkozásokat találunk.

Nem lévén itt feladatomban, a közölt okmányok szövegében hemzsegő számos hibákat részletesen kiemelni, csak röviden említem, hogy az orthographia pontatlan és határozatlan, a tulajdon nevek írása igen gyakran rosszul adva, az évszámok

hibásan kiteve, itt-ott épen a szöveg döntő helyei rosszúl olvasva stb. Igaz ugyan, hogy a kéziratok, melyekből Fejér az okmányokat vette, ezen hiányoktól szintén nem mentek; sőt hogy ő nem ritkán az ezekben előforduló hibákat kijavította. De vannak még több esetek, hol Fejér ezeknek hibáit még szaporította is: sőt van példa rá, hogy egyokmányból (III. Coelestin pápának 1191-ki egy igen érdekes bulláját a Codex Diplomaticusban II. köt. 276. l.) kettőt alakított; holott nem csak belső kritikai jelek alapján, hanem Hevenesinek általa használt gyűjteményéből is (LXXI. köt. 257. l.) meggyőződhetett volna arról, hogy a kettő ugyanazon egy okmánynak egymástól elválasztott része.

Szintoly hiányos az okmányok egybeállítására. Az egyes okmányok felirataiban lévő hibákat még legkevésbé akarom neki hibául felróni; mert tudjuk, hogy ezeknek pontos készítése egyáltalán véve nem könnyű feladat, s hogy neki erre sok időt fordítani nem lehetett. Azon kívül az olvasó itt könnyen eligazodhatik. De az már el nem nézhető, hogy az idézéseknek alig fele része pontos. Ezen hiány hármias irányban mutatkozik; a gyűjteményben foglalt összefüggő okmányoknak kellő közvetítő hivatkozások nélküli szétdarabolásában; a források idézésében, honnan az egyes okmányok vétettek; és azon tudósok megnevezésében, kik után Fejér egyes okmányokat közölt.

Hazánk diplomatikája igen gazdag oly okiratokban, melyek régibb okmányoknak szövegét, hol egyeseknek hol többeket egybeállítva, ismétlik; s az u. n. átiratok vagyis transumptumok nagy fontosságát nemcsak az előbbi magyarországi jogélet, hanem a történetmive-

lés is hirdeti. Hogy gyűjteményekben ilyen okiratokat alkotó részeikre felosztani gyakran tanácsos, azt minden szakértő el fogja ismerni. De ezen esetben gondoskodni kell oly eszközökről is, melyek azoknak összefüggését feltűntessék. Fejér ebben semmi állandó és határozott szabályt nem követett; s így ezen részben nagy zavart tapasztal, ki a Codex Diplomaticust használja.

Azonban még érezhetőbbek a forrásul használt kézirati gyűjtemények idézésében előforduló hiányok. A Széchenyi-, Hevenesi-, Kaprinai- és másféle gyűjteményeknek kötetei és lapszámai oly pontatlanul és gyakran hibásan említetnek, hogy ezen idézések alapján biztosan indulni egyáltalában nem lehet. S nem ritkán a nyomtatott munkák is, melyekből Fejér valamit vett, hibásan idézvék, és pedig oly módon, hogy ezt pusztán nyomtatási hibának venni lehetetlen. Így történik, hogy ki terjedelmes kézirati és irodalmi tanulmányokat tüzetesen nem tett, a Codex Diplomaticus tartalmának javítására vagy kiigazítására mit sem tehet.

De azon méltányosságot sem tartotta gyakran szem előtt Fejér, melyre az irói hivatás mindenkit kötelez, ki más tudósok fáradságos kutatásainak alapján saját munkásságán segít. Igaz ugyan, hogy azokat, kik vele okmányi adatokat közöltek, p. o. Czechet, Gyurikovicsot, Bekét, b. Mednyánszkyt stb. itt-ott hálás elismeréssel említi. Ez mindazonáltal nála inkább csak barátságos érzelem nyilatkozatának látszik lenni, mint irodalmi kötelessége teljesítésének. Nem ritkán történt, hogy ő egyenesen mások fáradozásának nyomán indúlt, a nélkül, hogy ezt csak egy szóval is említné. Így midőn Horvát István az 1833-ki és 1834-ki Tudományos gyűjteményben több érdekes okmányt gra-

phikai pontossággal és gyönyörű hasonmásokkal kiadott (p. o. 1833. II. k. 43. l., IV. k. 55. l., V, k. 108 l., VI. k. p. 97., VII. k. 96. l., XI. k. 45. l., 1834. IV. k. 77. l., VI. k. 79.) Fejér ezeket 1835. utánnyomatta a nélkül, hogy Horvátot csak említette volna is (Cod. Dipl. VII. k. 3. r. 111., 34., 28., 81., 118., 69., 72., 119. ll. és később ismét VII. k. 5. r. 563. l.). Hasonló módon bánt Luczenbacherrel (Érdyvel) is (p. o. az ez által a Tudománytárban 1838. XVIII. füz. 345. l. közlöt tokmányt a Codex Diplomaticusban VII. k. 5. r. 253. l. hozván). A *Reflexiones in scriptores novos rerum veterum Hungaricarum* czimű értekezés írója ilyesmihez legkevesebbé volt jogosítva.

Járúlnak ezekhez a munka elrendezésének hiányai. A chronologiai rend ugyan, melyet Fejér szabályul követett, igen czélszerű. Úgy az is a dolog természetében fekszik, hogy midőn ő az árpádi királyok korszakára vonatkozó hat első kötet megjelenése után pótló köteteket hozott, ugyan azon rend volt ismét megtartva. De a pótlékoknak nem volt hossza vége; úgy hogy miután ő már az V. kötet 1. és a VI. 2. részében az évsorozatot újra meg újra megkezdette, s a VII. kötet öt részeiben számos árpádkori okmányokat hozott; a IX. kötet 7. részében, a X. kötet 3. részében és a XI. kötetben ismét arpadiánumok adatnak tüzetesen, sőt azoknak néhányai szétszórva más kötetekben is. Ez annál nagyobb zavart okoz, minthogy a mutató táblák igen tökéletlenek és hiányosak; s nem ritkán történik, hogy az évszámokban nevezetes hibák vannak; hogy ugyanazon okmányok kétszer, sőt háromszor is közöltetnek, a nélkül hogy szövegök kritikailag javíttatnák; hogy p. o. ugyanazon okmányok, mely a VII. kötet 1. részé-

ben 347. l. eredeti latin szövege szerint közöltetett, Szirmay Szathmár vármegyéjéből vett magyar fordítása ismét és minden ok nélkül a VII. kötet 3. részében 56. l. olvasható stb.

Ezekből, úgy hiszem, átlátja mindenki, hogy én Fejér György Codex Diplomaticusát komoly kritikai vizsgálatnak vettem alá, hogy tehát, midőn ezen hiányok és hibák daczára azt mégis mentegetem, sőt védelmezem is, sem elfogulva, sem ezen tudományos kérdésben könnyelmű nem vagyok.

Mennyiben Walther László pusztán „figyelmeztetni akarja a közönséget a Codex Diplomaticus fogatkozásaira és annak, eléforduló esetekben, óvakodva használására;“ mennyiben ő meggyőződik, „hogy Fejér úr hivatkozásaira nem támaszkodhatni,“ „hogy Fejér úr az írók sajátságait nem tiszteli“; mennyiben ő állítja, hogy „személy és dolog-mutatója nem egyéb időszeri zavarnál, mely semmi tekintetben nem könnyíti a kötetekben szétszórt levelek, sem az azokban eléforduló személyeknek és dolgoknak feltaláltatását“; stb. ítélete ellen semmi kifogást nem tehetek.

De mennyiben ő, leginkább Codex Diplomaticus VII. kötetének 3., azaz a munka leggyöngébb részét szem előtt tartva, egyenesen szerencsétlenségünknek tartja, „hogy Fejér oklevelek közléséhez fogott“ hogy ő fogott hozzá, „kinek az oklevéltudományban csekély jártassága van, és a ki nem képes tulajdon maga közleményéből csak egy levelet is hiba nélkül ujontra leírni“; hogy a Codex Diplomaticus tartalma „holmi pusztá másolatok után gondatlanul összeférczelve halommal nyújtott út-tévesztő adatok-“ból áll, „melyet a benne hemzsegő hibák és fogatkozások miatt bizony használni teljes lehetetlenség: különben eltévedünk

és nagyobb botlásokat követünk el, melyeket idő jár-
tával csak egy hívebb szerkezetű okleveles gyűjte-
temény után lesz képes a történetírásnak kedvelője el-
igazítani;“ s hogy a munka főérdeme az, miszerint
„átlátván tudósaink, átlátván a tudományos miveltsé-
get pártoló hazánk nagyai azt, hogy minekutána
semminél csak kevéssel jobb valami mellett, maradunk
inkább, mint haladunk, és hogy jól rendezett okleve-
les gyűjtemény nélkül sok tekintetből el nem lehetünk,
arra fognak törekedni, hogy a magyar nemzetnek le-
gyen valahára egy olyan okleveles gyűjteménye, mely-
hez a törvény-, történet-, nyelv-tudós, földleíró stb.
mint kútfőhez biztosan járulhasson.“ Waltherr itélet-
tét túlszigorúnak tartom.

Valamint Waltherr László, úgy én is oly okmány-
tárt, milyenről ő szól, hazánknek forrón kívánok.
De ismerem irodalmunk, ismerem a magyar tudomá-
nyosság viszonyait és jelen állapotját is. Több mint
húsz éve, hogy ő kívánataát nyilvánítá, és tökéletesb
okmánytárra az óta készület sem történt. S van-e ala-
pos reményünk, hogy a legközelebbi jövő a roppant
munkát azonnal készen be fogja mutathatni? Ily kö-
rülmények közt ne csigázzuk túl kívánatainkat, s elé-
gedjünk meg avval, a mi lehetséges, mi elérhető, mi
megvan. Gondoljuk meg, hogy a j o b b-nak is van egy
rossz oldala, t. i. hogy a j ó-nak leghatalmasabb ellen-
sége.

A Codex Diplomaticus tudományos eredményei-
ről azonnal fogok szólni. De ha e tekintetben igazsá-
gosak akarunk lenni, legyünk méltányosak Fejér
György munkássága iránt is. Számos és terhes egyéb
foglalkodások mellett ő a Codex Diplomaticust, mely
42 kötetből áll, 1829-től kezdve 1844-ig, tehát tizenöt

év alatt adta ki. Csak ő maga volt ezen roppant vállalatban a munkás. Ne felejtkezzünk meg azonkívül arról se, mi nagy áldozatba került szükségkép ilyen munka egy magára hagyatott, és semmi magasabb segítség által nem támogatott magántudósnak. A munka hibáit ne tagadjuk, ne szépítsük ugyan: de méltányoljuk a szerző óriási szorgalmát és áldozatkész igyekezetét is; s legyünk azon, hogy most már kedvezőbb körülmények közt munkásságát folytatva, a magyarországi okmányismeretet biztosabb alapra fektessük, és mindinkább ne csak kiterjeszszük, hanem tökéletesítsük is.

III.

Ezeknek nyomán képesek vagyunk már azon nyereséget is megítélni, melyben Fejér György *Codex Diplomaticus* a magyar történet tudományos ismeretét részesíté.

Azon fontosság folytán, melylyel történetiünk kútfői közt az okmányok bírnak, könnyen megfogható, hogy történetkedvelő honfiaink nevezetesebb historiai okmányaink gyűjtésére és egybeírására mindig különös gondot fordítottak. Fejér az árpádkori okmányainak lajstromát tartalmazó kötetnek bevezetésében egész sorozatát említi azon férfiaknak, kik a XVI. századtól kezdve magokat e tekintetben érdemesítették; s ezeknek kézíratai nem csak jelenleg is léteznek még nagyobbbrészt; hanem számos történelmi munkáknak, melyek időről időre nyomtatás útján megjelentek, a legfontosabb események felvilágosítására igen becses anyagot is nyújtottak már. Mindamellett, s ámbár az ezen kézírati gyűjteményekben meglevő okmányi apparátus igen gazdag és tartalomdús; nem csekély ne-

hézség volt még is, hogy az egyes okmányok azokban igen szétszórva találhatók, s alig volt remélhető, hogy a hazai történet művelője, legjobb akarata és minden kitelhető erőmegfeszítése mellett is, ezen egész apparátust egybefoglalhatta vagy kimeríthette volna. Kátona István méltán híres, és teljes elismerést érdemlő munkája erre nézve világos bizonyosságul szolgálhat. Oly munkára volt a magyar történelmi irodalomnak nagy szüksége, mely az egyes gyűjteményekben szétszórt okmányi kincset egybeállítsa, s azt így mintegy összpontosítva a magyar történet művelőjének nyújtsa.

E tekintetben Fejér Codex Diplomaticusát méltán epochális munkának nevezhetjük. Mert ő volt az első, ki a szét szórt apparátust összpontosítani és nyomtatás útján az irodalom közbirtokává tenni kísérletet tett; neki köszönjük leginkább, hogy most már örvendetes szemlét tarthatunk az okmányok azon nagy mennyisége felett, mely őseink bölcs gondoskodásának folytán azon pusztító csapások daczára is, melyek szegény hazánkat ismételve érték, múltkorunkból ránk maradt. Azonkívül bizonyítja az irodalmi tapasztalás, hogy Fejér munkájának megjelenése óta Magyarország 1440. előtti történetére nézve, az már általában és csaknem kizárólag kútfői tanulmányokra használtatik.

Itt azonban lelkiismeretesen meg nem állapodhatunk; mert láttuk, hogy a Codexnek sok hiányai vannak, melyeknek kiegészítése, és nevezetes fogyatkozásai, melyeknek orvoslása a tudományosságnak egyik mellőzhetlen kivánalma. Itt tehát háározott feladatunk van, s csak arról lehet szó, az ezen czélhoz vezető két út közt melyiken haladjunk, és mely irányt kövessünk. Vagy haszonvehetlennek kell nyilatkoztatnunk a

munkát, s egyenesen kimondva, hogy Fejér „oleum et operam perdidit,“ az ő tizenöt évi szorgalma és munkássága eredményét mellőznünk; ennek mindazáltal most már csak úgy szabad történnie, hogy ne csupán szép szavakat ejtsünk arról, mi volna kívánatos és jó, s minek kell vagy kellene történnie; hanem attól, ki magát ez irányban szószólónak avatja fel, méltán követeljük, hogy a kívánatosbat és jobbat foganatosítsa is—; vagy a Codex Diplomaticus új történelmi igyekezetek kezdetének és kiindulásának tekintve, szükséges, hogy a Fejér által nyitott pályán ernyedetlenül tovább haladva, egyrészt a gyűjtemény hiányainak és fogyatkozásainak kijavításáról gondoskodjunk, más részről új meg új okmányi kincseket találni, gyűjteni és lehetőleg pontosan kiadni, s ez által nem csak a közbirtokban levő apparátust szaporítani, hanem a hazai történettudomány terét is mindinkább kiterjeszteni igyekezzünk. Nézetem szerint ezen két út közül az elsőt követni könnyebb ugyan, de kedvező eredményről mostani körülményeink közt ez sokkal kevesebb kilátást biztosít, mint a másik. Waltherr László bírálata, tehát tizenkét év óta, alig történt valami, mi, ha Fejér Codex Diplomaticusát mellőzni akarnók, annak helyét pótolná; míg más részről a munka gyakorlati használása bel- és külföldön oly annyira elterjedt, hogy még annak egyes hibái is csaknem elfogadtattak némileg. Czélszerűbbnek látszott tehát a másik irányt követni; s ezen eljárásnak egyik eredménye az Árpádkori Új Okmánytár is.

Ehez képest tehát szabadjon még pár szóval megjegyeznem, mely iránypontokat tanácsos, nézetem szerint, szem előtt tartani, ha Fejér Codexével kellőleg

élni akarunk. Saját észleleteim alapján a következőket tartom említendőknél:

1) Mindenek előtt az okmányok szövegében található számos hibák javítása kívánatos levén, célravezetőnek látszik, mennyire ez lehetséges, a Fejér által közölt okmányokat a forrással összehasonlítani, melyekből ő azokat merítette. A Hevenes-i-, Kaprinai- és gr. Széchenyi Ferenczféle gyűjteményeket végig tanulmányozván, csaknem lépésről lépésre akadtam a Codexbe ezekből felvett okmányokban nevezetes hibákra, melyeknek helyreigazítása nélkül az okmányoknak sem vehetjük kellő hasznokat.

2) Ha módunkban van a Codexben meglevő okmányoknak eredeti példányaihoz, avagy azoknak egykorú, vagy, ha későbbi is, de hiteles átirataihoz vagy másaihoz férni, ne mulasztjuk el a lenyomatott szöveget ezek szerint kiigazítani. Ez még sokkal biztosabb út, Fejér gyűjteményének hasznavehetőségét emelni, mint az 1) alatti. Hogy az Arpádkori Új Okmánytár olvasóinak ez iránt némi felvilágosítást nyújtsak, az előszóban említett hat okmányt, melyek Fejér munkájában hiányosan találtak, tisztább formában közöltem.

3) Mennyiben a Codexben hibás idézéseket találunk, ezeket is kiigazítani tanácsos.

4) Igyekezzünk magunknak az egész gyűjtemény felett minél részletesebb áttekintést szereznünk, hogy azon zavart mellőzzük, mely a nem eléggé pontos elrendezés következtében: miben Knauz Nándornak dicséretes gondnal készített időrendi mutatója nevezetes segedelmünkre lehet.

5) Végre a Codex Diplomaticusnak, nem csak hibáktól javítása, hanem még kiadatlan vagy abban

hiányzó avagy csak hiányosan közölt hiteles okmányok általi kiegészítése is történelmünknek szüksége levén; igyekezetünknek egyik különös tárgya legyen ilyeneknek is felkeresése, és minél hitelesebb és tisztább formában kiadása. Az árpádi korszakra nézve ezt tűzte ki magának feladatául okmánytárunk.

Úgy hiszem, hogy ezen szabályok megtartása mellett Fejér György Codex Diplomaticus-át a magyar történet kutatói s névszerint okmányi tanulmányozásának biztos alapjául és kiindulási pontjául venni nem csak lehet, hanem jelen tudományos és irodalmi viszonyaink közt kell is. Azonban ismétlem, hogy ezen úton is a valódi haladás csak úgy remélhető, ha nem csak a bűvárok járnak el lelkiismeretesen hivatásukban, hanem a levéltárak és okmányi gyűjtemények birtokosaitól is támogattnak. Ne felejtkezzünk meg soha arról, hogy a hazai történet művelése nemzeti közügy.

Javítások és kiegészítések.

24 l. felülről 9.	sor	<i>Qam</i>	helyett olvass	<i>Quam</i>
" 13.	"	<i>retribnionis</i>	" "	<i>retributinonis</i>
35 l. alulról 12.	"	<i>debunt</i>	" "	<i>dabunt</i>
71 l. " 15.	"	<i>Monaches</i>	" "	<i>Monachos</i>
" 8.	"	<i>sacordotem</i>	" "	<i>sacerdotem</i>
80 l. felülről 4.	"	<i>Comitatum</i>	" "	<i>Comitum</i>
alulról 6.	"	<i>amos</i>	" "	<i>annos</i>
81 l. " 12.	"	<i>Albensis</i>	" "	<i>Albanensis</i>
" 3.	"	<i>Adetard</i>	" "	<i>Adelard</i>
84 l. A jegyzethez :	V. ö. a tudományos gyűjtemény 1836. ki folya- mát, II. köt. 59. l.			
90 l. felülről 6.	sor	<i>teneantu</i>	helyett olvass	<i>teneantur</i>
93 l. " 15.	"	<i>Dalmacie</i>	" "	<i>Dalmacie, Croacie</i>
95 l. " 18.	"	<i>Heveesey</i>	" "	<i>Hevenesi</i>
96 l. alulról 3.	"	<i>XI non.</i>	" "	<i>II non.</i>
A jegyzethez : V. ö. a Tudománytárt, 1843. XIII. köt. 375. l.				
111 l. felülről 16.	sor	<i>Tyred</i>	helyett olvass	<i>Fyred</i>
193 l. alulról 4.	"	<i>Laterini</i>	" "	<i>Laterani</i>
215 l. felülről 12.	"	<i>III. k. 2. r. 59. l.</i>	" "	<i>III. k. 2. r. 463. l.</i>
219 l. alulról 16.	"	<i>II Honorius</i>	" "	<i>III Honorius</i>
220 l. felülről 9.	"	<i>ord ne iudiciarie</i>	" "	<i>tudiciario</i>
321 l. alulról 11.	"	<i>sogno</i>	" "	<i>signo</i>
330 l. A jegyzethez :	V. ö. Fejér, Cod. Dip. VII. k. 1. r. 340. l.			
348 l. A jegyzethez :	V. ö. Horváth István, Tud. Gyűjtemény 1834. I. k. 84. l. és II. k. 97. l.			

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA